Carmen Arronis i Llopis

LA VIDA DE SANCTA CATHERINA DE SENA
DE MIQUEL PERES

BIBLIOTECA DE FILOLOGIA CATALANA

UNIVERSITAT D'ALACANT
DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA

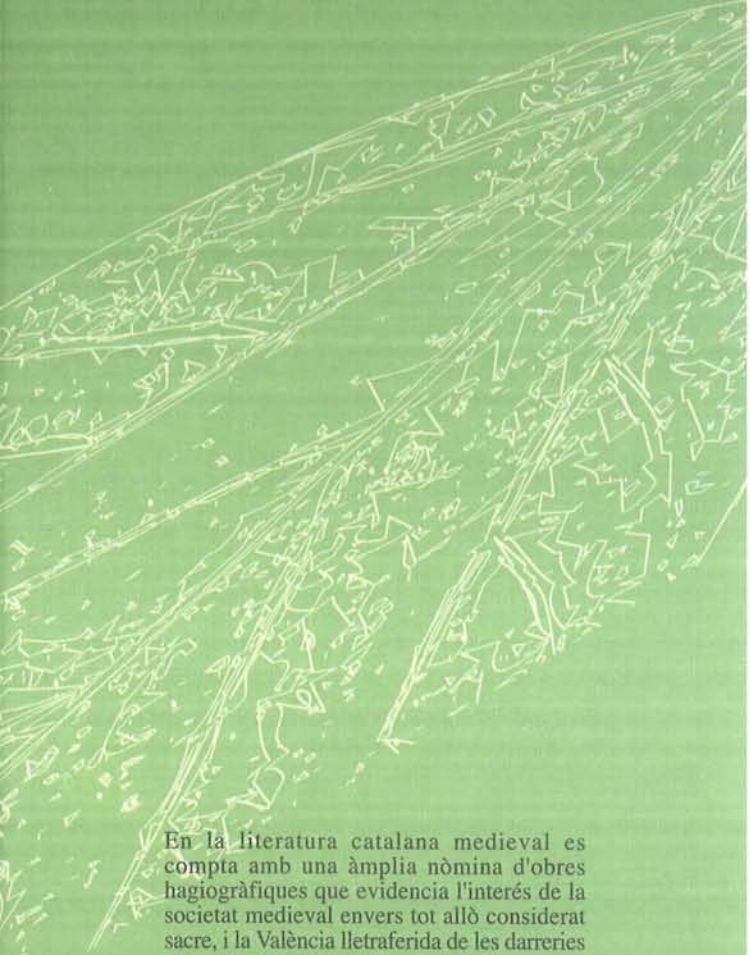

En la literatura catalana medieval es compta amb una àmplia nòmina d'obres hagiogràfiques que evidencia l'interés de la societat medieval envers tot allò considerat sacre, i la València lletraferida de les darreries del XV no n'és una excepció. En aquest context es concreta, a més, l'interés creixent per les vides de determinats sants, com ara la dominica Caterina de Sena. Aquest volum conté l'edició anotada de l'artitzada traducció de la vida de la santa que realitzà el notari valencià Miquel Peres, publicada el 1499, com també l'estudi que analitza alguns dels perquès de la composició: què se sap de l'autor i del seu context, a quin públic s'adreçava, quins trets lingüístics i estilístics caracteritzen la prosa, etc.

Carmen Arronis i Llopis és llicenciada amb grau en Filologia Catalana per la Universitat d'Alacant, on va obtenir, a més, el Premi Extraordinari de Llicenciatura. Actualment és investigadora contractada del Departament de Filologia Catalana de la mateixa Universitat, on elabora la seua tesi doctoral. Interessada des de sempre en el camp de la Literatura Medieval, centra les seues recerques en l'edició i l'estudi d'obres valencianes de les darreries del segle XV, tasca que realitza mitjançant l'aplicació de les tecnologies de la informació i les comunicacions al camp de l'edició crítica.

LA VIDA DE SANCTA CATHERINA DE SENA DE MIQUEL PERES

CARMEN ARRONIS I LLOPIS

LA VIDA DE SANCTA CATHERINA DE SENA DE MIQUEL PERES

UNIVERSITAT D'ALACANT
DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA
«BIBLIOTECA DE FILOLOGIA CATALANA», 16
Alacant, 2007

ARRONIS I LLOPIS, Carmen

La vida de sancta Catherina de Sena de Miquel Peres / Carmen Arronis i Llopis. - Alacant : Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, 2007. -

173 pp. ; 23,5 X 17 cm. - («Biblioteca de Filologia Catalana» ; 16)
D.L.: A-452-2007. - ISBN 978-84-611-7171-2

1. Antoní de Florència, sant. La vida de Sancta Catherina de Sena - Crítica textual. 2. Peres, Miquel - Crítica i interpretació. 3. Antoní de Florència, sant - Traduccions catalanes. I. Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana. II. Títol. III. Sèrie

821.124'01 ANT7VID.03=134.1
821.134.1 Peres, Miquel.09
929 Catalina de Siena, Santa

© Del text: Carmen Arronis, 2007

© D'aquesta 1ª edició: Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant, 2007

Portada: Llorenç Pizà

Maquetació: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

Imprimeix Quinta Impresión, S.L.

ISBN: 978-84-611-7171-2
Dipòsit legal: A-452-2007

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, ja siga electrònic, químic, mecànic, òptic, de gravació o de fotocòpia, sense el permís de l'editor.

Als meus pares

ÍNDEX

Introducció 9

I. Aproximació a l'obra i a l'autor 15

1. El context valencià de finals del segle XV 17
1.1 La cort 17
1.2 La consolidació de la burguesia 20
1.3 L'activitat de la Inquisició 22
1.4 El canvi de l'espiritualitat 25
1.5 La vulgarització de les obres 27
1.6 La producció literària 28

2. L'autor i la seua obra 31
2.1 Dades biogràfiques 35
2.2 Obres de Miquel Peres 43
2.2.1 *La imitació de Jesuchrist* 43
2.2.2 *La vida de la sacratíssima verge Maria* 44
2.2.3 *La vida de sant Vicent Ferrer* 46
2.2.4 La creació poètica 47
2.2.5 Altres possibles atribucions a Miquel Peres 48

3. *La vida de sancta Catherina de Sena* 51
3.1 L'hagiografia: tradició i vigència en el segle XV 51
3.2 Santa Caterina de Siena: dogma i devoció 58
3.3 Descripció codicològica 64
3.4 Les fonts de la traducció 69
3.5 Estructura de la traducció 72
3.6 Llengua i estil 85
3.6.1 L'estil traductològic 87
3.6.2 L'estil de la prosa 90
3.6.3 La llengua 94
3.7 Conclusions: Finalitat de la traducció 96

II. Edició de *La vida de sancta Catherina de Sena* de Miquel Peres 101

La nostra edició 103
Criteris d'edició 104
Criteris lingüístics 105

La vida de sancta Catherina de Sena 107

Bibliografia 169

INTRODUCCIÓ

El gènere de les vides de sants ha estat un dels més consumits al llarg de tota l'edat mitjana arreu d'Europa. El concepte de la santedat és definit per la teologia catòlica: allò que és digne de ser venerat, que implica perfecció espiritual, que participa en alguna manera dels trets de la divinitat, etc. Però és el poble qui, allunyat de les definicions teològiques, se sent més atret per tot el que és «sagrat» i que es troba a la terra. El culte a les relíquies, les peregrinacions o la lectura dels relats de les vides de sants són diferents vessants d'un mateix fenomen: l'atracció de l'home medieval per tot allò considerat sacre.

En la societat teocèntrica medieval els fidels creuen en la omnipotència de Déu, i busquen en la terra les manifestacions d'aquest poder capaç de canviar el curs de les coses. D'aquesta manera els sants són considerats els portaveus d'aquest poder: són els elegits. Malgrat l'aurèola de la santedat, la seua naturalesa mundana els apropa a la realitat del poble: són els intermediaris entre Déu i els comuns mortals i a ells s'adrecen les oracions que clamen el favor diví. Els sants, a més, són percebuts com els herois de l'època, els models a imitar, ja que en ells es reuneixen els valors i les virtuts posades en voga pel cristianisme al llarg dels segles.

El públic medieval, llavors, s'interessa per conéixer la vida d'aquests personatges, especialment, per tot el que d'extraordinari els esdevingué. I així prolifera la difusió dels relats de les seues vides, tant de manera oral com escrita, a la qual cosa contribuí notablement la recopilació que en féu Jaume de la Voràgine en el segle XIII, obra coneguda com a *Legenda Aurea*, i que arreplega en llatí les vides dels sants més coneguts a l'època. Aquest recull va ser transmés i reelaborat arreu de tot Europa, i finalment traduït i difós en totes les llengües romàniques.

A les darreries de l'edat mitjana aquest fervor pels sants no decreix, ans al contrari. En l'àmbit de la literatura catalana l'extensa nòmina d'obres hagiogràfiques conservades de finals del segle XV i comença-

ments del XVI és un indici de l'interés existent per les vides de sants als territoris de la Corona d'Aragó, especialment a València. A més, moltes d'aquestes foren estampades en els primers anys d'implantació de la impremta, fet que confirma l'interés que despertaven. Són molts els reculls de vides de sants que trobem en aquest període; alguns són reelaboracions i traduccions de la *Legenda Aurea*, i altres, nous tipus de composicions derivades d'aquests, com, per exemple, el recull de gojos conegut com el *Cançoner sagrat de vides de sants* atribuït a Miquel Ortigues, o també les poesies creades amb motiu de la celebració de certàmens religiosos. També trobem relats de vides de sants editats de manera exempta, cosa que sembla evidenciar les preferències del públic vers aquests sants; és el cas del relat que ens ocupa, *La vida de sancta Catherina de Sena* de Miquel Peres, com també el de les vides de sant Honofre, santa Bàrbara, santa Magdalena, Josep el patriarca, santa Anna, la verge Maria, etc. per donar només alguns exemples.

Des de l'òptica actual, és difícil de desxifrar aquest interés per la lectura d'uns relats que avui dia ens són del tot aliens, però que, llavors, devien resultar molt familiars als lectors, com també resulta complicat descobrir les preferències del públic o les claus d'interpretació que s'hi aplicaven. En aquest sentit, a través de l'estudi de *La vida de sancta Catherina de Sena* (València, 1499) de Miquel Peres, objecte d'aquest treball, hem pogut conéixer amb més profunditat les motivacions del cercle d'autors que produeix literatura religiosa en la València de finals del segle XV, com també les preferències temàtiques i estilístiques dels receptors.

I és que el gènere hagiogràfic presenta variacions importants amb el pas dels segles, que s'accentuen, a més, segons la tradició literària en què l'emmarquem. Amb l'edició de *La vida de sancta Catherina de Sena*, obra que no compta amb cap edició posterior a la de la seua aparició, hem tractat de contribuir a l'estudi d'aquest tipus de textos, tan abundants a les darreries de l'edat mitjana, i sobre els quals encara hi ha pocs treballs que expliquen i analitzen el fenomen en conjunt.

Són moltes les preguntes que sorgeixen davant l'aproximació a aquesta obra, com ara: què se sap de l'autor; quines eren les motivacions que pogué tenir a l'hora de traduir i adaptar aquest relat; quins n'eren els possibles receptors, etc. I és que les notícies que tenim sobre aquest autor valencià i la seua obra són poques, i algunes d'aquestes han estat transmeses per autors de començament del segle XX de manera poc elogiosa, ja que jutgen les obres des del punt de vista del noucentisme, criticant la seua prosa retoricada, com la d'altres autors valencians del segle XV. Només darrerament, gràcies sobretot als treballs d'Antoni Ferrando (1983, 1993a) i de Curt Witllin (1998), les seues obres han

començat a estar analitzades des d'altres perspectives. Malgrat tot, encara no hi ha estudis sobre la totalitat de la seua producció.

Miquel Peres visqué en la segona meitat del segle XV i primer terç del XVI. Els documents històrics semblen indicar que, de professió, era notari, i que, a més, ocupà càrrecs en el govern de la ciutat, segurament gràcies al favor del rei i del mestre racional. Per les notícies que es desprenen de les seues obres, especialment gràcies a les dedicatòries i a les col·laboracions literàries que ens han arribat, podem situar-lo al bell mig de la burgesia lletraferida valenciana, relacionat amb Bernat Fenollar, Narcís Vinyoles i Joan Verdanxa, entre altres autors. L'estil de les seues obres és homogeni i segueix el patró característic de la prosa artitzada de ressò cultista i llatinitzant d'alguns autors valencians de les darreries del XV. *La vida de sancta Catherina de Sena* és un tast idoni per a conéixer l'estil acurat de Peres, caracteritzat per l'abundància d'epítets i de sèries de sinònims, i, sobretot, per l'ús de figures etimològiques. La sintaxi llatinitzant i el ric lèxic típicament quatrecentista —en què es barregen els mots cultes amb els col·loquials— són altres particularitats a destacar de la seua obra. L'elegant prosa resultant ha fet que les esmenes a fer en l'edició del text hagen estat les mínimes, ja que l'autor tradueix les fonts llatines originals amb gran fidelitat i exactitud, i sobre aquelles du a terme només embelliments retòrics de manera sistemàtica, cosa que confereix un acurat equilibri a la versió resultant. A banda de l'homogeneïtat estilística, en totes les obres de Peres descobrirem unes característiques comunes també pel que fa a la temàtica, ja que hi és ben present el to devocional que s'imposa en la religiositat de l'època.

Si poques són les notícies que tenim sobre l'autor, poc sabem també sobre el gran interés per la vida de la santa italiana que es podia tenir a la València del segle XV, ja que el relat de Peres no és l'única mostra literària que hi trobem. En poc més de tres dècades a la ciutat de València trobem tres traduccions del relat de la vida, un certamen poètic celebrat en el seu honor i d'altres composicions poètiques sobre la seua figura.

Caterina de Siena (Siena 1347 - Roma 1380) és un dels personatges més fascinants del panorama medieval europeu. Sent dona jove, laica —ja que només pertanyia a l'orde terciària dels dominics— i analfabeta, arribà a ser consellera i ambaixadora del Papa de Roma en el període del Cisma d'Occident. Ja en vida adquirí una gran fama per les visions i les revelacions místiques que tenia des de la infantesa. Despertà l'admiració dels seus contemporanis, tant del poble, que venerava el tarannà miracler que se li atribuïa, com dels teòlegs de l'Església, que elogiaren el tractat espiritual que dictà, *Il libro della divina doctrina*, on exposava les seues experiències místiques. Però fou sobretot a partir de la

canonització (1461) que la seua fama s'estengué arreu d'Europa. Al llarg dels segles, i segons els interessos de cada període, s'han destacat diversos aspectes de la seua personalitat: el seu tarannà místic i il·luminat; la tasca política com a defensora del papat de Roma; el llegat doctrinal, etc. En les darreries del segle XV, llavors, podem suposar que ja hi havia un interés múltiple per la vida de santa Caterina.

L'estreta relació entre els convents dominics italians i valencians possibilità que el relat de la vida de Caterina de Siena es difonguera ràpidament, al mateix temps que afavorí la devoció per la santa entre el poble. El relat de Peres destacarà alguns aspectes i comportaments determinats de la santa, i n'ometrà d'altres, de manera que dóna una visió de la seua vida un poc diferent de la resta de testimonis de l'època. Al llarg de l'estudi previ hem tractat d'aclarir diverses qüestions que poden explicar, almenys, algunes claus per a entendre i interpretar l'obra, de manera que el lector actual puga gaudir de l'aproximació al text i concebre'l dins les claus que n'expliquen la composició.

El treball que ara presentem comença amb una aproximació al context valencià del segle XV en què viu Miquel Peres, qüestió bastant coneguda a hores d'ara, però que hem aprofitat per a revisar algunes de les característiques del període que afecten directament el nostre autor. És el cas, per exemple, de la relació existent entre la burgesia valenciana —a la qual pertany Peres— amb la cort de Ferran el Catòlic, més estreta del que pot semblar *a priori*, també des del punt de vista literari.

En segon lloc, hem arreplegat totes les dades biogràfiques possibles sobre Miquel Peres. Hem pogut veure amb quins personatges de l'època es relacionava, tant des del punt de vista social i polític com literari. D'ací deduïm que el nostre autor es vinculava amb els personatges més rellevants del seu temps, cosa que el situa en el cercle intel·lectual i literari de la València del XV, grup afavorit per Ferran el Catòlic a l'hora d'ocupar càrrecs en el govern de la ciutat. Ressenyem també la resta de la seua producció, tot fent referència a les edicions, la temàtica i la finalitat de cadascuna d'elles. Com veurem, d'aquestes notícies es desprén que Miquel Peres dedica totes les seues obres a personatges importants de l'època, cosa que ens pot fer pensar que, entre altres interessos, la seua producció literària obeïa a un cert interés de promoció social.

Seguidament analitzem l'obra que ens ocupa, *La vida de sancta Catherina de Sena*, en el seu context, per tractar d'esbrinar les motivacions i interessos a què respon, per veure si s'adequa als objectius temàtics i estilístics habituals a l'època. Hem estudiat la vigència dels escrits hagiogràfics en les darreries del segle XV, com també l'interés que podia tenir un relat de la vida d'aquesta santa, la devoció de què gaudia,

etc. Així mateix, hem descrit l'únic exemplar de l'incunable que la conserva. En darrer lloc, hem analitzat el contingut de l'obra acarant el text valencià amb les fonts llatines que tradueix Peres per a enllestir la *Vida*, i n'hem estudiat les característiques estilístiques i lingüístiques més rellevants.

Finalment, editem el text de *La vida de sancta Catherina de Sena*. L'obra ha estat editada en el sistema de codificació TEI, de manera que el text pot aparéixer en un suport estàndard i pot ser visualitzat també en xarxa, sense oblidar mai els criteris pels quals s'ha de dur a terme una edició crítica. L'elaboració d'aquest treball és, a més, de caràcter multidisciplinari, fruit de la intenció d'apropar camps científics aparentment llunyans com ara l'edició crítica de textos antics i els darrers avanços informàtics.[1]

L'obra que presentem ara és una part del treball d'investigació elaborat per a l'obtenció del Grau de Suficiència Investigadora, dins el programa de doctorat *Llengua i Literatura Catalanes* del Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant. El treball d'investigació fou tutelat per la doctora Marinela Garcia Sempere, i presentat el 31 d'octubre de 2005 amb el títol d'*Estudi i edició en el sistema TEI de* La vida de sancta Catherina de Sena, *de l'escriptor valencià Miquel Peres*.[2]

No puc finalitzar aquesta introducció sense manifestar públicament el meu agraïment sincer a totes aquelles persones que m'han donat suport al llarg de la realització d'aquesta recerca. En primer lloc a la Dra. Marinela Garcia Sempere, estimada mestra i amiga, per descobrir-me el plaer de la investigació literària. Al Dr. Mikel Forcada, per la generositat amb què ha compartit amb mi temps i idees. Als membres del tribunal que avaluaren el treball d'investigació, Dr. Rafael Alemany, Dra. Llúcia Martin i Dra. Dolores Azorín, gràcies pels consells i les esmenes apuntades. A tots els membres del Departament de Filologia Catalana, que s'han interessat sempre per la marxa del treball i de la treballadora i al Secretariat de Promoció del Valencià pels suggeriments lingüístics. I, finalment, als dos pilars que han sustentat el meu

1. A hores d'ara és clara la importància que adquireixen les biblioteques virtuals per a la difusió d'obres literàries. L'elevat nombre d'entrades que recullen algunes biblioteques en Internet, com la Miguel de Cervantes o la Joan Lluís Vives, ens demostren que el suport digital de textos és, no sols un èxit, sinó un camí més que viable per a la difusió bibliogràfica en el futur. D'aquesta manera es poden tenir a l'abast la màxima quantitat possible d'obres, com també edicions de tot tipus, crítiques, divulgatives, etc. I, fins i tot, diverses edicions a partir d'un mateix text digitalitzat.

2. Aquest treball ha estat finançat per la Generalitat Valenciana gràcies a l'obtenció d'una beca de Formació de Personal Investigador (FPI) modalitat A, referència CTBPRA/2004/007, amb la qual s'ha donat suport a aquesta recerca i a la seua continuació com a projecte de tesi doctoral, l'objectiu final de la qual és l'edició i l'anàlisi de l'obra completa de Miquel Peres. A més, part d'aquest treball s'emmarca en el projecte GRJ05-05 de la Universitat d'Alacant.

ànim al llarg d'aquests mesos: a la meua estimadíssima mare, a la qual mai li donaré prou les gràcies, i a Luca, perquè hi és sempre, *grazie per spingermi ad essere migliore*. Gràcies a tots, perquè sense la vostra ajuda aquest treball no haguera estat possible.

PART I
APROXIMACIÓ A L'OBRA I A L'AUTOR

1. EL CONTEXT VALENCIÀ DE FINALS DEL SEGLE XV

De tots és sabut que el segle XV constitueix un dels períodes de major esplendor de la literatura catalana, especialment en l'àmbit de la ciutat de València. En aquest segle veuen la llum obres d'autors tan importants com Ausiàs March, Joanot Martorell, Jaume Roig, Joan Roís de Corella o Isabel de Villena.

La producció de Miquel Peres l'hem de situar entre el darrer terç del segle XV i el pas al segle XVI. Aquest període té unes característiques històriques i socials que determinen i particularitzen la situació cultural: l'allunyament de la cort governant, la situació política convulsa per la lluita entre els interessos ciutadans i cortesans; la consolidació de l'ascens de la classe burgesa, veritable cercle de conreu i consum literari a la ciutat; la implantació de noves institucions, com ara el renovat Tribunal de la Inquisició, que trasbalsarà la societat valenciana, integrada en bona mesura per conversos; els nous corrents religiosos, que es faran sentir en la reforma dels ordes monàstics; l'aparició de la impremta, que facilitarà la divulgació de les obres; la dignificació de les llengües vulgars, que farà que augmente el nombre de traduccions d'obres llatines, etc. (Reglà 1968; Belenguer 1976).

Són un cúmul de circumstàncies que condicionen la societat valenciana del segle XV, i que es reflecteixen també en la situació cultural.

1.1 La cort

La desaparició del referent àulic de la ciutat de València s'esdevé amb el traslat de la cort d'Alfons V el Magnànim a Nàpols (1442-1458), amb la qual cosa queda com a regent la reina Maria, amb més preocupacions religioses que polítiques. L'allunyament de la ciutat es manté en el regnat de Joan II (1458-1479), germà del Magnànim, qui residí principalment a Saragossa, i també en el de Ferran II el Catòlic (1479-1516), fill d'aquell, que passà bona part del seu regnat a Castella.

Tradicionalment s'ha defensat la idea que aquesta absència prolongada de l'elit cortesana de la ciutat de València va propiciar la consolidació d'una literatura burgesa amb característiques pròpies,[1] que trobà en les tertúlies literàries la substitució del patronatge literari cortesà (Badia 1993). Però, si bé és cert que l'intercanvi viu d'experiències literàries trobava el seu lloc en les tertúlies burgeses, no és, tanmateix, del tot veritable que el patronatge literari cortesà no hi existira.

Bona part dels participants de les tertúlies literàries eren personatges molt propers, sobretot, a la figura del Catòlic o vinculats a les seues institucions, com Narcís Vinyoles, Bernat Fenollar o Joan Escrivà —tots tres relacionats amb Miquel Peres (Ferrando 1983; Garcia Sempere 2002a)—, com també ho eren els convocants de molts dels certàmens, dits burgesos, com ara el celebrat el 1474 en *Lahors de la verge Maria*, considerat entre els estudiosos com un èxit de la literatura ciutadana. És cert que la majoria dels participants pertanyien als diferents estrats i gremis de la societat valenciana, però, tanmateix, el convocant del certamen fou el virrei Lluís Despuig.[2]

Sobre aquest aspecte reflexiona Ferrando en fer l'estudi sobre el certamen, i conclou (1983: 167-168):

> Coincidim amb Sanchis Guarner que la participació d'un nombre tan elevat de concursants i de tan diversa procedència social, en una època en què la societat estava encara molt estratificada, constituí un triomf personal de mossèn Fenollar. Nogensmenys, atès el caràcter reial del càrrec que ostentava el promotor del certamen Lluís Despuig, la participació en una festa literària tan «oficial» era quasi obligada per a tota una sèrie d'aristòcrates, eclesiàstics i metges que, segons veurem, estaven vinculats a les castellanitzades corts de Joan II o de la seua esposa Joana Enríquez.

1. Ens referim a l'anomenada *Escola satírica valenciana*. S'han referit a aquesta denominació, entre altres, Miquel i Planas, Guinot, Fuster i Martínez Romero. Garcia Sempere (2002a) se'n fa ressò i conclou que, tot i el triomf de la denominació, «no es pot dir que es tracte d'un grup amb prou característiques comunes per arribar a formar una escola. Són autors de procedència majoritàriament burgesa, que es reunien en tertúlies literàries i que crearen una literatura de tipus realista, burlesc i satíric».

2. No és l'únic certamen convocat per una autoritat política: entre 1473 i 1482, de nou el virrei Despuig convocà d'altres certàmens en honor de la verge Maria; entre 1481 i 1491 es convocà un *Certamen en llaors dels vint triomfs de nostra dona*, potser amb motiu de la visita efectuada a València el 1488 pels Reis Catòlics (Ferrando 1983: 362); el 1486 se'n celebra un altre, ara *En honor de la sacratíssima concepció*, convocat pel governador de la ciutat Eiximén Péreç de Corella, en la crida del qual recorda que per pragmàtica de Joan I (1395) era obligatori, «sota pena de sexanta sous», celebrar la festa de la Immaculada, que encara, a mitjan segle, era una qüestió controvertida (Ferrando 1993: 379). Com veiem, molts dels certàmens ciutadans estaven en realitat vinculats a la Cort d'alguna manera.

No hem d'oblidar que la política amb què els monarques de la dinastia Trastàmara governaven el Regne valencià es basava en gran manera en el nomenament de persones de la seua confiança per als càrrecs de poder de la ciutat, accions que en el regnat del Catòlic s'evidencien més que mai.[3] De segur, la presència d'aquests càrrecs vinculats al monarca i, per tant, al poder real i efectiu, tampoc no va resultar aliena a la producció literària, o, almenys, als seus autors.

Aquesta pràctica —habitual des de 1418 per una pragmàtica del Magnànim— era possible gràcies a la creació d'unes llistes tancades de candidats proposats pel monarca, anomenades *ceda*, entre els quals s'elegien els *jurats* de la ciutat. A més, es consolidà el càrrec de *mestre racional* —càrrec en el qual se centralitzaven, pràcticament, totes les competències del regiment de la ciutat, especialment totes aquelles relacionades amb la gestió econòmica—, en el qual el monarca situava un home de la seua màxima confiança, cosa que li assegurava part del control de la ciutat.[4] Així, doncs, pel que sembla, és més adequat parlar d'allunyament de la cort que no d'absentisme, terme amb el qual hom s'ha referit sovint a la qüestió per fer esment de la situació valenciana de finals del XV i principis del XVI.

Tota aquesta situació no era aliena al nostre autor, com veurem amb deteniment més endavant, ja que ocupà diversos càrrecs públics. Aquest fet ens fa reflexionar sobre si l'hem de situar en una atmosfera propera al monarca, o, si més no, als personatges propers a la cort.[5] És possible, i sobre açò tornarem al llarg d'aquest estudi, que en alguna mesura aquesta vinculació condicionara la seua producció. Jaume Turró (2001: 104) afirma: «Al seu torn, la literatura era també un valor de promoció en la cort». I aquesta afirmació és extrapolable al context estrictament cortesà. Potser Miquel Peres escriu alguna de les seues obres amb la finalitat de promocionar-se socialment en la ciutat. De moment no és més que una hipòtesi.

Jaume Turró (2001) defensa, a partir de recents informacions exhumades d'arxius, la teoria que els autors valencians de mitjan segle

3. «La Generalidad pronto llegó a ser controlada por la monarquía que llegó a nombrar, excepcionalmente, funcionarios reales para algunos de sus cargos, que fueron así secuestrados. [...] lo que supuso un cierto control indirecto del rey que se trasformó en mediatización política en la ciudad de Valencia» (Belenguer 2001: 58).

4. En el càrrec de mestre racional es reunien les competències següents: «auditor de cuentas, máximo responsable económico de finanzas de la capital, instrumento fundamental para canalizar la deuda pública valenciana —los censales— que se traducirían en préstamos al rey; el racional acabó siendo [...] el político más importante del reino, o al menos así lo era para el rey» (Belenguer 2001: 105).

5. Recordem que una de les obres de Peres, *La vida de la sacratíssima verge Maria*, està dedicada a la muller del mestre racional, en Joan Escrivà, perquè: «tan plena tinch la casa de la memòria de les grans obligacions que tinch al senyor mestre racional».

XV no estaven del tot desvinculats de la cort, com sempre s'ha cregut, sinó que molts d'ells estaven vinculats a la cort del príncep de Viana, desplaçada de Nàpols a Barcelona (1460-1461) després de la mort del seu oncle Alfons V, el Magnànim. Parla d'autors com Corella, Martorell o el mateix March, i argumenta que la literatura d'aquests no s'entén sense el context cortesà.[6] Amb aquesta teoria matisa en bona mesura les creences que defensaven que moltes d'aquestes produccions tenien l'origen i la fi en la classe burgesa.[7] Però, amb tot, no sembla antagònica la coexistència de la influència cortesana en la literatura del període amb la pràctica de tertúlies burgeses a la ciutat de València, on, efectivament, cercles ciutadans gaudien de la literatura.

El cas de Miquel Peres, però, és diferent al d'aquests autors. Peres visqué en els regnats de Joan II i, principalment, en el de Ferran II, regnats que no semblen tenir una cort literària que es vincule amb els autors burgesos valencians de manera directa;[8] tanmateix, les argumentacions de Turró pel que fa al cas del príncep de Viana, ens obliguen a fer aquestes afirmacions amb cautela. Com veurem més endavant, malgrat que no hi haja una cort literària a la ciutat, comprovarem com molts dels integrants de la classe ciutadana dominant mantenien una relació estreta amb el monarca i amb la seua cort, fet que es palesa en els nomenaments de càrrecs de la ciutat per ell decretats, i que beneficiaren Miquel Peres en diverses ocasions.

El que fins ací hem tractat de demostrar és que les relacions del monarca, i potser de la seua cort, amb alguns dels ciutadans de València era —almenys en qüestions polítiques— més estreta del que en principi semblava, i potser d'alguna manera influí en la creació d'algunes obres literàries.

1.2 La consolidació de la burguesia

Tot i el poder del rei sobre el govern i les institucions valencianes, també és cert que el segle XV valencià es va caracteritzar per l'hegemonia de la classe social burgesa a tots els nivells; tal com apunta Jordi

6. «Si bé l'extensió del saber en les ciutats i en les classes dirigents és real i molt important, manca la peça que donava cohesió a tot el sistema literari i de valors que la poesia i la literatura representaven» (Turró 2001: 107).

7. Insistim, matisa aquestes opinions, però és innegable el fet que aquestes obres eren conegudes i demanades pel públic burgés: l'al·lusió metaliterària que es fa en *El somni de Johan Johan* a una dama, qualificant-la de «gran oradora / e gran legista», perquè llegeix «lo Salmista», el *Tirant* i mossèn Corella, ens demostra que el consum d'aquestes obres es produïa entre els burgesos.

8. Almenys, en el període en què ens trobem, abans de la instauració de la cort de Germana de Foix a València (1523-1537).

Ventura (1978: 11), «a València, com a totes les grans ciutats de la Mediterrània [...] predominaren les seves [de la burgesia] maneres de fer i de concebre la vida, especialment en el camp econòmic».

La burgesia valenciana, enriquida gràcies a l'auge del comerç marítim i afavorida per la crisi econòmica que pateix Barcelona, se sap convertida en l'autèntic nucli econòmic i social de la Corona.[9] Aquest nou grup social té uns interessos i valors diferents dels que podem trobar al si de les corts, i les produccions literàries de l'època en són, en bona mesura, una mostra. De la mateixa manera, entre els autors «abundaven en el conreu de la literatura autòctona els mercaders, notaris, metges, escrivans o menestrals de tota mena més que no pas els nobles» (Ventura 1978: 11).

Joan Fuster (1968) ja va fer notar un exemple ben aclaridor que ho corroborava en analitzar les ocupacions dels autors participants en el certamen de les *Trobes en lahors de la Verge Maria*[10] —en el qual trobem un jove Miquel Peres amb l'apel·latiu de «ciutadà»—, ja que de la seua anàlisi es desprén que la majoria de poetes que hi van concórrer exercien professions liberals.

Si bé, com ja hem apuntat més amunt, la convocatòria va sorgir del virrei, fet que envoltava el certamen d'oficialitat i d'un cert caràcter àulic, aconseguí reunir bona part del panorama intel·lectual de la ciutat de València, cosa que ens permet evidenciar la riquesa intel-lectual regnant entre la classe ciutadana. Es palesa, a més, que si hi havia autors, hi devia haver, igualment, consumidors pertanyents a aquest estament social, i no pocs. Són abundants les obres fetes per i per als burgesos, que s'identifiquen amb uns gustos i una estètica pròpia i característica.[11]

La prosperitat econòmica i social de la ciutat s'evidencia, a més, en el fet que esdevé un focus d'atracció per als impressors, que veuen en la classe burgesa i comerciant valenciana els possibles clients de les seues premses, amb la qual cosa es facilitarà molt més la difusió cultural de tot tipus d'obres entre aquells entorns:[12] «La introducció

9. «La potencialidad del reino valenciano a lo largo del Cuatrocientos fue incrementándose sin cesar. [...] en Valencia los grupos mercantiles y urbanos se beneficiaron de las debilidades de sus vecinos [Catalunya i Aragó] tanto como de una posición geográfica y económica más centrada en la coyuntura del Cuatrocientos» (Belenguer 2001: 104).

10. El detall de la nòmina de participants que s'hi compten és: set cavallers, cinc eclesiàstics, quatre metges, deu notaris, dos escrivans, tres ciutadans honrats, dos menestrals, un mestre d'escriure, etc. (Fuster 1968).

11. Vegeu nota 1.

12. Diego Romero, en la ponència «Hacia la autonomía del libro impreso. Reflexiones acerca del libro incunable valenciano», presentada al XI Congrés Internacional de l'Asociación Hispánica de Literatura Medieval (León, 20-24 d'octubre de 2005), reflexionava sobre el freqüent consum de literatura religiosa que es feia a l'època, fet que s'evidencia en les abundoses impressions d'obres

de la impremta en la corona d'Aragó és la nota cultural més important d'aquest període» (Rubió i Balaguer 1984 [1953]: 365).

Cal fer notar també, però, que malgrat la situació viscuda per la burgesia com a elit social i cultural en el segle XV, en el segle XVI desapareix aquesta situació, amb la qual cosa el model cortesà esdevé de nou el model d'elit.[13] Ho recorda Ventura (1978: 11):

> el que ha fet atípica la península ibèrica és l'afebliment que, per raons diverses, presentà a partir del segle XVI la capa burgesa de la població, i l'ascendència que hi recobrà i mantingué la noblesa i el seu exponent religiós que eren les altes jerarquies eclesiàstiques.

En el nostre context, bona part del descens de l'apogeu de la ciutat i de les seues institucions a l'entrada del cinc-cents s'explica per la política monàrquica centralista dels últims regents, en especial per les mesures adoptades per Ferran el Catòlic: d'una banda, pels elevats préstecs que el Regne de València va concedir a la corona per a les seues empreses d'expansió[14] i, d'una altra, per la política portada a terme pel nou Tribunal de la Inquisició.[15] Situació que s'agreujarà encara més després de la guerra de les Germanies.

1.3 L'activitat de la Inquisició

Els defensors dels Furs del Regne de València s'oposaren a la implantació de la Inquisició castellana en els seus territoris amb tots els recursos al seu abast. Des d'un primer moment mostraren la seua desaprovació al que consideraven una intrusió política castellana en els seus dominis, fins i tot plantejaren un «greuge» a la reialesa pels

---

religioses fetes en els primers anys de la implantació de la impremta a la ciutat. Aquest fet il·lustra quins eren els interessos dels lectors, cosa que ens ajuda a entendre per què les obres de Miquel Peres, totes de caràcter religiós, s'estamparen en dates força primerenques.

13. Esdeveniment que no és exclusiu del nivell literari. Recordem que les institucions ciutadanes havien desaparegut en la pràctica del govern del regne, i el poder hegemònic havia tornat al monarca: «Controladas las clases dirigentes en la ciudad y en el campo, las instituciones valencianas —aunque formalmente mantuvieron su autonomía— pasaron realmente a ser sutilmente manejadas. En la capital con la ceda y el racional, pero también en los organismos pretendidamente representativos del Reino: Generalidad y Cortes» (Belenguer 2001: 106).

14. Alfons el Magnànim va percebre més de dos milions i mig de sous, Joan II prop d'un milió, i Ferran el Catòlic més de huit milions i mig de sous, quantitats que es van finançar a través del deute públic i que, en temps de Felip II, encara no havien estat retornades (Belenguer 2001).

15. La política inquisitorial promoguda per Ferran el Catòlic, en la pretensió de portar a terme una neteja de sang en detriment dels jueus i conversos, atempta contra ells, els condemna i els denega la possibilitat d'exercir llurs ocupacions fins les següents tres generacions. Si, d'una banda, les arques de la Inquisició s'enriquiren en un primer moment amb la recaptació dels béns dels jueus, d'una altra banda, exterminaren així la font de riquesa del País (Belenguer 1976: 158-159).

contrafurs que el nou Tribunal creava. Els opositors forals denunciaven l'actuació dels inquisidors, tant en els mètodes d'acusació i investigació com en els càstigs imposats, amb els quals no eren d'acord; rebutjaven, igualment, la mateixa presència de personal forà, fet que consideraven un greu contrafur, ja que els Furs exigien, amb caràcter d'obligatorietat, que totes les persones que exerciren un càrrec en el regne havien de ser naturals del lloc, requisit que no es complia en el cas dels inquisidors castellans.[16] Malgrat tot, el Tribunal s'instaurà a València, i es va convertir en un aparell al servei del poder i de la ideologia centralista de la monarquia. Com apunta Narbona Vizcaíno (2006: 118):

> El respecte al parlamentarisme no va impedir el progressiu creixement dels aparells d'estat de la monarquia, que a més de potenciar les institucions centrals governatives i virregnals, es va immiscuir en els espais polítics dels patriciats urbans, fins aleshores més autònoms per les garanties concertades en les llibertats municipals. Eixa interferència [...] va tindre al llarg del segle XV una cadena de fets puntuals i acumulatius que ací i allà van actuar en detriment de les jurisdiccions municipals, sempre sota la cobertura d'un projecte ideològic de gran transcendència política, que creixia de manera imparable.

El Tribunal castellà de la Inquisició s'instaurà definitivament a la ciutat de València el 1482.[17] Aquesta nova Inquisició Reial, controlada des de Castella, tenia com a objectiu principal el control de l'heretgia dels jueus, molts dels quals fingien ser conversos mentre clandestinament mantenien la seua fe. El control s'agreujà el 1492, quan els Reis Catòlics promulgaren un edicte pel qual s'expulsaven els jueus que no abraçaren la fe del cristianisme (Narbona Vizcaíno 2006: 118). El Tribunal, llavors, tenia entre les funcions principals comprovar que aquestes conversions foren veritables, com també vetlar per l'ortodòxia de la fe cristiana en totes les pràctiques religioses i en les produccions escrites. El procés desembocarà en la publicació de l'*Index librorum prohibitorum* a mitjan segle XVI, amb el qual s'exercí un major control sobre la publicació d'obres, censura que suposarà un autèntic filtre en la transmissió d'obres anteriors.

Així, des del començament de l'activitat del Sant Ofici, es portà a terme un control exhaustiu sobre les obres i els autors, que d'alguna

16. Belenguer (1976: 158-166) detalla el procés d'oposició foral a la implantació de la Inquisició.

17. La implantació de la nova Inquisició es basava en la butlla inquisitorial de Sixt IV de 1478, però les primeres passes per a la instauració del tribunal castellà al País Valencià, i per a l'aconseguiment de la centralització de la institució, no es produiran fins el 1482 (Belenguer, 1976: 158).

manera determinà l'orientació de la creació literària. Segons Ventura (1978: 15) la Inquisició «imposà un estil, del que són exemple els nombrosos i insípids llibres de pseudoliteratura religiosa, de confessionals i devocionaris que tan clarament contrasten amb el que havia estat produït uns pocs anys abans del seu triomf».

La Inquisició, d'aquesta manera, desenvolupà un paper important en la desaparició de bona part de la burgesia valenciana i de la seua literatura característica a començament del segle XVI, ja que molts dels seus integrants (metges, notaris, advocats, etc.) eren d'origen convers, per la qual cosa foren jutjats i condemnats.[18]

En altres casos, trobem la situació contrària. Alguns autors es beneficiaren de la col·laboració amb la Inquisició, com és el cas de Miquel Peres (Ventura 1978: 142), que portà i revisà els comptes del Tribunal durant més de quinze anys.

Ferrando (1983: 188), en parlar de Narcís Vinyoles, un dels autors més prolífics d'aquest període pel que fa a la quantitat i la varietat de les seues obres, recorda l'activa col·laboració que aquest mantingué amb el Sant Ofici, i conclou:

> no sabríem dir fins a quin punt la seua actitud venia determinada per la necessitat d'autodefensa enfront dels tràgics perills que suposaven les seues vinculacions familiars i econòmiques amb conversos, o si més aviat responia a la seua ambició per procurar-se una ràpida ascensió social. [...] el fet és que les actituds públiques i l'estatus econòmico-social de Vinyoles el situen clarament en el sector de l'alta burgesia regnícola que, des dels llocs de l'administració local, esdevindrà suport del poder reial enfront de les aspiracions ciutadanes, emparades per la legislació foral.

Les reflexions sobre Vinyoles poden ser en alguna mesura aplicables al cas de Miquel Peres, de l'origen del qual no tenim pràcticament notícies.[19] En aquestes reflexions trobem, potser en part, explicació a la finalitat de l'elaboració de les seues obres, sempre dedicades a personatges en relleu dins el context valencià del moment. Però sobre açò tornarem més endavant i tractarem la qüestió amb més detall. Una cosa, però, es fa evident: el cercle de relacions de Peres sembla que l'hem de buscar entre els personatges propers al monarca.

18. Ventura (1978) analitza el cas de Lluís Alcanyís, mestre de medicina de l'Estudi General de València, que va participar en el certamen de *Les Trobes en lahors de la verge Maria*, i que fou condemnat a morir cremat en la foguera després d'un llarg procés inquisitorial.

19. Jordi Ventura (1978: 161), però, esmenta el cognom *Peres* entre els possibles d'origen convers.

1.4 El canvi de l'espiritualitat

Tornant al context cultural de les darreries del segle, i deixant una mica de banda la situació política, és important parar atenció en altres factors que en major o en menor mesura també condicionaren el pensament de l'època, i que influïren en les obres del nostre autor.

Les darreries del segle XV, i sobretot el començament del segle XVI, es caracteritzen religiosament per l'entrada de nous corrents renovadors procedents sobretot del nord d'Europa.[20] En aquest període comença a fer-se sentir la necessitat d'una reforma en els ordes i institucions religiosos. Així, alguns seran reformats i acolliran mesures decisives per a l'estament religiós, com ara l'adopció definitiva del celibat. La religiositat medieval es percep desvirtuada, i la renovació espiritual busca una orientació de caire més intimista, derivada de l'observació i la inspiració en la figura de Crist.

Entre els nous corrents espirituals podem destacar, per la influència que va exercir sobre les produccions literàries de l'àmbit valencià, i en particular del nostre autor, el *devocionalisme*, i dins d'aquest el vessant que es manifesta a través del *cristocentrisme*.

La *Devotio moderna* és un nou corrent espiritual caracteritzat, entre altres aspectes, per una pràctica espiritual ascètica a partir de la contemplació de les escenes dels evangelis i, especialment, de la vida de Jesús, cosa que porta el lector a commoure's, sobretot amb les imatges de la Passió. Els devocionalistes buscaven en la contemplació directa de la vida de Jesús la pràctica d'una espiritualitat més intimista que els portara a recuperar els valors primigenis del cristianisme.

En els territoris del nord d'Europa aquest corrent ja imperava des de més d'un segle abans, com fa notar Batllori (1987: 10):

> La espiritualidad intimista neerlandesa —que no por caso fue llamada *Devotio moderna*— no irrumpe aquí con fuerza hasta finales del Cuatrocientos, con la traducción catalana del *De imitatione Christi*, obra retòrica de Miquel Pérez impresa en Valencia en 1482, y con el *Exercitatorio* español del abad de Montserrat García de Cisneros (1500).

I no sols això, sinó que en la tradició literària catalana comptem amb precedents d'aquests corrents ja en el segle XIV, quan les idees renovadores franciscanes es fan sentir en algunes obres com l'*Excitatori de la pensa a Déu* de Bernat Oliver, l'*Scala de contemplació* d'Antoni

20. Aquests nous corrents de pensament i espiritualitat seran els que, anys després, desembocaran en la Reforma luterana i la Contrareforma catòlica conseqüent.

Canals i, sobretot, el *Tractat de contemplació* de Francesc Eiximenis, considerada una obra precursora de la *Devotio moderna* (Garcia Sempere 2002a: 35).

Dins el devocionalisme, pel que fa a les produccions d'àmbit artístic i literari, adquireix especial relleu el vessant del cristocentrisme, és a dir, la contemplació dels misteris de la vida de Jesús. Al llarg de tota l'edat mitjana la figura de Crist ha estat el centre de les produccions artístiques, especialment les escenes de la Passió. Segons sant Bonaventura, hereu del pensament de sant Agustí, la tasca ètica del cristià consisteix a ser *cristiforme*: ser i viure com Crist (Parada Navas 1991). L'home, per natura, ha d'unir-se amb el seu Creador, i només a partir de Jesús és possible tornar a fer-ho, ja que Adam havia trencat la via per accedir-hi.[21] Jesús és, a més, la clau de la Bíblia, ja que tot el que succeeix en l'Antic Testament té reflex en el Nou, el centre del qual és Ell: principi, centre i fi de l'univers (Hauf 1992). Aquestes consideracions són les que afavoriran la producció de les «vides de Crist», textos «destinados a ser leídos y a dar a conocer la vida de Jesús, no sólo tal como se narra en los evangelios, sino en relación con lo mejor y más selecto del rico acervo de la patrística y de los tratados de cristología» (Hauf 1992: 25).

La producció de *vides* de Crist augmenta en el segle XV, i en la literatura catalana trobem mostres que ens ho confirmen, com són la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena i la traducció del *Cartoixà* de Corella. Augmenten, així mateix, les obres relacionades amb el tema, com *Lo passi en cobles* de Fenollar i altres, o *La Imitació de Jesucrist* del nostre Peres. La innovació d'aquestes obres és que els autors, seguint els nous corrents religiosos derivats en part dels mètodes contemplatius franciscans, es recreen a descriure aquelles escenes que els evangelis esmenten només de passada, tractant de presentar al fidel la màxima informació possible dels diferents moments de la vida de Jesús (Garcia Sempere 2002a: 37).

Miquel Peres no resta aliè a aquests nous corrents que ja tenien precedents en la tradició catalana. Se'n fa ressò i tradueix *La imitació de Jesucrist*, coneguda tradicionalment també amb altres noms com *Kempis* o *Gerson* o *Del menyspreu del món* i no sols això, sinó que en les vides de sants que redacta recrea detalladament els moments en què els sants s'entreguen a la fe. En el cas de *La vida de sancta Catherina de Sena* veurem com Peres descriu acuradament els càstigs

21. «Cristo, la verdad que ha asumido forma humana, se ha hecho Él mismo escalera al reparar la anterior escalera rota por Adán. De ahí que arguya que Cristo crucificado se ha convertido en el camino más seguro hacia la Divinidad» (Hauf 1992: 23).

i penitències que la verge es procurava, tractant de commoure els lectors davant les escenes per ell descrites, com també els moments d'èxtasi místic experimentats per la jove santa que preconitzen la nova espiritualitat mística del cinc-cents. Tornarem sobre la qüestió més endavant, en l'anàlisi de l'obra.

1.5 La vulgarització de les obres

La prosperitat que viu la ciutat de València no és exclusiva de l'àmbit econòmic. L'hegemonia valenciana en el Mediterrani s'aconseguí «sin renegar de un arte y sobre todo de una lengua y una cultura en catalán que el genio valenciano glorificó como jamás había ocurrido» (Belenguer 2001: 48). Les produccions i les traduccions literàries que es feren a la ciutat són, efectivament, un reflex de la situació de puixança a què assistim en el segle XV. La llengua és el vehicle d'expressió i l'estendard d'identificació de la classe social que és l'elit de la societat: la burgesia.

No sorprén que el segle XV siga, a més, el segle de la dignificació de les llengües vulgars. Una vegada que les societats ciutadanes han desenvolupat els seus estaments, exigeixen que la cultura els siga també accessible. A les darreries del segle veiem com totes les llengües confeccionaran les seues gramàtiques, símbol de la normalitat i del prestigi què l'ús del vulgar havia adquirit.[22]

Aquesta dignificació de les llengües romàniques fa que les traduccions de les obres llatines de tot tipus augmenten. I la temàtica religiosa, en la qual Peres centra la seua activitat, no fou una excepció. Com apunta Garcia Sempere (2002: 37):

> A més de la traducció dels texts sagrats a les llengües romàniques, en el segle XV es produeix una vulgarització del cristianisme mitjançant la traducció de molts texts no estrictament litúrgics. D'altra banda, els manuals d'espiritualitat, com ara la *Imitació de Jesucrist*, preconitzen el misticisme. El mateix Jiménez Cisneros va fer imprimir molts llibres contemplatius.

Les obres de Peres confirmen aquesta tendència. De fet, la traducció de *La vida de sancta Catherina* està destinada a les monges del convent de dominiques de la ciutat, com la *Vita Christi* de sor Isabel

22. El castellà veu la seua primera gramàtica el 1492 amb l'obra de Nebrija, l'italià el 1512 gràcies a Pietro Bembo, com també en la llengua catalana trobem les *Regles per a esquivar vocables o mots grollers o pagesívols* (es creu que de 1492-1497), tractat breu amb el qual es donava la preferència d'unes formes dialectals sobre altres, d'autoria i datació encara incertes.

de Villena estava destinada a les clarisses del seu convent, fets que evidencien que les llengües vulgars eren considerades més que aptes per a la difusió d'aquest tipus d'escrits.

1.6 La producció literària

Tots aquests elements plegats, polítics, econòmics, religiosos i culturals, incideixen en la producció de Miquel Peres i de la resta d'autors de la segona meitat del segle XV amb els quals es relacionava.[23]

González Cuenca (2004), en parlar del context cultural valencià de l'època de compilació del *Cancionero General*, distingeix els tres fenòmens que feren possible aquesta intensa activitat literària: en primer lloc, els abundants certàmens poètics que s'organitzaven; en segon lloc, l'existència de cercles literaris en els quals els poetes intercanviaven llurs idees i produccions, i, finalment, els vincles de la ciutat amb Itàlia. González Cuenca (2004: 56-57) aporta, a més, el testimoni d'un cronista contemporani forà, Gonzalo Fernández de Oviedo qui, en descobrir la situació cultural valenciana, escriu:[24]

> No sé si teneys memoria de algunos caualleros de Valençia o si aveys estado en aquella çibdad, la qual es, a mi paresçer, una de las muy notables de toda España y donde los que son caualleros y gente noble son más acatados y reverençiados que en parte del mundo [...] Pero dexemos la corte a parte, que con ella no hay comparaçión; digo que Valençia és el arraual de la corte e la çibdat que más la imita e más çerca está della, o que más le pareçe [...].

Segurament fou aquesta situació la que també sorprengué Hernando del Castillo, cosa que féu que es decidís a incloure diverses composicions d'autors valencians en editar el seu cançoner (González Cuenca 2004: 56).

Els certàmens poètics que se celebren a la ciutat de València, especialment en el darrer terç del segle XV, entronquen amb la tradició tolosanobarcelonina, però hi adquireixen unes característiques pròpies. Un dels trets distintius és l'exclusivitat temàtica, limitada al caràcter religiós i hagiogràfic —especialment en honor de sant Cristòfol i santa Caterina de Siena—, cosa que possibilità la utilització dels

23. En la secció 2.1 tractem amb major detall les relacions de Miquel Peres amb altres autors contemporanis a ell.

24. Gonzalo Fernández de Oviedo, *Batallas y quincuagenas*, ed. de Juan Pérez de Tuleda (4 vol.), Real Academia de la Historia, 1983-2002.

certàmens amb finalitats ideològiques i polítiques contra els conversos. Aquesta limitació temàtica repercutí en la riquesa i la varietat formal, sovint estipulada en els cartells de les justes;[25] però no impedí, tanmateix, que els certàmens esdevingueren una ocasió d'encontre entre poetes consagrats i ocasionals, de procedència majoritàriament burgesa, que tractaven d'aconseguir mitjançant les seues composicions, de caràcter culte o semiculte, el reconeixement i el prestigi ciutadà (Ferrando 1983).

Les tertúlies literàries eren el veritable centre des del qual s'articulava l'activitat cultural d'aleshores. Reunions que s'han d'entendre com un punt d'encontre d'autors amics que compartien llurs idees i creacions literàries, sovint de temàtica diversa, però que responien als gustos comuns, i d'on sorgien obres col·lectives, debats poètics, preguntes i respostes, etc.

De fet, és gràcies a aquestes produccions (com ara *El parlament en casa de Berenguer Mercader* o *Lo somni de Johan Johan*, etc.) que sabem quina era la nòmina d'alguns dels participants en les tertúlies.

Alguns estudiosos de la literatura —Guinot (1921), Riquer (1964), Fuster (1968)— han volgut diferenciar diversos cenacles de poetes, i establir una distinció entre un grup de caire més cultista, integrat per Roís de Corella, Joan Escrivà, Lluís de Castellví i Ramon de Vilarrasa, d'un altre de caire més satíric i burlesc reunit al voltant de la figura de Bernat Fenollar i constituït per Joan Moreno, Jaume Gassull, Narcís Vinyoles, Joan Verdanxa, i altres. Aquesta distinció, però, no sembla del tot fidel a la realitat, ja que tots plegats semblen mantenir relacions literàries entre ells, indistintament del grup en què tradicionalment han estat inclosos.

Sembla que la tertúlia literària al voltant de Fenollar es caracteritzava tant per la integració d'autors de diversa procedència professional, com per l'alternança temàtica i formal de les seues produccions.[26] Segons Riquer (1964), Bernat Fenollar entenia la creació poètica com una activitat de conjunt, fruit, potser, del sentiment gremial que

25. Tanmateix, en la poesia de certamen es poden veure alguns trets que, tot i que de manera minoritària, denoten la voluntat d'innovació, com ara la incorporació d'altres llengües, com el castellà i l'italià, com a símbol del cosmopolitisme de la ciutat, o bé la introducció de ritmes i versos de procedència d'aquestes literatures, com el vers d'*arte mayor* castellà i l'*endecasillabo* italià (Ferrando 1983). En l'edició del *Cancionero General* feta a Anvers el 1557, es diu de Miquel Peres que: «Compuso poesías catalanas en verso de arte mayor imitando la medida y el ritmo de los castellanos», cosa que ens podria mostrar la seua voluntat innovadora en altres composicions que no ens han arribat.

26. El mateix Bernat Fenollar participa en obres ben diverses, com ara el debat de tema irònic i jocós suscitat en *Lo procés de les Olives* alhora que és autor (amb Martines i Escrivà) de *Lo passi en cobles*. També Gassull és autor de bona part de les cobles de *Lo somni de Johan Johan* en resposta al *Procés*, i alhora autor de *La vida de santa Magdalena en cobles*, etc.

regnava entre la classe burgesa valenciana: «La poesia no té sentit si no és en forma de diàleg, discussió o col·laboració entre amics» (Riquer 1964: 321) i les seues obres de tot tipus en foren una mostra.

Per a Guinot (1921: 65) la importància de la tertúlia literària de Fenollar resideix

> [...] en la influencia que evidentemente ejerció en el desarrollo de las letras valencianas, estimulando entre los hombres de ingenio no sólo el cultivo de la poesía satírica, a que fácilmente propendían, sino el de otros géneros poéticos, y aún el mismo estudio de lengua que servía de *fermosa cobertura* a los destellos de su inteligencia, tan influenciada por las auras novísimas del Renacimiento.

Tot indica que Miquel Peres, encara que no haja intervingut en cap d'aquestes obres col·lectives, participava en alguna mesura en les tertúlies, ja que tenia contacte amb molts dels seus integrants, tal i com es desprén de les dedicatòries i les peticions de les seues obres: a Isabel de Villena, figura molt rellevant en el context intel·lectual valencià (Hauf 1990), dedica la traducció del *Kempis*; a la muller del poeta Joan Escrivà, la primera edició de *La vida de la sacratíssima verge Maria*; *La vida de sancta Caterina de Sena* la tradueix a petició de Fenollar, i s'hi inclou, a més, com a colofó, unes *Cobles* de Vinyoles; i, finalment, en el *Cancionero General* d'Hernando del Castillo s'inclou un joc poètic —una pregunta i una resposta— entre Peres i Joan Verdanxa.

En aquest context, podem afirmar que hi ha indicis que evidencien que també practicava altres gèneres i temes, però tanmateix les produccions de Peres que ens han arribat són gairebé en la totalitat de temàtica religiosa, i vénen a enllaçar, com veurem en l'anàlisi de l'obra, amb la prosa de caire cultista de l'estil corellà, del qual rep una clara influència.

2. L'AUTOR I LA SEUA OBRA

Tenim poques notícies tant de la biografia de Miquel Peres com de la seua obra. Els estudiosos de la literatura que li han dedicat atenció són pocs, i alguns d'ells només per a criticar ferotgement l'estil de la seua prosa, heretant, sembla, els prejudicis ideològics i estètics del noucentisme català sobre la prosa cultista valenciana del segle XV (Ferrando 1983: 158).

Probablement des d'aquesta òptica, Nicolau d'Olwer (1927: 87) es refereix a l'estil de Peres quan, després d'elogiar l'estil humanístic de Metge i de Canals, continua amb una crítica als prosistes valencians quatrecentistes:

> L'estil esdevé bellament periòdic en la prosa de Bernat Metge, i amb Antoni Canals assoleix el límit que permet el caràcter de la llengua. Aquest límit el traspassa l'estil complicadíssim i rebuscat de Corella i d'Alegre; i Miquel Peres ja no encerta a comprendre les nobles lleis de la cadència prosaica, i, per donar fictícia harmonia als seus períodes, acut al baix expedient de les ritmitzacions.

Ribelles Comín (1920: 465) es refereix amb detall a l'estil de Peres en la traducció que fa del *Kempis*, qualificant-la com una «elegante profanación» de l'original llatí: «la piedad ascética diluída en el almíbar de la más refinada retórica». Per al bibliòfil l'estil de Peres evidencia el començament de la decadència de la llengua valenciana:

> Toda lengua literaria, antes de caer definitivamente, se entretiene [...] en ejecutar equilibrios atrevidos y piruetas elegantes. Estos equilibrios y piruetas los hallamos en la traducción de Pérez. Un poquito más..., y la lengua cae, sin remedio, en el precipicio del más ridículo bizantismo, para después descomponerse rápidamente en una lengua vulgar y grosera, de plebe inculta, tal como pasó un siglo después en la historia de nuestra lengua.

Ribelles Comín reprodueix (1920: 464-466), a més, l'anàlisi que Manuel de Montoliu féu sobre la prosa de Peres, el qual la considera

també, com Ribelles, una mostra de l'inici de la decadència de la prosa catalana, a causa de la influència castellana que palesa:[27]

> Prescindamos de las violencias sintácticas frecuentes en que perece nuestro verbo catalán entre lastimosas torturas; dejemos a un lado las redundancias en que cae el traductor en la adjetivación de los substantivos [...]; pasemos por alto la sistemática transposición del verbo en la cláusula subordinada que produce a la larga una sensación invencible de fatiga. La decadencia inicial de nuestra prosa se revela ya allí por la evidente influencia castellana en el léxico y en la sintaxis de nuestro autor. En su texto hallamos ya palabras tan francamente castellanas como *fondo, estrado, reparo, demasiadament, aposentarse*, etc.; otras castellanizadas como *superbo, profundo, manto, coros, sutzia* (por *sutza*, etc. y ya se introduce en el régimen directo de los verbos transitivos la preposición *á*, característica del castellano [...]; y, por fin, se sustituye generalmente el verbo *ser* por *estar* en frases de sentido locativo, y *haver* por *tenir*, sustituciones debidas a la influencia castellana.[28]

Miquel i Planas (1911-1912), tanmateix, jutjà més positivament l'estil de Peres i, en referir-se a la *Vida de sant Vicent Ferrer*, el qualifica d'«elegantíssim», tot i que «afectat un xich d'hiperbaton, encara que no de bon troç com el del seu contemporani Joan Roiç de Corella» (Miquel i Planas 1911-1912: 70), i el situa quasi a l'alçada de Metge.

Els historiadors de la literatura de dècades posteriors semblen estar influïts pels prejudicis dels estudiosos anteriors, de manera que no analitzen les obres de Peres amb completa objectivitat.

Riquer (1964) es limita a informar que Peres fou autor de *La vida de la sacratíssima verge Maria*, destacant que se'n feren diverses edicions; que escrigué «llibres hagiogràfics originals i traduïts», i que la seua obra més rellevant és la traducció del *Kempis*, traducció feta «amb una clara tendència a escandir les frases com si fossin versos decasíl·labs, recurs estilístic que també apareix en alguns moments de *Lo pecador remut* de Felip de Malla» (Riquer 1964: 245). Així, de les obres hagiogràfiques no dóna cap informació, i de la *La vida de sant Vicent Ferrer*, per exemple, es limita a reproduir el gravat del sant que s'inclou a l'obra.[29]

27. Article publicat originalment a *Estudis Universitaris Catalans*, VI, Barcelona, 1912, pp.115-117.

28. A banda que moltes de les paraules que cita Montoliu no són castellanismes, sinó llatinismes, els préstecs que Peres hi introdueix no són exclusius de la seua prosa, ja que molts autors contemporanis seus també introduïren els mateixos castellanismes, seguint la moda de l'època. En l'edició de l'obra hem anotat a peu de pàgina la documentació d'aquestes paraules en altres obres del context valencià, com ara la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena, el *Procés de les Olives*, etc.

29. El cas de Miquel Peres no és aïllat, ja que tot el context literari del segle XV valencià sembla desmeréixer —a excepció de Corella—als ulls de Riquer, qui no dubta a aplicar-hi els qualificatius següents: «Tot i que sigui afectat i amanerat [l'estil de Corella], gran mèrit és, en la València de la segona meitat del XV, on els escriptors solen conrear la grolleria i complaure's en el plebeisme,

Rubió i Balaguer (1984 [1953]) sí que dedica espai a la *Vida de sancta Catherina de Sena*, el pròleg de la qual qualifica com «una de les pàgines de més mal gust de les que ens deixà Miquel Peres» (Rubió i Balaguer 1984 [1953]: 393). I no sols això, tot seguit afegeix que el seu estil és «fred i la seva adjectivació epidèrmica», però no justifica aquests judicis. Fins i tot algunes dades que reporta de l'obra són imprecises,[30] ja que la *Vida de sancta Catherina de Sena* que tradueix Peres no és una traducció de la *Legenda maior* de Càpua, sinó d'Antoní de Florència, i tampoc no fou traduïda per precs de les monges del convent de Santa Caterina directament, sinó a través de la intercessió de Fenollar, qui demanà a Peres que fera la traducció.[31]

Aquests judicis negatius sobre l'estil retoricat i artificiós de Peres són segurament resultat d'una visió actual, des del punt de vista del segle XX, ja que com apunta Witllin (1998: 306) aquest estil era ben del gust dels lectors de l'època. Gust que, potser, responia més a les preferències quatrecentistes que a les del segle següent, ja que pocs anys després de l'edició de *La vida de sancta Catherina de Sena*, el 1511, fou criticada per un contemporani, Tomàs de Vesach, qui tradueix, ara de Ramon de Càpua, la vida de la santa: *La vida dela seràphica catherina de Sena; ara novame[n]t per un devot affectat religiós della complidament arromançada, e de moltes istories istoriada; e noresme[n]ys per un revere[n]t mestre en sacra theologia molt bé e diligentment corregida y examinada.* Vesach es proposa traduir la vida de santa Caterina «en nostra lengua valenciana, no curant emperò de servar estil poètich ni modo artitzat, sinó planament» ja que l'estil artificiós no li sembla el més adient a «coses devotes y espirituals», ja que aquests retoricismes «fan perdre la sentència e la intel·ligència de la istòria» (Rubió i Balaguer 1984 [1953]: 94).[32]

---

encara que siguin grans senyors, notaris o domers, que Joan Roís de Corella [...] hagi mantingut la dignitat de la llengua, l'elegància de la prosa i la cura de l'harmonia en la dicció. [...] cal tenir present aquest ambient de literats afeccionats als llauradors i a les dones xafarderes, per a valorar el preu de l'obra, elegant i senyorial, de Corella» (Riquer 1964: 318).

30. No són les úniques dades poc precises que hem trobat sobre les obres del nostre autor. González Cuenca (2004: IV, 165), en una nota al peu dedicada a donar unes breus notícies sobre l'autor, data *La vida de sancta Catherina de Sena* l'any 1498, un any abans de la data veritable de publicació. Fins i tot en dues tesis llegides recentment, les quals s'ocupen de l'autor a causa de la seua inclusió en el *Cancionero General*, hem trobat algunes imprecisions.

31. Segons Rubió i Balaguer (1984 [1953]: 393), «La vida de santa Caterina de Siena fou molt llegida, perquè era gran la devoció que hom tenia a la santa dominica, que va donar la seva advocació al gran convent de Barcelona i al de monges de València. Fou traduïda tres vegades, que sapiguem [...]. Miquel Pérez la va retraduir i fou impresa a València el 1499, dedicada a les dominicanes de la mateixa ciutat per encàrrec de les quals el traductor va fer la seva feina».

32. Ferrando (1993b: 15) reprodueix un fragment del pròleg de Vesach, en el qual l'autor declara les motivacions que el porten a traduir la biografia de santa Caterina: «[...] tant per la devoció que a la dita santa porte quant encara perquè dita història puga ésser llargament e difusa comunicada

Sembla que els comentaris de Vesach són una crítica a l'estil de la traducció de Miquel Peres. Vesach, confessor de les monges del convent de santa Caterina aleshores, no troba adequat l'estil de la traducció. Potser ell tenia informació de primera mà i, efectivament, les lectores perdien la «sentència» del relat.[33]

Potser, però, els comentaris negatius de Vesach no s'han d'entendre exclusivament com un judici sobre l'estil de la prosa de Peres, i és que hem de recordar que l'obra és una traducció, i potser, en les primeres dècades del segle XVI hom no esperava que una traducció s'allunyara de l'original, com era habitual en les traduccions de l'edat mitjana, ni que l'allunyament fóra per embelliments formals. Com fa veure Rubió i Balaguer (1984 [1953]: 365):

> El canvi d'ambient cultural d'aquest període, intensificat per la difusió del llibre gràcies a la impremta, queda molt ben reflectit en els inventaris de les biblioteques [...] de particulars que nasqueren i actuaren només a Catalunya. Els clàssics ja no interessen tan sols pel prestigi de llur nom o per llurs «moralitats», sinó també per llur text que és a vegades estudiat críticament, en contrast amb la descurança i l'arbitrarietat de les còpies medievals en llengua vernacla.

De fet Vesach especifica en el pròleg que hem reproduït aquesta voluntat per fer una traducció fidel a l'original: «certificant que en la present història per mi arromançada res de mon cap que mude sentència no hi he afegit ni llevat, sinó felment de llatí en romanç tredallant». Sembla, llavors, que els comentaris que fa sobre l'obra de Peres es refereixen més a l'exercici traductològic que no a l'estil de la seua prosa.

Tota aquesta informació recopilada sobre les valoracions de la figura de Miquel Peres i sobre la seua obra manifesta la necessitat d'un estudi acurat i sistemàtic sobre la biografia i sobre la seua obra completa, tasca en la qual tractarem d'ocupar-nos en el futur, per tal d'esclarir quin és el veritable abast de la seua producció i fins a quin punt aquests judicis continuen sent o no vàlids.

---

a tots aquells e aquelles qui la volran, l'he feta empremtar en nostra llengua valenciana, no curant, emperò, de servar estil poètic ni modo artitzat en lo arromançar, sinó planament e grossera, segons lo meu modo comú de parlar. E açò he fet tant per esquivar semblants modos, los quals per als religiosos no satisfan, quant encara perquè moltes vegades en coses devotes i espirituals fan perdre la sentència e la intel·ligència de la història, especialment entre indoctes e ignorants, segons són, per la major part, les dones e altres persones semblants, per amor de les quals principalment, aprés Déu, aquesta fatiga de treball, certificant que en la present història per mi arromançada res de mon cap que mude sentència no hi he afegit ni llevat, sinó felment de llatí en romanç tredallant [...]».

33. Vesach, en canvi, enriqueix la seua traducció amb una sèrie de gravats que ajuden a la contemplació i que recreen passatges de la vida de la dominica, de manera que la vida de santa Caterina continue convidant a la meditació devota. Aquests gravats han estat reproduïts per Miquel i Planas (1915-1920), *Bibliofilia*, II. pp. 460 i següents.

2.1 Dades biogràfiques

Les notícies més precises sobre Miquel Peres ens les facilita Antoni Ferrando (1983) en el seu estudi sobre els participants en *Els certàmens poètics valencians del segle* XIV *al* XIX, sobre la base de les recerques de Martí Grajales (1927).

Coneixem poques dades exactes que emmarquen la seua vida, i una bona part d'elles s'extrauen de les seues produccions literàries —bé perquè es tracta de participacions en certàmens, bé perquè les seues obres estan datades en el colofó de les impressions—, com també dels càrrecs públics que va ocupar i que han deixat documentació datada. Una de les dificultats principals que Ferrando fa notar és que a la València de l'època hi hagué diferents personatges homònims, que a més de compartir el nom, compartien també la professió de notari amb el nostre autor.

Les primeres notícies que trobem sobre Miquel Peres són de caràcter literari. Ens indiquen que l'autor de *La vida de sancta Catherina de Sena* és el «Miqualot Péreç» que va participar en el certamen de 1474 conegut com *Les obres o trobes davall scrites les quals tracten de lahors de la sacratíssima verge Maria* amb la composició *Resposta de Miqualot Péreç, en lahors de la verge Maria, tirant a la joya.* Ferrando (1983: 195-196) conclou que l'ús de l'hipocorístic «Miqualot» amb què signa la producció és emprat com un indicatiu de la seua joventut com també per a diferenciar-se del seu pare, probablement de nom homònim.[34]

Aquesta primera notícia ens situa un jove Miquel Peres entrant en contacte amb el cercle de personatges que constituïa la quinta essència de la intel·lectualitat valenciana del segle XV: Roís de Corella, Bernat Fenollar, Jaume Gassull, Jaume Roig, Joan Moreno, Joan Verdanxa o Narcís Vinyoles són alguns dels noms entre els quaranta participants al certamen. Amb els dos últims compartirà, a més, produccions literàries més de vint anys després, prova del contacte continuat que degueren mantenir.

La següent data rellevant la trobem en el colofó de la primera impressió de *De la Imitació de Jesuchrist e del menyspreu del món*, que la situa acabada d'estampar-se l'any 1482. Suposem que en dedicar aquesta obra a l'abadessa sor Isabel de Villena, Peres coneixia la seua influència fora dels murs del convent i, potser, també a la cort

34. «A jutjar pel diminutiu *-ot* —que no indica corpulència física sinó que solia usar-se llavors per a distingir el fill del pare quan tots dos tenien el mateix nom—, podríem suposar-lo fill d'un dels dos notaris coetanis documentats a l'època» (Ferrando 1983: 196).

castellana, ja que hi estava emparentada,[35] com també les relacions d'aquesta amb la flor i nata de la intel·lectualitat valenciana del moment (Hauf 1990).

D'aquesta edició sorprén que s'editara a Barcelona i no a València. És una dada important a considerar i a aprofundir, ja que, sens dubte, la cosa més esperable per tractar-se d'un autor valencià en una època en què la ciutat havia esdevingut un dels principals focus d'activitat impressora a la Península, haguera estat que s'estampara a València, com la resta de les seues obres.[36] Desconeixem per ara quines foren les causes que el portaren a encarregar la tasca de la impressió a Pere Posa; només podem formular hipòtesis que vinculen, d'alguna manera, el nostre autor amb la ciutat comtal: un viatge que aprofità de passada per a encarregar la tasca, un viatge que féu amb aquest objectiu, una estada més o menys prolongada, etc. Potser, fins i tot, podria haver encarregat la impressió a un altre. El fet, però, és que, fins ara, no tenim dades de l'autor que el vinculen amb cap lloc geogràfic en el període comprés entre 1474 i 1488.

Sis anys després trobem Peres de nou com a participant en el certamen celebrat a la Seu de València en 1488, en «prosa llatina» i en honor de la Immaculada Concepció. Ferrando (1983: 557) arreplega les notícies d'aquest certamen, l'incunable del qual sembla hui perdut, a través de la descripció del volum que fa Gallardo (1866: 797-798), qui conclou:

> 4.º –l.g. –Hermosa impresión en buen papel, sin foliación ni reclamos, pero con signaturas a-c (ésta de á 10 foj., las otras de á 8 foj.) Los oradores fueron: Pedro Adrià; Miguel Pérez; Juan Lópiz; Mateo Pérez, Dr. Jerónimo Belluga, *in utroque*; Esteban Costa, presbítero; Fernando Pérez, juez; Juan Lonch; Pedro Gozalbo.

La temàtica quedava explícita en el colofó de l'incunable, reproduït també per Gallardo: «Impresse fuerunt predicte orationes ad laudem purissime conceptionis virginis mariae». No resulta estranya l'aparició de Miquel Peres entre els participants a la justa: ja sabem de la seua afecció pel conreu de la poesia i per la participació en certàmens, i no ens sorprén tampoc que hi participara tot i ser en «prosa llatina», ja que

35. Filla natural d'Enric de Villena, era cosina de la reina Maria, muller d'Alfons el Magnànim, i estava emparentada amb el rei Jaume II d'Aragó i amb Enric II de Castella. Vegeu la introducció al treball de Hauf (1990).

36. «Aunque estampada en Barcelona esta obra pertenece al círculo erudito de Valencia, donde vivieron así la persona a quien está dedicada como el traductor de la obra, Miguel Pérez, autor de otras varias obras impresas allí antes del año 1500» (Haebler 1903-1917: 136).

les seues traduccions de llatí a la «valenciana prosa» constitueixen una sobrada mostra de la coneixença que tenia de la llengua clàssica.

Aquest mateix any, el 23 de maig de 1488, trobem Miquel Peres elegit «clavari de censals», és a dir, administrador del deute públic de la ciutat, càrrec que el situava com a subordinat del mestre racional, encarregat de regir l'economia de les estructures municipals i que actuava com a delegat del monarca a la ciutat (Ferrando 1983: 196).

El 1490 Ferran el Catòlic el va nomenar, per manament exprés, escrivà extraordinari de la cúria reial amb caràcter vitalici, en un moment en què hi eren vigents pragmàtiques que prohibien ampliar el nombre d'escrivans ordinaris o extraordinaris en aquell càrrec. Aquesta notícia ens indica que Miquel Peres devia tenir un tracte preferencial per part del monarca, qui no dubta a ignorar les prohibicions i evidenciar la predilecció pel valencià. Amb aquest nomenament, ho especifica Ferrando (1993a: 160) en abordar la qüestió, no gaudia del salari anual propi de l'organisme, «pero sí los emolumentos que cobraban los otros escribanos extraordinarios, preveyendo que, en caso de producirse una vacante, sería cubierta con absoluta preferencia por nuestro escritor».

Sabem de cert que quatre anys després el càrrec de mestre racional l'ocupava Joan Escrivà,[37] ja que aquell any Miquel Peres va dedicar a la muller d'aquest la redacció de *La vida de sacratíssima la verge Maria*: «Na Monpalaua d'Escrivà, muller de mossèn Johan Escrivà, mestre racional del Regne de València».[38] Potser Escrivà havia intervingut al seu favor en els nomenaments anteriors, i aquestes raons justificarien una afirmació com aquesta que trobem en la dedicatòria: «tan plena tinch la casa de la memòria de les grans obligacions que tinch al senyor mestre racional, que per satisfer a alguna de aquelles he deliberat trametre a vostra mercé hun do de la pobrea de mon entendre».

37. Jordi Ventura reporta notícies sobre Joan Escrivà, qui sembla que va ocupar el càrrec de mestre racional des de 1477, per nomenament de Joan II, fins a 1501, quan va renunciar al càrrec en favor del fill homònim. Es convertí ràpidament en una persona de confiança del monarca Ferran el Catòlic, qui durant el procés d'implantació de la Inquisició castellana a València el nomenà: «comissari e general receptor e administrador per lo senyor rei deputat e assignat a reebre les pecúnies e béns pertanyents e confiscats a la règia cort que han proceït de les inquisicions fetes per los reverents inquisidors de la herètica pravitat» (Ventura 1978: 156-158).

38. Aquesta dedicatòria recorda, indubtablement, la que féu Joan Roís de Corella en la seua *Vida de santa Anna* a la «molt magnífica, virtuosa, honestíssima senyora na Monpalaua de Castellví», és a dir, Yolant de Monpalau, muller de Lluís de Castellví i germana de Beatriu, aquesta sí, muller de Joan Escrivà. Riquer (1964: 261), a través de l'anàlisi del testament de na Yolant de Castellví, posa en relleu la devoció de la dama per santa Anna, ja que tenia diversos objectes de veneració a la santa, justificant així la dedicatòria de Corella; potser, aquesta devoció era comparable a la de na Beatriu d'Escrivà per santa Maria, de manera que Peres li dedica el seu relat.

Cinc anys després, el 1499, traduirà *La vida de sancta Catherina de Sena*. Tornem a veure un Miquel Peres ben relacionat pel que fa a l'elit erudita valenciana, ja que, com ja hem esmentat, la traducció li la sol·licita Bernat Fenollar per a les monges del monestir dominic de santa Caterina, i compta amb la col·laboració de Narcís —o Arcís— Vinyoles, un altre dels personatges importants del poder municipal.[39]

El 1501 li és encarregada, de nou per exprés manament reial, la receptoria inquisitorial, que era sota la jurisdicció de Joan Escrivà,[40] per la qual tasca rebia a l'any dos mil sous —cent lliures— «en compensa y satisfacción de los trabajos y fatigas que [...] tiene en examinar las cuentas» (Ventura 1978: 142), càrrec que mantindrà almenys fins a 1517 (Ventura 1978: 146).[41]

Veient aquesta notícia hom pot reflexionar sobre quines pogueren haver estat les motivacions per a aquest nomenament: d'una banda podem pensar que les possibles atencions que Peres podia haver dedicat anys enrere a la família Escrivà —com dedicar *La vida de la verge Maria* a na Monpalaua— havien donat els seus fruits, i el mestre racional va intervenir al seu favor perquè ocupara un càrrec que pertanyia a la seua jurisdicció. D'altra banda no sabem amb exactitud si Peres tenia alguna relació directa amb el monarca, i, si era així, de quin tipus, ja que no sembla circumstancial que en un parell d'ocasions per manament directe aquell decretara el seu nomenament. Tampoc no hem de deixar de banda els propis mèrits del valencià: no sabem amb certesa quina fou la seua formació, però si son pare havia estat notari, de segur que la seua educació havia estat semblant, adequada a un càrrec públic que s'ocupara de recaptes econòmics. I, finalment, el fet que aquest fóra un càrrec vinculat al Tribunal de la Inquisició ens fa reflexionar sobre si potser la reconeguda fama del valencià com a traductor d'obres religioses tan adequades al pensament inquisitorial no fou un element decisiu que el situà en una còmoda situació social, en una època, recordem-ho, que començava a ser difícil per a bona part de la burgesia valenciana a causa de l'origen convers de molts dels seus components.

39. Narcís Vinyoles, en paraules de Ferrando (1983: 187), «gaudí d'un prestigi extraordinari entre els seus conciutadans, [...] apareix ocupant càrrecs públics, o és proposat per a ocupar-los, quasi sense interrupció. En cinc ocasions fou conseller de la ciutat, en quatre jurat, en quatre administrador de la Llotja nova, en dues fou proposat per a mostassà i en altres dues per a justícia civil. Tal era el seu prestigi que el mateix Ferran el Catòlic el recomanà al seu batlle general de València perquè resultara elegit justícia criminal atesa la seua «suficiència, disposició, habilitat e probitat».

40. Vegeu nota 37.

41. Jordi Ventura compara aquesta quantitat econòmica amb la que cobrava un catedràtic de medicina de l'Estudi General, càrrec molt prestigiós a l'època, i que era de només trenta-cinc lliures a l'any (1978: 145). D'aquesta manera podem fer-nos una idea de la favorable situació econòmica que Peres va adquirir a partir del seu nomenament.

El 1502 va estar proposat, sense èxit, per al càrrec de justícia criminal, però, en canvi, el mateix any va ser elegit administrador de l'Obreria de Murs i Valls, càrrec que tenia com a funció principal el manteniment de les infraestructures públiques de la ciutat, especialment de les muralles i els ponts (Ferrando 1983: 196).

Belenguer (1976) aporta un annex amb diversos documents, cartes sobretot, que exemplifiquen alguns dels conflictes esdevinguts a la València de l'època, i una d'aquestes ens ha semblat especialment rellevant. Es tracta d'una lletra missiva amb data del 8 de maig de 1503 i adreçada pels jurats de València a l'ambaixador de la ciutat —que no és altre que Narcís Vinyoles—,[42] en la qual donen notícia dels avalots esdevinguts a causa de la carestia del blat. Sorprén que a la fi de la carta es mostre la participació de Miquel Peres i Jeroni Alegre en la compra de «forments a Castella» per tractar d'alleugerir el conflicte. Fins ara, que sapiguem, aquest escrit (Belenguer 1976: 336-337) no havia estat relacionat amb el nostre autor, però aquest Miquel Peres a què es refereix bé podria ser ell, ja que en aquestes dates el trobem ocupant càrrecs públics del govern de la ciutat:

> [...] En la hora de ara nos és arribat hun correu ab letres e certa informació de testimonis per en Miquel Péreç e Hieònim Alegre, los quals havíem tramés ab lo alguazir de sa Magestat per comprar forments en Castella; per les dites letres e informació vereu la gran novitat que ella se fa; provehiu hi ab sa altesa segons la calitat de semblant negoci requir. E comanant-nos molt al magníffich scrivà de ració e a vós. De València a VIII de maig Mil D III.
>
> Los jurats de València a vostra honor promptes e apparellats.
>
> Féu que de continent nos envien les provisions per al alguazir que lo present correu, que stan sperant la resposta de sa Majestat, en Miquel Péreç e en Hieònim Alegre, perquè si axí passava aquest no seria sinó hun gran mal donar comport a tals desòrdens.[43]

Entre 1506 i 1515 es reedita, aquesta vegada a València, *La vida de la sacratíssima verge Maria*, dedicada ara per Miquel Peres «al reverendíssim frare Bernat Puig, mestre del Temple e del sagrat e militar orde de la sacratíssima verge Maria de Muntesa e de sen Jordi», un altre dels lletraferits freqüentat per Peres, i que també

42. «Al molt magníffich e molt savi mossén en Arcís Vinyoles, ciutadà, misatger de la ciutat de València» (Belenguer 1976: 335).

43. Belenguer dóna com a referència de l'original: A.M.V. Lletres Missives. Reg.g.3 34, ff.126v-128r.

participà en les *Trobes* del 1474.[44] Fou, a més, un personatge molt rellevant en la política monàrquica i proper a la figura del Catòlic, especialment a partir de 1506, quan és nomenat mestre d'aquest orde. Potser la dedicatòria de Peres és en celebració d'aquest nomenament, ja que s'hi fa una al·lusió explícita al càrrec, o potser, és de nou una obra dedicada a un personatge rellevant i també de la confiança del Catòlic per a obtenir favors ulteriors.

La següent notícia que tenim torna a ser de caràcter literari. El 1510, un Miquel Peres, de segur molt llunyà pel que fa a la situació social, de l'autor que trenta anys enrere traduïa *Del menyspreu del món*, tradueix *La vida de sant Vicent Ferrer*. En aquesta ocasió, l'obra li la dedica a na Cirera d'Alpont, «muller del magnífic micer Pere d'Alpont, regent de la cancelleria y del consell del rey, nostre senyor». Aquesta dedicatòria ens recorda, sens dubte, la feta a la muller de Joan Escrivà. El nostre autor torna a dedicar una traducció a la muller d'un personatge en relleu polític i social vinculat a la cort, en aquesta ocasió es tracta del tresorer reial.[45] De segur que l'autor valencià era conscient de les importants funcions que aquest càrrec comportava, i va voler deixar palesa la seua amistat amb el matrimoni d'Alpont.

L'any 1513 Peres figura al llibre de la *Tacha Real* d'aquell any com a veí de la parròquia de la Santa Creu i, un any després, el 1514 resulta elegit com a conseller de la ciutat per la classe de jurats vells, el que pressuposa que ja havia estat elegit conseller de la ciutat amb anterioritat (Ferrando 1983: 196).[46]

L'última referència literària que trobem de Miquel Peres és la poesia profana inclosa en la segona edició del *Cancionero General*

44. La primera notícia que es té de Bernat Despuig és la participació en el certamen marià del 1474, quan devia ser encara, com el nostre Peres, bastant jove. El 1506 és elegit conventualment mestre de l'orde de Montesa. Fou també un dels personatges propers al monarca Ferran el Catòlic, que l'envià a Roma com a ambaixador el 1507 davant el papa Juli II. Participà activament contra la revolta dels agermanats. De la seua creació poètica ens han arribat algunes composicions de caràcter devot (Ferrando 1983: 215).

45. En Pere d'Alpont, sembla ser, com Escrivà, un personatge molt proper a la cort reial. La seua signatura apareix entre la dels oficials reials participants en els *Furs e actes de Cort fets per lo senyor rey don Ferrando en la vila de Monçó en l'any mil cincents y déu*, any de la publicació de *La vida de sant Vicent Ferrer*: *Petri Alpont, regentis Cancellariam* (Belenguer 1972: 167). Aquesta és una de les quatre convocatòries a *Corts* que va proposar Ferran el Catòlic, i la segona de les úniques dues que van prosperar en lleis promulgades (Belenguer 1972). Pere d'Alpont, a més, consta entre les persones que hauran de distribuir els impostos que s'aprovaran a les *Corts*: «[...] que la tacha sia feta per los officials reals e per los tachadors de tota la dita cort, çò és, per les persones eletes per lo braç eclesistich, e per les persones eletes per lo braç militar, e per les persones eletes per lo braç de les ciutats e viles reals, les quals són les següents: ço és per vostra magestat; lo vicecanceller; lo thesorer general, miçer Alpont; [...] los quals e cascú d'ells stinguen poder de subrogar en loch seu» (Belenguer 1972: 164).

46. Ribelles Comín (1920: 463) arreplega aquesta notícia sense documentar-ne la font, i situa l'elecció el 1515.

d'Hernando del Castillo.[47] Aquest, seduït per la rica activitat poètica de la ciutat de València, i tractant de donar al cançoner el caràcter de «generalitat» amb què l'havia compilat, no pot obviar la realitat literària valenciana que descobreix en arribar a la ciutat a la recerca d'un impressor per a l'edició del *Cancionero*, i, en conseqüència, decideix incloure-hi una selecció poètica de composicions en valencià en la reedició feta per Cofman el 1514 (González Cuenca 2004). Entre aquests autors inclou la pregunta i la resposta intercanviades entre Peres i Verdanxa:[48] *Demanda feta per Miquel Pérez a Joan Verdancha.* La fama del poeta i traductor devia ésser, llavors, coneguda entre el cercle erudit de la ciutat, cosa que justificaria la seua inclusió en la reedició del *Cancionero General* del 1514.

El 1518 i el 1526 —darrera notícia que tenim de l'escriptor— va exercir el càrrec de lloctinent del mostassà de la ciutat;[49] i el 1520 fou elegit jurat de la classe de ciutadans per la parròquia de Sant Martí (Ferrando 1983: 196).

Com podem deduir d'aquesta mena de biografia que hem esbossat, Peres és un autor que visqué ben d'acord amb el moment històric i social de les darreries del XV, i com es desprén de les dades, estigué ben relacionat políticament i literària. Miquel Peres, *ciutadà*, com era descrit en les *Trobes*, paral·lelament al conreu de l'activitat literària, ocupà al llarg de la seua vida càrrecs que el feren endinsar-se en els mecanismes de gestió de la ciutat i de les noves institucions, com la Inquisició, activitats que el vincularen al cercle de confiança que el monarca tenia a València.

La història literària ens mostra com l'obra d'un autor és, en gran manera, conseqüència del moment històric en què viu, ja que el context

47. Tanmateix, suposem que la data de composició d'aquesta poesia deu ser anterior. Ferrando apunta la mort del poeta cap a 1513, ja que «en el llibre de *Tacha Real* corresponent a aquest any ja no figura entre els juristes» (1983: 208). També esmenta com a possible data de composició al voltant del 1493, data de publicació de *La cárcel de amor* de Diego de San Pedro, de la qual sembla que rep la influència (Ferrando 1983: 209).

48. Joan Verdanxa és un poeta que també formà part de l'alta burgesia de la ciutat. Exercí la professió de notari entre els anys 1459 i 1497. Tres vegades fou elegit conseller per la parròquia de la Santa Creu i una en representació del gremi dels notaris, l'any 1477, quan alhora fou un dels quatre majorals del Col·legi de Notaris. Concorregué en certàmens, com ara el marià de 1474, a l'igual que Miquel Peres, i fou un dels integrants de les tertúlies literàries del grup de Fenollar. Hi intervingué en diferents obres col·lectives: especialment rellevant és la *Qüestió moguda per mossén Fenollar, prevere, a En Verdanxa i a En Vilaspinosa, notaris, la qual qüestió és disputada per tots e d'aquells sentenciat Miquel Estela*, polèmic debat poètic que també el relaciona amb Vinyoles (Ferrando 1983: 182-183). Guinot (1921: 70) li atribueix les intervencions del personatge «lo síndich del comú dels peixcadors» en *El procés de les Olives*.

49. El càrrec de mostassà de la ciutat era el tercer càrrec en la jerarquia municipal de l'etapa foral, després dels *justícies* i dels *jurats*; el seu àmbit d'actuació primordial era el desenvolupament econòmic (control de pesos i mesures, transaccions comercials, abastiment del mercat local amb queviures de bona qualitat...) i la gestió urbanística (alineació de carrers, noves construccions, higiene i salubritat pública, etc.) (*DCVB*).

condiciona el seu pensament, el gust estètic, la finalitat a l'hora d'escriure, etc. Veiem que el cas de Peres és un exemple clar, ja que, tant el context sociocultural que l'envolta com la seua trajectòria personal ens proporcionen una possible clau interpretativa de les seues produccions.

Com hem suggerit més amunt, potser la quasi exclusivitat amb què es dedica als temes religiosos pot estar motivada pel context sociocultural i religiós a què assisteix. D'una banda, recordem que en aquells anys s'instaura el Tribunal de la Inquisició a la ciutat, gràcies a l'ajut de la política intrusista de la cort castellana sobre les institucions valencianes, i, potser, la vinculació de Peres amb la institució motivà que selecionara molt els temes de les seues obres, entre les quals predomina el caràcter religiós. D'altra banda, totes les seues obres estan dedicades a personatges en relleu social i polític, i arriba, fins i tot, a canviar la dedicatòria d'alguna d'aquestes obres en les successives reimpressions, cosa que fa notar la utilització que feia de la literatura per a promocionar-se socialment.

Miquel Peres comparteix, com veiem, algunes de les característiques que defineixen el grup d'escriptors valencians del segle XV i als quals ens hem referit en la secció 1.6. És un ciutadà burgés amb una elevada formació, tal com es desprén del seu coneixement palés de la llengua llatina i dels càrrecs que pogué desenvolupar en el govern de la ciutat, i, segons es desprén de les dedicatòries i peticions de les seues obres, estava ben relacionat amb personalitats de l'àmbit polític i literari del moment, cosa que indica que estava ben situat socialment i que gaudia d'un cert prestigi i renom com a integrant del sector de l'alta burgesia regnícola.

Les relacions directes amb Fenollar, Escrivà i Vinyoles ens indiquen que probablement participava en les mateixes tertúlies literàries que aquells, tot i que no ens haja arribat cap mostra de participació en les obres col·lectives que produïren alguns dels contertulians. Tanmateix, la pregunta i resposta sostinguda amb Verdanxa i compilada en el *Cancionero General* ens confirma la seua participació en debats i jocs poètics. El comentari que s'introdueix en la reedició del cançoner feta a Anvers el 1557 en presentar l'autor ens diu que: «Compuso poesías catalanas en verso de arte mayor imitando la medida y el ritmo de los castellanos», comentari que potser fa referència a composicions que circulaven manuscrites i que no ens han arribat.

La resta de les seues obres conservades ens mostra una trajectòria força homogènia, ja que, com hem dit, la seua producció és exclusivament de tarannà religiós, a diferència de la majoria dels altres autors contemporanis amb els quals es relaciona, com Fenollar, Vinyoles, i

altres que alternaven la creació religiosa amb la profana. *La vida de sancta Catherina de Sena*, llavors, és una obra coherent amb la resta de produccions de Peres, que tot seguit analitzarem breument.

2.2 Obres de Miquel Peres

En la secció 2.1, en tractar de reunir ordenadament les dades biogràfiques sobre Miquel Peres, hem esmentat la totalitat de les seues obres i la data exacta de les edicions. Ara, esbossada la trajectòria personal i professional de l'autor, detallarem les edicions conservades de cadascuna d'aquestes obres, les característiques fonamentals, com també les possibles motivacions que pogueren haver-lo portat a escriure-les o a traduir-les.

Com ja hem apuntat, la producció en prosa de Peres es força homogènia, tant des del punt de vista temàtic com formal. Totes les obres són de caràcter religiós, bé hagiogràfic, bé de caràcter devocional; i en totes sembla predominar el nou pensament religiós més intimista que s'imposava en el model de devoció.[50] D'altra banda, l'estil lingüístic i estilístic és força semblant: és palesa la voluntat de conrear una prosa cultista i artitzada, tal com veurem més endavant en l'anàlisi de *La vida de sancta Catherina de Sena*, com era del gust d'alguns autors de l'època.

Tot seguit presentem la totalitat de la seua producció, llevat de *La vida de sancta Catherina*, ja que en el capítol següent ens centrarem exclusivament en l'anàlisi d'aquesta obra, principal objecte d'estudi d'aquest treball.

2.2.1 La imitació de Jesuchrist

La primera de les obres en prosa de Miquel Peres que s'edita es coneix amb el títol de *La imitació de Jesuchrist* o *Del menyspreu del món*, atribuïda en l'època, erròniament, a Johan Gerson. Peres tradueix aquest manual de reflexió devota, que és en realitat un recull de sentències sobre la vida espiritual, una mena de *rapiarium* que reflecteix les claus del corrent religiós del devocionalisme (Iserloh 1973: 688).

La traducció que Peres fa de *La imitació de Jesucrist* és la primera que s'imprimeix en una llengua vulgar, i hem de recordar que és una

50. Vegeu secció 1.4.

de les obres d'espiritualitat cristiana més difoses després de la Bíblia.[51]

Per les descripcions dels bibliòfils sobre els testimonis conservats sembla que de la traducció de Peres es feren tres edicions antigues, i totes tres han mantingut el pròleg amb la dedicatòria a Isabel de Villena:

(*a*) L'*editio princeps*: Barcelona, 1482, Pere Posa.[52]

(*b*) La segona edició: València, 1491 (Haebler 1903-1917: 136; Palau y Dulcet 1961: 271). Aquesta edició valenciana no conté el nom de l'impressor; Haebler, però, li l'atribueix a Nicolau Spindeler, i esclareix la seua discrepància amb Serrano Morales, qui l'atribueix a Joan Rosenbach —tots dos impressors a la ciutat de València en aquests anys—, al·legant que els tipus usats en aquest testimoni són els mateixos que va emprar Spindeler en altres obres datades els mateixos anys (Haebler 1903-1917: 136).

(*c*) La tercera edició: Barcelona, 1518, Carles Amorós (Palau 1961: 271).

2.2.2 La vida de la sacratíssima verge Maria

La vida de la sacratíssima verge Maria és l'obra més reeditada de les produccions del valencià. Les diferents reedicions i traduccions que se'n feren ens indiquen que fou una obra molt demanada pel públic al llarg dels segles i, fins i tot, ja des dels primers moments, ja que s'edità el 1494 i es reedità només un any després.[53] Aquest interés sembla respondre a la devoció pel culte marià que impregnava la religiositat de l'època, i que es palesa en la literatura valenciana en la convocatòria de certàmens marians, en la representació de misteris sobre la seua vida i mort, etc.

Peres recull en aquesta obra la tradició dels evangelis apòcrifs que relaten episodis de la vida de Maria, i que també influïren algunes

51. «Es una de las obras maestras de la espiritualidad cristiana. Su doctrina ascética y mística ha sido valorada y apreciada no sólo por todas las confesiones cristianas, sino incluso por seguidores de otras religiones. Buena prueba de su importancia es el hecho de su amplia difusión: en forma manuscrita existen más de setecientos ejemplares del mismo, mientras que impreso las ediciones se acercan a las cuatro mil, en cerca de cien idiomas» (Navarro Sorní 1994).

52. Vegeu la descripció de l'exemplar en les obres de Haebler (1903-1917, 136) i Palau y Dulcet (1961, 271), el qual afegeix el comentari següent: «Traducción en lengua catalana de gran valor literario».

53. Rubió i Balaguer (1984 [1953]) destaca l'èxit editorial que tingué, però dóna erròniament el 1495 com a data de l'edició prínceps.

vitae christi medievals. Fins al moment és l'única obra en prosa considerada original de Miquel Peres, i no una traducció. La primera edició és dedicada, com ja hem esmentat, a la muller del poeta i mestre racional Joan Escrivà, amb la qual cosa volia tenir un gest d'atenció i agraïment al matrimoni, mentre que la tercera edició és dedicada al frare Bernat Despuig, un altre personatge en relleu polític i beneficiat pel monarca. Les notícies de les diferents edicions ens les facilita Palau (1961: 21) i són les següents:

(*a*) València, 1494, Nicolau Spindeler; dedicada a Na Monpalaua d'Escrivà.

(*b*) *Verger de la verge Maria.* És el títol que rep la segona edició de l'obra. La rapidesa amb què es reedità indica la gran acollida que degué tenir la primera edició.[54] Fou impresa a Barcelona, 1495, per Gelart Preus, Joan Luschner i Wendrell Rosenhajer.

(*c*) València, entre 1506 i 1515.[55] Es reimprimeix amb el mateix títol que la segona edició, en aquesta ocasió, però, dedicada «al reverendíssim frare Bernat Puig, mestre del Temple e del sagrat e militar orde de la sacratíssima verge Maria de Muntesa e de sen Jordi».

(*d*) *Vida de la sacratíssima verge Maria, nostra senyora, historiada e corregida per lo reverent mestre Ferrer*, Barcelona, 1551, en casa de la viuda de Carles Amorós. Segons Palau, qui arreplega l'opinió de Fuster, aquesta obra és una reedició de l'obra de Peres.

(*e*) *Verger de la sacratíssima verge Maria, en les heròyques virtuts, glorioses obres y miraculosos actes de la sua portentosa vida, escrita y recopilada per lo honorable Miquel Pérez, ciutadà de la noble, leal, y coronada ciutat de València. Quarta impressió augmentada amb les notes tocants a la història per un prebere de la església de santa Maria la Major*, Barcelona, 1732, Pau Campis.

L'interés per l'obra de Peres no és exclusiu del territori catalanoparlant, ja que des de començaments del segle XVI se'n feren traduccions al castellà que es reimprimiren diverses vegades:

(*a*) *La vida de la sacratíssima Virgen*, Toledo, 1526, Miguel de Eguía.

(*b*) *De la vida y excelencias de nuestra Senyora y de sus milagros*, Sevilla, 1531, Juan Cromberger; traduïda «en verso castellano por el bachiller Juan de Molina».

54. Sembla que d'aquesta edició no es conserva cap exemplar en l'actualitat (Palau 1961: 21).

55. La data de 1506 la proposa Ferrando (1983: 215), ja que Palau defensa l'interval d'edició 1513-1515, anys en què es creu que Diego de Gumiel —a qui Palau y Dulcet (1961) atribueix la impressió de l'obra— estigué a la ciutat.

(*c*) *Vergel de nuestra Senyora, compuesto por Miguel Pérez, valenciano, traducido por el bachiller Juan de Molina*, Sevilla, 1542, Domenico de Robertis.

(*d*) *La vida y excelencias y milagros de la sacratísima virgen Maria, nuestra senyora, nuevamente corregida y enmendada por Miguel Pérez*, Toledo, 1549, en «casa de Ayala».

2.2.3 La vida de sant Vicent Ferrer

Les motivacions que pogueren portar Miquel Peres a traduir *La vida de sant Vicent Ferrer* són, segurament, molt pròximes a les que motivaren la traducció de *La vida de sancta Catherina de Sena*. Ambdós sants comparteixen característiques comunes: tots dos visqueren en el segle XIV, i són, per tant, més pròxims en el temps a l'època de Peres que altres sants continguts, per exemple, en la *Legenda Daurada*; pertanyen a l'orde dels dominics; es compten entre els predilectes dels reformadors religiosos; gaudien del fervor popular (suposem que, especialment sant Vicent, un sant d'ascendència local, de gran relleu en la vida política i religiosa del seu moment històric, com a Itàlia santa Caterina); i, a tots dos, se'ls atribuïen tot tipus de miracles en vida i després de la mort.

Abans de la canonització (1450-1455) ja circulaven relats sobre la seua vida i miracles, tant en ambients cultes com en populars, relats que s'incrementaren una vegada que fou proclamat sant. La font principal de la traducció de Peres és, segons ens diu Ferrando (1993a), la biografia continguda en el volum tercer del *Chronicon* del bisbe sant Antoní, igual que la de *La vida de sancta Catherina de Sena*, traducció editada onze anys abans.

(*a*) València, 1510, Joan Jofré. *La vida de sant Vicent Ferrer*. Només es conserva un testimoni a la Biblioteca Universitària de València, relligat en el volum conegut com *El Natzaré*. Aquest exemplar data del 1510, fruit de les premses de Joan Jofré, es creu que fou l'única impressió que se'n va fer (Ferrando 1993a: 157).[56]

(*b*) Es compta, tanmateix, amb una traducció al castellà de finals del segle XVI (1589): *La vida de sant Vicente Ferrer, con muchos milagros que obró assí en su bienaventurada vida como después de su gloriosa*

56. «Habrá que esperar hasta el año 1589 para ver editada una versión castellana, ahora anónima y sin dedicatoria, con un apéndice sobre varios milagros de principios del siglo XVI atribuídos a la intercesión del santo» (Ferrando 1983: 157).

muerte, València, 1589, «herederos de Joan Navarro»; sense indicació d'autor ni traductor al castellà. Conté un apèndix amb miracles atribuïts al sant. Se'n conserva un exemplar a la Biblioteca de Catalunya (Ferrando 1983: 158).

2.2.4 La creació poètica

Sens dubte aquesta és la part més reduïda de la seua producció, però, com ja hem esmentat més amunt, costa creure que la seua activitat poètica es limitara a les dues composicions que ens han arribat. De fet, la notícia de la participació en el certamen de 1488 en honor de la Immaculada Concepció és una prova explícita que no coneixem totes les seues composicions, ja que aquesta en concret no ens ha arribat.

A banda de l'anotació feta en l'edició del *Cancionero General* d'Anvers (1557) que fa referència a d'altres possibles composicions de Peres «en verso de arte mayor imitando la medida y el ritmo de los castellanos», hi ha altres raons que ens mouen a pensar que la seua producció poètica era més abundant, i, fins i tot, que les seues composicions circulaven de manera manuscrita.

El fet que la poesia inclosa en el *Cancionero* siga una *Demanda* de Peres a Verdanxa —qui li contesta amb la corresponent resposta—, és a dir, un joc literari entre dos poetes, ens fa pensar en la possibilitat que participara amb freqüència en intercanvis poètics al si de les tertúlies literàries dels escriptors valencians, amb els quals, segons es desprén de la seua biografia, sabem que es relacionava (Fenollar, Verdanxa, Vinyoles, etc.).

A més, la poesia de Peres-Verdanxa, compilada en la segona edició del *Cancionero General*, hi apareix repetida: primer en el foli 133r i després en el 138v-139r, sembla, però, que a partir de dos testimonis distints. L'acarament d'ambdues versions ens permet comprovar que les diferències que s'observen entre una i altra no semblen atribuïbles només a l'impressor, ja que hi ha canvis morfològics que condicionen la interpretació del poema, oscil·lacions ortogràfiques entre les dues còpies que semblen més bé pròpies de les còpies manuscrites, etc. Aquest fet justificaria la circulació manuscrita d'una composició de Peres (i Verdanxa) en un full o plec solt, copiada, probablement, junt amb composicions d'altres autors del context literari, probablement Fenollar i Vinyoles, dos dels poetes més reeixits del cercle poètic valencià. La col·locació de les poesies valencianes dins la secció de «Preguntas i respuestas» del cançoner sembla evidenciar-ho, ja que les

dues inclusions de la composició de Peres-Verdanxa se segueixen a continuació d'una altra composició de Fenollar i Vinyoles (en el segon cas de Fenollar, Vinyoles i Castellví), en una secció en la qual la resta de composicions són d'autors de l'àmbit castellà.[57]

Aquest fet evidenciaria que les composicions de Peres circulaven més del que pot semblar d'entrada i, a més, copiades amb les d'altres autors integrants de les tertúlies literàries.

Deixant de banda, però, les hipòtesis, les poesies conservades de Miquel Peres són dues: la continguda en l'incunable de les *Trobes en lahors de la verge Maria*, i la poesia profana compilada en la segona edició del *Cancionero General*:

(*a*) «Resposta de Miqualot Pérez en lahor de la verge Maria, tirant a la joya», dins les *Trobes en lahors de la verge Maria*, València, 1474, Lambert Palmart. L'obra consta de seixanta folis en mesura de quart, amb lletra romana i de vint-i-quatre a vint-i-set línies per full; conté caplletres i gravats, no té foliació i la filigrana és la de la mà i l'estrela. Se'n conserva un exemplar a la Biblioteca Universitària de València.

(*b*) De la «Demanda feta per Miquel Pérez a Joan Verdancha», inclosa en la reedició de 1514 del *Cancionero General*, hi ha moltes edicions, ja que la composició s'inclogué en les reedicions posteriors del cançoner, les següents segons Ribelles Comín (1920) i Rodríguez Moñino (1973): València, 1514, Jorge Costilla; Toledo, 1517, Juan de Villaquiran; Toledo, 1520, Juan de Villaquiran; Toledo, 1527, Ramon de Petras; Sevilla, 1535, Juan Cromberger; Sevilla, 1540, Juan Cromberger; Anvers, 1557, Casa de Martín Nucio; Anvers, 1573, Casa de Philippo Nucio, etc.

2.2.5 Altres possibles atribucions a Miquel Peres

Ferrando (1993a: 161) esmenta la possibilitat que a Peres se li puga atribuir un pròleg anònim: *Pròlech de una no poch devota adoratió de Jhesus, redemptor nostre crucificat, endreçada a la senyora molt virtuosa dona Ysabel de Castelví, viuda*, redactat en prosa i vers a imitació de l'*Omelia sobre lo psalm De profundis* de Jeroni Fuster (1490) i de l'*Omelia sobre lo psalm del Miserere mei, Deus* de Narcís Vinyoles (1499).

57. Ens hem ocupat d'aquesta composició en la comunicació presentada en el «XI Congreso de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval» celebrat a la Universidad de León els dies 20 a 24 de setembre de 2005.

Ferrando afirma (1993a: 161):

> Como intentaremos demostrar en la edición que preparamos, la fraseología, los recursos estilísticos, algunos rasgos morfológicos y las preferencias léxicas que se observan en este texto, son muy parecidos a los de las otras obras conocidas de nuestro traductor.

S'han fet altres atribucions d'obres a Peres, però no han estat confirmades posteriorment. Ribelles Comín (1920: 315-338) reprodueix una conferència que Jaume Barrera pronuncià a l'Ateneu Barcelonés el 15 de maig de 1913, en la qual assenyalava la possible atribució a Peres del pròleg inclòs en la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena, pròleg que sor Aldonça de Montsoriu (abadessa successora de sor Isabel i propulsora de l'edició de l'obra) inclogué en el llibre per a fer la dedicatòria a la reina Isabel. Siga o no el pròleg obra del nostre autor, manifesta el gust de l'època per la prosa retoricada i artificiosa, fet que també es fa evident en la bona acollida que tingueren les obres de Peres, almenys en un primer moment: de la *Imitació de Jesucrist* es feren tres edicions en menys de quaranta anys, i de la *Vida de la sacratíssima verge Maria* huit edicions en poc més de mig segle, quatre en català i quatre traduïdes al castellà. A més, ja només el fet que aquestes obres passaren a la impremta ens indica que eren de l'interés del públic, i que responien a les seues preferències temàtiques i formals.

3. *LA VIDA DE SANCTA CATHERINA DE SENA* DE MIQUEL PERES

En aquest capítol abordarem tots els aspectes relacionats amb *La vida de sancta Catherina de Sena* de Miquel Peres: el gènere a què pertany; les claus temàtiques que justifiquen l'interés de la traducció; la descripció codicològica de l'únic exemplar conservat; les fonts emprades en la traducció; les característiques formals de la prosa de Peres, etc.

3.1 L'HAGIOGRAFIA: TRADICIÓ I VIGÈNCIA EN EL SEGLE XV

La producció de textos religiosos ha estat un fet continuat al llarg de tota l'edat mitjana. Al nostre parer, la producció de literatura religiosa —i pensem especialment en l'hagiografia, gènere que ens ocupa— respon a dues causes principals:

(*a*) D'una banda, a la continuació de l'herència de la tradició literària medieval, que mai no ha cessat de produir textos d'aquesta mena, ja que en els temes religiosos l'home medieval troba els valors i els models de conducta segons els quals es comporta, el reflex de l'organització de la societat en què viu, i l'explicació del món que l'envolta.

(*b*) I, d'una altra, al fet que en el nou context sociocultural, en què s'aguditzarà la intolerància entre les religions veïnes, es troba en les produccions religioses una eina eficaç per a combatre l'heterodòxia catòlica i refermar la fe cristiana davant les altres religions.

Aquestes dues motivacions no hem de considerar-les contraposades, ja que en el context en què situem el nostre autor gairebé no pot entendre's una sense l'altra. El context cultural i religiós impulsava els autors a escriure obres que fomentaren l'ortodòxia cristiana, i aquests trobaven en la tradició hagiogràfica els models, arribats al llarg dels

segles, idonis per a fer-ho. De la mateixa manera, aquells que volien redactar la vida d'un sant, tampoc no podien romandre aliens als nous corrents culturals i religiosos en què es veien immersos.

L'hagiografia ha sigut un dels gèneres més conreats al llarg de l'edat mitjana: «En la Edad Media las Vidas de santos fueron lectura primordial, la lectura por antonomasia, la «leyenda», como se decía entonces». Així obre Baños Vallejo (2003) el seu estudi sobre literatura hagiogràfica en la literatura medieval espanyola. La seua denominació primigènia (*legenda*, 'Lectura; acció i efecte de llegir; allò que es llegeix'; del llatí LEGENDA 'cosa a llegir', *DCVB*), ens aporta llum sobre el consum habitual que se'n feia. I la gran quantitat de mostres conservades arreu d'Europa ens confirma que aquest gènere fou un dels més conreats i consumits al llarg de l'edat mitjana, consum que s'estén, fins i tot, a l'actualitat.[58]

Aquesta evidència és aplicable a la tradició catalana, «área de singular riqueza hagiográfica, sobre todo en la baja Edad Media» (Baños 2003: 23). En les darreries del segle XV i començaments del XVI, especialment en l'àmbit valencià, trobem una gran quantitat d'autors i d'obres que ens ho confirmen, com ara Joan Roís de Corella (*La vida de la gloriosa santa Anna, Història de la gloriosa santa Magdalena, Història de Josef, fill del gran patriarca Jacob*), Jaume Gassull (*Vida de santa Magdalena en cobles*), Joan Carbonell (*Ystòria de Joseph, marit de Maria*), o el nostre Miquel Peres, el qual és l'únic, a diferència de la resta, que tracta la vida de sants que havien viscut en la baixa edat mitjana (santa Caterina de Sena i sant Vicent Ferrer). A més, comptem amb tantes altres obres anònimes de vides de sants que probablement són de la mateixa època, com ara la *Vida de sancto Honofre* (enquadernada en un mateix volum amb la *Vida de sancta Catherina de Sena* de Peres), la *Vida de sancta Bàrbara*, que Josep Lluís Martos (2000) atribueix a Corella, etc. Comptem, a més, amb abundants manuscrits i edicions de *Flors sanctorum* (Aragüés Aldaz 2004: 517-518), alguns dels quals s'imprimiren en el segle XV. Finalment, també abunda un altre tipus de composicions derivades de les llegendes hagiogràfiques, com els gojos, entre els quals destaca el *Cançoner sagrat de vides de sants* del segle XV (Foulché-Delbosch 1912), cançoner en el qual trobem versificades bona part de les vides de sants contingudes en la *Legenda Aurea*.[59]

58. Tanmateix, en el segle XIV disminueix la producció, d'una banda a causa de la crisi demogràfica, que també es va fer sentir en les comunitats monàstiques, focus de redacció, reproducció i compilació d'aquests materials; i, d'una altra, a causa de la crisi religiosa patida a Europa a conseqüència del cisma papal i que també hi va repercutir en gran manera (Baños 2003: 37).

59. En la literatura catalana són també abundants les obres que relaten els episodis de la Passió de Jesucrist, textos que tenen molt a veure amb l'hagiografia. La recreació de la Passió es porta a terme tant en prosa, com per exemple la *Passió de Jesucrist* de Francesc Alegre, com en vers, com ara el cas de *Lo passi en cobles*, de Bernat Fenollar i altres.

L'assaig de Baños (2003) ens presenta l'evolució de la tradició hagiogràfica des dels orígens (als voltants del segle II amb les actes dels primers màrtirs) fins a les darreries del segle XV.[60] Al llarg d'aquest recorregut veiem com el gènere de les vides de sants ha anat incorporant elements nous i innovadors segons les necessitats religioses de cada període, però que, tanmateix, ha conservat sempre les característiques inherents que el defineixen, en les quals tractarem d'entrar tot seguit.[61]

Els escrits sobre vides de sants naixen en un moment en què la comunitat cristiana és perseguida: són les actes dels màrtirs. Aquesta situació canvia quan la religió cristiana deixa de ser perseguida i els fidels practiquen en llibertat el culte als sants.[62] No queda clar, però, quin és l'origen d'aquest culte ni què motiva la devoció popular. Baños (2003: 49) atribueix la causa de la veneració als sants a la confluència d'aspectes cultes i populars. Perquè, si bé és cert que el caràcter de santedat el confereix l'Església, no és sinó el poble qui atribueix al sant el seu caràcter de «taumaturg».

En parlar dels orígens de la devoció popular s'entrecreuen diverses teories que n'expliquen la procedència. Una de les més esteses és la que defensa la tendència antropològica comuna en totes les religions de creure en elements màgics que evidencien la sobrenaturalitat d'un ésser superior (tesis defensada per Delehaye o Vacandard). En aquest sentit, el cristianisme no ha sigut una excepció. La religió cristiana, especialment en l'edat mitjana, creu en l'omnipotència de Déu i espera evidenciar en els seus «portaveus» signes del poder diví capaç de canviar el curs de les coses. Altres teories —defensades principalment per Saintyves des del començament de segle i per Loomis més recentment— veuen en els sants cristians els successors dels deus pagans.[63] Però, a banda d'aquest poder «màgic» que se'ls atribuïa, ja des de les primeres comunitats els cristians perceberen els

60. L'obra de Baños delimita aquest marc temporal d'estudi, mentre que Courcelles (1990) amplia l'anàlisi de la producció hagiogràfica fins a segles molt posteriors, i mostra així l'evolució de les vides dels *Flos sactorum*, i com arriben a diversificar-se en altres gèneres (gojos i representacions teatrals).

61. La defensa que fa Baños, seguint la teoria de Jauss, de la consideració de l'hagiografia, especialment la medieval, com a gènere literari, es basa en la possibilitat de llegir aquells textos des del punt de vista de les categories artístiques actuals, cosa que verifica que es tracta d'una realització artística, perquè provoca en nosaltres una experiència estètica en presentar-nos un món diferent al nostre, on el plànol sobrenatural té cabuda en el quotidià o, més encara, és quotidià (Baños 2003: 45-46).

62. La religió cristiana passà de ser perseguida a ser protegida amb l'edicte del 313 de l'emperador Constantí el Gran, qui decretà la llibertat de culte per al cristianisme.

63. Baños (2003: 49-52) fa una síntesi sobre les distintes teories que expliquen la devoció popular i aporta les referències sobre els autors indicats.

sants com les seues icones d'identificació, els seus models d'exemplaritat i de comportament a seguir.

El consum de literatura hagiogràfica era demanat pel poble, agradava la gent perquè trobava en els seus protagonistes herois/humans amb els quals es podia identificar. Aquesta és la tesi de Courcelles: els sants, en la mesura que moren, poden ser equiparats amb els lectors, són models de conducta però, alhora, personatges propers a la seua realitat mundana, tot i que després passen a gaudir de la santedat.[64] La lectura de vides de sants era, a més, recomanada per al poble;[65] Courcelles (1990: 13-15) ens recorda com al llarg de l'edat mitjana en el territori catalanoparlant abunden els textos en els quals s'exhorta els fidels a la lectura atenta de les vides de sants: Ramon Llull, Arnau de Vilanova i Francesc Eiximenis ho fan palés en algunes de les seues obres.

Com veiem, la producció hagiogràfica ha sigut consumida al llarg de tota l'edat mitjana i, fins i tot, augmenta en la segona meitat del segle XV, ja que al fervor dels fidels s'afegeixen altres motivacions que fan que la producció s'incremente. Com escriu Baños (2003: 38-39):

> [...] se percibe, sobre todo en la segunda mitad del siglo XV, una intensa actividad cultural que revive, ahora con más fuerza que nunca, con una nueva concepción del mundo. El índice refleja un cambio en la producción hagiográfica (la mayor de toda la Edad Media) determinado por unas circunstancias que podrían denominarse prerrenacentistas: la dignificación de las lenguas romances, incluso para un género tan «clerical» como las Vidas de santos, autores laicos, florecimiento de nuevas formas hagiográficas, etc.

I és que el gènere hagiogràfic no fon aliè a les transformacions socials i culturals esdevingudes en el segle XV (Baños 2003: 40):

> [...] La producción hagiográfica del XV es, con mucho, la más abundante y variada de toda la Edad Media, aunque no pueda considerarse medieval con toda propiedad. Y es que si bien carecen

64. «Entre le monde référentiel des saints et le monde des hommes qui parlent, qui souffrent et qui s'apprêntent à mourir dans chaque paroisse, il y a une indissoluble solidarité. Les histoires différentes des saints et des hommes constituent en fin de compte un unique Récit, centré sur l'événement de la mort qui permet à l'âme de franchir la limite entre la terre et le ciel. Aux prises avec la mort, les saints et les hommes s'éprouvent et se renforcent mutuellement, dans la double perspective de la négation de la mort et de l'échappée des âmes vers le ciel. Ainsi se comble la distance, par l'écriture et la parole qui la représente, sans jamais épuiser le désir de l'apaisement et de la certitude» (Courcelles 1990: 124).

65. «Les auteurs soucieux de l'éducation religieuse et spirituelle des chrétiens attachent beaucoup d'intérêt aux récits hagiographiques, dont ils recommendent vivement la lecture» (Courcelles 1990: 14).

> estos textos de un planteamiento humanista que permitiera calificarlos como renacentistas, sí que hallamos vestigios de lo que será una nueva visión del mundo: indicios de cierta secularización, de la conciencia de autor, del concepto de fama, de la definitiva dignificación de las lenguas vernáculas, incluso de los avances técnicos, sin entrar en los rasgos lingüísticos que obviamente acusan la evolución del idioma.

És a dir, en la producció hagiogràfica de les darreries del segle XV trobem algunes de les innovacions que caracteritzaran el gènere en els segles posteriors: s'usen preferentment les llengües vulgars com a vehicle d'expressió, fet que possibilità el consum de les obres a les grans masses populars, que desconeixien el llatí; es diversifica i s'amplia el cercle de conreu —i de consum— d'obres religioses, de manera que l'hagiografia deixa de ser un gènere exclusiu de l'àmbit clerical, i s'incrementa així el nombre d'autors laics; augmenta, així mateix, la possibilitat de reproducció de les obres gràcies a la impremta, que en facilitarà la transmissió i la divulgació, etc.

Aquestes innovacions, diguem-ne, de caràcter formal, les veurem reflectides en totes les obres de Peres —i, per suposat, en l'obra que ens ocupa— ja que: ens conta la vida d'alguns sants, però, en «valenciana prosa»; totes les seues obres conegudes van ser impreses, algunes més d'una vegada; l'autor és laic i declara la seua autoria mitjançant, això sí, un accentuat to de modèstia, i, tot i que *La vida de sancta Catherina de Sena* anara dedicada a les monges dominiques, suposem que el fet que l'obra estiguera estampada garantia una major difusió i, per tant, un ventall més gran de lectors. A més, altres de les obres de Peres estan dedicades a dones laiques, el que confirma que aquest tipus de lectura era consumit més enllà dels cercles religiosos.

Les innovacions que s'hi introdueixen en el segle XV no es limiten a la forma, sinó que, a més, també condicionen, no tant el tema, com la manera de tractar-lo: els trets que es posen en relleu en el model de santedat evidencien el canvi d'interessos en el lector-fidel, fruit del canvi d'espiritualitat al·ludit més amunt (secció 1.4). Com explica Baños (2003: 37):

> En la baja Edad Media entra en crisis el modelo *evangélico* de la santidad (martirio, ascetismo, pobreza) y se imponen otros criterios como la *cultura* y, finalmente, el *misticismo*, que manifiestan una mayor tendencia hacia la espiritualidad.

Garcia Sempere (2002b) ens ajuda a comprovar-ho. Entre els trenta-dos relats de santes que conté la *Legenda Aurea* de Jaume de la Voràgine, reflex del culte popular més estés a l'edat mitjana,

especialment fins al segle XIII, destaquen els relats de santes martiritzades —amb freqüència, per la seua decisió de romandre verges— que portaren una vida d'ascetisme i pobresa,[66] i, en algunes d'elles, es destaca el seu caràcter culte, la intel·ligència i l'habilitat per a expressar-se.[67] Però, com apunta Baños, entre els sants i les santes que preconitzen el model místic d'espiritualitat coincident amb el que imposen els nous corrents religiosos, es destaca molt més el seu tarannà extàtic i il·luminat. Així ho veiem en el cas de sant Francesc d'Assís, santa Clara, i per descomptat, santa Caterina de Siena, la saviesa de la qual —ho veurem en l'anàlisi de la *Vida*— s'atribueix constantment a les revelacions de l'Esperit Sant, i no als seus estudis ni a les seues capacitats intel·lectuals.

Així, els valors espirituals que preconitza el misticisme passen per una vida humil i d'entrega quotidiana al servei dels altres; exalcen el caràcter il·luminat dels seus protagonistes i la identificació amb la figura de Crist,[68] alhora que valoren, igualment, el servei i l'entrega a la institució de l'Església. Són valors coincidents amb el nou model de vida i de religiositat que s'imposa: la secularització i la vida en les ciutats i els nous corrents religiosos basats en la devoció i la imitació de la figura de Crist. Realment, molts d'aquests valors d'aspredat de vida i entrega a Déu són els mateixos que segles enrere sants i santes eremites havien posat en pràctica. Si canvia alguna cosa és la dimensió urbana que contextualitza la vida dels sants contemporanis —com ara santa Caterina en la seua Siena natal— i que, potser, per a una mentalitat ciutadana resultaven més del gust dels lectors, els quals es podien identificar amb major facilitat amb els models de vida que se'ls presentava.[69] El mateix s'esdevé amb el model d'espiritualitat que representen els sants místics, més pròxims al model devocionalista que s'imposava en les darreries del segle XV.

D'una altra banda, els valors de fons continuen sent els mateixos que preconitza el cristianisme i que sempre s'han posat en relleu en els sants, els quals els exemplaritzen: la puresa i la virginitat; la castedat;

66. Entre aquestes, santa Llúcia, santa Àgata, santa Cristina, santa Margarida d'Antioquia, santa Anastàsia, santa Eugènia, santa Teodora, sant Marí, etc.

67. És el cas de santa Caterina d'Alexandria, santa Eugènia i santa Agnés.

68. En alguns casos, com el de santa Caterina, s'admirava la seua constància en viure segons el model de Crist, fins al punt d'autoimposar-se i patir els mateixos turments d'aquell —com ara l'elecció de ser coronada d'espines—, procés que culminarà quan rep els estigmes invisibles, mèrit màxim que simbolitza la identificació de la santa amb Crist. Recordem que el devocionalisme preconitzava la contemplació del patiment de Jesús i la imitació de Crist, i santa Caterina tracta d'imitar-lo, fins i tot, en els dolors de la Passió.

69. Recordem que santa Caterina, abans de començar la seua tasca d'ambaixadora papal, es dedicava a l'atenció de pobres i malalts, als quals visitava, tal com devien fer tantes dones i beguines a l'època dels lectors del XV.

la humilitat; la paciència; es valora el rebuig dels béns materials i l'abandó de les atencions corporals,[70] la humilitat en els fets i en els pensaments; l'obediència als familiars i als superiors, i sobre tots, a Déu, etc.

Pel que fa a *La vida de sancta Caterina de Sena*, tot i tractar-se de la vida d'una santa propera en el temps a l'època de Miquel Peres i, per tant, amb característiques diferents a les vides de sants de segles enrere —com ara les derivades de disposar de les dades biogràfiques recents—, és presentada pel valencià, en alguns aspectes, d'una manera semblant a com es relataven les vides de sants antics; així elimina la informació referencial i biogràfica de la santa (noms de persones i llocs de la seua vida, dades, etc.) perquè la considera, segurament, supèrflua i innecessària. D'ací, potser, el seu medievalisme. D'una altra banda, però, comencem a veure alhora alguns trets que indiquen el camí de la nova espiritualitat.

En Peres, segons Ferrando (1993a: 166):

> a pesar de su medievalismo, la hagiografía de Miquel Péreç contiene dos aspectos relativamente innovadores: la influencia de la espiritualidad centrada en la meditación devota y la voluntad estilística.

En la *Vida* veurem, llavors, com Peres recrea en la figura de Caterina tant els valors cristians tradicionals, admirats en les vides de santes dels primers segles del cristianisme i posats en relleu en els relats medievals (castedat, humilitat, invulnerabilitat al sofriment, etc.), com el vessant místic que la distingeix i que denota la influència dels nous corrents espirituals del XV. Aquesta influència es palesa en els episodis dedicats a les oracions de santa Caterina, en els de les unions místiques amb Crist, com també en la importància que es confereix a la revelació divina en detriment de la cultura i la saviesa, valors que exemplificaven algunes de les santes presentades per De la Voràgine en la *Legenda Aurea*. A tot açò hem d'afegir que els relats sobre la seua vida parteixen de la biografia que féu el seu confessor, Ramon de Càpua, amb la intenció d'aportar dades al procés de canonització, de manera que inclogué gran quantitat de miracles i d'unions místiques que tractaven de justificar la seua santedat; trets que, en conseqüència, també s'aprecien en els relats que es deriven de Càpua, directament o indirecta, com ara el relat de Peres, que també

70. Veiem com en els sants místics —com exemplaritza santa Caterina— es valora de manera especial l'abandó del cos i de la vida mundana fins les conseqüències més extremes, donant especial relleu al dejú continuat i als càstigs físics, mitjançant els quals tracten d'apropar-se a la figura de Crist en la Passió, pràctiques que no eren habituals en les vides de sants medievals.

dedica la major part de l'obra a la narració de miracles i d'experiències místiques.

3.2 Santa Caterina de Siena: dogma i devoció

Santa Caterina de Siena (Siena 1347 - Roma 1380) és el nom amb què és coneguda la religiosa italiana Caterina Benincasa. Va ingressar en l'orde terciari dels dominics als setze anys, després d'anys d'enfrontaments amb la seua família que no hi era d'acord, ja que havia disposat un altre tipus de vida per a la darrera filla. Aviat va adquirir una gran fama per la santedat, les visions i les revelacions místiques que tenia ja des de la infantesa. Destacà, a més, per la seua labor com a ambaixadora del papa de Roma en el període del Cisma d'Occident. El 1376 anà a Avinyó acompanyada del seu confessor i biògraf, Ramon de Càpua, per convèncer Gregori XI de tornar a Roma. A la mort d'aquest (1378), va afavorir activament la causa d'Urbà VI, a qui ajudà en la reorganització de l'Església i defensà en el període cismàtic davant cardenals i sobirans europeus. Cal esmentar també la seua producció escrita: va dictar el tractat místic *Il libro della divina doctrina*, conegut com *Dialogo*, on exposava les seues experiències místiques, i són també de gran interés les tres-centes huitanta cartes que reflecteixen la seua intensa activitat políticoreligiosa.[71]

La figura de santa Caterina de Siena ha tingut molta anomenada al llarg dels segles.[72] Ja gaudí de gran admiració entre els seus contemporanis, però sens dubte va ser a partir de la seua canonització (1461) que la seua fama es va estendre arreu d'Europa.[73] Al llarg de la història ha sigut centre d'interés i d'admiració des de distints punts de vista: en els segles XIV i XV es destacava la visió de la santa com a mestra i exemple de vida espiritual; en el segle XVI, amb l'auge de la Contrareforma, es destacava la seua missió com a defensora del

71. *La Gran Enciclopèdia Catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2003, 12a ed.

72. Aquesta fama ha fet que siga proclamada patrona de Roma —amb sant Pere i sant Pau— per Pius IX el 1866; patrona d'Itàlia per Pius XII —al costat de sant Francesc d'Assís—; patrona d'Europa —junt a sant Benet, sant Ciril, sant Metodi, santa Brígida de Suècia i santa Teresa de la Creu— i doctora de l'Església per Pau VI el 1970 —distinció que només comparteix amb altres dues dones: santa Teresa de Jesús i santa Tereseta de l'infant Jesús (Ros 2003: 3-4).

73. Frasso (1980) ha fet notar com en el context italià tant els escrits de Caterina com els relats en vulgar que presenten la seua vida s'imprimiren abans de la fi del segle XV, el que evidencia l'interés que existia per la santa. Aquest autor, a més, justifica l'èxit tipogràfic en el marc de renovació espiritual que es viu a les darreries del segle XV i que en certa mesura s'exemplifica en Caterina, ja que la reforma fou «in primo luogo dell'ordine dominicano, e che fu poi ansia di rinnovamento religioso comune ai migliori, tra chierchi e laici, negli ultimo decenni del secolo XV» (Frasso 1980: 2-3).

papat, com també el seu misticisme; en els segles XVII i XVIII es subratllava el seu llegat espiritual a través de les seues cartes; en el XIX una visió més racionalista dels fets posava en relleu la seua tasca històrica i la seua participació política en els esdeveniments, i, ja en el segle XX, s'han aprofundit els estudis i l'interés en tots els àmbits (Vicens 1993: 9).[74]

En les darreries del segle XV, llavors, podem suposar que ja hi havia un interés múltiple en la vida de santa Caterina: d'una banda, la religiositat de caire més medievalitzant veia en la seua figura un model de conducta de vida ascètica i d'entrega a seguir pels seus fidels, però, al mateix temps, els corrents més innovadors hi trobaven l'intimisme i l'espiritualitat que el nou pensament religiós promovia.

De fet, figures importants de l'època, com Lluís Vives o el cardenal Cisneros recomanaven la lectura de les epístoles de la santa. Aquest últim, el pes del qual fou notable en les directrius de la religiositat —i la política— del segle XVI en la Península, basava part de les seues teories religioses i reformadores en el mètode contemplatiu, i recomanava la lectura atenta d'obres de caire espiritual. Com diu Bataillon (1950: 49):

> Cisneros, por su parte, contribuyó poderosamente a la difusión del ideal contemplativo mandando imprimir en lengua vulgar libros como la *Escalera spiritual* de San Juan Clímaco (Toledo, 1504), el *Libro de la bienaventurada sancta Ángela de Fulgino* seguido de la Regla de Santa Clara y de un *Tractado de la vida spiritual* de San Vicente Ferrer (Toledo, 1510) y las *Epístolas y oraciones* de Santa Catalina de Siena (Alcalà, 1512). En el espíritu del Arzobispo de Toledo, estos libros se destinaban ante todo a los frailes y a las monjas. Pero no podía menos de desear que se difundiesen fuera de los conventos, proponiendo a la admiración de los fieles, si no a su imitación, ejemplos tan sublimes.

Els ordes mendicants (dominics i franciscans) eren, a més, els predilectes de les noves institucions religioses, com ara la nova Inquisició. Ventura (1978: 144-146) ens recorda que a València els convents de Santa Clara i de Santa Caterina foren els més afavorits pel Tribunal, ja que a aquests es destinaven sovint els béns requisats pel Sant Ofici, com era també habitual trobar vinculats als convents esmentats personatges col·laboradors amb la Inquisició.

74. D'ella s'ha destacat també com a fet sorprenent la gran importància que va arribar a tenir sent dona i dona laica en el context medieval, on la dona no significa res *per se* sinó per la seua relació amb l'home, i amb tot va arribar a ser consellera i ambaixadora del papa de Roma (Ros 2003: 3).

En els pressupòsits espirituals d'aquests ordes religiosos es concentrava bona part de les claus de la renovació espiritual de finals de l'edat mitjana, més centrada ara en l'intimisme que es desprén de l'observació de la vida de Crist que en el dogmatisme exemplaritzant medieval.

Com es desprén d'aquest context, les obres que va traduir Miquel Peres no estan massa llunyanes dels models espirituals que proposava Cisneros i que impulsava la Inquisició. Els personatges de santa Caterina i sant Vicent són protagonistes de dues de les seues traduccions, i l'ideal contemplatiu cristocentrista hi és ben present en la seua traducció del *Kempis*. La diferència de Peres respecte de Cisneros, pel que fa a l'interés sobre els sants dominics, resideix en el fet que, mentre el cardenal recomanava la lectura dels escrits espirituals que aquests produïren, el nostre autor prefereix exposar les pràctiques espirituals que realitzaven (oració devota, contemplació de la figura de Crist, etc.) a través del relat de les seues vides, potser perquè era conscient de l'àmplia difusió que tenien les vides de sants.

La diferència principal, llavors, en el cas dels sants dominics, és que l'interés de Peres recau sobre la vida dels personatges i no sobre les seues produccions escrites, la lectura de les quals recomana Cisneros. Potser és en aquest enfocament on es troba el caire medievalitzant de les seues obres, en els models literaris seguits: les vides de sants.[75]

Ara bé, a banda de les preferències teològiques que hom pogués demostrar per santa Caterina i el seu llegat místic, és inevitable reparar en el fet que la seua figura alhora, i a més, gaudia d'una gran devoció popular gràcies, principalment, al tarannà miracler que se li atribuïa i a les seues estigmatitzacions.

Segurament a aquest fervor popular es deu, més que no al rigor teològic, que els relats sobre la vida de santa Caterina de Siena circularen en versions soltes —sembla que tant en llatí com en llengües vulgars—, fins que finalment s'inclogué una versió en els *Flos sanctorum*. Suposem que aquesta agrupació de la vida de Caterina de Siena, santa del segle XIV, amb la resta de vides de sants compilats per Jaume de la Voràgine es produí arreu. Graesse (1890) arreplega el relat de la vida de la santa en la seua edició de la *Legenda Aurea*, sense especificar, però, les fonts de procedència de cadascuna de les vides afegides.[76]

75. Veure secció 3.1.

76. És sabut que l'edició de Graesse de la *Legenda Aurea* conté tant els cent huitanta-dos capítols redactats per Jaume de la Voràgine com els seixanta-dos inserits pels copistes en reescriptures posteriors. En el pròleg a l'edició justifica tant la inclusió dels capítols afegits posteriors a la redacció de Jaume de la Voràgine, com l'absència de les indicacions de procedència: «Quo accuratior autem

En l'àmbit català, segons el catàleg de BITECA (ref. 2352), comptem amb una versió catalana manuscrita de la *Legenda aurea* de 1502, conservada a Ripoll, que reflecteix l'interés popular per la santa, ja que conté, entre les altres vides de sants compilades, el relat de la vida de santa Caterina. Aragüés (2004) dóna les referències sobre el contingut d'alguns llegendaris catalans impresos, i en alguns dels quals trobem, així mateix, la inclusió del relat de la vida de santa Caterina. Resulten d'especial interés per al nostre estudi aquells que són de dates properes a la composició de Peres, ja que evidencien el gran interés que despertava en aquell moment. Són els següents: l'incunable de 1494, conegut com *Flos sanctorum romançat* (Lyon, Johanes Trechsel, 1490-1494? [Biblioteca Pública Episcopal de Barcelona: Inc. 58]; Barcelona, Joan Rosenbach, 1494 [Biblioteca Nacional de Madrid: I-2000; Biblioteca Universitat de Barcelona: Inc. 687]), i la revisió que en féu el P. Cathalunya (València, Jorge Costilla, 1514 [Biblioteca de Catalunya: 10-VI-19; Biblioteca de la Universitat de València: R-1/315]).[77]

Recordem, com déiem més amunt, que en la tradició de la *Legenda* ha estat habitual la inclusió de relats de vides de sants posteriors a la compilació de De la Voràgine, especialment aquells que gaudien de major fervor entre els cristians de cada lloc.[78] Sembla que la figura de santa Caterina en la València de finals del segle XV gaudia d'una gran popularitat, i Miquel Peres també n'era conscient.

Aquesta devoció popular en el context valencià es palesa, a més, en el fet que a la seua figura es va dedicar un certamen de poesia l'any 1511 (Ferrando 1983: 669).[79] En aquest certamen no hi va participar

---

et diligentior nova hujus legendarum compilationis recensio existeret, plura de codicibus atque libris editis ejus praemittere in animo erat, simulque etiam de fontibus, quibus Jacobus noster usus est, atque de singularum legendarum fabularumque iis insertarum origine pauca monere, vitam etiam auctoris et chronologicum vitarum sanctorum indicem addere. At quoniam moles totius operis nimis aucta esset, quum et legendas ab aliis genuinae Jacobi compilationi superadditas, ne quid deesse videretur, adjecissem, hoc, quod modo prodit. volumine tantummodo textum, quam potui plenissimum atque emendatissimum. potiori lectionis varietate addita exhibui, reliqua altero volumini reservaturus» (Graesse 1865: III-IV).

77. En l'actualitat estem estudiant aquests textos per a determinar les particularitats que presenta el relat en aquestes versions, en general, llunyanes de la versió que presenta Peres; a més, tractem d'esbrinar si altres testimonis manuscrits conservats dels *Flos sanctorum* catalans arrepleguen també la vida de santa Caterina, ja que BITECA només especifica la inclusió en el cas citat.

78. En aquest sentit és interessant de remarcar que en un manuscrit català de la biblioteca de Vic (BITECA, ref: 1901), hi ha un *Flos sanctorum*, es creu que del segle XIV, que arreplega vides de sants que no estan contingudes en la *Legenda Aurea* i que són vides de sants pròpiament catalanes com ara: sant Narcís de Girona, santa Coloma, santa Eulàlia de Barcelona, sant Bernat bisbe de Vic, sant Cugat, etc. És una evidència clara de la proliferació de relats escrits sobre vides dels sants més venerats pel poble.

79. A València era habitual la convocatòria de certàmens dedicats a sants que gaudien de la devoció popular. Un altre exemple el trobem en el certamen en honor a sant Cristòfol el 1488. Les

Miquel Peres, però sí altres personatges relacionats amb el nostre escriptor, com ara Narcís Vinyoles, autor de les cobles amb què es clou l'opuscle de santa Caterina de Peres. El certamen fou convocat pel frare dominic Tomàs de Vesach, i segons Ferrando (1983: 670):

> a pesar de l'aparença exclusivament piadosa del certamen [...], la seua càrrega ideològica antijueva és ben palesa si tenim en compte que la santa homenatjada gaudia del fervor popular per les seues estigmatitzacions a la manera de Jesús crucificat i que el convent de santa Caterina [...] i els seus promotors i jutges estaven molt vinculats a l'aparell repressiu del Sant Ofici.

Amb aquesta afirmació de Ferrando es torna a confirmar el fervor popular que la gent sentia per la santa, però també la utilització que es feia de la seua figura en un moment de tensió social; com també ens recorda la vinculació del Convent de Santa Caterina amb el Tribunal de la Inquisició.

I és que el convent dominic de Santa Caterina de la ciutat de València va estar vinculat, des de la seua fundació, a l'ideari inquisitorial, i, per tant, antisemita. Fou fundat el 1491 i s'ubicà sobre un antic cementeri jueu que els conversos seguien utilitzant. Ventura (1978: 144) ens aporta el testimoni d'un comerciant alemany que visità la ciutat en aquella època i que descrivia el convent de la següent manera:

> [...] és un gran edifici voltat de molt bellíssims horts, i al qual està afegida certa capella que la reina Isabel féu construir d'una manera magnífica, i en la qual totes les parets, des de la base fins al sostre, estan cobertes amb els vestits dels conversos que feren penitència, i també dels que foren cremats, que són molts, i a cada vestit hi ha escrit el nom del qui el portà; crec que deuen ser més de mil, sense comptar els que són trets contínuament i amagada.

A banda de la inclusió de la vida de santa Caterina en els *Flos sanctorum* i de la convocatòria de certàmens en el seu honor, ens han arribat altres evidències que manifesten el fervor popular —i potser no tan popular— per la vida de santa Caterina. D'una banda, i com a

---

llegendes que s'hi contaven partien del relat contingut en la *Llegenda Daurada*, però va adquirir una gran devoció pel poble, entre el qual era habitual la creença que la contemplació diària d'un quadre o d'una imatge de sant Cristòfol era garantia suficient contra una mort sobtada en estat de pecat mortal. I, a més d'això, se'l considerava un dels advocats predilectes contra la pesta, la fam, els trons, la pedra i els lladres (Ferrando 1983: 573), mentre que a l'obra de De la Voràgine només es refereix a la seua intercessió en cas de malaltia o pesta. Era també venerat per molts gremis, que el prengueren com a patró. Tot aquest sentiment devocional es palesa també en el *Misteri de sant Cristòfol*, representat al Corpus, resultat d'aquesta devoció.

conseqüència de l'assimilació de la vida de la santa en l'imaginari i devocionari col·lectiu, comptem amb la inclusió del goig de la vida de santa Caterina en el *Cançoner sagrat de vides de sants* del segle XV (Foulché-Delbosch 1912), on, recordem, trobem versificades bona part de les vides de sants contingudes en la *Legenda Aurea*. En les díhuit *Cobles fetes en lahor de la gloriosa senta Catharina de Çena* es resumeix la biografia de la dominica amb tots els esdeveniments importants de la seua vida, si més no, amb tots aquells que aleshores es consideraven rellevants, ja que no es fa cap referència a la seua intervenció en la resolució del Cisma.

Segons Courcelles (1990: 65) la conversió d'un relat d'una vida de sant en un goig respon a l'apropament entre el devot i el relat de la vida. I els canvis formals que experimenta en són un reflex: la narració dels fets sovint passa a present atemporal,[80] el subjecte narratiu s'expressa en primera persona de plural, de manera que el lector s'hi implica directament, les apel·lacions al sant es fan vivament en segona persona de plural, etc.

> Le pouvoir du récit consiste à détourner la force du pouvoir du saint et à placer le narrateur effacé du récit, anonyme, communautaire, dans la situation d'écoute de sa voix et donc de bénéficiaire du récit devenu un don qui lui est fait per le saint.

Una altra manifestació de la devoció per santa Caterina són els abundants gravats que ens han arribat sobre la seua vida. En l'obra de Miquel Peres se n'inclouen dos que exemplaritzen la història de la dominica: el primer representa la vida terrenal de la santa, i, el segon, després de la mort. Sens dubte hi degué haver molts gravats amb passatges de la seua vida, amb major o menor càrrega simbòlica, i que els devots sabien interpretar i identificar amb les escenes corresponents de la seua biografia. Segurament ajudaven els fidels a imaginar o a recordar els passatges il·lustrats i, potser, eren usats a l'hora de la meditació. La prova que eren del gust dels fidels, en el cas de santa Caterina, és la inclusió d'aquests en les dues traduccions impreses que es feren de la vida de la santa. La de Peres, com déiem, en té només dos, però la traducció de Tomàs de Vesach conté trenta-sis gravats.[81]

80. Aquesta característica concorre en el goig de santa Caterina només en les cobles finals, en les quals, una vegada relatada la seua vida en temps passat, s'apel·la a la seua intercessió en present atemporal.

81. Els gravats, segons Romero (2005), en el període dels incunables són escassos, només un o dos per llibre imprés, mentre que els primers anys del segle XVI aquest enriquiment dels llibres s'incrementa. La majoria dels gravats de l'època són de temàtica religiosa, ja que: «servían para hacer un poco más clara la explicación de la doctrina o de la historia religiosa» (Romero 2005: 1406).

I, finalment, la devoció i l'interés per la santa ens el mostren també les altres dues traduccions que de la vida de santa Caterina de Siena es fan a la ciutat de València en la distància de pocs anys, però ja en el segle XVI: una és la traducció que Tomàs de Vesach féu com a colofó al certamen celebrat en honor de la santa en 1511 i l'altra, anònima, es conserva en el manuscrit 8 214 de la Biblioteca Nacional de Madrid, totes dues traduccions de la *Legenda maior* de Càpua.

3.3 Descripció codicològica

L'únic exemplar que es conserva de *La vida de sancta Catherina de Sena* de Miquel Peres es troba a la Biblioteca Universitària de València. Palau y Dulcet (1961: 21) parla d'un altre exemplar conservat a la Biblioteca Nacional de Catalunya, però aquest no apareix en cap altre dels catàlegs bibliogràfics, ni tampoc en el catàleg de la mateixa biblioteca. La resta de bibliòfils (Ribelles Comín, Grajales, etc.) detallen com a exemplar únic el conservat a la Biblioteca Universitària de València.[82]

En el catàleg d'incunables d'aquesta biblioteca (Palanca i Gómez 1981), es descriu l'exemplar en l'entrada 42 corresponent a l'autor «San Antonino de Florencia», tot i que ni en la portada ni en les pàgines de l'obra apareix explícitament el nom de l'autor que Miquel Peres tradueix, com tampoc el títol en llatí amb què apareix citat al catàleg: «*Vita Divae Catherina de Senis* (en valenciano). *La vida de sancta Catherina de Sena*, arromançat per Miquel Pérez. —Narcís Vinyoles: *Cobles en lahor de Sancta Caterina de Sena*» (Palanca i Gómez 1981: 37). La descripció de l'exemplar afegeix algunes informacions:

> Encuad. en piel con decoración de mosaico y oro, s.XIX; tiene decoradas también las caras interiores de las cubiertas, e incluso las guardas. Legado a la BV por el Rector D. Onofre Soler. [...] Ejemplar rarísimo.

Aquesta descripció no ens diu, però, que la traducció de Peres està enquadernada amb *La vida de sancto Honofre*, anònima. D'aquesta agrupació ens dóna notícies exactes Serrano Morales (1898-99: 75), qui esclareix que ambdós volums estan agrupats per la semblança de caràcters (tot i que no són idèntics), però que l'obra anònima és posterior —ja dels primeres anys del segle XVI— i fruit de les premses

82. Signatura CF/3 2.

de Joan Jofré[83] i no de Cofman. Efectivament, els caràcters tipogràfics de l'una i l'altra s'assemblen, però els de *La vida de sancto Honofre* són lleugerament més grans, i també es diferencien les lletres capitals que introdueixen les seccions d'ambdues obres. El paper usat en ambdues té la mateixa marca d'aigua: la mà i l'estrela.

De l'impressor de *La vida de sancta Catherina de Sena*, Cristòfol Cofman, tenim algunes notícies que el situen a la ciutat de València fins a 1514.[84] Aquest «alemany» —com resen freqüentment els colofons de les seues impressions—, natural de Basilea, va estampar en primer lloc *Lo regiment de la cosa pública ordenat per lo reverent mestre Francesc Eiximenis*, en el colofó del qual es llig: «Cristòfol Cofman, alamany, en lo any de la salutífera nativitat del redemptor senyor Déu nostre Jesucrist. Mil.cccc.lxxxxix, a xxviij del mes de jener». Ens trobem, llavors, a pocs mesos de la impressió de *La vida de sancta Catherina de Sena*, impresa, segons el colofó: «en lo any de la jocundíssima nativitat del redemptor y salvador nostre senyor Déu Jesucrist, a XI del mes de maig mil.cccc.lxxxxviiii» (Serrano Morales 1898-99).

Aquesta data d'impressió ha estat transcrita erròniament per alguns bibliòfils, i així ho fa notar Serrano Morales,[85] errors que van des del pare Lluís Galiana a Carles Ros, els quals citen el 1498 i no 1499 com la data d'impressió de l'obra de Peres.[86] Justo Pastor Fuster elimina en canvi, per error, la *v* de la data, i resulta el 1494 com a data

83. Natural de Brianzon. Es creu que a finals del XV ja era a València treballant com a tipògraf. Les primeres obres que imprimeix ja són del començament del segle XVI i tenim notícies d'impressions seues fins a 1530. La impressió que fa de *La vida de sanct Vicent Ferrer* de Miquel Peres el 1510 s'assembla molt a la d'altres dues obres, anònimes i sense data ni lloc d'impressió, i aquesta gran semblança tipogràfica permet que siguen atribuïdes a les seues premses: una és la ja citada *Vida de sancto Honofre*, de la qual Serrano precisa en relació amb *La vida de sancta Catherina de Sena*: «los tipos usados en una y otra són distintos, mientras que los de la última [*Vida de sancto Honofre*] y los de *La vida de san Vicente* son, como hemos dicho, exactamente iguales». El mateix succeeix amb l'altra obra atribuïda a Jofré, *La història de Joseph fill del gran patriarca Jacob, ordenada per lo reverend mestre Joan Roiç de Corella cavaller e mestre de sacra theologia*, que presenta la mateixa tipografia de la *Vida de sant Vicent Ferrer* i la *Vida de sancto Honofre* (Serrano 1898-1999: 225-229).

84. Com recorda Ferrando (1993ª: 156): «numerosos extranjeros se establecieron en la ciudad de Valencia en las primeras décadas de la introducción de la imprenta, a la búsqueda del éxito profesional que parecía asegurar el dinamismo económico de la capital del reino».

85. «Las erratas de imprenta en descripciones bibliográficas suelen ser causa de equivocaciones que, aceptadas como hechos ciertos, pasan a veces de una a otra generación y no son fáciles de rectificar. A esto hemos de atribuir, en parte al menos, las erróneas noticias y conjeturas hasta ahora publicadas anticipando algunos años la impresión hecha por Cofman en 1499 de la *Vida de sancta Catherina*» (Serrano Morales 1998-1999: 73-74).

86. El pare Galiana escriu una carta a Carles Ros amb la data d'impressió de *La vida de sancta Catherina de Sena* errònia, que constarà així en els preliminars de l'obra de Ros: *Diccionario Valenciano—Castellano*, Benito Monfort, València, 1764. (Informació treta de Serrano Morales 1998-1999: 73-74.)

d'impressió;[87] d'ací pren la referència Pere Salvà,[88] qui afegeix una altra errada, ja que suprimeix a més una *x*, i així resulta una data d'impressió de l'obra quinze anys abans de la real.[89] Haebler també transmet aquestes errades en les seues primeres descripcions, però rectifica gràcies a Serrano Morales.[90]

Fixem-nos ara, però, en la descripció de l'exemplar feta per Serrano Morales (1898-1999: 75), al nostre parer, la més detallada de les consultades:

> Véase ahora cómo describíamos nosotros el ejemplar existente en esta Biblioteca Universitaria (92-2-35),[91] al presentar nuestro modesto trabajo al certamen celebrado en 1893 con motivo de los *Jochs Florals*: *La vida de sancta Catherina de Sena*, estos dos renglones en el centro de la primera cara de la h. que sirve de port., y a la v. un grab. que ocupa toda la pág. y representa a la santa con un crucifijo en la mano derecha, una monja con un báculo delante, y otras monjas detrás. En la h. siguiente: Jesús —Scriu Miquel Pereç a les senyores monjes del monestir de sancta Catherina de Sena. —(En la otra h., signat *aiii*:) Comença la vida de sancta Catherina de Sena. —(Concluye en el anverso de la h. 9ª de la signat. *e* con el siguiente colofón:) Deo gracias. A honor lahor y gloria... (A la v. de esta h. un grab. que ocupa toda la pág. y representa a la Virgen en un trono con el Niño Jesús en la falda; a la derecha Santa Dorotea y santa Catalina Mártir y a la izquierda santa Eulalia y santa Catalina de Sena. Sobre las primeras una cinta con la leyenda SANCTA DOROTHEA, y sobre las segundas otra en que se lee: SANCTA EULALIA. Siguen dos hojas de: «Cobles en lahor de la gloriosa sancta Catherina de Sena. Fetes per lo magnífich Mossen Narcís Vinyoles.)» En 8º mayor. —Signats. *a. b. c. d. e.*, todas de 8 hs., menos la últ. que tiene 9 y además las dos de Cobles.

Podem concloure, llavors, que *La vida de sancta Catherina de Sena* de Miquel Peres va ser impresa —tal com es llegeix en el colofó— el 1499, en mesura de quart[92] i en paper amb la marca de la mà i l'estrela. La integren quaranta-quatre fulls distribuïts en sis quaderns de la

87. Pastor Fuster, J. «Noticia de los libros impresos (en Valencia) en el siglo XV», en *Historia de la imprenta*. (Informació treta de Serrano Morales, 1998-99, 73-74.)

88. Pere Salvà, *Catálogo*, de la seua biblioteca (tom II, pàg. 760, col. 2a).

89. El mateix error, la supressió d'una *x*, el trobem també en l'*Anuario del Cuerpo de Archiveros Bibliotecarios* del 1881, on la data de *La vida de sancta Catherina* apareix com 1489.

90. En *The early Printers of Spain and Portugal* la data que apareix ja és la correcta, i ho recorda en *Bibliografía Ibérica del siglo XV. Enumeración de todos los libros impresos en España y Portugal hasta el año 1500* (Haebler 1903-1917: 272).

91. Signatura antiga amb què es localitzava l'obra a la Biblioteca Universitària de València. Actualment en rep una altra (CF/3 2) i està guardada a la caixa forta de la Biblioteca, segurament per la riquesa de la seua ornamentació i perquè es tracta d'un exemplar únic.

92. I no d'octau com descriu Palau y Dulcet (1961:, 21).

manera següent: *a-d* de huit fulls cadascun, mentre que *e* té set fulls i *f* només en té quatre. Tant Palau (1961: 21) com Ribelles (1920: 489) el descriuen considerant que només conté cinc quaderns, i que *e* consta d'onze fulls.[93] El sisé quadern, *f*, no conté cap marca de numeració que indique que es tracte d'un quadern diferenciat, tanmateix, l'enquadernació permet evidenciar que en total en són sis, i que el sisé està format pels darrers quatre fulls de l'obra.

El quadern *b* conté un error d'impressió[94] que fa que el contingut estampat en els fulls no se succeïsca ordenadament.[95] L'errada es produeix perquè les caixes d'impressió corresponents a *b3v* i *b5v* han estat intercanviades entre elles, amb la qual cosa resulta la primera (*b3v*) estampada al darrere de *b5r*, i la segona (*b5v*) al darrere de *b3r*. El mateix error es repeteix entre *b4r* i *b6r*, on cadascuna d'aquestes caixes està estampada en el lloc que correspondria a l'altra plana, d'on resulta que, darrere de *b6r* tenim *b4v*, i, darrere de *b4r*, *b6v*. Podem veure la correlació textual en la taula 4.1, on cada cel·la representa un foli amb el seu contingut en el *recto* i el *verso*.

Successió correcta de les planes				
Correlació del text en el *recto*	b1r	b2r	b3r	b6r
Correlació del text en el *verso*	b1v	b2v	b5v	b4v
Correlació del text en el *recto*	b5r	b4r	b7r	b8r
Correlació del text en el *verso*	b3v	b6v	b7v	b8v

Taula 4.1 Ordenació de les cares dels fulls del quadern *b* de l'edició prínceps segons el contingut textual

La caixa d'escriptura és de 158 x 95mm,[96] amb cabuda de trenta-una línies. La lletra és de tipus gòtic, amb lletres capitals d'impremta; manca la lletra capital corresponent al full *c7*, on s'ha deixat l'espai en blanc.

Serrano Morales (1898-1899: 75), en la descripció del testimoni que hem reproduït més amunt, fa una breu referència als dos gravats

93. Haebler (1903-1917: 271), tanmateix, descriu el quadern *e* amb deu fulls més dos.

94. Podem constatar que es tracta d'un problema d'impressió i no de relligadura perquè l'errada es produeix en la no correlació del text entre el *recto* i el *verso* d'alguns fulls.

95. El contingut textual estampat en *b3r* hauria de seguir-se del contingut estampat en *b5v*; així mateix el contingut de *b5v* hauria de seguir-se del contingut estampat en *b6r*; *b6r* hauria de seguir-se del contingut estampat en *b4v*; el contingut de *b4v* sí que continua en el full *b5r*; *b5r*, però, hauria de seguir-se del contingut estampat en *b3v*; *b3v* sí que se segueix de *b4r*; però, finalment, *b4r* hauria de seguir-se del contingut estampat en *b6v*.

96. I no de 170 x 180 mm com descriu Ribelles Comín (1920: 489), dimensions que no equivalen ni a la mesura de la caixa ni a la del full sencer.

inclosos en la impressió. El primer (*a1v*) representa la figura de santa Caterina entre altres monges, possiblement germanes de l'orde terciari, ja que totes porten l'hàbit blanc i negre característic, colors que en l'orde dominic simbolitzen la puresa i la humilitat respectivament. La perspectiva usada en el gravat respon al model de representació pictòrica medieval, en el qual, la jerarquia dels personatges s'expressa mitjançant l'alçada d'aquests i el lloc que ocupen en la imatge: d'aquesta manera, santa Caterina es representa en el centre i ocupant quasi tota l'alçada del gravat. Darrere, i més menudes, les monges de l'orde amb la mirada dirigida cap a ella, admiració que ressalta el caràcter exemplar de Caterina reproduït en el gravat. A la mà dreta porta, a manera de ramell, dos lliris que simbolitzen la seua virginitat, i, en el centre d'aquests, un crucifix, símbol del seu amor per Crist. A la mà esquerra sosté un llibre, representació dels seus coneixements en teologia. Sobre aquest, un cor que porta penjat del coll amb una cadeneta, detall que recorda el cor que Crist li féu en premi de la seua entrega. Li envolta el cap l'aurèola que la identifica com a santa i, sobre el front, la corona d'espines que li imposà Crist com a símbol de l'elecció d'una vida terrenal de penitència a canvi d'una altra de glòria en el paradís. L'escena s'emmarca amb una orla ampla de detalls florals blancs sobre fons negre. El gravat, per tant, representa tota la simbologia relacionada amb la figura de la santa, i, només amb la seua contemplació, un fidel podia recordar els fets que caracteritzaren la vida de santa Caterina.[97]

El segon gravat (*e9v*)[98] simbolitza al·legòricament el paradís i evoca el que sembla una escena cortesana. L'escenari representa una mena de sala d'un palau —amb el sostre i els arcs de les finestres molt decorats— en el centre de la qual la verge Maria, sobre un pedestal, asseguda en el tron i coronada d'una bella diadema, té el nen Jesús sobre la falda. Al voltant d'aquests, i com si foren les donzelles que acompanyen la reina, es veuen quatre santes: a l'esquerra de la imatge santa Dorotea i, davant d'ella, santa Caterina d'Alexandria; a la dreta, santa Eulàlia i, davant, santa Caterina de Siena. Sobre les santes situades en la part posterior es veuen dos filacteris amb els seus noms escrits: «Santa Dorotea» i «Santa Eulàlia». Totes quatre amb l'aurèola que representa llur santedat, i representades amb els símbols que les identifiquen. Santa Dorotea porta a la mà esquerra el cistell de pomes

97. Aquest mateix gravat és reproduït també en *La vida de la seràphica sancta Catherina de Sena* de Vesach, en el foli *aiijr*.

98. Sobre aquest gravat Romero (2005: 1409) escriu: «Si hay que destacar un grabado por su calidad éste seria el que Cristóbal Cofman incluye en la última plana de *La vida de santa Caterina de Siena*».

i flors, símbol del jardí del paradís, que entregà mitjançant un nen als seus botxins com a prova de l'existència del regne dels cels; a la mà dreta la palma símbol del martiri. Santa Eulàlia també duu la palma a la mà dreta, mentre que a l'esquerra veiem els taulells de fusta que representen el seu martiri, ja que fou cremada en la foguera. Santa Caterina d'Alexandria també és representada amb els elements del seu martiri: davant d'ella, a terra, la roda amb la qual tractaren de torturar-la, trencada gràcies a la intervenció divina, i a la mà esquerra sosté l'espasa amb què fou decapitada. Finalment, santa Caterina de Siena sosté a la mà dreta un crucifix i a l'esquerra un llibre. És l'única entre aquestes santes que no va ser martiritzada; tanmateix, el crucifix que porta a la mà pot representar el martiri que ella mateixa s'imposà en vida per sofrir els mateixos dolors que patí Jesucrist. El gravat ens sembla especialment interessant si considerem que de totes aquestes santes es destacava la seua virtuositat com a oradores i coneixedores de la teologia. Efectivament, en l'escena recreada, sembla que dialoguen, i que en aquest moment siga santa Caterina d'Alexandria qui s'expressa, segons es dedueix del moviment del seu braç i de la mirada atenta de Maria i de Jesús cap a ella.

3.4 Les fonts de la traducció

El mateix Miquel Peres explicita en la seua obra quin és l'original llatí que tradueix: «la Crònica del devot florentí». Es tracta de la vida de Caterina de Siena continguda en la *Pars III* del *Chronicon* de sant Antoni, títol XXIII, capítol XIIII: «*De beata Katherina de Senis, de tertio ordine predicatorum*».[99] Però sembla que no és l'única font emprada, ja que algunes parts semblen extretes de la mateixa *Legenda maior* de Càpua, com veurem més endavant.

Sant Antoni (Florència, 1389-1459)[100] viu exactament en el període comprés entre la vida de santa Caterina i el de l'autor valencià,[101] i

99. Hem usat l'edició del *Chronicon* feta a Basilea el 1491 conservada a la Universitat de Barcelona (Ref.: CIE 432, GW 2074), ff. 219v-227r.

100. De nom Antonio Pierozzi, apellat, però, amb el diminutiu *Antonino* a causa de la seua escassa estatura. De l'orde dels dominics, essent prior del convent de Sant Marc de Florència va introduir reformes a l'orde decretant una major observança de la regla. Fou arquebisbe de Florència. Destacà com a predicador del poble i com a autor de diverses obres, com ara una *Summa Theologica*, de caràcter innovador en l'aspecte moral, ja que connecta amb el corrent realista i mostra com a lícita i positiva moralment la inversió del capital en la indústria; té també una *Summa Historialis*, sobre la història de l'Església fins a la seua època, i finalment el *Chronicon*, que ara ens ocupa (*GEC*).

101. Recordem que Caterina de Siena va morir el 1380, i Peres participa encara ben jove en el certamen de 1474.

actua com a veritable pont entre tots dos gràcies al seu relat. En el seu *Chronicon*, crònica que segueix el model medieval d'explicar la història des del Gènesi fins al moment en què viu, inclou, al tercer volum, la vida dels dominics sant Vicent Ferrer i santa Caterina de Sena. Aquesta inclusió no ens sobta si considerem que sant Antoní era, com ells, dominic, i dins el seu orde devia sentir-se especialment el pes tant del valencià com de la italiana, ja que, a més d'haver participat en la reforma de l'orde, eren personatges que havien tingut un gran pes en el moment històric que visqueren. Els hi inclou tot i que no havien estat encara canonitzats, però el procés estava arribant a materialitzar-se, el títol de beata que dóna a Caterina ens ho indica.[102]

Sembla que el volum tercer del *Chronicon* fou ben rebut als territoris catalanoparlants. Ferrando (1993a: 162) ens informa que:[103]

> En Valencia era bien conocida la obra del Florentino, y en concreto la *Pars III* de su *Chronicon*, según se puede comprobar en numerosos inventarios de libros de la época.

El text de sant Antoní és un resum de la biografia llatina redactada pel confessor de la santa, el beat Ramon de Càpua,[104] qui va escriure la vida de Caterina a partir de les vivències compartides amb ella, les revelacions que li féu, i els relats que altres li reportaren. La *Legenda maior* de Càpua, acabada de redactar el 1395,[105] sembla respondre a dos objectius principals: d'una banda, donar la màxima informació possible sobre la vida de la santa (revelacions, intervencions, esdeveniments), i, d'una altra, fer-ho amb la major informació històrica possible (noms de personatges, llocs, dates exactes); requisits que no ens sorprenen si pensem que el procés per a la canonització estava començant quan Ramon de Càpua redactà la biografia, i tota informació que afegira veracitat als fets era imprescindible. Així, Càpua s'afanya a referir totes les dades que envoltaven els esdeveniments, llocs, dates, noms i cognoms dels presents, etc., de manera que els fets contats pogueren ser verificables.

102. Recordem que sant Vicent fou canonitzat el 1458 i santa Caterina el 1461; sant Antoní, mort el 1459, no va arribar a veure la canonització de la italiana.

103. I no sols ací, sembla que va rebre una acollida semblant a tot Europa. Ferrando (1993[a]: 162), en analitzar *La vida de sant Vicent Ferrer* de Miquel Peres, afirma que quasi totes les biografies sobre el sant valencià que es feren a l'època arreu d'Europa també prenen com a font el text del florentí.

104. Ramon de Càpua (m. 1399) fou el confessor, pare espiritual i posterior biògraf de la santa, i també General dels Dominics.

105. Ramon de Càpua començà la redacció de la vida de Caterina de Siena pocs anys després de la seua mort, es creu que al voltant de 1385, però no l'acabà fins deu anys després (Vicens 1993: 19).

La coneguda com a *Legenda maior*[106] de Càpua fou escrita en llatí i, en un primer moment, es difongué de manera manuscrita, ja que no es va imprimir fins el 1553, a Colònia. De seguida, però, fou resumida i traduïda. La primera traducció italiana la féu Neri di Landoccio, un dels amanuenses a qui santa Caterina dictà algunes cartes, traducció que s'edità en 1477 —quasi un segle abans de l'original llatí— en la tipografia de les germanes dominiques de Ripoli (Vicens 1993: 27). Fou un dels primers llibres impresos a Itàlia, el que mostra el gran interés que despertava en el país natal, com també en la resta d'Europa, perquè les traduccions a d'altres llengües romàniques tampoc es feren esperar.[107]

El resum que en féu sant Antoní suprimeix força episodis narrats per Càpua, com també bona part de la informació que aporta sobre els esdeveniments que narra (dades, noms propis, testimonis, etc.). Probablement, el caràcter pietós de la santa fou des del primer moment allò que més atreia de Caterina, per la qual cosa les dates i les referències històriques anaren desapareixent progressivament dels relats. El florentí encara conserva molts dels noms de personatges i llocs reportats per Càpua, mentre que Miquel Peres prescindeix quasi de la totalitat de la informació referencial, i redueix el resum històric d'Antoní «de més d'una tercera part» segons Wittlin (1998: 306), eliminant, especialment, els esdeveniments que tenen a veure amb el vessant *polític* de la santa, és a dir, amb la tasca que exercí com a ambaixadora papal en els conflictes vaticans amb altres territoris, com també en el Cisma.[108]

Segons Wittlin (1998: 310), Peres sembla manifestar el desig de presentar un llibre més literari que els textos cronístics de Ramon i d'Antonino, més personal, més commovedor, més artístic, més útil per a la contemplació, d'un valor més universal. I, amb aquesta finalitat, suprimeix tots els detalls que considera superflus: «noms

106. El títol sencer de l'obra és: *Theologiae mysticae, mirabilium scilicet & inscrutabilium operum Dei lucida demonstratio: in libros II distributa, ante annos CLXXXIII per D. Raymundum á Vineis Capuanum, theologum, co[n]scripta partim, partim que è idiomate italico in latinum tra[n]sfusa, Christianae pietatis modu[m] methodumque co[m]plectens, hactenus quide[m] à piis probéque fidelibus cunctis summe desiderata ac iam tandem post multos labores exhibita*, editada a Colònia el 1553 per Jaspar Gennep. Dins aquesta obra s'inclou la *Vita sanctae Catharinae de Senis*, folis 12v-85r. Hem consultat l'exemplar que es troba a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, signatura 07 M-4852.

107. Al castellà, per exemple, el 1511, l'estampa Arnaldo Guillén de Brocar a Alcalá de Henares: *La vida de la bienaventurada sancta Caterina de Sena, trasladada de latin en castellano por fray Antonio de la Peña de la orden de los predicadores, y la vida de la bienaventurada soror Joana de Orbieto y de soror Margarita de Castello.*

108. «Peres omet tres columnes on Antonino descriu les activitats polítiques de Caterina davant Gregori XI i Urbà VI, i com després de les seves ambaixades tornà a Pisa per dictar-hi un llibre» (Wittlin 1998: 312).

propis, dates i d'altres detalls històrics que considera impediments a la contemplació de veritats perennes» (Wittlin 1998: 310).

No sols això, sembla que el final de la vida que relata sant Antoní no respon als objectius de Peres, ja que resumeix en poques línies el trànsit de la santa. El valencià, en canvi, prefereix una mort relatada amb major detall i transcendència, adequada a la vida excepcional que portà la santa, per la qual cosa sembla que busca en una altra font uns episodis més adients als seus propòsits, i els troba en la *Legenda maior* de Càpua.[109] Ferrando (1993a: 162) recorda les estretes relacions que mantenien els convents dominics italians i valencians aleshores, cosa que facilità, segurament, la circulació de la *Legenda* de Càpua de manera manuscrita, ara bé, no sabem si en llatí o en Italia, o si ja era una versió reduïda.

El trànsit de la santa no és l'únic episodi extret de la *Legenda* de Càpua, sembla que els miracles esdevinguts per la intercessió de santa Caterina després de la mort també procedeixen de l'obra del confessor, tot i que inclouen algunes variacions respecte de l'edició prínceps de Càpua del 1553, no sabem si introduïdes per la mà de Peres o si ja hi eren en la versió que del relat de Càpua pogué consultar.

En l'estudi de l'estructura de la traducció de Peres identificarem cadascun dels passatges amb la font corresponent.

3.5 Estructura de la traducció

L'esquema organitzatiu de *La vida de sancta Catherina de Sena* de Peres segueix el proposat per sant Antoní, i fins i tot el títol amb què encapçala alguns apartats és el mateix. Les variacions que hi introdueix, que es poden classificar en omissions i abreujaments, afegits —formals i temàtics— i substitucions,[110] caracteritzen el seu estil, ja que aquestes variacions responen a la voluntat estètica amb què pretén resoldre la traducció-ampliació que fa del text llatí.

La traducció del valencià s'estructura en una primera part o pròleg, on es justifica la traducció de l'obra, dènou apartats que narren la vida de la santa —separats i marcats en l'incunable per calderons que

109. Hem localitzat un exemplar de la primera edició llatina que es féu de l'obra (Colònia, 1553), i n'hem pogut fer l'acarament amb el text de Peres.

110. Aquesta terminologia per referir-nos a les variacions introduïdes per Peres la prenem de Wittlin (1998), qui, en analitzar la traducció del valencià i comparar-la amb l'original d'Antoní, rebutja les categories clàssiques de *contractio*, *dilatatio* i *trasmutatio* per evidenciar que la traducció de Peres no és «un simple exercici escolar, possible tan sols després d'un contacte amb tals llibres clàssics o amb un mestre de retòrica» (Wittlin 1998: 309).

precedeixen una rúbrica o encapçalament— i, en darrer lloc, com a cloenda, s'inclouen les *Cobles* de Vinyoles.

Seguidament analitzarem l'estructura de l'obra i exposarem l'argument de cadascun dels apartats centrant-nos, especialment, en les addicions o omissions de contingut fetes per Peres respecte de l'original llatí. L'excel·lent estudi de Wittlin (1998), on comenta moltes de les variacions que s'hi introdueixen, serà el punt de partida d'aquesta anàlisi, en la qual afegirem algunes petites variacions d'omissions i ampliacions de contingut, al nostre parer interessants, que Wittlin no esmenta.

El primer apartat és la dedicatòria de Peres, en la qual declara que la traducció es deu als precs continuats que li féu mossén Fenollar. Redacta una carta dedicatòria a les monges dominiques, en la qual els demana que resen per ell, tant mentre dura l'elaboració de l'obra (perquè «l'inmens sol de justícia» il·lumine el seu «enfosquit enteniment»), com quan l'haja acabada, com a símbol de gratitud (p. 109):

> Suplicant-vos quant puch que, en satisfació del present que de aquesta mia treballosa obra vos presente, presenteu per mi a la divina majestat algunes de les vostres oracions, que per mijà de aquelles merexca yo atényer de aquella ineffable glòria on la gloriosa sancta Catherina de Sena per la dreta escala dels seus tan alts mèrits altament és muntada.

En el segon apartat, «Comença la vida de sancta Catherina de Sena», se'ns presenta, des de la infantesa, la vida de la santa. Sant Antoní comença el seu relat declarant que la font d'on pren el relat és l'obra de Càpua, i en la redacció dels fets dóna moltes dades que Peres, posteriorment, suprimeix: noms dels pares, mort de la germana bessona, detalls de la primera aparició de Jesucrist, etc. Peres, en canvi, només esmenta escasses dades sobre la seua procedència («De la noble y famosa ciutat de Sena, de la província de Toscana»), i comença el relat de la vida quan santa Caterina té sis anys i se li apareix Jesucrist per primera vegada. Continua explicant com, des d'aquest moment, no desitja altra cosa que fer vot de castedat i dedicar la seua vida a Déu prenent els hàbits de l'orde de sant Domènec. Ens descriu la vida que porta, ja centrada en el dejú i la flagel·lació, i se'ns revela l'esperit de profecia que sempre la il·luminà, gràcies al qual conegué els misteris de la teologia i de les santes escriptures. Wittlin no cita alguns pensaments de santa Caterina que Peres elimina: cap al final d'aquesta primera part, sant Antoní descriu com la jove Caterina desitjava ocultar la seua identitat de dona i, vestida d'home en terres

llunyanes, entrar en l'orde dels predicadors, a imitació de santa Eufrosina[111] i santa Eugènia, passatge que Peres suprimeix:

> Sed et desiderium intensum intravit in cor eius, assumpto habitu masculino, sexu femineo occultato, proficisci ad partes remotas, ut ignote traderent habitus fratrum, ut salutem animarum valeret efficacius procurare, mente revolvens hoc Eufrosinam et Eugeniam egisse.
>
> (f. 219v)

Veiem com la jove Caterina coneixia i admirava les vides de dues santes que, disfressades d'homes, acompliren llurs desitjos d'ordenar-se, vides que pren com a exemple. Santa Caterina no era una excepció i, com tantes altres joves de l'època, prenia aquestes santes com a heroïnes a imitar.

En el tercer apartat, «Com la persuadien e congoxaven sos parents perquè contractàs matrimoni», Peres ens presenta la jove Caterina pressionada pels seus parents, que l'obliguen a pintar-se i embellir-se de manera que «millor paregués a la vista de aquells qui, ab affectat voler, per muller la volien». Un dia accepta embellir-se per precs d'una germana seua, el nom de la qual és silenciat per Peres, que també evita relatar, a diferència de sant Antoní, el càstig que rebé per temptar Caterina: «Ipsius tamen virginis prefata, germana Bonaventura non impunita evasit ex inductione Katherine ad illum ornatum, nam pregnans eodem anno in partu migravit a seculo» (f.219v).[112] Potser, aquest abreujament, del qual Wittlin no dóna tampoc notícia, es deu a la voluntat de Peres de voler suprimir un fet que evidenciaria un tarannà venjatiu de Déu, idea que en el segle XV, probablement, no era vigent de la mateixa manera que en el XIV.

Els seus parents i familiars volen dissuadir Caterina de la idea de prendre els hàbits, i amb aquesta finalitat li tanquen els llocs on solia resar. Peres, però, en referir aquest esdeveniment construeix una sèrie de frases paral·lelístiques per a enriquir la narració, i cau en l'error en afegir una informació suplementària: «amagaren los devots libres on legia», quan és sabut que Caterina no sabia llegir, i només n'aprén, segons relata el confessor, en una etapa avançada de la seua vida i per il·luminació de l'esperit sant, cosa que Peres oblida puntual-

111. La vida d'aquesta santa no està recollida en la *Llegenda Daurada*. Sembla tractar-se de la vida de santa Eufrosina d'Alexandria, verge que passà la seua vida en un convent de frares disfressada d'home, com santa Eugènia.

112. Veiem com sant Antoní també mostra la preferència pels circumloquis en algunes expressions, com ara en el verb morir: «*migrare a corpore*» o «*migrare a seculo*», recurs estilístic que Peres farà servir al llarg de tota la traducció.

ment, ja que de segur coneixia aquesta particularitat de la santa. L'apartat continua narrant els exercicis imaginatius que feia per servir els seus parents, que identificava amb Jesús, Maria i la resta dels apòstols. Aquesta segona part es clou amb el relat d'un somni de Caterina, pel qual li és revelat que prendrà l'hàbit dominic.

El quart apartat, «Com la benaventurada sancta delliberà dir a sos parents lo vot que tenia fet de virginitat y de pendre lo àbit de sanct Domingo», inclou una llarga intervenció en estil directe de santa Caterina, en la qual manifesta als parents la seua voluntat, a la qual el pare es mostra conforme. La mare s'hi oposa inicialment, parlament que, tal com diu Wittlin (1998: 306), és suprimit en el text valencià. Potser Peres no volia mostrar aquesta oposició per part de la mare, tot i que en altres ocasions sí que fa veure el descontent d'aquesta davant, per exemple, les penitències que s'imposava Caterina, o quan tenia cura de malaltes que malparlaven d'ella. La diferència sembla residir en la causa que mou l'oposició de la mare, ja que, si en els darrers casos la seua actitud es justificaria per la compassió moguda vers la filla, en l'oposició a l'ingrés a l'orde no hi ha una raó justificable. Wittlin no dóna notícia de la supressió que Peres fa del final de l'apartat de sant Antoní, on aquest explica —seguint el relat de Càpua— com es constitueix l'orde terciari dels dominics en què Caterina ingressa.

El cinqué apartat, «De la gran penitència, abstinència y aspredat de vida de aquesta gloriosa sancta», ens descriu els càstigs i penitències que s'imposava: dejú sever, dormir sobre pedra, assots continuats, etc. Wittlin puntualitza que Peres suprimeix la fi del capítol, on «es conta com certa gent no creia que Caterina pogués viure sense menjar» (1998: 306). Potser no vol donar cabuda a fragments en què es qüestiona la santedat de Caterina.

En el sisé apartat, «De la maravellosa victòria que la benaventurada sancta obtingué contra les temptacions, y, senyaladament, contra les temptacions de la carn», Peres es manté fidel al text de sant Antoní. Reporta les tortures amb què els dimonis la turmentaven, bé qüestionant la seua vida ascètica, bé fent-li sentir paraules luxurioses de parelles d'amants. Però Caterina els vencia mantenint-se ferma en l'oració, defenent-se «ab les armes de la sanctíssima creu». Aquesta constància és premiada per Déu amb l'aparició de Jesús crucificat.

Del seté apartat, «Com Jesucrist moltes vegades li apareixia e com se sposà ab ella», són especialment interessants les ampliacions que fa Peres en la descripció de la boda entre Jesucrist i santa Caterina, cosa que ens fa recordar que potser tenia ben present les seues destinatàries. Com observa Wittlin (1998: 323):

Peres, en els tres passatges que parlen de les noces místiques de Caterina, ret el text més atreient per a un públic femení afegint-hi detalls sobre els vestits.[113] Atès que les lectores s'identificaran amb la santa, la introducció de discursos directes provocarà en elles reaccions psicològiques intenses».

Així, el valencià, en aquest episodi, relata la relació entre Caterina i Jesucrist com la de dos enamorats: es veien amb freqüència, deien junts els salms i les hores, ella plora en haver de separar-se'n, etc., termes amorosos que la literatura mística del segle següent usarà per a descriure la unió mística de l'ànima amb Déu.

El huité apartat, «Com aquesta gloriosa sancta sovint combregava, y de alguns miracles que per tan gloriós acte se seguiren», es destina a descriure la distinció que Gregori XI li concedí en permetre-li de poder combregar amb freqüència i en qualsevol lloc, i els miracles que sovint s'esdevenien quan combregava. Sorprén que aquest privilegi papal s'esmente de sobte, en un moment de la narració de la vida de santa Caterina en el qual encara no s'ha fet cap referència a la relació que tingué amb el papat, ni tan sols a la seua vida pública. Fins ara només s'ha descrit la seua vida ascètica, la seua devoció per l'oració i les visions que habitualment tenia. Sant Antoní esmenta el perquè d'aquest privilegi concedit a Caterina: sembla que hi havia murmuracions, perquè a l'època no era habitual combregar amb freqüència. Peres no dóna massa importància al fet i l'esmenta de passada,[114] per donar major importància al que s'esdevindrà com a conseqüència. Wittlin argumenta que l'abreujament s'explica perquè «en temps de Peres hom ja no discutia tant amb quina freqüència es podia rebre l'eucaristia» (1998: 317). Tanmateix, Peres es refereix a la butlla papal com «aquest tan gran privilegi». Creiem que l'omissió es deu més aviat al fet que era una dada coneguda, per la qual cosa es limita a esmentar-la ràpidament per centrar-se en els miracles esdevinguts. Així, en referir-se als miracles relacionats amb les formes que arribaven volant a la boca de Caterina, Wittlin opina que els abreuja potser per raons ideològiques, perquè els trobava *estranys*[115] (1998: 311). S'hi pot

113. Trobem, però, que els afegits més importants no pertoquen només a les descripcions detallades dels vestits, sinó al màxim detall amb què relata els gestos dels *enamorats*, les actituds, etc. Són sens dubte les aportacions de major càrrega emotiva: «Ab alegra voluntat respòs lo rey de glòria era content celebrar tan divinals sposalles, y prenent la mà de la gloriosa sposa sua, dreçant en ella los ulls de la sua luminosa vista, [...]».

114. «E axí, sovint combregava, obtenint de papa Gregori onzé aquest tan gran privilegi que podia en qualsevol lloch o monestir tan alt sagrament rebre» (13r).

115. Subratllem el terme usat per Wittlin.

objectar que, tanmateix, Peres relata el mateix fenomen en dues ocasions distintes, la primera d'elles amb gran detall.

Si els capítols precedents s'han centrat a descriure la relació de Caterina amb Jesús, com també la vida ascètica que portava, els apartats que segueixen (del nou al quinze) exposen trets significatius de la santedat de Caterina: l'esperit profètic i il·luminat que posseïa, la seua dedicació al socors dels necessitats, etc. Així, el nové apartat, «Com la benaventurada verge sancta Catherina de Sena, possehint l'alt sperit de profecia, delliurà a moltes persones de grans perills de ànima y de cors e manifestà grans secrets sdevenidors en la sancta cathòlica crestiana Sgléya», ens mostra com era capaç de veure dins l'ànima dels pecadors, com podia també veure les coses esdevenidores. En aquest capítol se'ns relaten tres exemples que ho demostren: en el primer dels casos Caterina, a precs de la muller d'un cavaller, veu dins l'ànima d'aquest un pecat que no havia confessat. Aquesta se li apareix en somnis, i, després d'un parlament —inventat per Peres—, li fa recordar el pecat i confesar-se'n. El parlament que Peres posa en boca de santa Caterina ens resulta força interessant ja que fa una argumentació per a exhortar el cavaller a la confessió, referint casos de l'Antic Testament en els quals Déu perdonà els pecadors que es penediren.[116] Aquesta argumentació, que ens recorda l'estil de les *ars praedicandi*, il·lustra els coneixements de Peres, ja no sols sobre l'estil persuasiu de la predicació, sinó també sobre l'Antic Testament.

En l'exemple següent canvia la localització del miracle, en el qual dos sacerdots —un d'ells el confessor de Caterina— són assaltats, i en invocar la santa, Déu canvia els sentiments dels lladres, que alliberen els frares; a la mateixa hora, Caterina revelà a una companya el perill en què el seu confessor es trobava. Mentre sant Antoní dóna els noms dels frares i situa l'acció en el camí entre Siena i Montepulciano, Peres silencia els noms dels personatges i situa l'acció en una «província de Alamanya». Potser el canvi de localització donava al relat major importància en augmentar la distància entre l'escenari on s'esdevé l'atracament i el lloc on es trobava la santa.

El tercer exemple és un dels més rellevants: Caterina anuncia al seu confessor l'adveniment del Cisma d'Occident sis mesos abans de la mort del papa Gregori XI. És una de les poques referències que trobem

116. «Perdonà la divina misericòrdia al gran rey y profeta David quant lo seu desonest, vil y abominable peccat, davant lo conspecte de la divina justícia lo acusava. Perdonà, axí mateix, al gran rey de Israel, puix, ab profunda humilitat, mercé li reclamava. Perdonà al poderós rey de Nínive y a son poble, puix de los greus peccats hagueren fet penitència. Y acostuma perdonar de cada dia a tots los peccadors qui, ab ploroses y contrites làgrimes, a la infançonia de la sua misericòrdia recorren» (p. 108).

en la traducció de Peres sobre el Cisma, ja que suprimeix l'apartat que s'ocupa de la intervenció de Caterina en el conflicte (Wittlin 1998: 311). Wittlin afirma que la causa pot derivar-se d'una possible intenció de Peres de recrear en Caterina un model de contemplació ahistòric. Potser alguns cercles religiosos en el segle XV no tenien massa interés en la dimensió política de la santa; en el *Cançoner sagrat de vides de sants*, per exemple, tampoc no s'hi inclou cap referència. Tanmateix, el relat que inclouen els *Flos sanctorum* sobre santa Caterina de Sena sí que presenta amb detall el vessant públic de la italiana.[117]

El desé apartat, «De les maravelloses visions de la gloriosa sancta Catherina de Sena, y com li fon tret y mudat lo cor per les mans del rey de Parahís», presenta més visions de la santa, en particular aquella en què Déu respon al seu desig de tenir un cor nou per amar-lo millor: Jesucrist, en conseqüència, li'l canvia per un altre de nou. És un dels motius de la vida de la santa que més ha transcendit en la representació iconogràfica posterior, segurament com a conseqüència del fervor popular que provocava. Potser Peres ho sabia i per això descriu amb gran detall aquest intercanvi.

Tanmateix, Peres suprimeix l'episodi místic que segueix en l'original llatí, en el qual es relata el moment en què Caterina rep els estigmes invisibles, episodi que, com l'anterior, era molt popular entre els devots, segons es desprén dels gravats i dels relats de l'època. És difícil, llavors, esclarir les possibles motivacions que el portaren a silenciar aquest episodi, però potser trobem una explicació si tenim en compte que a l'època de canonització de Caterina, i en les dècades següents, és mantingué una seriosa controvèrsia entre franciscans i dominics sobre la veracitat dels estigmes invisibles de la santa; disputa que sembla que perdurà fins a l'època de Peres i molt més enllà. Com diu Vauchez (1991: 118):

> Nella storia del culto [de santa Caterina] vanno ricordati alcuni momenti particolarmente significativi: la controversia a proposito delle stimmate, protrattasi fino alla decisione di Urbano VIII nel 1630 a favore delle stimmate non sanguinanti, e ancora alla conferma delle sante stimmate ancora di Benedetto XIII nel 1727.[118]

Hem localitzat una curiosa evidència que mostra l'interés que hi havia per esclarir aquesta polèmica encara un segle després de la publicació de *La vida de sancta Catherina de Sena* de Peres. Es tracta

117. Vegeu apartat 3.2.

118. El papa Alexandre VI (1492-1503) ja mostrà el seu convenciment sobre l'autenticitat dels estigmes de Caterina, però mai en un document oficial, amb la qual cosa la polèmica no s'aturà fins dècades després (Bianchi i Giunta 1998: 90).

d'un opuscle publicat a Siena el 1601 pel dominic fra Gregorio Lombardelli, en el qual resumeix, sempre a favor de la santa, totes les qüestions que envoltaren la disputa. Dedica fins i tot espai a mostrar la devoció popular pels sants estigmes en diversos territoris, com ara el Regne de València, del qual ens reporta l'anècdota següent que evidencia la polèmica existent al respecte (Lombardelli 1601: 77):

> Portanto un forestiero per Valenza a vender varie imagini stampate, vi erano ancora di quelle di Santa Caterina con le stimate. Ciò vedendo due Padri di certa Religione, cominciarono a gridare il venditore, e i compratori, e a dispregiar la santa, con dir, che eran tutti scomunicati, stracciando quell'imagini; e alzavan sì le voci; che atterrito colui, sen'andò all'Illustrissimo sig. Antonio Rubera, Arcivescovo di Valenza, patriarca de Antiochia, e Vicario Generale, per Sua Santità, di tutta la Spagna, e gli contò per ordine il fatto, il quale, inteso, gli disse, ch'andasse a vender l'imagini; e fece mettere in prigione i Frati, e severamente gastigollo della temerità loro. Così scrive il Giustiniano nell'Opuscolo a difesa d'esse stimate [...].

No sabem cert quines eren les opinions en l'entorn de Peres sobre la qüestió, però potser ja hi succeïen escenes semblants, per la qual cosa degué decidir eliminar el capítol i no posicionar-se en el debat.

L'onzé capítol, «De la gran pietat que als freturosos pobres tenia y de les grans almoynes que feya», s'ocupa de mostrar la pietat de Caterina amb els pobres, la qual, amb llicència del seu pare, repartia part dels béns de la casa.

El dotzé, «De la gran pietat que tenia als malalts y de la diligència que tenia en servir-los», i el tretzé, «Com obrà un altre acte de caritat y com fou coronada d'espines», en el text de sant Antoní integren un sol capítol. No sabem per què Peres divideix aquest en dos, ja que al nostre parer la continuïtat temàtica és evident. Potser volgué aconseguir un major equilibri quant a l'extensió, puix alguns dels episodis amb les malaltes, com el descrit amb Palmèria i Andreua —noms que en aquesta ocasió Peres manté—, són d'una llarga extensió. De la mateixa manera que en l'apartat dedicat als pobres, ara se'ns mostra com Caterina tenia cura dels malalts fins a extrems molt difícils, com ara quan atén una leprosa i ella també es contagia, o quan una de les malaltes que assistia, Andreua, la difama dient que ha incomplit el vot de la virginitat. La constància i l'entrega són premiades a la fi de l'apartat tretzé amb la coronació d'espines que Jesucrist li imposa, símbol dels sofriments terrenals que seran premiats en el Paradís quan serà coronada de glòria.

L'apartat catorzé, «De alguns maravellosos actes obrats per la gloriosa sancta per salut de moltes ànimes», es dedica en part al

miracle obrat per Caterina a la mort del seu pare; per tal d'evitar que aquest no haguera de sofrir les penitències del purgatori, accepta sofrir en el seu cos aquelles penitències. Les constants oracions de Caterina salven també un malalt que no volia confessar-se abans de morir, com també dos lladres condemnats a mort que blasfemaven. Efectivament, com diu Wittlin (1998: 311), en el text de sant Antoní Caterina resa per l'ànima dels condemnats i és Jesús qui se'ls apareix. Peres, en canvi, relata molt més extensament com és santa Caterina mateixa la que els segueix i, en parlar-los, aconsegueix la seua conversió.

En el quinzé, «De alguns miracles obrats en la salut de l'ànima de sa mare y de algunes altres persones, y com multiplicà lo pa e lo vi», continua exposant miracles que féu santa Caterina: des de la prolongació de la vida de la mare, l'exorcisme d'una jove monja o la multiplicació del pa i el vi. Aquest darrer miracle no es correspon del tot amb el relat de l'italià (Wittlin 1998: 321), ja que Peres canvia l'escenari de la casa de santa Caterina per un «desert camí». Potser prefereix una multiplicació dels aliments més semblant a la que féu Jesucrist. Wittlin (1998: 321) opina que novel·litza el miracle en manera semblant a la multiplicació del pa que relata en la *Vida de sant Vicent*: «recordant, probablement, un miracle que ell mateix havia contat de Vicent Ferrer». Tot i que la traducció de la *Vida de sant Vicent* no s'estampa fins a 1510, potser que, quan redacta la vida de la santa, ja coneixia el miracle de sant Vicent.

A partir d'ací la traducció difereix més de la de sant Antoní. En primer lloc es suprimeixen les tres columnes que Antoní dedica a l'explicació de les activitats polítiques de Caterina davant Gregori XI i Urbà VI, part que correspon al capítol llatí «*De laboribus et persecutione quos passa est pro Ecclesia Dei*» (f. 223r). Peres manté el títol per al seu apartat setzé, «Dels grans treballs y persecucions per la Sglésia de Déu y del gran martiri que·ls dimonis li donaren per lo qual morí», però canvia força la informació que s'hi contenia, agafant-la, en part, del següent apartat llatí. Sembla que, un segle després, Miquel Peres no volia entrar en detalls sobre les causes del Cisma. L'explicació de Peres, després d'una declaració de fidelitat al papa romà («verdader vicari de Jesús»), es resumeix en aquestes línies (p. 151):

> Havia sembrat l'enemich de natura humana en los camps de la cathòlica Sglésia llavor de tan gran iniquitat e malícia, que los pobles romans volien matar a papa Urbà [...].

Si aquesta és l'explicació de Peres a les causes que provocaren el Cisma, no ens sobta que la resolució al conflicte siga exposada en

termes semblants. En el títol del capítol Peres ja apunta quines són les causes que provocaren la mort de Caterina: el martiri que els dimonis li donaren, que rep a conseqüència dels seus precs a Déu, en els quals sol·licitava que els dimonis la castigaren a canvi que el Cisma acabara (p. 151):

> Reteniu, Senyor, la vostra justa ira ab les mans de la vostra infinida misericòrdia, y no abandoneu lo vostre poble [...]. Y si la vostra divina justícia ordena que aquest ingrat poble sia punit, yo so contenta que la punició sobre la mia persona vinga, que ab alegra voluntat so contenta [a] acceptar y pendre amarch càlzer de passió y mort dolorosa per honor del vostre sanct nom y de la vostra gloriosa sposa cathòlica Sglésia.

Ja Càpua, com també sant Antoní, mostren aquests precs de la santa, els quals són escoltats per Déu i, com a conseqüència, els dimonis turmentaran Caterina: «[...] los infernats dimonis, atesa del rey dels cels licència, ab gran crueldat e ira tan fort la turmentaren [...]». Però ni Càpua ni Antoní mostren aquest turment com l'única causa que portà Caterina fins a la la mort, com suggereix Peres: «Comportà aquesta humil sancta aquests dolorosos turments cascun dia de septuagèsima fins al darrer dia de abril de l'any mil tres-cents huytanta», ni tampoc, com fa Peres, mostren la seua mort com un sacrifici a canvi de la salvació del poble rebel. Peres posa en boca d'un dimoni l'afirmació següent (p. 152):

> [...] Ara és vengut lo temps que de tu pendrem complida venjança, y, puix, ab la crida dels teus plorosos sospirs, lo gran rey de Parahís de aquesta gran ciutat de Roma nos bandeja, nosaltres, ab incomportables colps, bandejarem del teu treballat cors la vida.

Sorprén la manera que té Miquel Peres de tractar el conflicte cismàtic i d'encarnar en santa Caterina la figura d'una màrtir que entrega sa vida per l'Església, sense fer cap referència a la dimensió històrica del conflicte. Potser evita donar entrada a passatges de difícil comprensió per a les monges, i prefereix, en canvi, evidenciar la seua col·laboració de manera metafòrica. O potser, com diu Wittlin (1998: 312), vol fer de santa Caterina un model exemplar ahistòric, «un model perenne de santedat, com a tema literari».

A més de la seua intervenció com a ambaixadora papal, Peres suprimeix un altre passatge molt rellevant al nostre parer i del qual Wittlin tampoc no es fa ressò. Es tracta dels fragments que relaten com santa Caterina dictà les seues obres en italià inspirada per l'Esperit Sant, com també les seues epístoles, de les quals recomanava que se'n fera més d'una còpia, fet que Peres omet:

Reversa igitur ad proprios lares, Katherina circa compositionem cuiusdam libri quem spiritum sancto afflata dictavit in suo vulgari diligentius intendebat. Rogaverat siquidem scriptores suos qui epistolas quas ad partes et personas destinabat diversas scribere consueurat.

(f. 226r)

Els abreujaments següents, segons Wittlin, responen a la convicció de Peres de com cal acabar la vida d'un sant, «ço és, afegint oracions i discursos, i la visió d'una persona que estava absent a la mort de la santa». Així, els capítols següents s'ocupen del trànsit de santa Caterina. El desseté, «Com aquesta sagrada verge, vivint en aquest món, desijava desligar-se dels ligams d'aquesta present vida per ésser ab Déu en lo verger de Parahís, segons se mostra per una oració per la gloriosa sancta feta», presenta el desig de morir que tenia Caterina, expressat en una oració feta dos anys abans que això succeïra i que hem pogut comprovar que pren directament —suprimint algunes oracions o paràgrafs sencers— de la biografia de Ramon de Càpua. Vegem un exemple de l'oració de santa Caterina contrastant el text de Peres amb el de Càpua per a constatar la fidelitat amb què ha estat traduït:

Gratias tibi pater, quia non despexisti me, facturam tuam, nec avertisti faciem tuam a me, nec desideria mea despexisti. Tu, enim lux, non attendisti tenebras meas; Tu, vita, non attendisti mortem meam; nec Tu, medice, contemsisti grauem infirmitatem meam. Tu, puritas eterna, non contempsisti me plenam luto et multis m[i]seriis; Tu infinite, me finitam; Tu sapienta, me que sum stultitia. [...] Quis ergo te ad hoc coegit? Non mea aliqua virtus, sed sola charitas tua. Hic igitur idem amor te cogat ad illuminandum oculum intellectus mei lumine fidei, ut intelligam et cognoscam veritatem tuam mihi manifestatam. Da mihi, Domine, ut memoria mea sit capax ad retinendum beneficia tua. [...] Ego confiteor, et non nego, quod tu dilexisti me prius quem essem. [...]

(f. 69v)

Lahors y gràcies sien fetes a vós, Déu y senyor, que no haveu menyspreat a mi, factura vostra, ni haveu apartat de mi los ulls de la vostra luminosa gràcia. Vós, qui sou lum verdadera, no haveu mirat la negror de les mies enfosquides tenebres. Vós, verdadera [34v] vida, no haveu mirat al meu esmortit viure, ni vós, verdader metge, haveu menyspreat sanar la mia enmalaltida ànima. Vós, summa puritat, no haveu desdenyat a mi, plena de innumerables misèries. Vós, Senyor, sou infinit e yo finida, vós, verdadera saviesa, e yo, complida follia. Y lo que us mou, Senyor, voler obrar en mi tan misericordioses obres, és la vostra sancta caritat, ab la qual il·luminau los ulls del meu enteniment ab lum de clarejant fe, perquè yo conega la vostra sancta veritat a mi clarament manifestada. Donau-me,

> Senyor, gràcia, que lo vexell de la mia memòria puga retenir y estojar los grans benefficis que he aconseguit per les liberals mans de la vostra ineffable clemència; que yo, Senyor, confesse que per vostra inmensa majestat ans só stada amada que creada. [...]
>
> (p. 153)

Com veiem, només alguns embelliments retòrics característics de Peres allunyen la traducció de l'original.

El dihuité capítol, «Del trànsit de la gloriosa sancta y del sermó o rahonament que ans de morir féu a les sues sperituals filles», relata els últims moments de Caterina, dedicant especial atenció als darrers parlaments que pronuncià segons el text del florentí.

El dinové, «Com una devota dona véu en visió la mort d'aquesta gloriosa sancta», ens relata que una dona, en somnis, veu la mort de la santa, com puja al cel i és coronada. Aquest passatge tampoc és detallat per sant Antoní, que només refereix el fet: «Eadem die cuidam devote matrone romane sibi familiari ostensa en magnitudo glorie eius ex quadam visione quam habuit» (f. 227r). Wittlin opina que (1998: 317)

> Antonino, *causa brevitates*, no descriu aquesta visió. Peres s'imagina que dos fadrins mostren a la matrona un tabernacle d'on surt una donzella amb tres corones [...].

En realitat, no és una invenció de Peres, com creu Wittlin: també aquesta visió és relatada per Càpua, i Peres la tradueix força fidelment. Vegem un fragment a tall d'exemple:

> [...] Et statim apparvit quidam alius puer similis illi, qui deferebat quandam scalam ad tabernaculum illud argenteum, quod in eminenti loco situatum erat, et ut videbatur, ascendit per scalam, et aurea quadam clavi ostium tabernaculi eiusdem apervit. Quo patefacto, mox apparvit matronae videnti quaedam puella, nimio decore pulcherrime ornata erat enim in veste fulgenti et candida, monilibusquem decorata, et in capite eius, tres erant coronae multum aptae compositae seu coniunctae, ita ut quaelibet integraliter appareret.[...]
>
> Hanc cum vidisset devota illa matrona, cogitabat que nam esset haec puella tantis ornatibus decorata, et fixe respicies in faciem eius, clare discernit effigiem virgines Catharinae de Senis. Sed quia noverat ipsam esse maioris aetatis que illa visio demostraret, suspicabatur aliam esse. [...]
>
> (76v)

> [...] Finant aquestes paraules, aparegué un altre luminós infant que la sua edat y bellea al primer en tot era conforme, y, dreçant una dreta

escala a d'aquell alt tabernacle, obrí ab una daurada clau una entretallada porta de on, ab claredat de glòria inestimable, véu exir una resplandent donzella vestida de brocat blanch, de tan riques joyes enrequida, que la vàlua de una gran província al valer de tan stimada riquea no s'egualava, portant sobre lo cap tres riques corones que, encara que fossen unides, cascuna de l'altra se apartava. [...]

Mirant aquesta devota dona visió tan maravellosa, quasi parlant ab si matexa, deya: «Qui és aquesta il·lustre donzella de tan richs e puxants vestits e co[37v]rones arreada? » Y, dreçant dretament la vista en la luminosa cara de aquella, manifestament conegué aquella ésser la gloriosa Catherina de Sena; mas, perquè la benaventurada sancta era de més avançada edat que aquella il·lustríssima donzella no mostrava, dubtava la devota dona que fos alguna altra que li tingués semblança. [...]

(p. 157)

Ens sembla que sant Antoní abreuja aquesta visió perquè excedeix els seus propòsits cronístics, mentre, en canvi, sí que especifica que no detalla els miracles *post mortem* de Caterina per qüestions de brevetat: «*Sed et crebra miracula sanitatum post transitum eius sanctitatem eius multipliciter conmendabant, que causa brevitatis omitto*» (f. 227r). Miracles que, com Wittlin esmenta, semblen estar trets de la *Legenda* de Càpua i amb els quals Peres clou, en l'apartat vint, «De alguns miracles obrats per aquesta gloriosa verge aprés de la sua mort sancta», el relat de la vida de la dominica.

Aquests fragments, però, presenten més variacions que els altres passatges presos de l'obra del confessor i que hem citat més amunt. Peres suprimeix de manera quasi sistemàtica —com és habitual al llarg de tota la traducció— els noms dels personatges que hi intervenen o bé el lloc on es produeix el miracle, però també alguns detalls anecdòtics de la narració:

Nam quidam romanus dictus Lucius Cannarolae quadam infirmitate gravatus, nulla eum medicina iuvante, perdidit quasi coxam cum tota tibia, ita ut etiam baculo sustentante, vix ambulare valeret ad modicum spatium [...]

(f.75r)

Tenia un rich ciutadà tan encés foch en la cama que cascun jorn los doctes cirurgians y metges delliberaven tallar-la. [...]

(p. 160)

No podem saber si aquests canvis són voluntat de Peres en traduir el text de Càpua o si bé ja apareixien en la còpia de la *Legenda maior* que li arribà i que traduí. Incertesa que podem estendre a la mateixa selecció de miracles del text llatí, ja que, dels més de vint miracles

reportats per Ramon de Càpua, Miquel Peres només en reprodueix una desena.

Com hem pogut veure en aquest apartat, la narració de Peres segueix de prop les fonts que tradueix. El gruix de la traducció, llavors, és extret de sant Antoní: altera molt poc l'ordre i els continguts proposats per l'italià, i les principals variacions consisteixen a ometre alguns passatges perquè, probablement, excedeixen els propòsits de Peres de crear en santa Caterina un model de conducta atemporal; per tot això, suprimeix les dades o esdeveniments històrics que mostren el vessant públic de santa Caterina en el seu temps (col·laboració papal, composició d'obres escrites, etc.).

De la mateixa manera, quan en el text de sant Antoní no troba la informació necessària per a realçar el caràcter devot i l'espiritualitat de la santa, acudeix al text de Càpua, d'on extrau les amplificacions necessàries per a complir els seus objectius, especialment en els capítols finals.

L'ordre de la narració que planteja Peres es prou lògic, segons els cànons medievals, per a la descripció de la vida d'una santa:[119] ens explica l'origen de la seua vocació, ens descriu la seua vida ascètica, el seu caràcter profètic, els privilegis que li concedí Jesucrist, la caritat i l'entrega als pobres i als malalts, les temptacions dels dimonis i, després, la major part dels capítols relaten miracles de tot tipus realitzats per la santa. Se'ns descriu amb devoció el moment de la mort, amb una oració amb la qual la santa s'acomiada dels seus seguidors i, després, la coronació de glòria que rep en el paradís, esdeveniment que una dona devota veu en somnis. L'únic element, llavors, que falta per a consagrar la vida d'una santa és el dels miracles realitzats després de la mort, que també inclou a manera d'apèndix. Com a cloenda, i com sembla que era ben del gust de l'època segons demostra la proliferació de gojos i de certàmens religiosos, unes cobles en honor de la santa compostes per Narcís Vinyoles.

3.6 Llengua i estil

En el pròleg de l'obra Peres manifesta la seua voluntat de traduir el text del «latí en *valenciana prosa*», controvertida denominació que

119. En certa manera ens recorda també el *Blanquerna* de Llull, novel·la que segueix alguns aspectes del model de les vides de sants en el tractament dels protagonistes; recordem alguns passatges com l'oposició inicial dels pares al desig de Blanquerna de prendre els hàbits, etc.

ha portat els historiadors de la literatura al llarg de tot el segle XX a formular diverses hipòtesis sobre la significació del sintagma.[120]

Tot i que aquesta denominació només és emprada huit vegades i per només tres autors —Corella, Peres i Valmanya—,[121] ha generat una llarga controvèrsia sobre la seua possible significació. Alguns historiadors de la literatura —com ara Riquer (1964: 319) i Fuster (1968: 319)— han volgut veure en aquesta denominació la referència a un tipus d'estil de prosa ampul·lós i artificiós, mentre que d'altres —especialment els historiadors de la llengua (Sanchis Guarner, Germà Colon, Modest Prats, etc.)— l'han interpretada com una voluntat d'expressar una denominació regional de la llengua catalana.

Ferrando (1993b: 27) conclou que «l'expressió *valenciana prosa* no fou, per als escriptors i públic coetanis, sinó una forma cultista de dir *valenciana llengua*». Fonamenta la seua conclusió en les evidències següents: les expressions usades pels mateixos autors en altres obres que presenten el mateix estil retoricat («romanç», «llengua valenciana») evidencien que el mot «prosa» equival a «llengua»; i l'oblit del sintagma en altres autors del context que conrearen una prosa cultista de característiques semblants, bé foren valencians (Lluís de Fenollet, Jeroni Fuster, etc.), balears o principatins (Hug de Rocabertí, Francesc Alegre, Pero Martines), indica que no era una denominació estilística (Ferrando 1993b: 24).

Sembla, llavors, que és, com apunta Ferrando, «una troballa literària de Corella, que imitaren Peres i Vallmanya, i, en alguna ocasió, els editors o impressors de les seues obres» (1993b: 12). Però, com diu i hem esmentat més amunt, és una expressió cultista i el fet de fer-la servir denota una voluntat estètica determinada a l'hora d'escriure, tot i que no siga una referència a un estil de prosa concret, que Ferrando (1993b: 28) recomana qualificar d'*artitzat*.

Deixant a banda les etiquetes historiogràfiques, és evident que Miquel Peres s'adhereix a aquest estil de prosa culta i llatinitzant, amb

120. S'han referit a aquesta qüestió: Rubió i Lluch, Marçal Olivar, Nicolau d'Olwer, Manuel de Montoliu, Joan Coromines, Joan Fuster, Martí de Riquer, Jordi Carbonell, Jaume Riera, Pere Marcet, Emili Casanova, Curt Wittlin, etc. Ferrando (1993b) fa una síntesi sobre les diferents interpretacions que s'han proposat.

121. L'usa per primera vegada Corella en el *Parlament en casa de Berenguer Mercader*, quan posa en boca de Guillem de Pròixita la petició de la resta de contertulians, els quals l'instaven a narrar una faula ovidiana en «vulgar de valenciana prosa». Corella torna a referir-s'hi en la *Història de Josef*, quan afirma haver-la redactada «en vulgar de valenciana prosa», i en el colofó de *Lo segon del Cartoixà*, probablement escrit per l'editor de l'obra. També Bernardí Valmanya la fa servir en la traducció que fa de la *Cárcel de Amor* de Diego de San Pedro: «traduït de lengua castellana en estil de valenciana prosa», i apareix en dos colofons d'altres dues obres seues: *Lo cordial de l'ànima* i *La revelació del benaventurat apòstol sant Pau*. També el nostre Peres l'havia usada prèviament en la dedicatòria que fa de *La Imitació de Jesucrist* a sor Isabel de Villena.

abundància d'hipèrbatons, incisos freqüents, col·locació del *verbo in fondo*, etc., que predomina arreu en la literatura del segle XV. Ferrando (1993b: 26) observa que

> [...] l'estil llatinitzant i ampul·lós no fou una afecció peculiar dels valencians, sinó que formava part d'una moda literària compartida per la major part de les literatures quatrecentistes de l'Europa occidental i que afectarà amb major o menor intensitat totes les terres catalanes.

L'estil és acurat, culte i elegant, «de notable calidad» (Ferrando 1993a: 167), a diferència del que opinen alguns historiadors de la literatura, cosa que demostra que pot ser considerat «como uno de los máximos exponentes de la prosa artizada valenciana» (Ferrando 1993a: 168).

A continuació ens ocupem de les característiques més rellevants de l'estil de Peres i del model de llengua que fa servir, anàlisi que esperem d'aprofundir en el futur, a mesura que continuarem treballant les altres obres de l'autor.

Pel que fa a l'estil de la prosa de Peres hem fet una distinció entre els recursos derivats de l'estil traductològic del valencià, i els altres embelliments retòrics que incorpora al text. Sembla que, d'una banda, Peres, en traduir l'original llatí, introdueix de manera sistemàtica una sèrie de girs, com ara l'explicitació del subjecte o el desenvolupament dels verbs llatins a través de circumloquis que enriqueixen el text; i, d'una altra banda, hi introdueix altre tipus de recursos que embelleixen la prosa de la narració amb l'ús de metàfores, hipèrbatons, etc.

3.6.1 L'estil traductològic

Més amunt ens hem referit a l'estil traductològic del nostre autor en seleccionar els continguts temàtics, ajundant-nos d'un treball de Wittlin (1998), el qual s'ocupa també dels diferents recursos usats per Peres en la traducció i que analitza les diferents variacions —afegits majoritàriament— formals.

L'anàlisi dels continguts tant temàtics com formals evidencia que la intenció de Peres ha estat en tot moment l'elaboració d'una obra homogènia i coherent.

Per a evitar trencaments formals en el discurs de l'obra sembla que Peres havia estudiat prèviament l'original llatí, i així havia decidit quins passatges volia ometre i quins girs retòrics volia introduir per tal que el resultat final fóra homogeni i responguera a la seua voluntat

de crear un text d'elevada bellesa estilística. Com apunta Wittlin (1998: 331-332):

> L'estudi preliminar de l'original, etapa omesa, en general, pels copistes i traductors medievals—li permeté usar certes informacions en llocs on no es repeteixen en l'original. [...] Un cop fet l'esborrany de la traducció, Peres el va revisar, [...]. Aleshores hi va introduir canvis estilístics, ja sense mirar el text llatí, i va allargar o interpolar discursos i oracions. S'esforçà a crear un ambient religiós d'elegància cortesana.

Entre els diferents recursos que empra per embellir la prosa de l'original llatí destaquen els següents:

(*a*) La introducció d'adjectius, adverbis i altres detalls circumstancials de les accions. És una de les característiques més representatives de l'estil artitzat; els adjectius usats per Peres estan inspirats en el context, i sovintegen els que fan referència al caràcter devot de santa Caterina.

Així, els adjectius proliferen al llarg del text, i bé sorgeixen del context llatí (*exemplum*: «profitós exemple»; *latrones*: «inichs ladres» / «cruels ladres» / «encruelits ladres»; etc.), o bé es dupliquen (*passiones et afflictiones*: «enujosos treballs», «treballosos enugs y congoxes») o tripliquen els adjectius continguts en l'original (*dolens*: «trist, enujat y pensós»).[122]

De la mateixa manera que augmenten els epítets, s'incrementen els complements circumstancials que doten els verbs de major riquesa expressiva: *abscessit*: «tornant a la profunditat del regne dels tenebres» / «a les infernades penes penosament fugia»; *ex quo*: «maravellat de tan maravellosa visió», etc.

Però l'ampliació no es limita a adjectius i adverbis, sinó que s'hi afegeixen també expressions adjectivals, adverbials i gerundials. Aquestes últimes destaquen especialment en la introducció de discursos en estil directe, on els *verba dicendi*, concisos en l'original llatí, s'acompanyen de diversos complements en introduir la intervenció dels personatges: *dicens*: «ab dolça veu y continença li dix semblants paraules»; *vocavit*: «ab veu de alegra entonació li dix»; *illi respondit*: «No tardà molt spay lo contrit cavaller semblant resposta respondre».

(*b*) Explicitació del subjecte i dels pronoms. N'hem vist una mostra en l'últim exemple del cas anterior. És tracta de la *praelactio*, un

122. Seguint el model dels estudis de Ferrando (1993a) i Wittlin (1998) sobre Miquel Peres, no donem el número de pàgina dels exemples breus. En el cas dels exemples llargs indiquem el número de pàgina de la nostra edició.

mètode de traducció medieval que consisteix a manifestar en el text el subjecte de cada verb on l'original contenia pronoms, i a explicitar el contingut dels complements substituïts per pronoms imprecisos (*hoc*, *quod*, etc.) en l'original. Wittlin (1998: 314) defensa que la freqüència i regularitat amb què Peres fa ús del recurs mostra que es deu a un procediment voluntari. Vegem alguns exemples: *illa*: «la humil, mansueta y benaventurada santa» / «aquesta sagrada verge» / «la insigne santa»; *ille*: «lo contrit cavaller» / «lo venerable confessor»; *cum his*: «ab aquests benaventurats sants»; *in ea*: «en los camps de l'ànima de aquesta gloriosa santa», etc.

(*c*) Ús abundant de circumloquis. Per a Wittlin (1998: 316) aquest recurs s'emprava per a allargar les frases del text de manera que s'impressionava el lector davant els períodes llargs aconseguits, evidència d'una sintaxi rica i elegant segons el gust de l'època: *moritura*: «stava per retre l'esperit en mans del qui l'avia creada» (p. 148); *periret*: «passar de la platja de aquest enganós món al port de la ciutat de glòria» (p. 119) / «que dretament muntàs de aquesta fonda vall de làgrimes a la celcitut de la ciutat de glòria» (p. 143), *migravit a corpore*: «finí los seues benaventurats dies muntant la sua resplandent ànima de aquesta fonda vall de tenebres en l'alt luminós mont de Syon ab trihumfo de inestimable glòria» (p. 153).

Segons Wittlin, Peres devia haver creat una llista de sinònims per a la substitució de certs conceptes, amb els quals pretenia enriquir la narració i «sorprendre el seu públic amb circumlocucions enginyoses» (Wittlin 1998: 318). Així trobem: *peccata*: «les pudents y abominables taques que la [ànima] enlegexen» (p. 144); *diabolus*: «l'enemich de natura humana»; *hora prandii*: «com ja quasi les tenebres de la nit la lum del clar dia bandejassen» (p. 150), etc.

Per a Wittlin (1998: 331) l'estudi aprofundit que Peres fa de l'original previ a la traducció per «decidir quins passatges ometre i on afegir interpolacions, sempre reflexionant sobre les possibilitats d'embellir i retoricar el conjunt» demostra que «havia trencat amb el corrent de les traduccions literals medievals».

Però si bé és cert que la seua anàlisi prèvia l'allunya de l'estil de la traducció medieval, tampoc no arriba a les traduccions d'estil humanístic que es donaran en la centúria següent, en les quals es palesa la voluntat de traduir el text amb fidelitat a l'original, sense addicions, substraccions o embelliments: «[...], en general, Peres es limitava a fer amplificacions segons les regles de la retòrica tradicional» (Wittlin 1994: 10).

Peres es mostra, també en l'estil de traducció, com un autor que reuneix la tradició medieval amb els nous corrents filològics del segle següent.

3.6.2 L'estil de la prosa

Com hem vist, l'estil de la prosa de Miquel Peres és conseqüència, en part, de les tècniques que aplica en la traducció, ja que l'abundant nòmina d'adjectius, de complements verbals, de circumloquis, etc. que el caracteritzen s'hi apliquen en substitució dels sintagmes concisos de l'original llatí.

És evident a més la voluntat de crear un estil de prosa amb unes determinades característiques formals, que resulta, a més, força homogeni en totes les seues produccions.

Wittlin (1994) posa en relleu algunes de les característiques principals del seu estil: l'acumulació de «*coniugata verba*», l'abundància d'epítets que semblen respondre a la voluntat de «donar color a tot substantiu afegint-hi un adjectiu expressiu» i l'allargament de les frases «acumulant elements subordinats» (Wittlin 1994: 11-12). Però no són els únics recursos estilístics que empra.

Efectivament, l'acumulació de figures etimològiques[123] —*coniugata verba* en paraules de Wittlin— és el recurs més característic i freqüent de la seua prosa. Consisteix en la repetició de mots de la mateixa arrel amb variació morfològica dins una mateixa frase per a intensificar la força semàntica de la construcció (Oriol i Oriol 1995: 99): «si alguna enujosa adversitat vos enuja», «en satisfació del present que de aquesta mia treballosa obra vos presente, presenteu per mi [...]» (p. 109), «ineffable glòria on la gloriosa sancta», «les tribulations y fatigues alegrament comporte, y, per gran delit, consolació y strema alegria, alegrament accepte» (p. 121), «a les infernades penes penosament fugia» (p. 121), etc.

Una altra possibilitat de la figura etimològica és la de dotar un verb intransitiu amb un complement intern, és a dir «un substantiu de la seva mateixa arrel o d'un significat relacionat íntimament amb el que li és propi» (Oriol i Oriol 1995: 99), un altre procediment sintàctic molt freqüent en l'obra de Peres: «Encara semblants paraules de parlar no acabava», «dins una tancada capça de vori», «ornà de alguns arreus la sua de moltes virtuts arreada persona», «lo etern jutge Jesús és aparellat perdonar-te les tues innumerables culpes», etc.

123. Figura literària que també és coneguda amb el nom tradicional de «derivació» o *derivatio* (Oriol i Oriol 1995).

L'ús de sinònims és, igualment, molt freqüent en la seua prosa: «tribulations y fatigues», «delits, deports y plahers», «plorava, gemecava y planyia». Abunden els *epitheta ornantia*, «los blanchs lirs de la sua virginitat pura», especialment duplicats per acumulació sense afegir informació suplementària, i en alguns casos fins i tot triplicats: «inmortal y eterna benaventura», «humil y mansueta sancta», «combregar y rebre lo preciós cors del nostre redemptor e mestre», «moltes devotes y religioses persones», etc.

En l'adjectivació hem de destacar l'ús abundant de l'adjectiu «devot», quantitativament un dels més freqüents en l'obra, el que evidencia la insistència de Peres per palesar una espiritualitat basada en la meditació devota (Ferrando 1993a: 167): «devota pensa», «devota oració», «devota contemplació», «devotes pregàries», «devota verge», etc.

Un altre recurs molt destacat és l'ús freqüent del llenguatge metafòric. Algunes metàfores i al·legories ja són presents en el text de sant Antoní, provinents, fins i tot, de l'original de Càpua, però Peres les amplia amb diversos conceptes, i n'hi afegeix de noves per dotar el text de més caràcter simbòlic i exemplificatiu. Les metàfores usades són gairebé sempre les mateixes, que funcionen al llarg del relat com a veritables eixos semàntics. Entre d'altres, les més freqüents són les següents:

(*a*) El referent bèl·lic hi és constant; la fe i els sants són presentats com murs imbatibles o guerrers armats que combaten contra «l'enemich de natura humana»: «Havent armat lo gran rey de Parahís aquesta sua fortíssima torre ab les invencibles armes de la sua maravellosa doctrina» (p. 119). Així, santa Caterina ens apareixerà sovint armada «ab les armes de la sanctíssima creu», «de la sua simple paciència», «de invencible constància», etc. i combatent contra una «esquadra de dimonis», «de infernats sarjants», etc.

(*b*) Ús d'al·legories marineres, molt del gust de la literatura valenciana del XV. S'usen amb diferents sentits, el més habitual per a representar la «nau de la cathòlica Sgléya» —de la qual «lo gran patró» és sant Pere—, i que navega per un «mar de tribulations y fatigues» a causa de les temptacions i dels conflictes cismàtics: «la nau de la cathòlica Sglésia, que ara mirau fluctuar per les grans ones de tan gran tempestat y fortuna, pervendrà en port reposat e tranquil·le» (p. 130). El mar és vist com un element negatiu i perillós, comparat amb la vida terrenal, i que cal travessar seguint l'exemple i la doctrina de Jesucrist, qui és «barca per a passar de la platja de aquest enganós món al port de la ciutat de glòria» (p. 119), mentre el referent del port, com veiem, representa el paradís.

(*c*) És també freqüent l'ús de metàfores relacionades amb la medicina, per les quals Jesucrist és «l'etern metge» de les «naffrades ànimes» a causa dels mals i els pecats mundans. Així, la doctrina de Jesús serà presentada com una medicina «per a la salut de les ànimes», i abunden les imatges del tipus: «curant ab lo suau engüent de la sua preciosa sanch la mia enmalaltida ànima», «guarint ab lo suau engüent de vostra doctrina», «lo bàlsem de la sua ineffable gràcia», «beureu un cordial julep», etc.

(*d*) Així mateix, és abundant l'ús de la metàfora de reminiscències evangèliques que presenta la fe com una llavor, i mitjançant la qual es compararà Caterina amb una «chiqua planta regada per l'Esperit Sanct». Especialment freqüents són les referències a la doctrina com una llavor que ha de ser regada i cultivada: «requir que torneu en la deserta vall de l'abitable terra y sembreu en los cathòlics camps de la sagrada Sglésia militant lavor de tan virtuoses obres» (p. 132), «perquè ab lo treball de la sua pricatió sembràs en los camps de les humanes consciències lavor de sancta doctrina» (p. 112), etc.

(*e*) El paradís és comparat, seguint la tradició evangèlica, bé amb una cort o bé amb un regne governat per Déu: «tres elets cortesans de la celestial cort», «regne de la eterna glòria», «princesa de les vèrgens», «ciutat de perdurable glòria», «rey dels cels»; però en el relat trobem que, a més, freqüentment, es compara amb una ciutat, metàfora que denota la mentalitat ciutadana de les darreries de la baixa edat mitjana: «ciutat de Parahís».[124]

(*f*) L'última de les metàfores més usades és la que compara Déu amb el sol i la llum, seguint la qual el fidel es pot allunyar de les «tenebres de aquest enfosquit món»: «lo clar sol de justícia», «lo raig de la divina gràcia», «la superna lum», etc.

La darrera metàfora esmentada ens du a fixar-nos en un altre recurs molt emprat per Peres: l'ús dels contrastos per a aconseguir major expressivitat. El contrast més freqüent és el dels conceptes de claror / obscuritat, a partir del qual s'articula tot un eix al llarg de l'obra, on els elements clars i lluminosos tenen relació amb Crist, la fe, o amb santa Caterina, en contraposició als obscurs, que denoten el pecat: «serà per la lum de la divina gràcia tan il·luminada que clarament veurà les tenebres de la sua errada culpa» (p. 141), «aquell miserable malalt, que, no mirant la lum dels sancts sagraments, a les tenebres del fosch infern caminava» (p. 144), «Vós, resplandent ciri,

124. La paraula 'ciutat' s'empra molt sovint en el relat, pràcticament sempre que s'hi al·ludeix a alguna: «ciutat de Sena», «ciutat de Perusa», «ciutat de Roma», etc. Potser revela la importància que Peres confereix a la institució ciutadana.

qui ab tan ardent caritat cremàs en l'alt mont de Calvari, no vullau amagar a d'aquest enfosquit peccador la lum de la vostra beneyta gràcia, mas, ab la resplandor de la vostra sancta guia, delliurau-lo de les escures tenebres dels seus peccats y culpes» (p. 144), etc.

Relacionat amb aquest contrast tenim el de calor/fred, ja que Déu, considerat com un sol o un foc, escalfa les consciències, les entràmenes, etc.: «lo raig de la divina gràcia entrà en l'endurit cor dels ladres, escalfant la freda consciència que, ab la fredor de fe, paralítica e quasi morta jahia» (p. 146), «escalfades d'estrema devoció», «a l'inmens sol de justícia suplicàsseu que, ab los raigs de la sua luminosa gràcia aclarís y scalfàs lo meu enfosquit enteniment, que ab lo fret de ignorància stava tan paralítich» (p. 109), etc.

I, finalment, un altre dels contrastos més repetits és el contrast «dalt-baix», d'ús tradicional en els escrits cristians, en els quals les divinitats i la vida eterna se situen sobre la realitat terrena o sobre els inferns, segons la concepció que el bé se situa per sobre del mal: «en aquesta baixa e miserable terra fruir dels alts cels les eternes benaventures» (p. 110), «devallà lo rey dels cels de l'altitut de la real cadira en la sua baxa cetla» (p. 130), «no podia muntar a possehir la eterna benaventura sens devallar a purificar-se en la fornal del cremant purgatori» (p. 143) i, en aquest sentit, «alt sagrament», «alt rey», «elevada pensa», etc.

Hem començat fent una anàlisi detinguda dels recursos estilístics de tipus conceptual perquè ens semblen els més abundants i característics de la prosa de Peres, tanmateix, no són els únics que enriqueixen el seu estil, ja que trobem, a més, una gran quantitat de recursos formals que solen ser més propis de la poesia: al·literacions: «grandíssimes flames de caritat tenia enceses, sedejant y desijant la salut de les ànimes dels seus prohismes» (p. 112); estructures paral·lelístiques en la construcció d'oracions: «la sua humilitat crexia, la sua devoció aumentava, la fe mayor se feya, la esperança se fortificava, la caritat les sues enceses falles en tan alt grau multiplicava» (p. 110), anàfores:

> Perdonà la divina misericòrdia al gran rey y profeta David quant lo seu desonest, vil y abominable peccat, davant lo conspecte de la divina justícia lo acusava. Perdonà, axí mateix, al gran rey de Israel, puix, ab profunda humilitat, mercé li reclamava. Perdonà al poderós rey de Nínive y a son poble, puix de los greus peccats hagueren fet penitència. Y acostuma perdonar de cada dia a tots los peccadors qui, ab ploroses y contrites làgrimes, a la infançonia de la sua misericòrdia recorren.
>
> (p. 127)

Notem, finalment, el quiasme de la construcció següent: «perquè és molt necessari que los enujosos treballs, los treballosos enuigs y congoxes» (p. 119). Són només alguns dels exemples que podríem citar del gran conjunt de recursos que Peres fa servir.

3.6.3 La llengua

A banda dels recursos estrictament estilístics, hem de ressaltar algunes característiques principals de la sintaxi, que contribueixen a conferir a la prosa l'estil culte que la caracteritza.

Veiem així com la sintaxi presenta trets llatinitzants, ja que abunden els verbs *in fondo*: «per la gran abundància de tan habundosa gràcia, maravelloses revelacions y visions atenyia» (p. 131), «que la mia ànima del tenebrós carçre del cors se parteixca, perquè en la celestial cort eterna glòria atenga» (p. 156), així com la subordinació (Wittlin 1998: 314-315) principalment mitjançant l'ús de gerundis i participis:

> Acabant tan sanctes discretes peraules, havent rebut los sagraments instituhits per a la salut de nostres ànimes, donà la convertida malalta en les mans de son creador la liberada ànima [...]
> (p. 138)

> [...] venint la sdevenidora nit se retragué en la sua secreta cetla y ajenollada en la dura terra, lançant dels plorants ulls abundoses aygües, a l'etern rey dels cels y de la terra, ab fervent devota oració, a semblants paraules féu principi [...]
> (p. 139)

Són també freqüents les construccions de fraseologia llatinitzant: «la resplandent alba», «lo divinal spós», «la esdevenidora mort», «los seus plorants ulls», etc.

De l'anàlisi d'aquestes característiques es desprén, com destaca Ferrando (1993a: 168), «el magisterio de Joan Roís de Corella», però l'originalitat de Peres recau, precisament, en «saber crear una prosa moderadamente cultista y al mismo tiempo adecuada para la finalidad devota que perseguía».[125] Efectivament, tot i que la sintaxi de Peres és rica i plena de recursos retòrics, esdevé molt moderada en l'ús, per

125. Recordem que l'anàlisi de Ferrando (1993a) es refereix a la *Vida de sant Vicent Ferrer*, però vist que l'estil entre ambdues obres és molt homogeni, podem extrapolar algunes conclusions a la *Vida de sancta Catherina* que ara ens ocupa.

exemple, de l'hipèrbaton, un dels recursos més característics de Corella.

La moderació a què ens hem referit pel que fa a la sintaxi, la comprovem també des del punt de vista de l'anàlisi lèxica i morfològica. Així Peres fa servir alguns llatinismes propis de la prosa culta de l'època («carçre», «nefandíssim», «tristícia», «superbos», «superna», etc.), però, com argumenta Ferrando (1993a: 167): «cuantitativamente escasos si los comparamos con la riquíssima muestra de vocabulario propio del lenguaje coloquial e incluso vulgar».

L'obra de Peres, efectivament, conté gran quantitat de mots provinents del llenguatge popular, que es poden, a més, diferenciar en camps semàntics diferents: parts de la casa («palau de la casa», «cetla», «lit», «mig coffre», «feses de la tancada finestra», «una biga de la cuberta»), peces de roba («ropon de cetí carmesí», «mantell de cetí blau brodat», «gonella sens mànegues», «camisa»), malalties («orrible malaltia de càncer», «mal de poagre», «lebrosia», «foch en la cama», «malaltia de febres»),[126] com també professions («lavanera», «notari», «capellà», «cavaller», «cirurgians»), etc. Vocabulari que ens aporta una valuosa informació sobre la vida i els costums de l'època.

Mostra, a més, una preferència clara per algunes formes valencianes, reflectida en la utilització de termes com ara: «bàlsem», «acaminar», «purna», etc.

A banda de la barreja de formes lèxiques cultes i populars comprovem que, també des del punt de vista de l'anàlisi morfològica, s'alternen solucions del llenguatge culte amb altres que evidencien fórmules típiques de la varietat valenciana local (Ferrando 1993a: 167).

Així, els demostratius apareixen sempre en la forma reforçada («aquesta», «aquests»); el perfet d'indicatiu de *veure* és sempre «véu» (i no «viu»); la 2a persona d'indicatiu del verb *ser* és «est» (i no «eres»); fa un ús regular de la conjunció final («perquè»), etc.

Tanmateix, s'alterna la forma del sufix incoatiu en *-esc* i en *-isc*, presentant, a més, una palatalització gràfica que sembla denotar una realització fonètica particular: «partexques», «merexques», «mereixques», «segueixqua», «vixqué», etc. S'alterna també la solució gràfica «baxa»/«baixa», «matexa»/«mateixa», però sembla que s'evi-

126. El camp semàntic de les malalties és un dels més rics de l'obra: recordem que bona part dels episodis relatats expliquen les atencions de Caterina als malalts. Sorprén, així, tant l'abundància i diversitat de malalties de l'època que reflecteix com la descripció simptomàtica que se'n fa en alguns casos: «un fadrí en la ciutat de Roma era nat ab los nirvis del coll tan dèbils que, no podent sostenir lo cap, la volta de les spatles se derrocava» (p. 160), i la consideració social que rebien: «De tan cruel lebrosia tenia plena la cara una discreta donzella, [...] que, per la difformitat de tan abominable accident, de la vista de les gents fugia» (p. 160).

dencia la preferència per les formes sense *i*: «dexa», «aquexa», etc. Aquesta oscil·lació, però, podria ser exclusivament gràfica i no denotar una realització fonètica particular. Prefereix els substantius amb la forma en *-ea*: «bellea», «fortalea», «granea», «riquea», «infantea», etc., a excepció de la paraula «saviesa», única en què utilitza la forma en *-esa*.[127] Usa la preposició *ad* davant dels demostratius «a d'aquesta», «a d'aquells», etc. Només empra la forma masculina del numeral *dos* per a substantius femenins: «dos parts», «dos corones». Fa un ús sistemàtic de la preposició composta *per a* en tots els contextos. I presenta de manera sistemàtica la preferència pels plurals en *-ns* característics del valencià: «vérgens», «hòmens», «jóvens», «vérmens».

Com veiem, el text, en els aspectes morfològics, constitueix una mostra de la llengua viva de la València de l'època.[128]

Ferrando (1993a: 167) conclou que «a pesar de la ambición cultista, el autor huye de rebuscamientos sintácticos y de la acumulación de neologismos lèxicos», recursos molt característics de la prosa artitzada de l'època, de manera que aconsegueix mantenir l'equilibri estilístic d'una prosa de qualitat amb la finalitat pietosa de les seues obres.

Sembla que Peres tenia presents en tot moment els destinataris de la seua obra, en aquest cas les monges del convent. Aquest fet determina tant l'estil de la seua prosa, en el qual mira de crear una prosa culta però entenedora, com la temàtica, ja que com hem vist al llarg de l'estudi, selecciona molt acuradament els fragments que vol ometre de l'original, embellir, ampliar, etc. potser tractant de satisfer els desitjos del públic a què s'adreça.

3.7 Conclusions: finalitat de la traducció

Fins ací arriba l'estudi de la traducció que Peres realitzà sobre la vida de santa Caterina, biografia que tingué una gran difusió al segle XV, segons ens ho mostren les nombroses obres en prosa i en vers que es conserven. Hem analitzat, a més, el context sociocultural i religiós en què s'emmarca aquesta traducció, i hem comprovat la vinculació de Peres amb els cercles literaris i polítics del moment.

127. Ferrando (1993a: 167) fa veure aquesta mateixa excepció en l'anàlisi de la *Vida de sant Vicent Ferrer*, però hem pogut constatar que, en altres obres de Peres, com ara *Lo menyspreu del món*, apareix també «saviea».

128. Deixem per a una altra ocasió una anàlisi més aprofundida sobre els trets estrictament lingüístics de la prosa del valencià, ja que en aquest estudi ens hem centrat sobretot en l'anàlisi del text, i potser és més interessant traure conclusions definitives sobre la llengua quan comptem amb l'anàlisi de la resta de les obres.

Segons declara Peres en el pròleg, Fenollar li demanà la traducció de la vida de la santa per a les monges del monestir de santa Caterina, monestir vinculat a la Inquisició —com també Peres i Fenollar— i símbol de la nova espiritualitat reformadora. En les darreries del segle XV, com hem tractat de reflectir en la secció 3.2, la devoció que s'encarna en santa Caterina reuneix els sentiments renovadors de la *Devotio moderna*, els quals postulen una religiositat més intimista, i el culte popular, més interessat en el vessant miracler de la santa i en les seues estigmatitzacions. I Peres aconsegueix reflectir aquests dos interessos en la seua traducció.

Mostra la vida de la santa de manera exemplar, com un model de conducta a imitar que encarna els valors cristians tradicionals, com s'havia fet sempre en els reculls de vides de sants, i de la qual narra alguns dels miracles realitzats, com era del gust del poble; però, al mateix temps, no resta alié als corrents espirituals renovadors i que santa Caterina exemplifica de manera particular.[129] Peres dedicarà gran part dels episodis a la narració dels encontres místics amb Jesucrist i a la contemplació de la visió de Jesús en la creu, per la qual cosa subratllarà en el seu relat el valor de l'oració i la meditació devota com a pràctica cristiana per acostar-se a Jesucrist.

La traducció presenta de manera ordenada i coherent la vida i la figura de santa Caterina de Siena d'acord amb el cànon medieval de les vides de sants, i posa en relleu els aspectes més admirats de la dominica. Del seu estil de vida destaca l'entrega total als necessitats, els sacrificis i penitències que s'imposava per portar una vida ascètica, la capacitat de fer miracles, etc.; i, de la seua figura, els valors i virtuts que tradicionalment la religió cristiana ha postulat: la paciència, la castedat, la humilitat, la caritat, l'obediència, la pobresa, etc. Tant es veu influït pel model de les vides de sants medievals que, fins i tot, en la manera en què relata la seua mort, accentua el caràcter de màrtir de la santa, ja que Peres presenta la mort de Caterina com una conseqüència de les tortures que li infligiren els dimonis a canvi de la pau en el conflicte cismàtic. Santa Caterina és, segons la visió que presenta Peres, màrtir per la salvació de l'Església de Crist.

Tanmateix, i malgrat que l'esquema narratiu inicial segueix l'estil dels relats de les vides de sants, el text de Peres presenta altres característiques noves. Un dels aspectes més rellevants és el tractament que reben els fragments en què es relaten els encontres místics

129. Com tampoc no pot evitar incloure el context ciutadà com a escenari en què esdevenen els fets, particularitat que confereix al relat de la *Vida* un caràcter de modernitat diferent al de les vides d'altres sants com els de la *Legenda Aurea*, que visqueren en contextos diferents, no ciutadans generalment.

entre Jesucrist i Caterina. En l'obra es fa evident el cristocentrisme del segle XV: Caterina no sols contempla Jesucrist en la creu, sinó que s'identifica amb ell en molts episodis al llarg del relat. Sembla que Peres ha volgut posar especial interés en aquesta identificació, fins al punt que presenta Caterina vivint la seua pròpia passió, paral·lelament a la contemplació de la Passió de Jesucrist. Alguns dels episodis són propis de la biografia de la santa segons el relat de Càpua (com ara la coronació d'espines, els turments soferts, etc.),[130] però Peres accentua molt més aquest aspecte narrant alguns esdeveniments en termes molt semblants als que relaten la Passió de Jesucrist. Així, Caterina, com Jesucrist, és assotada: «[...] [els dimonis] tan cruels açots e ferides li donaven, que tots los qui la veyen stimaven que no havia de veure la lum de l'esdevenidor dia» (p. 153); entrega la seua vida per la salvació dels cristians, i ho indica en termes que ens recorden de nou els passatges evangèlics (Mt 26, 42; Mc 14, 36; Lc 22, 42): «[...] ab alegra voluntat só contenta·acceptar y pendre amarch càlzer de passió y mort dolorosa per honor del vostre sanct nom y de la vostra gloriosa sposa cathòlica Sglésia» (pp. 151-152); i en el moment de la mort, fins i tot, pronuncia les mateixes paraules que pronuncià Jesucrist i fa el mateix gest amb el cap (Mt 27, 46; Mc 15, 34; Lc 23, 46; Jn 10, 30): «*Pater, in manus tuas comendo Spiritum meum*». E dites aquestes paraules, ab una angèlica y alegra cara, inclinà lo cap, donant la sua sanctíssima ànima en les mans del qui l'avia creada» (p. 156).

En un fragment de l'obra, santa Caterina resumeix la Passió de Jesús en els termes següents: «[...] tant ha amat los hòmens que aprés de ésser vituperat, scarnit, coronat d'espines, açotat e batut, encara volgué morir perquè los hòmens la eterna vida aconseguissen» (p. 146). La vida de Caterina segueix un camí paral·lel: és vituperada i escarnida per alguna de les malaltes que servia, accepta ser coronada d'espines, és assotada pels dimonis, i, tanmateix, vol donar la vida per la salvació dels hòmens. Com veiem la identificació és plena.

Per a construir aquesta visió de la santa, Peres pren de la font cronística de sant Antoní les dades biogràfiques principals —a excepció dels passatges que li confereixen un vessant públic— i les enriqueix amb llargues disgressions sobre l'actitud devota de santa Caterina, oracions fetes per ella, i el relat d'alguns miracles que obrà després de la mort —afegits que pren de la *Legenda* de Càpua. Sobta, tanmateix, l'omissió d'alguns passatges reportats per la crònica, com ara l'episodi

130. Alguns estudiosos de la *Legenda Maior* de Càpua també han fet notar aquesta progressiva identificació amb Crist en l'obra del confessor: «[...] Spinta ad identificarsi all'amato, ricevendone il cuore e la volontà, poi le stimmate. Viene a soffrire le sofferenze di Cristo, per godere con lui. Muore a 33 anni» (Boesch Gajano i Redon 1982: 26).

de les estigmatitzacions, ja que gaudia del fervor popular, i que s'inclou, per exemple, en altres vides de la santa conservades en català, com ara en el relat de la vida afegida a la *Legenda Aurea* de 1502 i en les cobles sobre la santa del *Cançoner sagrat*. A més, seria molt adequat en la línia de mostrar la identificació de Caterina amb Crist i, tanmateix, no l'inclou.

En línies generals Peres és prou fidel a les fonts que tradueix, i els afegits que inclou són resultat dels recursos estilístics que caracteritzen la seua producció. La traducció resulta molt homogènia perquè, probablement, estudia prèviament els textos llatins per a triar els recursos estilístics i emprar-los sistemàticament en la traducció, el que denota la modernitat del seu procediment.

Els criteris formals que seguí a l'hora d'embellir la prosa de la crònica llatina són els propis de la prosa artitzada del XV, d'inspiració llatinitzant i influència corellana. Així, les frases esdevenen de període molt llarg, amb el verb *in fondo*; abunda la fraseologia llatinitzant; els adjectius epítets duplicats, els incisos i els circumloquis, el llenguatge metafòric ric conceptualment, la varietat en el lèxic característica dels textos del segle XV, en els quals coexisteix el vocabulari culte amb el col·loquial, etc. i, fins i tot, alguns recursos estilístics propis de la poesia com ara les al·literacions. Però, pel que es dedueix de l'anàlisi minuciosa del text de l'obra, sembla que Peres pretén correar una prosa moderadament culta, ja que fa servir tots aquests recursos procurant que el text siga entenedor, de manera que modera els girs sintàctics massa complicats i la terminologia cultista que pot dificultar la comprensió. A canvi, proliferaran les figures etimològiques de derivació categorial de paraules d'una mateixa arrel. Totes aquestes característiques plegades fan que l'obra resulte entenedora, ja que la prosa és molt acurada i les errades són escasses.

Veient totes aquestes característiques, sembla que Peres tingué ben present qui eren les destinatàries principals de la seua traducció. Sens dubte, el fet que es tractara d'una traducció dedicada a les monges del monestir condicionà alguns dels enriquiments que aporta a les descripcions del text. És inevitable no recordar l'estil d'alguns passatges de la *Vita Christi* que Isabel de Villena dedica a les monges del seu monestir, especialment aquells on detalla escenes que tracten de commoure les destinatàries. Potser Peres, inspirant-se en el seu exemple, dedicà una major atenció als detalls de les descripcions, detalls que semblaven adequats a la sensibilitat de les dones de l'època, ja que certs episodis, com la boda de santa Caterina amb Jesucrist, o les descripcions de joies o robes que Jesús li regala, són descrits de manera minuciosa, potser perquè suposava que serien del

gust de les monges per a recrear-se en la contemplació de la vida de la santa. I, de la mateixa manera, també té present el seu públic en l'aspecte formal de la redacció, ja que no hi abusa de paraules cultes o llatinitzants que puguen dificultar-ne la comprensió.

Caterina és mostrada a tots els efectes com l'exemple a imitar per les dominiques. A la fi del pròleg Peres expressa aquest desig:

> [...] imitant la vostra benaventurada mare sancta Catherina de Sena, que, dexant les vanes honors y pompes de aquest món miserable, en aquexa tancada casa, aconpanyades de sancts y virtuosos pensaments, ab dignes treballs de oració, dejunis e vigílies, ajusteu incomparables tresors per a comprar lo regne de la eterna glòria.

La intenció exemplaritzant de Peres és innegable, però d'aquest model a seguir destaca, no sols el model de vida, sinó, també, el model de religiositat de la santa: l'intimisme espiritual, la constància en l'oració, i en especial, la contemplació i imitació del model de Crist, valors que entren en contacte amb els nous corrents religiosos, i que evidencien trets de modernitat que, tímidament, ens anuncien la literatura mística del segle següent.

PART II
EDICIÓ DE *LA VIDA DE SANCTA CATERINA DE SENA* DE MIQUEL PERES

LA NOSTRA EDICIÓ

L'edició que ara presentem ha estat elaborada mitjançant el sistema de codificació TEI, sistema que permet la representació del text en paper, com ara la que tenim a les mans, però alhora possibilita que siga visualitzat en xarxa.

Tal com se'ns diu en la pàgina principal del consorci *Text Encoding Initiative* (iniciativa de codificació de textos, <http://www.tei-c.org>), TEI és un estàndard internacional i interdisciplinar que ajuda biblioteques, museus, editors i investigadors a representar tot tipus de textos literaris i lingüístics per a la investigació i l'ensenyament en xarxa, usant un esquema de codificació estàndard. Naix amb la finalitat de superar la gran varietat d'esquemes de codificació creats per a tal fi —però que eren incomprensibles entre ells—, i per a respondre les necessitats dels diferents camps d'estudi que fan ús dels textos en suport electrònic.

Un dels principis fonamentals del consorci és que la informació, les activitats i la documentació que generen siga d'ús públic i gratuït.

Són molts els projectes que es vinculen a aquest estàndard de codificació; alguns dels més coneguts per nosaltres són els de les biblioteques virtuals Miguel de Cervantes (http://www.cervantesvirtual.com) i la biblioteca Joan Lluís Vives (http://www.lluisvives.com).

Aquesta codificació en TEI consisteix a dotar el text d'etiquetes que aporten la informació estructural necessària perquè puga ser interpretat després pels diferents programes informàtics segons els nostres interessos.

D'aquesta manera el text codificat conté, a més de la informació textual estricta, la informació necessària perquè altres programes informàtics sàpiguen desxifrar, per exemple, quan comença i es tanca un paràgraf, un capítol o un vers, quan parla un o altre personatge, fins i tot quines paraules són topònims, noms propis, etc.

Així mateix, la codificació en el sistema TEI ens permet afegir informació complementària al text, com ara informació referent a

l'aparat crític, les diverses solucions que diferents testimonis conservats ens mostren d'una variant, o bé, fins i tot, l'adaptació al català actual de cadascuna de les formes lingüístiques que presenta el text antic, de manera que se'n facilita la lectura.

Un dels principals avantatges de TEI és que la codificació del text i la representació són dues coses independents; així, d'una banda tenim el text codificat (que conté tanta informació extratextual com interesse) i, de l'altra, un full d'estil[1] que generarà una representació del text segons els nostres interessos. D'aquesta manera podem generar, fins i tot de manera interactiva, diferents representacions d'un sol text, i bé mostrar les diferents versions segons cadascun dels testimonis conservats, depenent de la voluntad del lector, o bé, com ja hem dit, oferir una versió actualitzada de les obres, possibilitat amb molts avantatges per a la docència i la divulgació d'obres antigues, ja que facilita la lectura i comprensió del text alhora que permet veure també la versió original.

D'aquesta manera, en un futur podrem comptar, a banda del text en paper, amb una sèrie de complements digitals per a una millor comprensió i estudi de les obres que anirem editant.

Criteris d'edició

Els criteris d'edició seguits són els acceptats generalment en les edicions crítiques, especialment els que segueix la col·lecció «Els nostres clàssics» de l'editorial Barcino.

En l'edició hem numerat els capítols de l'obra, entenent com a capítol cadascuna de les parts que en l'original contenen un títol introductori, i que es marquen, a més, mitjançant un calderó i l'ús de caplletres.

Hem marcat també el començament de cada pàgina de l'original amb numeració correlativa, indicant si és *recto* o *verso*.[2]

1. Els fulls d'estil són un conjunt de declaracions que especifiquen la presentació d'un document; són l'eina que possibilita la visualització. Per exemple, podem usar un full d'estil en llenguatge XSLT («extensible stylesheet language transformations», llenguatge de transformació basat en fulls d'estil, http://www.w3.org/TR/xslt) per a generar el nostre document en PDF («portable document format» d'Adobe), o bé, tal com s'ha fet amb el text editat ací, o bé mitjançant un full d'estil en un altre llenguatge, CSS («cascading style sheets», fulls d'estil en cascada, http://www.w3.org/Style/CSS), podem configurar-ne la presentació en un navegador.

2. Com es diu en la secció 3.3, alguns dels fulls del quadern *b* no estan ordenats. En l'edició els hem disposat segons l'ordenació correcta atenent al contingut, indicant, però, a quina pàgina corresponen en l'incunable.

Les notes a peu de pàgina les usem per a fer aclariments explicatius sobre el contingut del text; subratllar algun tret estilístic particular que no hem comentat en l'estudi previ; subratllar la utilització d'alguna forma lèxica determinada,[3] o bé per a fer esmenes sobre l'original. No hem inclòs una part a banda amb l'aparat crític corresponent perquè només es conserva un testimoni del text, i les esmenes a fer són molt escasses, ja que la sintaxi del text és força correcta i gairebé no hi ha tampoc errades d'edició.

Criteris lingüístics

1. Hem introduït la puntuació, l'accentuació, l'ús del guionet, de l'apostrof, de la dièresi i del punt volat segons els criteris actuals. La puntuació ha estat particularment complicada per la llargària de les frases i la complexitat sintàctica d'algunes oracions.
2. Hem regularitzat l'ús de les grafies *u/v*, *c/ç*, *i/j*, però no la *j* usada com *g* en paraules com *jermana*, *jenolls*, *jents*, etc.
3. Hem mantingut l'ús de les grafies dobles *ff* (*naffres*, *beneffici*), *cc* (*peccat*), etc.
4. Hem desfet les aglutinacions, mitjançant un apòstrof en els casos possibles segons la normativa actual (*del enemich* per *de l'enemich*, *lanyell* per *l'anyell*, etc.), i mitjançant un punt volat en els casos en què la vocal no es podia recuperar en el context (*no·m*, *yo·t*, *qui·l*, etc.). El criteri seguit ha estat:
   i. En les aglutinacions de conjuncions amb determinants o pronoms, mantenir la conjunció: *que·ls*, *que·m*, *que·n*, etc.
   ii. En les aglutinacions de conjunció amb preposició, mantenir la preposició: *qu·en*, *qu·entre·ls*, etc.
   iii. Hem tractat de mantenir la forma verbal, nominal o adverbial completa: *vida·n*, *axí·s*, etc.
5. Els pronoms febles es desaglutinen del verb mitjançant la separació amb guionet segons l'ús vigent, llevat dels casos en què el pronom pot dependre del verb precedent o del successiu: *levar los volien*, *sostenir se podia*, *recitar los volia*, etc.
6. Hem transcrit l'abreviatura de la nasal per *m* o *n*, segons l'ús actual, ja que en la gran majoria dels casos en què les grafies

3. Comentarem, principalment, paraules que semblen castellanismes però que tanmateix són variants antigues pròpies de la llengua; castellanismes que es documenten en altres obres de l'època; o bé usos de paraules amb accepcions particulars, etc.

apareixen de forma explícita es corresponen amb els usos vigents. L'excepció, molt minoritària, es presenta en alguns casos en què la nasal apareix en posició travada davant oclusiva i l'edició presenta la forma *n* (i no l'abreviatura): *enbellir*, *enpobrida*, *enbolicada*, *s'enportava*, etc.

7. Només hem corregit del text original les paraules en què és evident que hi ha una errada de transcripció, com ara «reastràs» per *restaràs*, indicant, però, la forma de l'original a peu de pàgina.
8. Seguint el criteri anterior, hem completat paraules que l'original presenta incompletes, indicant-hi les grafies afegides entre claudàtors: «fo[c]h»; i hem eliminat del text les addicions o repeticions mitjançant l'ús del parèntesi: «los (los)».
9. Hem corregit en el text les construccions morfològiques o sintàctiques que semblen errònies pel sentit, indicant, això sí, la forma original a peu de pàgina.

LA VIDA DE SANCTA CATERINA DE SENA

[1] Jesús
Scriu Miquel Péreç a les senyores monjes del monestir de sancta Catherina de Sena

Molt reverents, virtuoses i devotes senyores,

Per més encendre la encesa devoció que teniu a la benaventurada sancta Catherina de Sena, me haveu fet pregar al venerable mossén Fenollar que yo volgués la gloriosa vida de tan insigne sancta traduhir de latí en valenciana prosa,[4] segons lo florentí en la sua digne crònica dignament ha scrita.[5] Y, puix no poguí de tan virtuoses pregàries scusar-me, lo preguí que, ell en les sues misses y vosaltres en vostres oracions, a l'inmens sol de justícia suplicàsseu que ab los raigs de la sua luminosa gràcia aclarís y scalfàs lo meu enfosquit enteniment, que ab lo fret de ignorància stava tan paralítich que per a obrar algun virtuós ediffici no·s podia moure. Y ell, mirant ma voluntat aparellada a voler-lo complaure, me offerí de fer tan justes pregàries, per on, de continent, treballí en buydar del vexell de la mia memòria la podrida aygua de algunes vanes fantasies, perquè dins aquell pogués stojar lo preciós bàlsem dels gloriosos actes de tan excel·lida sancta, lo qual, de la fèrtil vinya de la crònica del devot florentí collir sperava.

Y, puix haguí desligat les mans de la mia ànima de algunes passions enujoses, començí a moure la ploma en l'exercici de aquesta mal rahonada obra, per [2v] la qual veureu, encara que u hajau vist, haver fet elecció de sancta y virtuosa vida, imitant la vostra benaventurada mare sancta Catherina de Sena que, dexant les vanes honors y pompes de aquest món miserable, en aquexa tancada casa, aconpanyades de sancts y virtuosos pensaments, ab dignes treballs de oracions, dejunis e vigílies ajusteu incomparables tresors per a comprar lo regne de la eterna glòria. Suplicant-vos quant puch que, en satisfació del present que de aquesta mia treballosa obra vos presente, presenteu per mi a la divina majestat algunes de les vostres oracions, que per mijà de aquelles merexca yo atényer de aquella ineffable glòria on la gloriosa sancta Catherina de Sena per la dreta escala dels seus tan alts mèrits altament és muntada.

4. Com ja hem indicat en l'estudi introductori, la utilització d'aquest sintagma és una manera culta d'indicar «llengua valenciana» (Ferrando 1993b).

5. Peres fa referència a l'original llatí que tradueix: el *Chronicon* de sant Antoni, arquebisbe de Florència, on aquest resumí, seguint els esquemes de les cròniques medievals, els esdeveniments més importants des del principi del món fins a l'actualitat, donant cabuda en el tercer volum a un resum de la vida de santa Caterina, relat que sembla extraure de la *Llegenda maior* escrita pel confessor de la santa, el beat Ramon de Càpua.

[2] [3r] Comença la vida de sancta Catherina de Sena

De la noble y famosa ciutat de Sena, de la província de Toscana, fon natural aquesta benaventurada verge, la qual, en edat de sis anys, començà en aquesta baixa e miserable terra fruir dels alts cels les eternes benaventures; que, venint de visitar una jermana, véu sobre una devota sgléya un real e maravellós thàlem on lo gran rey de Parahís, vestit de sacerdotals vestidures, gloriosament se mostrava ab tres elets cortesans de la celestial cort que la sua excelsa divina majestat acompanyaven: era la hu[6] lo gran patró de la nau de la cathòlica Sgléya, sant Pere; l'altre aquell invincible cavaller, vexell de electió, sant Pau; l'altre aquell il·lustre e de real sanch cosín jermà de Jesús, redemptor nostre, sant Joan Evangeliste.[7] Y, com ab atentada maravella hagués vist visió tan gloriosa, ab humil y devot gest inclinà los jenolls en terra, dreçant a tan alt rey la sua alegra vista; y aquell los ulls de la sua piadosa clemència en ella fermava, perquè ab tal mirar la tiràs a la sua amor sancta y acostàs la voluntat y libertat de aquella a la infinida caritat de la sua divina omnipotència. Y, ab affable luminós aspecte, fent lo senyal de la creu, la sua eterna benedictió li donava.

Foren dins aquesta glor[i]osa sancta de aquella hora en avant tan enceses del foch de la divina amor les flames que, ab la calor de aquell l'enteniment era il·luminat, la voluntat s'escalfava, la memòria se confortava, y tots los exteriors actes segons lo areglat orde de la ley se regien. E perquè aquesta [3v] chiqua planta regada per l'Esperit Sanct en un maravellós ciprer de odorífera fama devia ésser aumentada, la sua humilitat crexia, la sua devoció aumentava, la fe mayor se feya, la sperança se fortificava, la caritat les sues enceses falles en tan alt grau multiplicava que tots los qui la veyen lum y exemple de virtuosa vida la estimaven. Fon axí de innumerables virtuts y de la divina gràcia ennoblida que, sovint, en les scures tenebres de aquest enfosquit món, ab la lum del seu clar enteniment cercava los dignes actes y exemples dels sancts gloriosos y, senyaladament, del benaventurat sanct Domingo, los quals com a tresor de preu incomparable dins los archius de la sua fecunda memòria stojava, de manera que, sens doctrina de algun sabut mestre,

6. Aquest ús de l'article en femení davant el pronom que substitueix sintagmes masculins respòn a un ús de l'època i apareix diverses vegades al llarg del text.

7. Tant en l'original de Càpua, com en el resum de sant Antoní, no hi ha cap referència al parentesc, i tots dos parlen senzillament de sant Joan evangelista.

sinó per la sola infusió del Sperit Sanct,[8] acaminà dins poch spay lo difficil camí de sciència.

Y tan ardentment en la divina amor l'antorcha[9] de la sua elevada pensa tenia encesa que, jamés, de la penitèntia, de la abstinència y aspredat de vida dels hermitans d'Egipte lo seu guiat recort desviava; y tant que, en la soledat apartada, moltes vegades lo seu chich y tendre cos ab açots de dura corda açotava, castigant la sua delicada carn, que encara no·s rebel·lava, mostrant ab demostracions admirables en lo principi de la sua infantea major perfectió de virtut que en la més perfeta edat les més virtuoses dones del món mostrar porien. Dexava los jochs que les fadrines de tan poca edat fer acostumen y en devotes oracions la major part del dia despenia.

Acabats set anys de la sua edat sancta, ajenollada ab les mans en alt plegades, en semblant manera votant[10] virginitat a la reyna de Parahís suppli[4r]cava:

—A vós, alta y humil emperadriu dels cels; a vós, trihunfant senyora dels àngels; a vós, tresorera de les divinals gràcies, humilment suplique per la vostra pietat e misericòrdia, no mirant los meus peccats y deffalliments, me façau digna d'ésser del fill de Déu y vostre benaventurada sposa, que, des d'ara, promet no tenir jamés altre spós sinó a ell, Déu, senyor y creador meu, al qual tot lo temps de mon viure conservaré la mia virginitat inmaculada. A vós, donchs, verge mare de Déu, que primera de totes les dones fes vot de ésser verge sanctificant y exalçant l'estament de virginitat excelsa, la mia votada virginitat acomane.

E, axí, ab devotes supplicacions, offerí y presentà en les sagrades mans de la princesa de les vérgens, ab lo vexell de casta voluntat, los blanchs lirs de la sua virginitat pura, y, per millor complir lo vot d'ésser verge, de menjar carn se abstenia, que la carn que son pare e mare li donaven amagadament lançava. E, axí, començant a donar a Déu omnipotent la premícia de la sua florida joventut, començava a ormejar[11] en aquell tranquil·le port de salut ab ànchores de caritat la nau de la sua consciència, perquè, plena de grans mèrits, passat lo golff d'aquest treballós viure, pogués arribar a la ciutat de Parahís, presentant a la divina majestat les mercaderies de la sua inmaculada vida.

8. Es posa en relleu el fet que santa Caterina no va rebre cap mena d'ensenyament teològic, per la qual cosa es recorda el seu caràcter de santa il·luminada.

9. *antorxa*: 'candela composta de dos, tres o quatre ciris entortolligats'. El *DCVB* la considera una variant de la forma *torxa*, i la documenta en altres obres valencianes del XV: en el *Tirant*, la *Vita Christi* i *Lo Passi en cobles*.

10. *votar*: 'fer un vot, prometre a Déu o als sants' (*DCVB*).

11. *ormejar*: 'aparellar un vaixell o altra embarcació' (*DCVB*).

Tenia tan gran devoció al sagrat orde del benaventurat sanct Domingo que, passant los frares pricadors per la carrera, allí on los polsosos peus de aquells calcigaven devotament besava. Y, perquè dins ella grandíssimes flames de caritat tenia enceses, sedejant y desijant la salut de les ànimes dels seus prohismes, muntava per ele[4v]vada contemplació en aquelles dotze altes e segures columpnes de l'apostolical edifici.[12] Y de tan alta altitut mirava que, axí com aquells dotze famosos doctors, gloriosos apòstols, de ardent caritat encesos entre los pobles infels pricaren sembrant la sancta fe cristiana, que ella entre lo poble cristià pricar devia, perquè ab lo treball de la sua pricatió sembràs en los camps de les humanes consciències lavor de sancta doctrina; per hon, delliberà, dexades les feminils vestidures, vestir-se un àbit de frare y, ab treballosa peregrinació, anar per lo món guiant per los camins de virtuoses obres les desviades gents als celestials regnes. Mas, divinament inspirada, cessà de fer tan desijat viatge.

[3] Com la persuadien e congoxaven sos parents perquè contractàs matrimoni

Ab tan laugeres ales per tota aquella província la virtuosa fama de aquesta famosa donzella volava que, encara al terme de quatorze anys la sua edat no era arribada, quant molts nobles richs y virtuosos jóvens en lícit matrimoni la demanaven. Ignorava l'ansiosa mare lo sanct prepòsit y vot que la sancta filla tenia de ésser verge y, perquè millor paregués a la vista de aquells qui ab affectat voler per muller la volien, quant los dies de festa havien d'anar a missa, a pintar la cara ab affalagades persuasions la convidava. Mas la gloriosa sancta, desestimant tan inútils, vanes y transitòries bellees[13] y sols entenent en arrear[14] y enbellir la sua enbellida ànima, en semblant manera responia:

12. Al·legoria que compara l'Església amb un edifici sostingut per dotze columnes que simbolitzen els dotze apòstols.

13. Veiem reflectit el pensament medieval que censurava el maquillatge de les dones; crítica que trobem en altres escrits d'autors de la tradició catalana: ho fa Eiximenis en el *Llibre de les dones*, i també sant Vicent Ferrer ho predicava en els sermons, etc. La diatriba contra el costum de les dones de maquillar-se es fonamentava, d'una banda, en el fet que, quan es pintaven, es mostraven en desacord amb la manera com Déu les havia creades, i d'altra, per la finalitat que perseguien: mostrar-se més belles als ulls dels hòmens per temptar-los.

14. *arrear*: ant. 'guarnir, proveir quelcom de les coses necessàries al seu ús o al seu adorn' (*DCVB*).

—Virtuosa mare mia, les dones que en les sagrades sgléyes pintades y affaytades venen fan star los hòmens ab les spatles al sanct [5r] altar girades, axí com en lo temps de les abominacions de Hierusalem, vistes en spirit per Ezechiel profeta, les quals foren dolorosament y trista venjades.[15] Y de tal manera venint no venen per hoir lo sanct offici ni per adorar lo sagrat cors de Jesús, redemptor nostre, mas per representar-se com a altars d'Infern, perquè follament per los miradors sien adorades y vistes, y, essent idòlatres de la bellea del seu miserable cors, ab diversitats de perfums fan a si[16] mateixes sacriffici. No vullau, donchs, stimada mare, que los meus affayts sien cruels verins per a matar la mia ànima, mas dexau-me star ab la cara segons per lo eternal pintor ab les mans de la sua divina potència és stada pintada.

Esdevench-se hun dia que, vençuda per los inportuns prechs de una jermana a qui ella granment amava, ornà de alguns arreus la sua de moltes virtuts arreada persona. Y, tement que no hagués fet a la divina majestat offensa, ab aygua de doloroses làgremes tan laugera culpa lavava. Y, batent ab multiplicats colps los seus pits, prenia la sacratíssima verge Maria per advocada, que, per la sua gloriosa intercessió, de aquell peccat perdó mereixqués attényer. Y tostemps en aspra penitència tan simple peccat plorà, fins que les sues devotes orelles aquesta celestial veu hoïren:

—Catherina, perdonats te són los teus peccats.

Mirava lo enemich de natura humana ab los ulls de la sua trista enveja que aquesta eleta verge per lo camí de sanctes obres al refugi de la divina misericòrdia corria, y, perquè de tan virtuosos passos la pogués retraure, posà en lo enteniment de sos parents que la casassen. Mas la gloriosa sposa, tota en la amor del divinal spós encesa, ab piadosos sospirs, ab abun[5v]doses fonts de làgrimes, lo supplicava que ell, puríssim verge, fill de mare verge, de la vinya de la sua virginitat volgués ésser lo guardià e custodi, dient les paraules del psalmista:

—Sia fet lo meu cors e cor inmaculat perquè yo no sia confusa.

E perquè cascú dia en menysprear lo món aumentava y de la conversació e pràtica de les jents fugia, treballaren los parents per diverses vies si ab los strets ligams del matrimoni detenir la porien.

15. Aquesta intervenció de la jove Caterina ens palesa els coneixements teològics que, segons l'autor, la santa posseïa: es coneix amb el nom d'abominacions de Jerusalem les visions revelades per Déu al profeta Ezequiel (8, 15-16). Una d'aquestes visions revela com un dels pecats del poble d'Israel la profanació del temple quan vint-i-cinc hòmens donen l'esquena a l'altar de Déu per postrar-se davant el sol de cara a orient. D'aquest exemple relatat per Caterina es dedueix, a més, quin era el lloc que en el seu temps les dones ocupaven en el temple, darrere i separades dels hòmens.

16. *axí* en l'incunable. Sembla tractar-se d'una errada i per això corregim en el text.

Tancaren totes les cambres e altres secrets lochs on ella orava, amagaren los devots libres on legia,[17] desconcertaren lo concertat retaule de la sua devota capella manant-li fer tots los treballosos exercicis de la casa, perquè, en tals negocis occupada, del continu contemplar desviar la poguessen. Mas la insigne sancta, com aquella qui en la ciutat de Parahís volia obrar una solempne posada, per no perdre de dir oracions la loable costuma, féu dins la sua discreta pensa un amagat retret, en lo qual, tancada la porta dels cinch senys corporals, pogués amagadament y devota endreçar al celestial rey les sues oracions y pregàries. Y perquè tots los seus actes, exercicis e manuals obres lo preu de algun perdurable premi meritassen, fantasiava en la sua devota fantasia que son pare carnal, a qui ab treball de continuada diligència en aparellar de menjar e altres coses servia, fos en loch del celestial pare Jesús, qui en los cels habita; e la mare en loch de la mare, de misericòrdia sacratíssima verge Maria; y sos jermans, en loch de aquells dotze en amor y voluntat jermans gloriosos apòstols. E, axí, ab aquesta excel·lent meditació,[18] ab hun delit tan gran que escriure'l seria impossible, servia a Déu, a la gloriosa [6r] verge Maria y als benaventurats apòstols. O, altitut de les riquees de l'etern consistori, per quantes vies la divina bondat delliura de la mar de tribulations y fatigues a d'aquells qui en la sua majestat les ànchores de la sua sperança fermen!

Volgué la divina voluntat per repós de les enujoses fatigues que sos parents li donaven que, orant hun jorn aquesta sagrada verge en un apartat palau de la casa, véu lo pare sobre lo cap de la sancta filla una coloma blanca que ab resplandents plomes tot aquell ample palau il·luminava. E, maravellat de tan maravellosa visió, ab callats y laugers passos cuytà a la stimada muller perquè del que havia vist la pogués fer alegra.

Fon de aquella hora en avant en aquesta sagrada verge pus ardentment encés lo desig de pendre l'àbit de alguna religió devota, per on provehí la divina providència que ves en sompnis tots los gloriosos sancts qui ab treballosa, perfeta y religiosa vida en aquesta fonda vall de làgrimes les sanctes religions fundaren.[19] Y, entre

17. És un afegit de Peres que no es correspon amb la realitat, ja que Caterina no sabia llegir ni escriure. Càpua relata que aprén a llegir per revelació divina en una etapa més avançada de la seua vida.

18. Aquest exercici de meditació prové ja de la font biogràfica de Càpua; és interessant veure com santa Caterina feia exercicis de meditació que tenen molt a veure amb el corrent de la devotio moderna.

19. Al llarg del relat veurem com es fa evident la devoció de Caterina per la figura dels sants, els quals pren com a exemple de model de vida. Caterina ens il·lustra, llavors, la recepció devota que ella mateixa feia de les vides de sants.

aquells, lo benaventurat sanct Domingo, ab les flors de blanchs lirs en la mà segons per los devots retaules y sgléyes devotament se pinta. Y, com tots aquells pares sancts la convidassen que l'àbit de alguna de aquelles devotes religions volgués pendre perquè al rey dels cels millor pogués servir e plaure, ella, envers lo benaventurat sanct Domingo los seus passos endreçava, e axí li venia a l'encontre lo gloriós sanct, portant en l'altra mà hun àbit de la terça regla del seu sagrat orde,[20] a la qual, com fos prop, li dix semblants paraules:

—Alegrau-vos y estau ab constant y fort ànimo, molt amada filla mia Catherina, que no passarà spay de molts dies [6v] que de aquest àbit, axí com desijau, sereu vestida.

Contemplant aprés en aquesta tan contenta visió, ab seguretat de tan certa sperança, féu innumerables gràcies a Déu omnipotent de la sdevenidora gràcia.

[4] Com la benaventurada sancta delliberà dir a sos parents lo vot que tenia fet de virginitat y de pendre lo àbit de sanct Domingo

Vista tan alegra visió, axí romàs la sua devota pensa en pendre l'àbit del benaventurat sanct Domingo confermada que, en aquell mateix dia, convocats tots sos parents, ab humil e graciosa continença los dix semblants paraules:

—Perquè de aquesta trista y ansiosa vida són breus los miserables dies, y perquè los delits de aquest enganós món de amargues y enujoses tristors tenen mescla, y lo terme del nostre mortal viure és incert e finit, a la infinida clemència, pietat e misericòrdia de Jesús, Déu y senyor nostre, he delliberat recórrer, puix en l'arbre de la sanctíssima vera creu me ha volgut rembre, curant ab lo suau engüent de la sua preciosa sanch la mia enmalaltida ànima. Y, puix en lo desert camí de aquesta treballosa vida la mort de tots jorns nos asalta, he delliberat, perquè la guia de la divina gràcia en tan perillós viatge me acompanye, votar virginitat per a tot lo temps de mon viure, y, en soledat apartada, vestida de l'àbit del gloriós sanct Domingo, servir aquell Déu, senyor y creador meu, lo qual, sol per

20. L'Orde Terciari dels dominics és coneguda com l'Orde de la Penitència; es constituïa, normalment, per dones vídues i benestants que es dedicaven al servei de les necessitats de la comunitat: cura dels malalts, distribució d'almoines, etc. Eren conegudes popularment com les *mantellate*, perquè portaven un llarg mantó negre sobre l'hàbit blanc de l'orde dominic. Segons relata Ramon de Càpua, en un primer moment les germanes de l'orde no van acceptar Caterina, perquè era una verge de poca edat i els seus serveis podien generar murmuracions, però finalment van accedir-hi tot veient el seu desig d'entrega a Déu.

a servir la sua inmensa majestat me ha creada. E, axí, carament vos supplique que obrau ab les claus de profunde consideratió lo vostre cor a les mies paraules, e siau contents que yo, de tan desijat àbit vestida, de les mundanes e [7r] perilloses conversacions me puga retraure, que per a vosaltres e per a mi puga obrar en la sumitat dels cels una alegre y solempne posada on eternament pugam reposar possehint les eternes benaventures.

Hoïdes per los parents de la humil mansueta verge tan sanctes, virtuoses e cristianíssimes paraules, ab piadoses làgrimes en reposat silenci romangueren; mas lo discret pare, recordant-se dels manifests senyals de sanctedat que en la sancta y verge filla moltes vegades veya, en semblant manera féu resposta:

—No cregau, amada filla mia, que tan grans tenebres la nostra ànima cobren que vullam apagar la clarejant lum de vostre sanct propòsit, ni tenim tan curta la vista del nostre enteniment que no vejam aquest món miserable ésser tan trist, enujós y tan aspre que jamés algun perfet repós s'i troba. Y, axí, conexem que no devem cercar les altituts de ergulls, pompes e senyories, mas los plans de humilitat y paciència, on trobarem edifficis de reposada vida, per què som alegres y contents hajau fet elecció de tan perfeta vida, y que, despullant-vos del món, de la libertat e de vós matexa, vos vistau l'àbit de religió tan beneyta, perquè los mèrits vostres sien pont per on vós e nosaltres pugam passar a la ciutat de perdurable glòria, on, per paga de vostres temporals treballs, atenyereu per les mans de la divina misericòrdia y justícia los richs tresors de la eterna glòria.

Hoïdes les dolces paraules de son pare, restà de alegre goig la sua pensa vestida, vestint-se dins spay de pochs dies aquell gloriós àbit que ab tan affectat voler havia desijat pendre.

[5] [7v] De la gran penitència, abstinència y aspredat de vida de aquesta gloriosa sancta

Tenia tan granment al servir de la divina majestat la sua devota pensa endreçada que, ab lo recort de tan alegra servitut, sovint recordava que los sancts gloriosos per los strets camins de aspra penitència al delitós repós dels celestials regnes alegrament passaren. Y axí, en edat de quinze anys[21] constituhida, sinó pa y aygua alguna altra cosa no menjava, y, en tan gran aument de cascú dia la sua

21. Sant Antoní, però, indica que Caterina tenia vint anys.

continuada penitència aumentava que, en edat de vint anys, de herbes soles se nodria, y dels vint anys avant, en tan alt grau de sanctedat era muntada, que era una gran maravella mirar lo seu dèbil cors com de la poquedat de tan poca vianda sostenir se podia.[22]

Era de dures posts lo plahent lit on vestida de aspre celici dormia, portant contínuament sobre la carn una cadena de ferro cenyida, y lo moll coxí on lo seu cap declinava era una gran e dura pedra de marbre, que la gran amor que al gran rey Jesús, redemptor nostre, tenia, axí les sues entramenes scalfava que la fredor de la freda pedra no temia.

Stava en contínua oració axí occupada que, en dos dies sinó spay de una hora no dormia, perquè la sua devota pensa, en la divina amor svetlada, deffenia que la son en los seus desperts hulls no pogués atényer entrada; y a d'aquest tan poch dormir consentia perquè los forts treballs de la sua treballosa persona la forçaven. E, volent imitar al seu benaventurat pare sanct Domingo, tres vegades cascun dia ab una cadena de ferro lo seu turmentat cors açotava: la una per si mateixa, [8r] la segona per les ànimes que en lo penós purgatori penaven, l'altra per aquells qui en la morta vida de aquest trist e miserable món vivien. Fundava la casa de la sua vida en caritat perpètua perquè merexqués per la dreta scala de tals edeficis muntar a la celestial posada; y en cascuna de aquestes disciplines, que per spay de una hora durava, molta sanch de les afflegides spatles fins en la freda terra corria.

Legim de molts sancts e gloriosos pares, axí en lo Vell con en lo Nou Testament, haver fet grans abstinències, mas pochs haver fet tan fort e continuada abstinència. Pensava la gloriosa benaventurada sancta que los affanys y penes de aquest affanyós món són repós, delit y perfeta alegria en l'altre, y que nostre senyor Déu, per paga de tan affanyosos treballs, acostuma donar de Parahís les perdurables rendes; d'on clarament se mostra que aquesta solitària verge, en la acompanyada casa de son pare, feya tan aspra penitència com si en la deserta soledat de algun apartat desert fos stada apartada.[23]

Mirant la piadosa mare que la devota, humil y mansueta filla tan cruelment se disciplinava, de piadosa compassió moguda, ab los hulls no exuts de piadoses làgrimes, la pregava que cessàs de turmentar y batre la sua dèbil persona. Mas la sforçada sancta jamés cessà de tan aspra penitència, perquè ella se offerís a Déu omnipotent

22. El dejuni continuat és una de les penitències que s'imposava santa Caterina que més posen en relleu els seus biògrafs, i, en conseqüència, tots els autors posteriors.

23. Veiem com es posa en relleu el desig de Caterina de portar una vida ascètica i eremítica.

en sacrifici de olor maravellosa. Y quant algunes vegades la mare la feya dormir ab ella perquè algun poch descansàs la sua carn turmentada, de continent que la mare dormia, calladament se levava, lançant lo seu treballat cors sobre la freda y humida terra, perquè en la mollea del plahent lit no·s delitàs la sua afli[8v]gida persona.

Y, tan granment la pobretat amava aquesta insigne benaventurada verge que, dels abundosos béns de la rica casa de son pare, solament se servia per a donar als freturosos pobres, recordant-se que lo gran rey dels cels, Jesús, redemptor nostre, ab estrema pobretat y fretura havia vixcut trenta-tres anys en los stèrils y baxos regnes de aquesta trista y miserable terra. Y perquè temia que los temporals béns no portassen a la eterna dampnació a son pare, supplicà a la divina majestat que·l constituhís en stament de strema pobrea, perquè en la ciutat de Parahís possehís les incomparables riquees, del que fon per nostre senyor Déu hoïda, que dins poch temps la rica e abundosa casa de son pare fon en grandíssima pobretat constituhida.

Axí amava aquesta discreta sancta la soledat y silenci, que per tres continus anys jamés parlà sinó quant al venerable confessor los seus laugers peccats confessava, ni jamés de la sua apartada cetla exia sinó per anar a la sglésia. E, axí en la divina amor stava transportada que, les herbes que per al seu menjar li portaven, primer en les fonts de les sues abundoses làgrimes lavava.

[6] De la maravellosa victòria que la benaventurada sancta obtingué contra les temptacions, y senyaladament contra les temptacions de la carn

Inspirada per l'Esperit Sanct, la pensa de aquesta sagrada verge ab intensa devoció a l'etern rey de glòria supplicava que li volgués donar virtut de fortalea per a batallar y vençre de les iniqües temptacions les cruels batalles, y lo clementíssim Senyor, obrint les orelles de misericòrdia a tan justes [9r] pregàries, en semblant manera féu resposta:

—Filla, si la virtut de fortalea desijau attényer, és mester que acamineu per los drets camins de la mia sancta vida. Yo, ab lo invincible poder de la mia divina potència, podia en diverses maneres no solament vençre, mas desfer lo gran poder del príncep de tenebres; y perquè donàs a totes les gents profitós exemple, no volguí sinó ab les armes de la sanctíssima creu de tan cruel enimich gloriosa victòria attényer. Y axí, si voleu ésser fort per a vençre la força de tan inichs adversaris, preneu la creu per reffugi, infançonia y segura defensa

vostra, perquè és molt necessari que los enujosos treballs, los treballosos enuigs y congoxes, no solament ab humil paciència comporteu, mas que ab los braços de larga voluntat abraceu, perquè són barca per a passar de la platja de aquest enganós món al port de la ciutat de glòria. Preneu, doncs, ab contentat voler, filla mia, les amargors de aquesta treballosa vida, perquè en los alts cels gusteu la suavitat de les dolces bresques de aquella inmortal (e) y eterna benaventura, la qual és promesa per mi, qui só carrera de veritat, als qui ab recta intenció per los drets camins de passions y fatigues acaminen.

Axí obrí la gloriosa sancta les finestres de la sua luminosa intel·ligència als raigs de la divina doctrina; axí stojà dins los armaris de la sua discreta pensa aquestes divines paraules que en los treballs, tribulacions (e) y congoxes incomparable alegria sentia, supplicant a la divina bondat que li donàs tan gran sforç que los delicats muscles de la sua fragilitat poguessen sostenir lo fexuch pes de aquelles.

Havent armat lo gran rey de Parahís aquesta sua fortíssima torre [9v] ab les invencibles armes de la sua maravellosa doctrina, consentí que los enemichs de natura humana per moltes parts la combatessen. Començaren primerament a combatre ab los forts combats de temptacions carnals y asajant si per aquesta part porien derrocar tan poderosa força; mas la invencible sancta, fornida de les vituales[24] de la divina gràcia, ab sforçat ànimo a resistir als terribles combats de la carn se movia, prenent per armes defensives una fort cadena de ferro ab la qual sens alguna pietat la sua combatuda carn feria. Mas los cruels enemichs per tan multiplicats colps no cessaren de fer-li guerra, y volent-la de tan segura defensa retraure, quasi moguts d'estrema compassió, li deyen:

—Per què, mesquina de tu, tan cruelment la tua persona turmentes? Quina utilitat te porta tan gran turment y pena, la qual no poràs molt temps comportar, sinó que seràs de tu mateixa homicida? Més te val dexar aquesta follia ans que del tot la tua vida vingues a perdre. Ara és temps que prengues delits, deports y plahers en aquest món tan alegre. Y puix est jove, viu axí com les altres dones, cercant tots los delits que delitar les poden; pren marit y procrearàs fills en aument de l'humanal linatge. E si a Déu complaure desiges, no·t pots recordar que aquelles glorioses sanctes Sarra, Rebecha, Rachel, Susanna e Anna se casaren?[25]

24. *vitualla*: 'provisió de boca, especialment en els exèrcits' (*DIEC*).

25. Els diables recorden a santa Caterina algunes dones santes de l'Antic Testament que es casaren i tingueren fills: Sara (Gn 12), esposa d'Abraham i mare d'Isaac, de qui descendeix el poble d'Israel; Rebeca (Gn 24), muller d'Isaac i mare d'Esaú i Jacob; Raquel (Gn 29, 30) esposa predilecta

Aquestes e semblants coses dins los retrets de la sua honesta pensa li deyen, mas la discreta sancta, posant guarda a la porta de la sua boca, a tan enganoses paraules no responia. Mas, recorrent a la devota oració, a la divina pietat supplicava que dels forts arguments y astúcies de l'enemich diable la vol[10r]gués fer delliure.

Mirant los cruels enemichs de natura humana que per los forts combats de la carn en aquesta constant y fort sancta no porien atényer entrada, una altra terrible batalla en semblant manera li donaren. Presentaren a la sua vista y hoïda hòmens y dones exercint molts actes de luxúria, parlant y rahonant mil paraules desonestes, perquè ab tal mirar y hoir lo seu pur y munde cor de les flames de tan vil e sútzeu peccat encendre poguessen. Y lo que més la sua affligida pensa turmentava era que lo seu gloriós defensor, Jesús, qui sovint acostumava aconsolar-la, ésser apartat d'ella li semblava. Axí naxia dins la sua casta pensa una dolosora tristícia, tement que aquell Déu e Senyor, a qui tan granment amava, no fos apartat d'ella; mas entre si, responent a si mateixa, deya:

—O, vil y miserable dona, per què no·m recorde dels meus peccats y culpes y conexeré que no só digna de atényer divines consolacions ni alegries? Y, puix yo no serveixsch a Déu per haver consolacions tan alegres sinó perquè en los alts cels lo contemple, no·m dech enujar si en aquesta cruel batalla me dexa tan sola.

E axí, aquesta humil sancta, ab les armes de la sua simple paciència, la sforçada potència del rey de supèrbia gloriosament vencia, mirant la sua cetla de infernats demonis plena, que ab tantes temptacions, enuigs, treballs y fatigoses congoxes li donaven, dels quals, lo més inich li dix semblants paraules:

—Per què, mesquina de tu, vols portar lo teu viure per lo camí de aspra penitència, que, si no consents a nostra voluntad, jamés cessarem de donar-te enujoses congoxes?

Mas la discreta sancta, recordant-se de la profitosa doctrina del nostre redemptor Jesús que los treballs de aquest món són segur pont per a passar a la ciutat de glòria, en semblant [10v] manera responia:

---

de Jacob, mare de Josep i Benjamí; Susanna (Dan 13), esposa i mare, fou salvada pel profeta Daniel de la falsa acusació d'adulteri; amb el nom d'Anna hi ha diversos personatges a la Bíblia, que són alhora dones casades i mares, cosa que dificulta saber a quina d'elles fa referència. En primer lloc podria tractar-se de santa Anna, la mare de la verge Maria, però per coherència amb l'origen de la resta de personatges sembla més adient buscar un personatge de l'Antic Testament. Pot tractar-se, llavors, de la mare del profeta Samuel i muller d'Elcana (1Sam 1, 20), o bé de la mare del profeta Tobies, muller de Tobit (Tob 1, 9).

—Yo los treballs, tribulacions y fatigues d'aquest entrestit món ab contentat voler accepte, perquè són lum y guia per a guiar-me per los drets camins de Jesús, mon Déu, senyor e mestre. Los treballs, donchs, ame, les tribulations y fatigues alegrament comporte y, per gran delit, consolació y strema alegria, alegrament accepte.

Ab la força de tan forçades paraules tota aquella vençuda esquadra de dimonis ab gran confusió a les infernades penes penosament fugia.

O, gran y excel·lent dignitat de aquesta digna sancta, que, per triumfo de tan gloriosa victòria, devallà de la altitut dels cels una maravellosa resplandor que tota la tancada cetla il·luminava! Y enmig de tan luminosa lum se mostrà Jesús, salvador nostre, clavat en l'arbre de la creu sacratíssima, qui ab veu de alegra entonació li dix:

—Filla mia Catherina, puix yo per amor de vós he soffert tan doloroses penes, no us sia greu per amor de mi sofferir alguns treballs y congoxes.

Arribant tan dolça veu a les sues affalagades orelles, respòs la humil mansueta sancta:

—Hon sou stat, senyor y defensor meu, en aquest temps que de tan cruels e superbos enemichs só estada combatuda?

—Yo era dins lo vostre cor —respòs lo Senyor—qui us donava armes de invincible constància ab què de tan forts e inichs adversaris poguésseu gloriosa victòria attényer.

No tardà la insigne sancta semblants paraules respondre:

—Infinides gràcies vos faç, Senyor, que als meus mals no haveu perdonat, mas haveu-me volgut ferir ab los açots de amor strema, donant-me tan affanyoses congoxes, puix vostra inmensa majestat, als qui molt ama y per a la sua eterna glòria ordena, vol que, [11r] en lo sech prat de aquest enganós món, enuigs y estremes adversitats sostinguen.

[7] Com Jesucrist moltes vegades li apareixia e com se sposà ab ella

Perquè havia oblidat aquesta gloriosa sancta no solament los parents, mas encara la sua voluntat pròpia, y havia menyspreat de aquest miserable món les vanes honors y riquees, lo gran rey de glòria, cobejant la maravellosa bellea de la sua enbellida ànima, li volgué aparéxer; y, puix, per aquesta tan alta aparició no fon en altitut de vanaglòria m[u]ntad ans, devallant en profunda humilitat fon feta més humil y mansueta.

Les celestials visions y revelacions cascun dia de tal manera multiplicaren que, axí familiarment com hun amich parla ab hun altre, axí aquesta insigne verge ab lo príncep de pau, Jesús, sovint se rahonava, la qual, per no caure en los enganosos paranys y laços que l'enemich de natura humana de continu para, per los segurs camins de profunda humilitat de la pomposa vanaglòria fugia. Y axí és stada hun luminós faró posat sobre l'alta torre de humilitat, per guiar en aquesta fonda mar de misèria la nau de la humana fragilitat, perquè dels perillosos sculls de supèrbia se desvie.

Aumentant de cascun dia en la amor de tan amable senyor, li aparegué hun jorn acompanyat de la sua gloriosíssima mare, de sanct Pere e de sanct Pau, e de sanct Domingo; y, ensemps ab aquests benaventurats sancts, lo gran músich del Spirit Sanct, David, que ab la sua concertada arpa dolçament sonava. Vestit lo gloriós profeta de una roba de vellut vert, ab un capiró de la ma[13v]texa color a la manera judayca y ab una celestial armonia aquest insigne ves[26] dels seus elets psalms cantava: «*ipse tamen sponsus procedens de thalamo suo*», ajustant-hi algunes paraules dels càntics del seu fill Salamó que a d'aquesta gloriosa sposa aplicar se podien.

Stava la reyna de Parahís aseyta en una real cadira, prop la cadira del rey de glòria, fill seu, vestida de un ropon[27] de cetí carmesí tenyit de la preciosa sanch de l'anyell sens màcula, Jesús, la qual en lo mont de Calvari, per redempció de la cativa natura humana, scampat havia. Y, damunt tan excel·lent vestir, hun mantell de cetí blau vestia, brodat entorn de unes daurades letres que los set goigs principals, que en aquest entrestit món del seu unigènit fill havia sentit, clarament rahonaven, on, ab affable y humil gest, supplicà al seu inmens fill que li plagués ab la benaventurada sancta Catherina de Sena sposar-se. Ab alegra voluntat respòs lo rey de glòria era content celebrar tan divinals sposalles, y, prenent la mà de la gloriosa sposa sua, dreçant en ella los ulls de la sua luminosa vista, li dix semblants paraules:

—Yo, creador y salvador vostre, me spose ab vós, Catherina de Sena, en fe per aquella sancta fe que tantes vegades me haveu demanada, per la qual en lo celestial strado[28] celebrareu ab mi solempnes y alegres núpcies.

Y, acabades tan sanctes paraules, li posà en lo dit quart un preciós anell per confermació de tan sant sponsalici.

26. *vers*. No corregim en el text per tractar-se d'una assimilació consonàntica.

27. *ropó*: ant. (castellanisme) 'vesta llarga que cobria els altres vestits.' El *DCVB* documenta aquesta paraula en Francesc Alegre, autor català de finals del XV.

28. *estrado*: (castellanisme) 'Part d'una habitació que té el sòl més elevat que la resta i està destinada a col·locar-hi un tron, un llit, etc.' El *DCVB* documenta aquesta paraula en altres obres valencianes del segle XV, com ara, en el *Tirant lo Blanc* i en la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena.

Desaparexent aquella tan noble aparició, romàs la insigne sposa de la novedat de tan novella glòria granment alegra, tenint en lo dit quart lo gloriós anell, lo qual sinó sols ella alguna altra persona veure no podia.[29] [14r] O, excel·lent sanctedat de aquesta excel·lida sancta, que la sua streta cetla fos real palàcio,[30] fos solempne posada, on los gran rey y reyna de Parahís ab triumfo de gloriosa festa se aposentaven!

Aprés de tan glorioses sposalles, moltes vegades lo seu gloriós spós Jesús, salvador nostre, li aparexia passejant per la tancada cetla, ab ella salmejant y ajudant-li a dir hores. Y, aprés que alguns divinals secrets li havia revel·lat, ab graciosa y affable continença, orde de semblants paraules li deya:

—Anau, filla y sposa mia dilectíssima, que ja és hora de dinar, que vostre pare e mare caríssims ja volen pendre refectió de corporal vianda.

Ab entrestides làgrimes responia la humil, mansueta y benaventurada sancta:

—Per què, Déu y senyor meu, voleu que m'aparte de vostra gloriosíssima presència? Per què, salvador de l'humanal linatge, voleu que del luminós conspecte[31] vostre me absente, al qual tostemps ésser present affectadament desige? Si contra la vostra divina majestat he comés alguna greu offensa, donau al meu cors miserable, qui als vostres sacratíssims peus està prostrat, aquella punició que los meus vils, orribles y abominables peccats merexen. Y no·m doneu, senyor y glòria mia, tan adolorida pena que yo de la majestat vostra me aparte; que si mon pare ab la sua família stà aseyt en la sua abundosa taula, yo no tinch fretura de les sues aparellades viandes, puix tinch present a vós, qui sou dolç pa de vida eterna, pa dels àngels gloriosos y saborosa mannà ploguda dels alts cels en los verts y florits camps de la sancta Sglésia militant; que, puix per los camins suavíssims de la inmensa misericòrdia vostra he trobat [12v] a vós, tresor de preu incomparable, totes les persones de aquesta present vida present[32] de dolorosa fatigua me presenten.

29. Veiem com Peres relata amb gran detall aquest episodi, presentant la boda de Caterina amb Crist amb gran realisme, potser per commoure les seues lectores.

30. *palacio*: *m.* (castellanisme) 'usat sense article (a imitació del castellà), significa el palau reial o el palau principal d'una ciutat.' El *DCVB* documenta aquest ús en altres obres valencianes del segle XV, com ara en la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena. Destaca el fet que més amunt hem vist que Peres usa també *palau*, però en el sentit antic de «cambra gran, habitació o conjunt d'habitacions d'un edifici». Sembla, llavors, que usa cada una de les formes per significar conceptes diferents.

31. *conspecte*: ant. 'presència'. Documentat pel *DCVB* en el *Tirant* i en Francesc Alegre.

32. Notem l'ús diferenciat del mot *present*, sense variació sintàctica però amb valors semàntics diferents.

—No us enujeu, sposa y filla mia, —responia lo divinal spós— que no vull en algun temps siau de mi apartada, mas vull que, anant al dinar de vostre pare, façau algun beneffici a les ànimes de aquells qui en la sua parada taula se aposenten, perquè ab les dues daurades ales de amor de Déu y del proïsme, munteu de aquesta fonda vall de misèria a la celsitud de la eterna glòria.

Hoïdes les dolces paraules del divinal spós, humiliant-se profundament en terra ab les mans cancel·lades, deya:

—Sia feta, Senyor, la vostra sancta voluntat, la qual só aparellada tot lo temps de mon viure obeyr e plaure.

E axí, aquesta insigne filla de obediència, per obeyr tan divinal manament, ab solicitut de pensa devota se partia de la tancada cetla, girant a la porta los plorants y devots ulls al divinal retaule,[33] perquè stava axí en intensa amor encesa que no volia perdre la vista de tan deífica presència. Y, aprés que en lo dinar de son pare als servents de aquell en lo servir de la divina majestat havia instruhits, los seus devots pensaments y passos a la devota cetla endreçava. O, senyal de estrema benvolença, que obrint la tancada porta de la cetla trobava lo seu gloriós spós, Jesús, que ab la lum de claredat admirable la sperava, al qual, ab aygües de innumerables làgrimes de la font de devoció pohades devotament adorava!

[8] Com aquesta gloriosa sancta sovint combregava, y de alguns miracles que per tan gloriós acte se seguirán

[13r] Crexia cascun jorn en los camps de la ànima de aquesta gloriosa sancta aquest tan gran desig que, no solament lo seu spirit ab lo del seu inmens spós fos unit, mas, encara, lo seu cors ab lo sacratíssim cors de aquell, sacramentalment tingués companyia. E axí, sovint combregava, obtenint de papa Gregori onzé[34] aquest tan gran privilegi, que podia en qualsevol loch o monestir tan alt sagrament rebre.

Essent hun jorn de mal de ventrell malalta, crehent poder sobrar de tan penós accident la pena, tramés a dir al confessor que li plagués un poch detenir-se en dir missa, que delliberava anar a la sglésia per combregar y rebre lo preciós cors del nostre redemptor e mestre.

33. Peres es refereix a l'aparició de Déu com un retaule. Altres descripcions d'aparicions divines que s'esdevenen al llarg de l'obra també són descrites en termes que recorden els retaules.

34. Gregori XI, papa que passà a la història per haver tornat a instaurar a Roma la seu pontifícia, després de la mort del qual es desencadenà el Cisma d'Occident.

Mirant lo devot confessor que tardava, començà a dir missa y, en aquest temps, arribà la benaventurada sancta, retrahent-se en hun apartat loch, perquè la companyia de les altres dones a l'alegre delit de la devota contemplació no li fes nosa. Aprés de la consecració, fetes tres parts de la consagrada hòstia, la una de aquelles tres parts, visiblement, de les mans y de la vista del reverent frare volgué absentar-se. Maravellat de tan maravellós acte, sumí[35] les dos parts que en les mans tenia. Acabada la missa, mirava per les blanques tovalles del sagrat altar si trobaria la part de la inmaculada hòstia que cercava. Continuant tan ansiós cercar, se acostà la gloriosa sancta dient semblants paraules:

—Reverent pare, perquè yo tenia fam só venguda a menjar aquella celestial vianda, pa dels àngels, pa viu que de l'altitut dels cels devalla per dar als hòmens vida; y tenint set só venguda com a cervo ferit a beure a la font [11v] de vida eterna.[36] Y, per alegrar la mia entrestida ànima, desijava aposentar dins la mia pobra casa a l'etern rey de glòria. E axí, reverent pare, no cerqueu la part de la hòstia que cercau ab tan ansiosa diligència, que lo piadós y benigne Senyor, per satisfer al devot desig que de rebre lo seu sacratíssim cors tenia, és volgut venir a la mia pobreta ànima, fartant ab la sua divinitat e humanitat la mia fam e misèria.

Arribant hun altre jorn aquesta sancta y devota verge de Avinyó en Sena en companyia de moltes devotes y religioses persones, a la qual totes reverien e aguardaven com a lum, endreça y guia de tot lo que fer devien, dix al devot confessor:

—Pare reverent, yo granment fameje.

Entenent lo reverent frare que del desig de la sancta comunió ho deya, dix-li:

—Filla mia, tan gran cansament ha portat al meu envellit cors la fatigua del larch camí, que és mester comporteu un poch, si axí prest com desijau del que voleu no sou complaguda.

No tardà molt spay que la insigne devota verge li tornà a replicar les mateixes paraules, dient:

—Reverent pare, yo granment fameje.

Y aquell, per satisfer a la devota voluntat de aquella, se prepará a dir missa. Y com hagués sumit lo corpus y posàs sobre la patena

35. *sumir. v. tr.* 'absorbir, prendre per la boca. Especialment: a) Prendre i engolir-se el cos i la sang de Jesucrist, en la missa, sota les espècies de pa i de vi; es diu sobretot del sacerdot que celebra la missa' (*DCVB*).

36. Aquesta metàfora enllaça amb la tradició dels bestiaris, en la qual el cérvol representava la capacitat de rejovenir després de beure aigua d'una font. Aquesta imatge té connotacions bibliques i s'identifica amb els bons cristians que acudeixen a purificar-se amb el baptisme (Martín Pascual 1996: 49-50).

una hòstia consagrada per a combregar la benaventurada sancta, girant-se devers ella, se alçà la hòstia visiblement de la patena, posant-se en la boca de la excel·lida verge. Y moltes vegades se sdevenia que, havent rebut tan alt sagrament, per spay de tres o quatre hores restava ab la dolçor de tan saborós y saludable past, sens los exteriors sentiments feta inmoble. Y, quant, combregant, lo sacratíssim cors de Jesús, [12r] redemptor nostre, rebia, de la refectió de tan alt sagrament confortada stava molts jorns sens menjar alguna altra corporal vianda.

[9] Com la benaventurada verge sancta Catherina de Sena, possehint l'alt sperit de profecia, delliurà a moltes persones de grans perills de ànima y de cors, y manifestà grans secrets sdevenidors en la sancta cathòlica crestiana Sgléya

Resplandia tan clarament dins aquesta sagrada virtuosa verge l'alt sperit de profecia[37] que, ab la lum de tan maravellosa resplandor, los scurs y amagats pensaments de aquelles persones qui ab ella conversaven li eren fets palesos.

Fon en la insigne ciutat de Sena hun sforçat cavaller qui, aprés haver despés lo més temps de son viure en lo treballós exercici de inumerables batalles y guerres, per atényer descanç de reposada vida, contractà matrimoni ab una honesta senyora, de richs béns e de moltes virtuts enrequida. Mas la eterna divina bondat, que no vol que algun pereixca, posà en lo cor de la virtuosa muller que l'induís a confessar los detestables y abominables peccats y culpes en tantes e tan cruels guerres comesos. E, perquè lo endurit y obstinat cavaller com a sorda aspis tancava les orelles[38] a les salutíferes paraules que la virtuosa muller li deya, supplicà la discreta senyora a la gloriosa santa Catherina de Sena que pregàs per son marit, qui ab tan gran ceguedat de pensa a les scures tenebres del fosch infern caminava. Moguda de caritat y compassió, la [14v] benaventurada sancta offerí de fer tan justes pregàries, y aparexent-li dormint en la nit li dix semblants paraules:

—Desperta la tua adormida consciència, cavaller miserable! Desliga ab la força de verdadera confessió la tua cativada ànima, que en la

37. *porfecia* en l'incunable.

38. Trobem ací una altra metàfora pròpia de la tradició dels bestiaris. La serp tradicionalment té connotacions negatives ja que es relaciona amb el pecat d'Adam i Eva; aquest tipus de serp és relacionat amb els pecadors que no volen escoltar la veu divina, ja que la característica més popularitzada d'aquest rèptil és la de tapar-se les orelles per a evitar escoltar la música, únic efecte que possibilita la seua captura (Martín Pascual 1996: 92).

trista terra de Egipte, de aquest enganós món, sots la senyoria de l'infernal rey Farahó, cruel dimoni, stà tristament ligada y presa![39] Confessa les tues abominables culpes si de la eterna dampnació ésser delliure desiges!

Axí aquesta visió amollí l'endurit cor de l'obstinat cavaller que, vengut lo clar dia, ab aygües de dolorosa contrictió lavà als peus del confessor les envellides taques de la sua ennegrida ànima, y, aprés de haver tan sancta confessió acabada, anà a la gloriosa verge dient-li que ab humil y devota voluntat als peus del confessor havia descarregat lo fexuch pes de les sues pesades culpes. Loà la benaventurada sancta tan loable obra, y perquè ab virtut de major força pogués millor refermar al confessat cavaller en estament de gràcia, una profitosa exortació li féu en stil de semblant manera:

—Fill, si voleu fugir al decret de la divina ira, feu que la sua misericòrdia la vostra part advoque, perquè la sua justa justícia al penós carçre de la eterna dampnació no us condampne.[40] Sien procuradors vostres en tan ardu negoci confessió, penitència, oració e devoció, donant comiat a totes les envellides culpes que dins la posada de vostra ennegrida consciència se aposentaven. Perdonà la divina misericòrdia al gran rey y profeta David quant lo seu desonest, vil y abominable peccat, davant lo conspecte de la divina justícia lo acusava.[41] Perdonà, axí mateix, al gran rey de Israel, [15r] puix, ab profunda humilitat, mercé li reclamava.[42] Perdonà al poderós rey de Nínive y a son poble, puix de los greus peccats hagueren fet penitència.[43] Y acostuma perdonar de cada dia a tots los peccadors qui, ab ploroses y contrites làgrimes, a la infançonia de la sua misericòrdia recorren.

E, aprés que ab sanctes amonestacions lo hagué amonestat que de allí avant temés la divina majestat offendre, li dix que miràs en los tancats archius de la sua memòria si restava algun pecat que no

39. Veiem com s'estableix un paral·lelisme entre l'ànima del cavaller i el poble d'Israel: la primera captiva i lligada pel dimoni al món terrenal, els israelites captius del Farahó en el regne d'Egipte segons relata el llibre de l'Èxode (Ex 1) en l'Antic Testament.

40. *condampnar*: 'variant de *condemnar*' (*DCVB*). També és present en la *Vita Christi*.

41. La Bíblia relata el doble pecat de David, adulteri i homicidi, en 2Sa, 11.

42. És difícil saber a quin rei d'Israel fa referència aquesta cita ja que, segons relaten els Llibres dels Reis, molts monarques cometeren pecats contra Yavé i tanmateix foren perdonats. Per l'apel·latiu de «gran rei d'Israel» podem pensar que es tracte, bé de Jerobam I (1Re 12, 25-33, 13,1-10), primer rei d'Israel que actuà contra Yavé en venerar ídols, bé de Jerobam II (2Re 14, 23-29), un dels més grans reis d'Israel, sota el poder del qual el regne conegué un dels majors períodes de prosperitat de la seua història, i que també pecà contra Yavé.

43. El llibre de Jonàs (Jo 3, 5-10) ens relata el penediment i conversió del rei i del poble de Nínive, per la qual cosa Déu decideix perdonar-los.

l'hagués ubert al confessor, de la sua naffrada ànima verdader metge. No tardà molt spay lo contrit cavaller semblant resposta respondre:

—Ab studiosa advertència he cercat, reverent y devota mare mia, tots los retrets de la mia amagada consciència, y no·m sembla en la confessió haver alguna divina offensa oblidada.

Hoïdes per la gloriosa sancta del confessat cavaller les paraules, li presentà al spil de la memòria un greu peccat que secretament en temps passat havia comés, del qual no·s recordava. Restà maravellat lo cavaller de tan gran maravella, manifestant a moltes gents que per sperit de profecia aquesta benaventurada sancta les sues amagades culpes li havia fet paleses.

A la província de Alamanya dos reverents frares lur camí endreçaven quant, devallant de unes altes muntanyes, en un stret pas inichs ladres los assaltaren; y, apartant-los en hun apartat boscatge, la roba, les cavalcadures, los pochs diners que portaven, ensemps ab la vida, levar los volien. Ab làgrimes que fins en la seca terra corrien, ploraven los assaltats frares; giraven la plorosa vista als cruels ladres, prepo[15v]sant-los que ells eren religiosos y que no volguessen tenyir les mans en la sua ignoscent sanch, perquè lurs cossos no fossen dels animals salvatges vianda, tement crim de tan enorme culpa cometre. Mas totes les piadoses paraules a tant no bastaren que poguessen acabar que les ligades mans los desligassen. Era la hu[44] de aquests devots frares confessor[45] de aquesta gloriosa[46] sancta, lo qual, mirant lo perill e congoxa en què staven, ab mental supplicatió recorregué a ella, que de les iníqües mans de tan cruels ladres los volgués fer delliures. Foren aquestes pregàries axí al rey de Parahís acceptes que, de continent, mudà lo cor dels encruelits ladres que, sens fer algun dan als plorosos frares, segura libertat los donaren, la qual atengueren ajudats per les oracions de aquesta gloriosa sancta; on clarament se mostra tenir sperit de profecia, que en aquella hora que los devots frares lo seu sanct adjutori invocaren, ella, gloriosa sancta, dix a la sua companyona:

—Lo meu pare confessor stà en gran perill e congoxa, y demana a mi que li ajude. Preguem a la divina majestat que de tant perillosa congoxa lo delliure.

Les quals pregàries foren stalvi dels béns y de la vida del confessor y de l'altre reverent frare.

44. Vegeu nota 6.

45. Es tracta de fray Tommaso della Fonte, primer confessor de la santa, ja que així ens ho relata Ramon de Càpua.

46. *glorlosa* en l'incunable.

Rebel·laren-se en temps de papa Gregori onzé algunes ciutats e viles sots la senyoria de la sancta Sglésia romana constituÿdes. Sabent lo confessor de aquesta verge que entre aquelles era la noble ciutat de Perusa, trist, enujat y pensós perquè tanta gent la potència y excomunicació papal no temia, a la casa de la gloriosa santa ab ansiós pensament endreçà los passos, contant-li ab piadoses làgrimes lo que de les ciutats e viles [16r] a la sancta Sgléya rebel·les se contava. Hoïdes per la benaventurada verge tan enujoses noves, tingué dolorosa compassió de la pèrdua de tantes ànimes y del gran scàndel que en la Sglésia de Déu se seguia. Y, aprés de haver hun poch tengut silenci, ab hun piadós sospir en tal manera féu resposta:

—Dexau les làgrimes, reverent pare, e no ploreu tan prest, que temps vendrà que·ls vostres plorants ulls abundaran mayors aygües mirant crims de diformes culpes cometre; que los mals que ara de present la vostra entrestida vista contempla són pochs y laugers en satisfactió de aquells que a venir s'esperen, perquè los mals que ara miram són causats per gent ignorant y lega,[47] y los de aprés causaran hòmens letrats y religiosos; y vós ho veureu ans que lo terme de vostre viure feneixca.

Maravellat lo venerable confessor de tan maravellosa resposta li féu semblant demanda:

—Digau, devota filla, en tan profunde e baix grau de devoció devallaran los ecclesiàstichs que, sens temor de la divina majestat offendre, al nostre sanct pare gosaran ésser rebel·les?

Respòs la benaventurada sancta:

—Volent-los corregir ab justa rahó sa sanctedat, a les rahonables corrections no seran obedients, d'on se seguiran tan grans scàndels com si alguna pestilent heretgia novament en los verts camps de la cathòlica Sglésia brotava.

Lo terme de sis mesos no passava que, morint lo sanctíssim papa Gregori, succehí en la dignitat apostòlica papa Urbà sisé,[48] on començà la sisma e divisió de la sagrada Sglésia cathòlica.[49] Mirant lo reverent confessor la profecia de la benaventurada verge verificar-se, la qual en aquell [16v] temps en la ciutat de Roma habitava, anà a ella reduhint-li a memòria lo que li havia rahonat en Pisa, e dix-li:

47. *Ilec*: 'mancat d'estudis, de coneixements en alguna matèria' (*DCVB*). En aquest sentit és documentada també en el *Procés de les Olives*.

48. Papa de nacionalitat italiana i successor de Gregori XI, després del nomenament del qual es produí el Cisma d'Occident.

49. Són les úniques notícies que Peres dóna sobre el cisma: mort del papa Gregori XI i elecció a Roma del papa italià Urbà VI. Ni tan sols es menciona el nom de l'antipapa d'Avinyó Clement VII. Únicament, en unes línies, es fan uns anuncis profètics pronunciats per santa Caterina que al·ludeixen al conflicte.

—Stimada filla, digau-me, yo us prech, aprés de tan amarga congoxa en la sancta cristiana Sgléya, succehiran dolçors d'algunes coses bones?

No tardà la benaventurada sancta, que l'alt sperit de profecia possehia, en stil de semblant manera respondre:

—Temps vendrà, reverent pare, que la sagrada Sglésia, de Déu Jesús verdadera sposa, que ara miram squinçada y enlegida, serà resplandent y bella, coronada de diadema de innumerables virtuts, ab lo govern de pastors de tanta sanctedat governada que tots los ramats de la infidelitat recorreran als fèrtils y b[ene]yts camps de aquella, y ab humil voluntat se inclinaràn davall lo bastó de la sancta creu, regonexent al nostre redemptor, Jesús, per verdader pastor de les sues devotes ànimes. Feu, donchs, lahors y gràcies a la divina bondat, que la nau de la cathòlica Sglésia, que ara mirau fluctuar per les grans ones de tan gran tempestat y fortuna, pervendrà en port reposat e tranquil·le, ab repós, delit e glòria de la sancta religió cristiana.

[10] De les maravelloses visions de la gloriosa sancta Catherina de Sena, y com li fon tret y mudat lo cor per les mans del rey de Parahís

En tan alta altitut de virtuoses obres era muntada en aquesta fonda vall de làgrimes la benaventurada sancta que, encesa en la divina amor, sovint a l'etern creador suplicava que li mudàs lo cor perquè ab més affectada voluntat lo pogués servir y plaure, dient les paraules del gloriós salmista: «*Cor mundum crea in me Deus* [17r] *et spiritum rectum innova in visceribus meis.*»

Axí anaven acompanyades de verdadera amor y caritat aquestes humils e devotes pregàries que a les orelles de la divina clemència arribaren; per on, volent satisfer al desijat desig de la sagrada verge, de aquesta maravellosa visió volgué aconsolar-la: a ella li semblava veure que devallà lo rey dels cels de l'altitut de la real cadira en la sua baxa cetla y, obrint-li lo costat, li pres lo cor, dexant-li lo cors que sens cor vivia.

Espay de molts dies no passava que, essent en una capella de la sagrada sglésia, súbitament una celestial lum la circuhí, enmig de la qual li aparegué lo creador del món, portant en la mà un resplandent e luminós cor que, ab les mans de la sua divina potència, novament creat havia. Stigué axí transportada per la nova venguda de tan alt rey e senyor que, dexats los exteriors sentiments, caygué sobre la

freda terra. Y, acostant-se a ella, ab dolça veu y continença, li dix semblants paraules:

—Caríssima filla Catherina, perquè pochs dies ha que m'enportí lo vostre cor, vull donar-vos aquest, ab lo qual pugau gloriosament viure.

Y, acabant de més avant parlar, la eterna paraula tancà la ubertura que en lo costat li havia uberta, dexant per manifestació de tan manifest miracle en lo costat de la sancta verge un maravellós senyal que de la veritat de tan excel·lent acte fos verdader testimoni.

Tan alegra consolació d'aquella hora en avant dins lo regne de la sua ànima celebrava que alguna humana lengua rahonar no la poria. Tan enceses flames de caritat de la fornal de tan noble cor procehien desijant la salvació del prohisme que lo material foch era fret en comparació de l'ardent foch [17v] de caritat que la inflamava, y, per la gran abundància de tan habundosa gràcia, maravelloses revelations y visions atenyia; senyaladament en lo sanct sagrament de l'altar, que moltes vegades en la sagrada hòstia veya una novedat de tan excelses maravelles que, per cascuna, novells goigs dins lo verger de la sua ànima naxien, y lo seu novell cor dins lo cors ab tan dolça armonia se movia que tots los circunstants a gran maravella convidava.

Essent un jorn en alta contemplació transportada, hoí lo confessor que, ab dolça e baxa veu, la sua lengua semblants paraules formava: «*Vidi archana dei, vidi archana dei,*» e, com fos als exteriors sentiments retornada, no podia cessar que aquelles matexes paraules no repetís moltes vegades. Desijant lo venerable confessor saber alguna de les coses que la benaventurada sancta vist havia, carament la pregà li volgués revelar algun d'aquells divinals secrets que ab tan incomparable glòria havia mostrat veure. Respòs ab humil continença la gloriosa sancta:

—Reverent pare, tan altes, transendents e ineffables són les coses que ab la lum de la divina gràcia he vistes, que·m semblava blasfemar de la eterna bondat si recitar les volia, perquè no y ha algun stil de paraules tan alt que no sia baix per a rahonar los goigs de visió tan excelsa.

Aprés de aquesta solempne y maravellosa visió, per la gran abundància de amor que al seu etern espós tenia, enmalaltí la benaventurada verge, y, en lo dur lit on jahia, encesa de amor divina, ab piadosos sospirs en semblant manera supplicava:

—O, dolç y amantíssim Senyor, fill de Déu y de la gloriosa verge Maria¡ Per què comportau tant temps que aquest [18r] miserable cors me empache[50] que ab vós en lo real strado de la eterna glòria reposar

50. *empatxar*: 'impedir, posar obstacles' (*DCVB*).

puga? Yo, Senyor y spós meu, no desige alguna cosa de aquesta miserable vida, ni altre bé ab la vista del meu enteniment no cerque sinó a vós, tresor de preu incomparable. Delliurau, clementíssim rey y senyor, del penós carçre del cors la mia cativa ànima, perquè, desligada de tan strets ligams, libertament ab vós habitar puga.

Hoïdes per lo gran rey de Parahís tan humils e devotes pregàries, per més omplir de abundoses gràcies lo vexell de l'ànima de aquesta graciosa verge, no volgué que morís, mas que per spay de quatre hores la sua beneyta ànima de la companyia del seu sanct cors fos desunida, merexent en aquest temps veure aquella gloriosa glòria que·ls benaventurats sancts en la ciutat de Parahís ab triunfos de solempnes festes atenyen, y les greus orribles penes que·ls miserables dampnats en lo penós infern dolorosament comporten. Y aprés que tan alta visió li fon mostrada, lo celestial spós, ab affable, graciosa continença, li dix semblants paraules:

—La salut de moltes ànimes, molt amada filla mia Catherina, requir que torneu en la deserta vall de l'abitable terra y sembreu en los cathòlics camps de la sagrada Sglésia militant lavor de tan virtuoses obres que seran salutífera medecina per aquells qui en lo sútzeu lit de annegrides culpes enmalaltexen, y, desemparant la vostra pròpia ciutat de Sena, ireu en altres províncies, guarint ab lo suau engüent de vostra doctrina la infladura de la supèrbia que los grans prelats y ecclesiàstics sostenen.[51]

Acabant lo rey de glòria, Jesús, salvador nostre, tan sanctes y dolces paraules, tornà [18v] en la companyia del cors la gloriosa ànima, y romàs la benaventurada sancta per espay de tres dies ab piadoses làgrimes plorosa, recordant ab devot pensament la granea de la incomparable glòria que vist havia. Y lo que més pogué exugar les habundoses aygües que dels seus plorants ulls corrien fon lo foch de caritat e amor del prohisme, puix per beneffici de aquell era la sua enbellida ànima de l'altitut de tan alta visió en aquesta baxa e miserable terra retornada.

[11] De la gran pietat que als freturosos pobres tenia y de les grans almoynes que feya

Naxien de la font de caritat de aquesta caritativa verge tan abundoses almoynes que tots los freturosos pobres a ella com a

51. Jesús li revela la seua missió en la terra en relació amb els problemes esdevenidors de l'Església.

refugi e infançonia de lur pobretat e fretura recorrien, y perquè sabia que una de les principals scales per a muntar de aquesta fonda vall de misèria a l'altitut del celestial regne és la sancta almoyna, supplicà ab humils paraules a son pare que li donàs licència que dels richs béns de la sua casa pogués distribuir caritats abundoses. Y, puix per lo pare tan desijada gràcia li fon atorgada, secretament, de nit, pa, vi, oli e altres coses a les cases dels vergonyants pobres portava.

Arribà a les sues devotes orelles que, en un carrer que spay de una milla de la sua posada distava, una honesta viuda strema necessitat y pobrea sofferia. Y, encara que la piadosa verge stigués en lo lit malalta, que de la planta del peu fins a la sumitat del cap stava inflada, tenint major pietat e compassió de la pobretat de la enpobrida viuda que de l'affanyós mal que ella matexa sofferia, ab piadoses [19r] pregàries suplicà a l'etern rey de glòria que li donàs força y sforç per a poder portar a la casa de la pobra viuda alguna piadosa almoyna. Y perquè aquesta justa supplicació ab ales de caritat muntava, pogué a les orelles de la divina clemència atényer, per on li fon donat sforç, passant de femenil condició los límits, que ans que la resplandent alba bandejàs de la scura nit les tenebres, pres sobre los dèbils muscles un sach de farina, y cenyint-se algunes coses en la correja y altres portant en la mà, ab plahent y alegre treball se carregà lo pes de tan pesada càrrega, y sens alguna companyia, solament ab la lum de pietat e compassió guiada, sens tembre los temerosos perills de la nit scura, endreçà los devots passos a la posada de la freturosa viuda, les tancades portes de la qual no sens gran maravella trobà del tot ubertes; y, descarregant ab alegra voluntat tan fexuga càrrega, tan gran remor féu lo pes del que portava que la son de la adormida pobra pogué despertar y rompre. Fugia ab cuytats passos la caritativa sancta perquè no fos coneguda, mas a la ansiosa viuda lo gran desig de saber qui li havia fet tan abundosa subvenció portava al seu pesat cors laugeres ales, corrent tan laugerament que no molt luny del seu carrer la pogué atényer; a la qual la humil sancta humilment pregà que tingués callada la sua piadosa almoyna.

Del monestir del benaventurat sanct Domingo venia la insigne verge quant li vengué a l'encontre un pobre que ab plorosa veu li demanà almoyna. Ab presta resposta la humil mansueta sancta li respòs que un poch se volgués detenir, que de casa li portaria al[19v]gun socors ab què la sua fam e misèria seria socorreguda; mas lo pobre, que devia ésser altre que per apariència no mostrava, ab lagrimant veu li dix que en alguna manera esperar no podia. Combatien tan fortment pietat e compassió a la piadosa sancta que romàs ansiosa com, sens fer esperar al freturós pobre, poria subvenir

a la sua strema necessitat e indigència. Y, essent en aquest ansiós devot pensament, se recordà que en los patrenostres[52] una creu d'argent portava, la qual, trencant lo fil on estava enfilada, ab alegra y liberal voluntat la donà al freturós pobre. Axí fon plahent y accepte aquesta dolça caritat al creador del món, que en la sdevenidora nit li volgué aparéxer, portant en la mà, de precioses pedres ornada, aquella creu que al pobre era stada donada, dient:

—Amada filla mia Catherina, vós, ahir, ab pietat e compassió, me donàs aquesta creu que porte, la qual vos promet que lo dia del final juhí, per major delit y glòria vostra, en presència de tota natura angèlica y humana vos serà axí ricament com ara la mirau mostrada.

Y acabant semblants paraules desaparegué lo celestial rey de glòria, Jesús, salvador nostre, dexant la pensa de la caritativa verge en fer grans caritats y almoynes endreçada.

No passà spay de molts dies que, venint del mateix monestir, li aparegué un pobre pelegrí que sols la sua amagrida carn una squinçada camisa cobria. Y, ab humil y planyent gest, li demanà alguna vestidura per a cobrir les sues carns descubertes. Axí estava encesa en les caritatives obres de misericòrdia aquesta benaventurada misericordiosa verge que, retrahent[20r]-se en un apartat loch de la sglésia, se despullà una gonella sens mànegues que davall la túnica vestia y la vestí al pobre pelegrí, lo qual, aprés de haver rebut tan liberal almoyna, ab plorosa continença li demanà algunes mànegues per a cobrir los seus dèbils braços. Ab solícita diligència cuytà la devota verge y li portà unes mànegues. Tornà altra vegada lo pobre pelegrí a demanar-li una camisa y la gloriosa sancta, no enujada de tantes demandes, li portà una camisa molt prima. Rebudes per lo pobre pelegrí tan liberals y piadoses almoynes, dix que ell tenia complit recapte per al mester de la sua freturosa persona, mas que la pregava li volgués donar alguna vestidura per a un seu pobre companyó malalt que en l'espital de la insigne ciutat de Sena tot nu romania. Hoïda per la gloriosa benaventurada sancta la demanda del pobre pelegrí, fon un coltell de dolorosa y strema pietat e compassió que la sua ànima travessava, y ab un benigne y piadós gest, y ab los ulls per gran y strema pietat corrents aygües de abundoses làgrimes, li féu semblant resposta:

—No us enujeu, estimat jermà, si la necessitat e pobrea de vostre companyó per mi no és socorreguda, que, si no·m fos vergonya restar nua, aquesta sola túnica que·m resta li haguera donat per almoyna e caritat.

52. *paternòster*: 'rosari' (Casanova 1988: 155).

Ab affable y alegra cara dix lo pobre pelegrí:

—Yo conech la vostra bona voluntat, virtuosa jermana, de la qual só tan content com si de tots los tresors del món haguésseu enrequit la mia strema pobrea.

Ab una claredat tan luminosa que scriure no·s dexa, en la esdevenidora y escura nit li aparegué lo clar sol de justícia, Jesús, salvador nostre, en forma del pobre [20v] pelegrí, vestint aquella roba que en lo dia passat per aquesta liberal y piadosa sancta li era estada donada. Y, fermant en ella los raigs de la sua affable vista, li dix semblants peraules:

—Amada filla mia Catherina, puix vós, de flames de caritat scalfada, per cobrir les mies carns nues en temps y en hora tan freda me donàs aquesta vestidura, yo us vull donar per satisfació una altra roba que, sinó a vós, a tots los altres serà invisible.

Y, finint lo rey de glòria tan dolces paraules, tragué de la naffra del seu sagrat costat una noble gonella de color de ardent carmesí tenyida, que paria a la mesura del cors de la mansueta verge fos estada tallada. Tan gran fon la gràcia de aquest do de preu incomparable que la benaventurada sancta, no solament en l'ànima, mas encara en lo cors, maravellosa reffectió sentia, y jamés en lo fret ivern sentí fredor alguna, ni la calor del calent estiu la fatigava, sobre la qual, en qualsevol temps, sols una simple túnica vestia.

[12] De la gran pietat que tenia als malalts y de la diligència que tenia en servir-los

En l'ospital de la insigne ciutat de Sena tan plena stava de lebrosia una pobra malalta qui ni los que l'espital servien ni alguna altra persona servir la volia. Mas la gloriosa sancta, tota al servir de la divina majestat endreçada, sabent la strema necessitat de aquesta pobra dona, ab diligents passos cascun dia la visitava, donant-li no solament a menjar, mas encara ab los seus dèbils braços la girava en lo lit, la dreçava, la netejava, que la infec[21r]ta corrupció que del pudent cors de aquella naxia no la podien de tan piadosa obra retraure.

Envejós l'enemich de natura humana del beneffici de tan meritori treball, posà en l'enteniment de la pobra malalta tan gran desgrat dels continuats servirs de aquesta humil serventa que, per agrahida remuneració, mil injurioses paraules li trametia, y quant algun poch en vesitar-la tardava, ab un fastijós escarn y menyspreu deya:

—Bé sia venguda la senyora reyna! O, com és puxant reyna aquesta que tot lo dia en la sagrada església contempla!

Mas a la mansueta verge semblants escarns la fermetat del seu admirable tento[53] no movien, ni la ingratitut y desconexença de la ingrata malalta pogueren mudar lo perfet estament de la sua virtuosa vida. Y, ab benignes y humils paraules, la insigne benaventurada verge responia:

—No us enujeu de la tarda de ma venguda, stimada jermana, que molt prest sereu del que haveu mester servida.

Era la resposta de la iniqua malalta a tan benignes mansuetes paraules aument de multiplicades injúries. Maravellaven-se tots los qui la veyen de tan simple humilitat y paciència, y entre los altres sa mare, que ab discretes amonestacions la pregava se volgués dexar de servir aquella perversa pobra, que la continuada conversació la faria tornar lebrosa. Responia ab dolces paraules la gloriosa filla que ella la supplicava que no li volgués empaxar los drets camins de tan virtuosa obra, puix tenia ferma sperança que l'etern metge Jesús, qui ab lo suau engüent de la sua preciosa sanch en l'arbre de la vera creu escampada guarí la lebrosia de natura humana, guardaria la sua persona de tan abomina[21v]ble màcula. Tornà altra vegada l'enemich de natura humana, cruel dimoni, a voler destorbar tan virtuosa servitut y obra, fent que les mans de la sagrada verge de les plagues de lebrosia se omplissen. Mas, vengut lo temps que la pobra malalta morí, fon mortallada per les lebroses mans de la misericordiosa sancta, les quals, aprés de haver acabat tan meritori acte, tornaren pus netes e blanques que en nengun temps fossen estades, lo que permeté la divina bondat per major lahor y glòria d'aquesta gloriosa sancta.

Aprés de haver acabat tan gloriós exercici, no cessà la caritativa verge començar altra excel·lent obra sobre los alts fonaments de humil caritat fabricada. Fon en la matexa ciutat de Sena una dona nomenada Palmèria[54] que, vençuda per iniqua enveja, tan terrible oy e ira a la gloriosa sancta tenia que, no solament en secret, mas encara en públich, de falsos nefandíssims crims la infamava. Conexent la humil sancta tan manifests senyals de iniqua malvolença, treballava per diversos camins de humilitat e paciència si poria apagar les cremants flames de tan encesa ira. Mas la envejosa dona tant més en altitut de superba malícia lo seu irat cor muntava quant en més altes obres de profunda humilitat la benigne humil sancta devallava, la qual, mirant ab la vista de pietat la pèrdua de l'ànima de la envejosa dona, ab humils devotes pregàries, al seu gloriós spós Jesús supplicava que

53. *tento*: *m.* (castellanisme) 'esment, atenció a allò que un fa' (*DCVB*). Documentat també en el *Procés de les Olives*.

54. En la *Legenda* de Ramon de Càpua es relata que aquesta era una companya del seu orde.

no volgués punir lo crim de tan maliciosa culpa. Mas lo misericordiós Senyor, perquè volia per prechs de la benaventurada verge salvar tan perduda ànima, li donà en lo cors un cruel flagell de penosa malaltia.

[22r] Sabent la piadosa sancta que Palmèria de terrible mal stava malalta, sovint, ab alegra voluntat la visitava, treballant ab humils servirs y paraules de bandejar de la enfosquida pensa de aquella la verinosa malícia. Mas a la iniqua malalta no podien amollir tan humils obres, ans, lo seu cor, tornant pus dur que roca, lançava de la sua posada la benaventurada verge quant per visitar y servir-la venia. Y, ab lo verí de tan pestilent ira, sens confessar ni rebre los sancts sagraments de la sancta cathòlica Sglésia, a la mort se acostava. Y axí, la humil devota sancta, tota de ardent caritat encesa, se retragué en la sua devota capella, y ab humils devotes oracions al celestial spós en semblant manera supplicava:

—Senyor, Déu y creador meu, no comporte la vostra bondat y clemència que per ocasió mia les ànimes a la imatge y semblança vostra creades hajen passar turment en lo gran foch de les eternes penes. No vullau que la malalta ànima de Palmèria, a la qual yo devia ésser instrument de salut perpètua, sia mijà de la dampnació eterna. Sia, Senyor, aquest tan fort juhí luny de la multitut de les vostres misericòrdies, sia apartada de la vostra eterna bondat aquesta permissió de tan strema pena. Hajau, Senyor misericordiós, pietat de l'ànima comprada ab l'infinit preu de vostra sanch preciosa. O, rey dels cels y de la terra, són aquestes les promeses ab què vós, senyor y Déu meu, ab liberal voluntat me offerís que yo seria saludable remey per a les malaltes ànimes del proïsme? Y perquè yo, Senyor misericorde, tinch ferma sperança en la vostra infinida pietat e clemència, de aquest loch partir no dellibere fins haja obtés perdó e vènia de [22v] les iniqües culpes de la enmalaltida Palmèria.

Foren de tanta virtut aquestes humils devotes pregàries que la peccadora ànima de la trista malalta dins lo malalt cors aturar pogueren, havent tres jorns e tres nits que semblant a persona morta estava en agonia posada. Y, en aquest temps, la benaventurada verge stigué en devotes oracions e pregàries, les quals foren axí per lo rey de glòria, Jesús, salvador nostre, hoïdes, que ab dolça suavitat tocà lo dur cor de Palmèria, fent-li obrir los ulls del tenebrós enteniment per a mirar lo greu peccat y offensa que cometia en tenir a la sagrada verge tan iniqua malvolença. Aprés que ab recort de dolorosa contrictió fon recordada, tramés per[55] la humil, mansueta y

55. *trametre per algú*: 'enviar a cercar aquella persona' (*DCVB*).

benaventurada sancta, y, conexent los mals de la sua naffrada consciència, del profunde centre de tan iniqües culpes ab altes y lamentables veus en presència de tot lo poble la supplicava li volgués perdonar tan grans offenses, que certament conexia per mijà de les sues sanctes pregàries la divina misericòrdia li havia resuscitat l'ànima, que en lo vil e pudent sepulcre del cors gran temps havia portada morta, y la havia apartada del dolorós camí de la dampnació eterna, prometent-la acollir en los regnes de la sua ineffable glòria. Acabant tan sanctes discretes peraules, havent rebut los sagraments instituhits per a la salut de nostres ànimes, donà la convertida malalta en les mans de son creador la libertada ànima per a possehir los transcendents delits de les eternes benaventures.

[13] Com obrà un altre acte de caritat y com fon coronada d'espines

[23r][E]ncesa[56] de fo[c]h de caritat aquesta insigne sposa de Jesús, una altra obra de misericòrdia volgué obrar en los matexos dies. Fon en la ciutat de Sena una dona nomenada Andreua, que, de orrible malaltia de càncer detenguda, tan pestilent corrupció exia del malalt cors de aquella que no·s trobaven serventes que servir-la volguessen. Tenint la piadosa sancta compassió de tan deserta malalta, anà a la casa de aquella, offerint-li promptes servirs tot lo temps de son viure, y, posant en obra tan alegra servitut, ab devota diligència les canceroses plagues li netejava, que la corrupta infecció que de tan orrible mal naxia no la podia de tan meritori acte retraure; tant, que la entrestida malalta se maravellà de veure tan gran constància de pensa, tan gran plenitut de caritat, tan gran abundància de amor en una verge de edat tan tendra. Mas lo cruel enemich de natura humana, envejós del beneffici de tan meritori treball, per fer apartar la benaventurada verge de tan virtuosa obra, féu exir de la orrible plagua tan gran pudor que lo reposat ventrell li mogué a vòmit. Tenia axí la sua ferma voluntat fermada sobre la eleta pedra, Jesús, que, ab justificada fellonia, se mogué contra si matexa dient:

—O, abominable cors meu, per què tens en oy aquesta pobra malalta, comprada ab la preciosa sanch de l'anyell sens màcula, rey de glòria infinida, no recordant-te que pots venir en semblant o major malaltia? Mas yo·t promet que no restaràs[57] sens punició e càstich a d'[a]questa tan greu offensa.

56. Elisió a causa de l'absència de la lletra capital en l'original.
57. *reastras* en l'original.

Y, dexant-se de més dir, inclinà lo cap posant la boca sobre la orrible plaga, y tant stigué en aquell saludable acte fins que la sua rebel·le carn fon al seu de[23v]vot sperit subjecta. Moguda de pietat, la enmalaltida dona ab lagrimant veu deya:

—Lunyiau-vos, stimada cara filla mia, de pudor tan abominable y no vullau corrumpre a vós matexa ab la infectió d'aquesta cruel y orrible plaga.

Mas la excel·lent benaventurada sancta, jamés se volgué partir fins hagué del cruel enemich de natura humana la malícia vençuda, lo qual, mirant que no podia vençre aquesta invincible sancta, girà los combats de les sues iníqües temptacions a la envellida malalta, posant-li en la trista pensa un novell desgrat dels agradables servirs que ab tan continuats treballs la gloriosa sancta li feya. E, axí, l'enemich de natura humana, batent les ales de temptació, encengué en lo cor de la vençuda malalta foch de tan encesa ira que alguna cosa de tan gran offensa a la sua vista presentar no·s podia com la benigna presència de aquella qui ab tan alegra servitut la servia, presumint que, en lo temps que ab ella la gloriosa sancta Catherina no atura(a)va, en alguns actes de reprovada maldat l'ordenat temps de la sua vida despenia. Tan granment havia encés lo cruel temptador en la pensa de la peccadora malalta flames de verinosa malícia que, no sols amagadament la infamava, mas encara públicament deya que era estada viciosament corrompuda, havent la flor de la sua virginitat perduda. Arribà aquesta reprovada infàmia a les benignes orelles de les reverents religioses del sagrat orde del benaventurat sanct Domingo, les quals, essent laugeres en creure y donant fe a tan iniqües peraules, a la gloriosa sancta digueren com era stada enganada, havent trencat lo alabaust de la sua virginitat pura, a les quals peraules [24r], ab humil gest y paciència, sens malahir ni rependre a qui tan falsament la infamava, féu semblant resposta:

—Estimades jermanes mies, per gràcia de Jesús, Déu y senyor nostre, yo só verge y seré tant temps com la vida lo meu ésser acompanye. Y la flor de la mia virginitat en les mans de la divina custòdia he acomanada, perquè en los vergers de Parahís dolç y preciós fruyt collir puga. Y vosaltres no us vullau scandalizar de tan falsa infàmia en les vostres orelles per l'infernat cultivador sembrada que, per resistir a la sua cruel força, yo no cessaré de servir ab la acostumada caritat a d'aquella qui tan injustament me diffama.

Aprés de haver respost tan discreta resposta, recorregué la humil sancta ab elevada pensa a la infinida clemència, que, venint la sdevenidora nit se retragué en la sua secreta cetla y, ajenollada en la dura terra, lançant dels plorants ulls abundoses aygües, a l'etern rey

dels cels y de la terra, ab fervent devota oració, a semblants paraules féu principi:

—O, font de pietat inmensa regant de amor tota l'abitable terra, pèlech sens fons on misericòrdia reposa! Vós, Senyor benigne, qui per conservació de la fama de la sacratíssima verge Maria, mare vostra y senyora nostra, volgués que del benaventurat sanct Josef fos sposa, guardau, Senyor, la mia fama, la qual innumerables vegades en les vostres divines mans he acomanada; que vós, inmens Senyor, ab lo vostre infinit saber, sabeu que totes aquestes alevades infàmies són laços del cruel dimoni, enemich de natura humana, perquè de tan meritòria servitut los meus guiats passos detinga. Ajudau-me donchs, Déu y senyor meu, puix la mia puritat e innocència a vós és certa e manifesta [24v], e no permetau que l'antiga serp enemiga de natura humana, la qual ab les armes de la sanctíssima creu haveu vençuda, puga taquar ab lo verí de la sua perversa malícia la mia conservada fama.

Orant de aquesta manera la benaventurada sancta, li aparegué lo gran rey de Parahís, tenint en la dreta mà una daurada corona en admirable artifici de precioses pedres enrequida, y en la mà esquerra una altra corona de agudes spines composta, dient semblants paraules:

—Necessària cosa és, stimada sposa y filla, que de aquestes dos corones siau diverses vegades coronada. Elegiu si voleu en aquesta present vida de aquesta corona d'espines ésser coronada y en la sdevenidora de la corona de or admirable o en aquest baix món de la corona de or y en l'altre de la corona d'espines.

—Gran temps ha, — respòs la gloriosa sancta— Déu, senyor e creador meu, que yo he denegat la mia voluntat pròpia, preposant solament seguir la vostra, per on yo no puch fer electió alguna. Emperò, misericordiós Senyor, si a vós és plahent que yo elegeixca, yo, Senyor, elegeixsch a la vostra sacratíssima passió conformar-me y acceptar qualsevol dolor y pena per alegra y contenta benaventura.[58]

Acabades tan sanctes paraules, pres ab dues mans de la sagrada mà del rey de glòria la corona d'espines, posant-la ab tan gran força sobre·l seu tendre cap que les agudes spines fins a la profunditat del cervell penetraren; per on, passada aquesta tan excelsa visió, sentí molts dies actualment intensa dolor en lo cap per les punchades de les agudes spines.

Aprés de la coronació de la trihunfant sposa, ab alegra y affable veu, li dix lo divinal spós:

58. Veiem com santa Caterina manifesta el seu desig de seguir el camí de Crist i, com ell, sofrir els dolors.

—Puix en les mans de la mia divina potència són [25r] totes coses y he comportat que aquest tan gran scàndel e infàmia vostra se segueixqua, yo·l faré prestament de les humanes penses caure. Perseverau, sposa mia, en la diligent servitut de aquella antiga malalta, que de l'enemich diable que vol empachar tan virtuosa obra yo us faré gloriosa victòria atényer.

Hoint en aquest temps la mare de la gloriosa sancta la infàmia que a la sua puríssima filla era falsament aplicada, li dix:

—Amada filla, diverses vegades vos he dit que no vullau servir a d'aquella reprovada malalta, mirau quin premi atenyeu dels multiplicats servirs de servitut tan affanyosa. Si més avant la serviu, no és mester que us nomeneu ma filla.

Eren aquestes paraules de la mare mogudes per l'astúcia de l'enemich dimoni que, per obeir a d'aquella, pogués la devota filla de tan sancta servitut retraure. Mas la insigne verge, conexent de quin pou y abís brollaven, ab affable y graciós gest en semblant manera responia:

—Cascun jorn miram, senyora mare, que nostre senyor Déu, per la abominable ingratitut dels hòmens, no cessa escampar entre los peccadors los richs tresors de la sua sancta gràcia; y no ignora vostre saber, sabuda mare mia, que, penjant en l'arbre de la sancta creu, pregà per aquells qui cruels y doloroses penes li donaren; y bé conexeu, dolça senyora, que si lo socors de la mia servitut a la pobra malalta desempara, molt prest pendrà fi de la sua vida lo terme. E si ara per los astuciosos engans de l'enemich de natura humana és stada decebuda, per ventura ans de molt temps serà per la lum de la divina gràcia tan il·luminada que clarament veurà les tenebres de la sua errada culpa.

Acabant de rahonar tan justificades rahons, presa licència [25v] de sa mare, anà ab solicitut de alegra diligència a servir la desesperada malalta.

Volent la divina pietat la scura pensa de la enmalaltida dona il·luminar, li féu semblant visió veure: que, essent la excel·lent sancta prop lo seu lit on jahia, véu entorn de aquella una tan maravellosa resplandor, causant-li tan strem goig y alegria que totes les miserables penes que la penosa malaltia li procurava li feya oblidar y perdre. Mirant ab gran maravella claredat tan luminosa, véu la cara de la resplandent verge axí en una admirable majestat transfigurada que més cosa celestial que humana representava. Ab la lum de tan clara visió pogué veure, en los retrets de la sua enfosquida consciència, lo greu peccat que contra la humil sancta cometia, tenint-se per abominable pecc(c)adora de haver falsament infamat tan famosa

verge. Y, desaparexent aquella il·lustrada visió, ab plors, gemechs e sospirs, demanà perdó a la mansueta sancta de la sua perversa malícia.

Ab dolces paraules la consolava la excel·lida verge, atorgant-li perdó de les comeses offenses. No tardà la contrita malalta trametre per totes aquelles persones a qui havia dit mal de la sagrada sancta, a les quals manifestà la perfeta sanctedat, la sancta perfectió y la clarejant resplandor que de la luminosa cara de aquella havia vist nàxer; per on, la resplandent fama de la insigne verge, que l'infernat dimoni volia enfosquir y apagar, fon sobre les altes torres de les memòries dels hòmens altament exalçada.

Envejós l'enemich de natura humana de la exaltació de tanta sanctedat y fama, volgué tornar a combatre aquella que tantes vegades en estreta liça vençut lo havia, que un jorn, descobrint y lavant aquesta humil serventa les orribles plagues de la convertida malalta, [26r] tan infecta corrupció surtí de aquelles que lo ventrell a prest vòmit li féu moure. Conexent que era diabòlica temptació, per poder tan cruel enemich sobrar y vençre, pres una escudella de aquelles pudents aygües que de tan antigues plagues corria, dient:

—O cors meu, vil y abominable, yo·t faré estojar dins les tues entramenes lo que tan fortment abomines.

Y acabant semblants paraules begué aquelles sútzies aygües, fent de continent fogir d'ella temptació tan iniqua. Revelà al seu devot confessor que jamés havia gustat vianda de sabor tan saborosa.

En la esdevenidora nit li aparegué lo redemptor del món mostrant-li aquelles cinch sacratíssimes plagues que per salut de l'humanal linatge en lo mont de Calvari havia rebudes, dient:

—Filla mia Catherina, molts affanys, treballs e congoxes haveu per amor de mi sostengut, y moltes cruels batalles haveu vençut ab les armes de vostra invencible constància; mas ahir me fos molt accepta quant, ab la ardor de caritat, begués alegrament tan sútzia e podrida bevenda, per remuneració de la qual beureu un cordial julep[59] excel·lint qualsevol endolcida liquor que en humana natura compendre ni ordenar se puga.

Y de tal manera parlant, acostà lo cap de la benaventurada verge a la sacratíssima plagua del seu sant costat dient:

—Beveu, filla mia, aquesta cordial bevenda que omplirà la vostra ànima de suavitat maravellosa.

Mirant la gloriosa sancta que tenia posada la boca a la vena de la font de vida, begué aquella preciosa liquor que de la abundant apothecaria de aquella divina naffra brollava.

59. *julep*: 'poció calmant composta amb aigua destil·lada i xarop' (*DCVB*).

[14] De alguns maravellosos actes obrats per la gloriosa sancta per salut de moltes ànimes

[26v] Aprés que la sagrada verge de la preciosa font del divinal costat hagué begut aquell suavíssim julep, fon axí de tan gran plenitut de gràcies abundosa que moltes ànimes per mijà de les sues sanctes oracions foren del camí del tenebrós infern y del penós purgatori apartades.

Plagué a la divina voluntat que lo pare de la gloriosa sancta enmalaltís y, acostant-se al darrer terme dels seus avançats dies, supplicà la devota filla ab humils pregàries al creador de la vida que l'ànima de son pare no passàs per los cremants fochs del penós purgatori, mas que dretament muntàs de aquesta fonda vall de làgrimes a la celcitut de la ciutat de glòria. Al so de la derrera síl·laba de tan devotes supplicacions, li fon respost que lo decret de la divina justícia decretava que, puix l'ànima de son pare no era perfetament purgada, no podia muntar a possehir la eterna benaventura sens devallar a purificar-se en la fornal del cremant purgatori. Conexent la gloriosa sancta que la divina justícia devia ésser observada, tornà a supplicar al gran rey de Parahís que, per la sua inmensa pietat, volgués que les penes que l'ànima de son pare havia a sentir en lo trist purgatori sentís ella en lo seu cors en aquest món miserable. Axí foren per la divina audiència aquestes caritatives pregàries hoïdes que, de continent, dexant lo carçre del cors, se partí la sancta ànima de son pare a possehir la libertat de la eterna vida, y, d'aquella hora en avant, romàs la beneyta verge ab un tan gran mal de ventrell que tot lo temps de son viure li donà dolorosa pena, en satisfactió de la pena que·n lo penós purgatori l'ànima de son pare [27r] sentir sperava. Aparexia-li moltes vegades ab luminosa claredat la resplandent ànima, fent-li gràcies de la inestimable gràcia que per mijà de les sues devotes oracions aconseguit havia, revelant-li ab un goig que scriure no·s dexa molts secrets de la eterna glòria.

Pochs jorns aprés que aquesta insigne verge hagué obrat en la sanctificada ànima de son pare tan sancta obra, enmalaltí un rich ciutadà, blasfemador, jugador, ple de abominables peccats e vicis; y, conexent que la sua vida se apoquia, lo desemparà lo metge corporal, acostant-se a ell lo confessor, metge spiritual de la sua nafrada ànima; y, ab paraules de verdadera fe y caritat acompanyades, lo amonestava volgués confessar los greus peccats y culpes, lo qual, ni ab la temor de les infernals penes, ni ab la dolçor de la divina misericòrdia, jamés li pogué amollir l'endurit cor per a rebre los sagraments instituhits per a la salut de les enmalaltides ànimes, mas, desestimant

tan saludables remeys, a la eterna dampnació se acostava. Hoint la gloriosa santa de aquest peccador malalt la obstinació perversa, de piadosa compassió moguda, del començ de la nit fins al principi del dia, ab devotes pregàries a Déu pregava que volgués haver misericòrdia de la perduda ànima de aquell miserable malalt, que, no mirant la lum dels sancts sagraments, a les tenebres del fosch infern caminava, dient semblants paraules:

—A la celcitut de vostra alta majestat, rey y senyor dels cels y de la terra, tan humilment quant puch supplique vullau hoir les adolorides veus d'aquesta humil serventa. Vós, resplandent ciri, qui ab tan ardent caritat cremàs en l'alt mont de Calvari, no vullau amagar a d'aquest enfosquit peccador la lum de la vo[27v]stra beneyta gràcia, mas, ab la resplandor de la vostra sancta guia, delliurau-lo de les escures tenebres dels seus peccats y culpes, obrint-li la porta de gràcia, la qual, per la culpa dels seus abominables vicis, li és stada tancada. No vullau, misericordiós Senyor, de l'altitut de vostra inconparable glòria oblidar-vos de aquest peccador posat en aquesta fonda vall de làgrimes; recorda[u]-vos[60] de la sua fragilitat per la granea de vostra gran misericòrdia y, puix en l'arbre de la sancta creu morís per los peccadors, no vullau apartar de aquest gran peccador los vostres misericordes ulls ni lunyar de aquell la mà de vostra pietat e clemència. O, metge perfet, sanau la sua nafrada ànima de les envellides naffres que la naffren! Humiliau lo seu superbo esperit, castigau la sua carn viciosa, fermau-lo en sanct y bon propòsit de esmenar les erres de la sua errada vida y portau-lo en estament de verdadera penitència, perquè, guiat per aquella, en la profunditat de la eterna mort no puga caure.

Tan gran poder y força tengueren tan humils pregàries que venceren l'invencible, fent-li girar los ulls de pietat a la perduda ànima del trist malalt que peria, que en la escura nit una celestial veu li dix:

—O tu, qui jahent en lo lit de ennegrides culpes a les fosques tenebres de la dampnació eterna camines! Sàpies que per prechs de Catherina de Sena lo etern jutge Jesús és aparellat perdonar-te les tues innumerables culpes y ha convertit la sua justa punició e justícia en misericordiosa pietat e clemència.

E, callant aquesta gloriosa veu, parlà cridant lo malalt e dix:

—Vinga lo confessor, verdader metge de la mia enmalaltida ànima! Vinga, que yo li vull confessar y manifestar les pudents y abominables taques que la enlegexen, que, per inter[28r]cessió de la devota

60. Pèrdua gràfica de la vocal per assimilació amb la consonant següent.

Catherina de Sena, he obtés de la divina misericòrdia remissió de tots los meus abominables peccats e vicis!

Vengut lo venerable confessor, lavà als peus de aquell lo convertit malalt ab abundoses làgrimes les podrides naffres de la sua malalta ànima, la qual, dexant lo cors, untat dels sagraments de la Sglésia, muntà en aquella pàtria del realme celestial per a possehir los abundosos béns de la eterna vida.

Dos famosos ladres, condempnats a mort per los seus abominables ladronicis, foren per la justícia portats al suplici, los quals, ni essent detenguts en lo carçre, ni acostant-se a la mort, jamés volgueren confessar los seus peccats y culpes, mas, indignats contra nostre senyor Déu, ab irades peraules de la sua majestat blasfemaven. Passant per la posada on la gloriosa sancta abitava, véu per les feses[61] de la tancada finestra[62] que circuhits de innumerables sperits malignes ab gran desesperació a la mort se acostaven. Axí mogué a pietat aquesta piadosa vista la gloriosa sancta que, retrahent-se en una devota capella, ajenollada en terra, per la il·luminació dels miserables ladres en semblant manera supplicava:

—O, clementíssim Déu y senyor, no desempare la vostra misericòrdia les creatures a la similitut e imatge sua formades, les quals haveu comprat ab la vostra preciosa sanch! O, misericordiós rey y senyor! Vós, qui aseyt en la cadira de la sancta creu perdonàs al ladre il·luminant la sua enfosquida ànima de tan resplandent lum de gràcia que, en lo temps que los vostres amats dexebles fugiren, ell vos confessà verdader Déu creador del cel y de la terra —lo que vós, Senyor, fes per liberalment donar als seus semblants de perdó segura esperança—, perdonau, donchs, piadós Senyor, [28v] a d'aquests peccadors ladres, qui ab tan gran escuredat de peccats a la scura y lamentable presó del fosch infern acaminen.

Acabada semblant oració, ab cuytats passos seguí los dos obstinats ladres, regant los seus pits de piadoses làgrimes perquè los (los) endurits cors de aquells en la fervor de tan calentes aygües se amolissen. Enujats los infernats dimonis de la sua tan presta venguda, ab irades menaces li deyen que se'n tornàs, que altrament li donarien molta congoxa. Mas la sforçada sancta, no tement de tan cruels enemichs les menaces, se acostà als ladres fent a tals peraules principi:

—No tingau, jermans meus, los ulls de l'ànima vostra tancats a la clarejant lum de la sancta fe crestiana. No vullau, ligats ab les cadenes

61. *fesa*: 'fenella; obertura estreta i llarguera' (*DCVB*).

62. Peres vol destacar que santa Caterina estava tancada dins la seua cambra, com corresponia a les dones de l'època, i només veu l'escena entre les escletxes de la finestra.

de abominables pecats, ésser eternament catius en lo trist dolorós carçre de l'infern profunde. No vullau desamar al vostre creador, qui per sola amor vos ha creats de no-res per voler-vos donar aquella eterna glòria que tan justament per vostres demèrits merexeu perdre. Mirau, germans meus que, essent verdader Déu volgué ésser home y tant ha amat los hòmens que aprés de ésser vituperat, scarnit, coronat d'espines, açotat e batut, encara volgué morir perquè los hòmens la eterna vida aconseguissen. Amau-lo donchs, germans e fills meus, que encara que de vosaltres sia tan vituperosament blasfemat, ab los braços uberts espera la reconciliació e penitència vostra. Bateu ab dolorosos sospirs la pedrenyera del vostre endurit cor, perquè alguna purna[63] de la divina gràcia en amar la sua majestat vos encenga. Y abraçau ab les mans de ferma creença la real bandera de la creu tenyida de la sua preciosa sanch, invocant de la sua sacratíssima passió los mèrits, [29r] suplicant la sua inmensa pietat que no vulla mirar la multitut dels vostres abominables peccats mas la granea de la sua infinida clemència, puix en la celestial cort ell és advocat y jutge de tots aquells qui, ab dolorosa contricció, misericòrdia li demanen. E, de tal manera reformats, no devallareu aprés vostra mort a la profunditat del regne de tenebres, mas, ab ineffable triumfo, muntareu a possehir les altes cadires que los adherents al superbo Lucifer per la sua trista culpa perderen.

Acabant semblants amonestacions la gloriosa sancta, lo raig de la divina gràcia entrà en l'endurit cor dels ladres, escalfant la freda consciència que, ab la fredor de fe, paralítica e quasi morta jahia; per on, ab gran instància, demanaren los confessors, confessant y conexent la granea de les offenses que tan granment contra son etern creador havien comeses, cambiant en loables lahors les blasfèmies que contra la divina justícia ab irada lengua explicaven, de manera que la divina misericòrdia destil·là en lo cor dels convertits ladres lo bàlsem de la sua ineffable gràcia per los devots prechs de aquesta gloriosa sancta.

[15] De alguns miracles obrats en la salut de l'ànima de sa mare y de algunes altres persones, y com multiplicà lo pa e lo vi

Enmalaltí de una greu malaltia la mare de aquesta gloriosa sancta y, desijant que los seus avançats dies no finassen, pregà a la sancta filla que pregàs per la sua sanitat y vida. Per obeir als manaments

63. Forma valenciana d'*espurna* (*DCVB*).

de la enmalaltida mare, ab devotes oracions suplicà la divina majestat que li volgués donar sanitat, delliurant-la del perill de tan perillosa [29v] malaltia. Essent en aquesta devota supplicació, una celestial veu li dix que millor fóra que sa mare morís y no veuria les grans congoxes que li eren aparellades si més avant lo terme de la sua curta vida se allargava. Hoïda la celestial veu, se acostà a la mare y, ab peraules de dolça consolació acompanyades, la consolava que prengués en paciència la mort, fent lo seu voler a la divina voluntat conforme. Eren odioses a la mare aquestes salutíferes paraules perquè molt amava lo viure y, ab lagrimant veu, tornà a pregar la benaventurada filla que pregàs per la sua sanitat y vida. Mirant la humil, obedient, mansueta sancta lo desig gran de la mare, suplicà a l'etern metge Jesús que no comportàs que l'ànima de sa mare se partís de la companyia del cors fins que fos ab la sua sancta voluntat feta conforme. E, axí, era entrevenidora entre Déu y sa mare, pregant a d'aquella que del voler de la divina voluntat fos contenta, y supplicant a Déu omnipotent que no volgués que morís fins que ab la sua recta voluntat fos dretament conformada. E, axí, per prechs de la benaventurada filla, cobrà la perduda sanitat la mare, que per naturals remeys guarir no podia, vivint fins a l'alargat terme de huytanta-nou anys, sentint en aquest tan gran temps tan innumerables treballs y congoxes que moltes vegades se enujava de tan largament viure.

Permeté aprés de aquesta tan larga vida la divina permissió, per més glorificar la fama de la gloriosa benaventurada sancta, que morí la envellida mare sens confessar ni rebre los sancts sagraments instituhits per la cathòlica Sglésia, del que granment fon trista, y, levant los ulls a la celestial spera, ab multiplicats sospirs e plors, en semblant manera ora[30r]va:

—O, metge perfet, salut e vida eterna, qui per matar la mort que la trista natura humana matava volgué devallar de la sumitat del cel en lo delitós verger de l'inmaculat e verge ventre, perquè de vós, gloriós arbre, produhís un tan medicinal fruyt que les malalties de natura humana complida y perfeta sanitat atenguessen! Resucitau, Senyor benigne y misericorde, la vida de la mia morta mare, perquè la sua trista ànima en los plorosos regnes del fosch y trist infern eternam[en]t no lamente. O, senyor y Déu meu, pèlech sens fons de pietat infinida! Són aquestes les promeses que vós me teníeu fetes, que negú de la mia casa no cauria en la fonda sija[64] de l'infernat centre? Són aquestes les gràcies que per la vostra infinida clemència

64. *sitja*: (ant.) 'clot profund a la terra' (*DCVB*).

e misericòrdia me atorgàs, que no morria ma mare que no y concorregués la sua voluntat, y ara, súbitament, és morta sens rebre los sancts sagraments de la cathòlica Sglésia instituhits per a curar les ànimes malaltes? Yo, Senyor, per la vostra inmensa bondat, vos suplique que vós façau la mia morta mare reviure, perquè, ajudada ab la virtut dels sancts sagraments, puga muntar a posehir los béns del celestial regne. Girau-li, Senyor misericordiós, los alegres ulls de vostra misericòrdia. Oblidau les sues iniquitats e culpes, que si voleu, Senyor, per los seus demèrits, segons justícia vol, dampnar-la, on serà la vostra misericòrdia, on la vostra pietat e clemència? Mostrau, Senyor, en la mia morta mare la riquea infinida de aquelles, y, encara que ella ni yo merexcam tan alta gràcia atényer, perquè a la vostra excelsa pietat s'esguarda als miserables haver misericòrdia, vos suplique, font de mercé, vullau hoir les mies humils [30v] pregàries, perquè de tan inmens beneffici la glòria del vostre sanct nom axí en lo cel com en la terra eternament sia exalçada.

Axí·s presentaren aquestes devotes supplicacions acompanyades de piadoses làgrimes davant lo divinal conspecte, que no fon possible que no obtinguessen lo que demanaven. Volgué la divina voluntat que lo cors mort de la mare de la insigne verge cobràs l'esperit en presència de moltes dones vengudes per donar-li sepultura, les quals, mirant tan manifest miracle, publicaren per tota aquella terra la gran sanctedat de aquesta sancta verge.

Abitava en una casa molt vella una honesta viuda que solament vivia del que ab lo treball de les sues treballades mans guanyava. Vetlant una nit per a subvenir la sua strema pobrea, caygué una biga de la cuberta, rompent-li en moltes parts les cames. Corregueren a la remor de la cayguda los acostats vehins y trobaren la enpobrida dona que per l'estrema dolor que sentia stava per retre l'esperit en mans del qui l'avia creada. Arribà a les piadoses orelles de la gloriosa sancta aquesta enujosa nova, y, perquè era molt amiga de la congoxada viuda, delliberà sens alguna tarda visitar-la. Ab dolces paraules l'amonestava que prengués en paciència lo penós mal que sentia, tocant-li ab les sues vérgens mans les cames. Fon de tanta virtut aquest gloriós tocar que de continent les trencades cames complida sanitat atengueren.

En una apartada hermita havia trenta-sis anys que un devot hermità en aspredat de continuada penitència vivia. Enmalaltint de greu malaltia, fon portat per alguns qui·l visitaven al spital de Sena. Era lo seu mal [31r] tan gran que los metges, desfiant de la vida de aquell, la presta mort li denunciaren. Ploraven entorn del lit algunes devotes persones, qui per la sanctimònia e aspredat de vida que feya

granment [l']amaven.[65] Vingué la gloriosa sancta per visitar-lo, y, acostant-se a la orella de aquell, li dix que estigués alegre, que no morria de aquella malaltia, les quals peraules, encara que fos posat en agonia, foren per lo trist malalt hoïdes. Tingueren tan gran virtut y força aquestes salutíferes paraules que venceren lo poder de natura, fent lo cors ja quasi mort reviure. Sperant los altres quant a son creador l'esperit donaria, y aparellant les coses necessàries per a la sepultura, se tornà a acostar la benaventurada verge a la orella dient:

—Yo·t mane, sperit, en nom de Jesús crucificat, que de la unitat e companyia del cors no·t partexques.

Acabant semblants paraules, obrí los tancats ulls lo malalt, cobrant aquella perfeta sanitat que ans d'ésser enmalaltit tenia, y vixqué tants anys que la sua vista la mort d'aquesta benaventurada sancta pogué veure.[66]

Era partida de la ciutat de Sena aquesta mansueta sancta, e lo seu camí a visitar algunes devotes religioses que per aquella província abitaven s'endreçava quant, arribant a la casa de un venerable capellà, li portà[67] un nebot que dos anys havia que de malaltia de febres detengut estava, y, ab humils y corteses paraules, la pregà que pregàs per aquell a qui tan gran temps lo penós mal combatia. Tan gran zel de caritat les sues cristianíssimes entramenes inflamava que, moguda de pietat, li dix que quant temps passava que no havia confessat los seus peccats y culpes. Respòs lo malalt que molts anys havia. Tornà a parlar la gloriosa [31v] sancta e dix:

—Per aquexa ocasió ha volgut nostre senyor Déu que sostingau la pena de tan penosa malaltia, perquè és mester aneu a confessar los vostres abominables peccats, la infectió dels quals lo vostre malalt cors e ànima podrexen, y trobareu ab la lum de la divina misericòrdia lo tresor de la gràcia que en lo camí de aquesta morta vida per vostres orribles culpes haveu volgut perdre, y direu ab lo gloriós salmista *"misericordias Domini in eternun cantabo"*.

Obeí tan profitosa admonestació lo discret malalt que, de continent, ab dolorosa contricció, degotant dels seus plorants ulls amargues aygües, anà a confessar los seus pudents peccats y vicis. Acabada tan sancta confessió tornà a la gloriosa verge, la qual, posant-li les mans sobre lo cap, li dix:

65. Sembla que cal el pronom. És una de les poques errades que conté el text.

66. *pogueren veure* en l'incunable, de manera que no hi ha concordança en la frase entre el subjecte i el predicat.

67. *portar*: 'anar a qualcú, a qualque lloc, amb una notícia, comanda, salutació, etc.' (*DCVB*). Amb aquest sentit també està documentada en el *Procés de les Olives*.

—Anau, mon fill, en lo nom de Jesús a vostra posada, que de ací avant no tendreu pus febres.

Foren aquestes paraules de tanta virtut que lo penident malalt cobrà la sanitat que perduda tenia, y tornà de les escures tenebres de la nit de culpa en lo clar dia de la divina gràcia.

En un devot monestir stava una venarable monja, filla de un discret notari, la qual, per los amagats juhins divinals, era per lo maligne sperit tan fortment turmentada que les altres reverents monjes no podien comportar veure tan spantable congoxa. Per satisfer a la voluntat de les devotes monjes, la portà lo congoxat pare a la sua posada, on lo malvat sperit per la boca de aquella parlava en latí, responent a subtils e profundes qüestions de theologia. Staven ab dolor y tristícia los parents, planyent la ineffable congoxa que la turmentada monja sentia, y, ab aquest dolorós pensament, cercaven remeys perquè de tan orrible pena la poguessen fer delliure. Portaren-la a [32r] un devot monestir perquè ab la virtut de les relíquies del gloriós il·luminador de la sancta Sglésia, sanct Ambrós, fugís y la dexàs l'infernat enemich que la combatia y, perquè tan sanctes relíquies neguna cosa li aprofitaren, ab devota voluntat portaren la turmentada monja a la gloriosa sancta Catherina de Sena, la qual, mirant-los venir, y sabent l'ocasió que·ls portava, per fugir dels perillosos laços de vanaglòria, fugí per lo terrat de la sua casa, que per aquells en alguna manera fos trobada ni vista. Recorregueren al devot confessor de la gloriosa sancta, lo qual li manà, en virtut de obediència, que la tingués aquella nit en sa companyia, que per los terribles turments de l'enemich dimoni cruel pena sofferia. E axí, quasi forçada per los manaments del confessor, la tingué tota la nit ab ella, essent ab l'infernat enemich en contínua batalla, lo qual, vençut per l'esforçat poder de la poderosa sancta, se partí ab penosa confusió del penat cors de la monja, tornant a la profunditat del regne de tenebres. Vingueren de matí los parents, lohant y magnificant a Déu omnipotent de tan stimada gràcia, y publicaren per tot aquell poble, ab veu de verdadera fama com aquesta famosa verge ab la força de les sues humils pregàries havia forçat y vençut de l'infernat enemich la encruellida potència, bandejant-lo del cors de la libertada monja en lo penós y miserable exili del trist infernat centre.

Acaminaven per un desert camí en companyia d'aquesta sancta algunes devotes persones que en nombre eren trenta, y com ja quasi les tenebres de la nit la lum del clar dia bandejassen y alguna refectió de corporal vianda en tot aquell jorn no havien rebuda, se acostà la sua devota conpanyona parlant-li en semblant manera:

—[32v] Reverent mare, tan gran cansament y fam aquesta cansada gent turmenta que no sé algú que los seus devots passos guiar puga.

Y en totes aquestes venerables persones no y ha qui porte de menjar sinó una fadrina que quatre pans y dos rahims y una ampolla de vi en una cistella aporta.[68]

Ab alegra y affable cara respòs la gloriosa sancta y dix-li que sens més avant acaminar los fes seure, que la divina providència provehiria de compliment vianda. Sigueren-se aregladament en terra aquelles trenta devotes persones, entre les quals partí aquells quatre pans y dos rahims que la devota fadrina portava; multiplicaren per la virtut d'aquesta virtuosa sancta de tal manera que tots abundosament menjaren, y per major manifestació de tan manifest miracle, encara restaren troços. Donant-los aprés a beure, multiplicà en tan abundosa abundància lo vi d'aquella chiqua ampolla que apagaren la enujosa set que lo larch y enujós camí causat los havia.

[16] Dels grans treballs y persecucions per la Sglésia de Déu y del gran martiri que·ls dimonis li donaren, per lo qual morí

Havia sembrat l'enemich de natura humana en los camps de la cathòlica Sglésia lavor de tan gran iniquitat e malícia que los pobles romans volien matar a papa Urbà, verdader vicari de Jesús, salvador nostre. Mirant la benaventurada sancta que lo pastor y regidor de les cristianes ànimes en tan gran tribulació y congoxa stava, y mirant la ciutat de Roma de infernats demonis plena que lo mogut poble a terrible ira movien, [33r] nit e jorn ab devotes làgrimes al redemptor del món per la custòdia del seu verdader vicari en semblant manera pregava:

—O, clementíssim Senyor! Vós sabeu que la sancta Sglésia, sposa vostra, la qual ab lo tresor de la vostra preciosa sanch haveu enrequida, és stada contínuament per los infels e incrèduls heretges perseguida e combatuda. No vullau, Senyor, que per los cathòlichs crestians, verdaders fills de aquella, de qui han atés tan gran beneffici lavant-los en la font del sanct batisme, sia en alguna manera maltractada. Reteniu, Senyor, la vostra justa ira ab les mans de la vostra infinida misericòrdia, y no abandoneu lo vostre poble, remut en l'arbre de la vera creu del fort poder del príncep de tenebres. Y si la vostra divina justícia ordena que aquest ingrat poble sia punit, yo só contenta que la punició sobre la mia persona vinga, que ab alegra voluntat só contenta acceptar y pendre amarch càlzer de passió

68. *aportar*: (ant.) 'tenir (en ses mans, en sos braços, o en general sobre si) una cosa que pesa' (*DCVB*).

y mort dolorosa per honor del vostre sanct nom y de la vostra gloriosa sposa cathòlica Sglésia.[69]

Pujà tan alt ab ales de caritat lo mèrit de aquesta fervent oració que tocà los sentiments de misericòrdia de la majestat divina, que, de continent, la furiosa ira de l'irat poble romà fon en pau, repós y asossech cambiada.

Mirant los infernats dimonis que aquesta humil sancta ab les armes de la sua devota oració guardava tot aquell desregit poble, ab cruel malícia deyen:

—O, enemiga de nosaltres, puix destorbar la nostra obra treballes, ans de molt temps te donarem tan orribles penes que·t farem la tua vida perdre!

Sens temor de tan espantables enemichs responia la sforçada verge:

—O, cruels enemichs de natura humana! Ni la por de vostres superbes menaces, ni l'espant [33v] de quants treballs, mals y congoxes donar me porieu, de fer tan justes pregàries me poran en alguna manera retraure. Ans, nit e jorn suplicaré al gran rey de Parahís per la cu[s]tòdia e guarda de la sanctificada Sglésia que, per les vostres cruels temptacions, stà en gran tribulació e congoxa constituhida.

Acabades per la gloriosa sancta aquestes paraules, los infernats dimonis, atesa del rey dels cels licència, ab gran crueltat e ira tan fort la turmentaren que no y ha alguna humana lengua que pogués recitar les orribles penes que cada dia li donaven. Ab los treballs de tan affanyosos turments vingué de tal manera a consumir la sua carn turmentada que, semblant a persona morta, la sua reverent cara se mostrava y, en tan gran strem stava la sua carn amagrida que portava dolorosa misericòrdia a qualsevol cruel que miràs estament de tanta flaquea. Y lo major turment que la aturmentava era sentir aquelles spantables veus dels infernats sarjants que ab orribles crits contra ella cridaven dient:

—O, perseguidora del poderós Lucifer! O, desestimadora de la sua gran potència, que tot lo temps de ton viure has perseguit a nosaltres! Ara és vengut lo temps que de tu pendrem complida venjança, y, puix ab la crida dels teus plorosos sospirs lo gran rey de Parahís de aquesta gran ciutat de Roma nos bandeja, nosaltres, ab incomportables colps, bandejarem del teu treballat cors la vida.

69. Oració que recorda l'oració de Jesucrist a l'hort de Getsemaní (Mt 26, 42; Mc 14, 36; Lc 22, 42). Com veiem Peres relata la vida de santa Caterina d'una manera paral·lela a la de Jesucrist.

Acabant tan irades paraules, tan cruels açots e ferides li donaven que tots los qui la veyen stimaven que no havia de veure la lum de l'esdevenidor dia.

Comportà aquesta humil sancta aquests dolorosos turments cascun dia de septuagèsima fins al darrer dia de abril [34r] de l'any mil trescents huytanta, en lo qual dia finí los seus benaventurats dies, muntant la sua resplandent ànima de aquesta fonda vall de tenebres en l'alt luminós mont de Syon ab trihumfo de inestimable glòria.

[17] Com aquesta sagrada verge, vivint en aquest món, desijava desligar-se dels ligams d'aquesta present vida per ésser ab Déu en lo verger de Parahís, segons se mostra per una oració per la gloriosa sancta feta

Acostant-se al darrer terme de la vida aquesta insigne sancta, volia l'etern Déu y senyor mostrar per diversos senyals la senyalada glòria que en los regnes dels cels li volia donar en premi dels meritoris treballs que en aquest treballós món soffert havia, dels quals era hu aquest: que la sua elevada pensa contínuament stava encesa en lo desig de morir, perquè ab Jesús, senyor y creador nostre, pogués eternament viure, y pogués clarament mirar en la celestial pàtria lo que en aquest enfosquit món ab la clarejant lum de fe havia pogut compendre, desijant atényer aquella ineffable alegria de aquelles ànimes sanctes que en la eterna glòria la excelsa divina majestat contemplen; y aquest tan gran desig, tant en més alt grau aumentava, quant més la superna lum la sua aclarida pensa aclaria, lo que per aquesta devota oració, feta dos anys ans que morís, se mostra:

—Lahors y gràcies sien fetes a vós, Déu y senyor, que no haveu menyspreat a mi, factura vostra, ni haveu apartat de mi los ulls de la vostra luminosa gràcia. Vós, qui sou lum verdadera, no haveu mirat la negror de les mies enfosquides tenebres. Vós, verdadera [34v] vida, no haveu mirat al meu esmortit viure; ni vós, verdader metge, haveu menyspreat sanar la mia enmalaltida ànima. Vós, summa puritat, no haveu desdenyat a mi, plena de innumerables misèries. Vós, Senyor, sou infinit e yo finida; vós, verdadera saviesa, e yo, complida follia. Y lo que us mou, Senyor, voler obrar en mi tan misericordioses obres és la vostra sancta caritat, ab la qual il·luminau los ulls del meu enteniment ab lum de clarejant fe perquè yo conega la vostra sancta veritat a mi clarament manifestada. Donau-me, Senyor, gràcia que lo vexell de la mia memòria puga retenir y estojar los grans benefficis que he aconseguit per les liberals mans de la

vostra ineffable clemència; que yo, Senyor, confesse que per vostra inmensa majestat ans só stada amada que creada. O, Déu y senyor meu! Vós sou una mar profunda en la qual, quant més navegue, majors benefficis trobe y quant més trobe, major desig creix en mi de cercar a vós, tresor de preu incomparable. O, redemptor Jesús! Axí com lo cervo ferit desija la font de aygües clares, axí la mia ànima, naffrada del desig de atényer vostra gloriosa vista, desiga partir-se del carçre de aquest miserable cors per anar a vós, font de vida eterna. O, dolç Senyor meu! Quant temps serà amagada la vostra luminosa cara als meus ulls, que ab tan devot desig la desigen veure? Apartau, Senyor, lo meu sperit del tenebrós núvol del cors, y feu-me ésser desijosa de donar aquesta mia morta vida per lahor y glòria del vostre nom sacratíssim. O, redemptor meu! Vós sou mon factor e yo só factura vostra, e yo us he conegut il·luminant-me vós en la recreació que haveu fet de mi per la vostra sanch preciosa. O, misericordiós rey y senyor! Pèlech sens [35r] fons de pietat e clemència, les aygües del qual no són tèrboles, mas clares, perquè algú no tinga temor ni recele de acostar-se a elles. Y aquest pèlech és un spill, que si en la mà de amor és tengut, representa a l'ànima desijosa de embellir-se innumerables benefficis. En la claredat de aquest clar spill és representat a mi que conega a vós, bé infinit, bé sobre tots béns, bé infinidament benaventurat, bé incomprensible, bé inestimable, bellea sobre tota bellea, saviesa sobre tota saviesa. Vós sou saborós menjar dels àngels; vós, cuyt ab foch de caritat, haveu donat a vós mateix als hòmens per saborosa vianda de l'ànima crestiana; y vós, qui sou dolçor sens amargor, ab la vostra saborosa mannà nodriu totes les creatures humanes, essent lo vestiment per a cobrir lur nuditat y pobrea. O, poderós rey dels cels y de la terra! Qui bastarà muntar tan altes lahors que puga lohar l'altitut de vostra majestat inmensa ni referir tan dignes lahors y gràcies per los innumerables dons e benefficis que a mi haveu atorgat, donant-me doctrina de veritat, la qual de nou haveu donat a mi, indigne serventa vostra? Aquesta preciosa doctrina és una singular gràcia sobre les altres generals gràcies. O, dolç Senyor! Responeu a vós matex per mi; vós, qui m'haveu donats tants dons, satisfeu a vós mateix per la liberalitat de tan innumerables béns com he aconseguit de vostres mans sacratíssimes, ho infundiu en mi alguna clarejant lum per mijà de la qual lo meu enfosquit enteniment puga trobar tan altes lahors e gràcies que a la celsitut de vostra excelsa majestat pertanguen.

Per aquesta devota oració se mostra ab quin ardent [35v] desig desijava la gloriosa sancta per lo camí de la mort passar al celestial regne per ésser ab Jesús, qui és de tot bé fi e perfectió perfeta.

[18] Del trànsit de la gloriosa sancta y del sermó o rahonament que ans de morir féu a les sues espirituals filles

Sabent per clara revelació aquesta sagrada verge que la desijada hora de la sua gloriosa mort se acostava, ab un desig de goig inestimable, ab una amor de caritat encesa, convocà tots los fills e filles sperituals, fent-los una dolça exortació en estil de semblant manera:

—Amats fills meus, los qui laugerament volen anar a servir a l'inmens rey de glòria se deuen despullar no solament de la sensitiva amor que tenen a les persones, mas encara a totes les coses creades, perquè, descarregats y despullats de tan fexuga càrrega, millor per lo dret camí dels divinals servirs acaminen; lo que no és possible se acabe si lo socors y valença de la devota oració los vostres ordenats passos no guia. Despeneu tot lo temps de vostre viure en sanctes oracions perquè vistau a la voluntat un noble àbit que, despullada la pesada roba de la mundana amor, gloriosament la vostra ànima vista. E, si alguna enujosa adversitat vos enuja, ab contentat y alegre voler per vosaltres sia acceptada, que de la flama de la divina amor devalla perquè en la fornal de aquella tribulació se purgue l'ànima de sútzies taques enlegida. Siau contínuament promptes obeir al voler de vostres superiors, stimant que los manaments y ordinacions de aquells per aument de virtut de la divina voluntat procehexen. No vullau jutjar ni menysprear vostre prohisme, encara que algun greu y abominable peccat cometa, [36r] mas pregar a la divina bondat que li vulla atorgar esmena de les sues errades obres. Teniu contínuament en totes vostres necessitats y fretures segura sperança en la divina providència, la qual socorre y jamés defall als que en ella segurament confien. Pregau per la refformació de la santa Sglésia, y per lo seu benaventurat vicari.

Aprés que aquestes sanctes rahons los hagué rahonades, ab una dolça continença, los dix semblants paraules:

—A la divina bondat ha plagut, stimats fills e germans, que sobre aquest miserable cors haja gran temps portat un fexuch pes de diverses malalties, y, per licència divina, lo cruel enemich de natura humana me ha tan cruelment turmentada que de la sumitat del cap fins a la planta del peu, a semblança de Job,[70] no tinch en la mia dèbil persona alguna part sana. Spere, ab ferma sperança, que lo celestial rey, per

70. Caterina s'identifica amb Job, personatge de l'Antic Testament que Déu posà a prova enviant-li diferents càstigs per veure si la seua fe era veritable, sense condicions i sense contrapartides. Una de les proves fou la d'ésser cobert d'una úlcera maligna que el cobrí de cap a peus (Jb. 2, 6-10).

la sua pietat e clemència, en satisfacció de tan affanyoses penes vulga[71] que la mia ànima del tenebrós carçre del cors se parteixca perquè en la celestial cort eterna glòria atenga. En les sacratíssimes mans de aquell la mia mort y la mia vida acomane, que si a la sua inmensa majestat és plahent per lahor del seu sanctíssim nom o per alguna utilitat del prohisme yo vixca durant tan doloroses penes, yo só aparellada comportar aquelles encara que molt majors fossen. Y a vosaltres, devots fills meus, humilment demane perdó si no he fet en sguart de vosaltres lo que fer devia, perquè no us só stat exemple de virtuós viure axí com haguera fet si fos estada de Déu verdadera serventa.

Tenien tots los qui la escoltaven les penses transportades en contemplar rahons tan excelses; tenien les orelles del cors e ànima affalaga[36v]des de la veu de tan salutíferes paraules, y la enujosa congoxa que per la gloriosa mort de tan excel·lida sancta sofferien no comportava que, dins los plorants ulls, les làgrimes tinguessen tancades. Y, aprés que moltes paraules de alta y profunda sentència hagué rahonades, ab piadosa continença girà los devots ulls al sanct crucifix parlant en semblant manera:

—Senyor Jesús, rey de glòria infinida, humilment quant puch la vostra celsitut suplique que, en aquesta streta batalla on lo cruel dimoni ab irada malícia ab mi spera combatre, no aparteu de la mia memòria lo recort de la vostra mort e passió dolorosa. Enteneu, senyor y deffensor meu, en la mia defensa perquè de tan superbo enemich gloriosa victòria atenga. Vós, Senyor, me cridau que yo a vós me acoste, y yo, Senyor, só contenta anar a vós, no per mijà de alguns propis mèrits mas per lo dret camí de la vostra sancta misericòrdia, la qual, per virtut de la vostra preciosa sanch, ab devot desig vos demane.

Y, mirant que lo terme de son viure finia, per imitar al seu etern espós dix ab esforçada veu:

—*Pater, in manus tuas comendo Spiritum meum.*

E dites aquestes paraules, ab una angèlica y alegra cara, inclinà lo cap, donant la sua sanctíssima ànima en les mans del qui l'avia creada perquè possehís los richs tresors de la eterna glòria.[72]

71. *vol* en l'incunable. Cal, però, el verb en subjuntiu.

72. Notem de nou el paral·lelisme entre Caterina i Jesucrist, ara en el moment de la mort (cf. Mt 27, 46; Mc 15, 34; Lc 23, 46; Jn 10, 30). Caterina ha portat a terme la identificació amb la vida de Crist fins a les últimes conseqüències.

[19] Com una devota dona véu en visió la mort d'aquesta gloriosa sancta

En la esdevenidora nit, aprés que aquesta insigne benaventurada sancta de la mort havia pagat lo general deute, una devota dona, cansada de orar, ans que sobre lo seu plahen lit posàs la sua dèbil y fatigada [37r] persona, declinant lo cap sobre un mig coffre, se adormí, merexent en aquella hora atényer gràcia de semblant visió veure: véu un resplandent fadrí de edat de dotze anys, ab tan elegant e bella figura que, de cert, axí com era, clarament se mostrava de aquest món no era la sua bellea, y ab affable graciosa cara li dix:

—Mirau y contemplau, contemplativa germana, lo que per part de nostre senyor Déu a mi és manat que us mostre.

Y, dexant-se de més dir, la portà en una insigne posada a manera de sglésia composta, en la sumitat de la qual un solempne tabernacle se mostrava, axí ricament fabricat que no seria possible humanes mans obrar lo poguessen, e dix-li:

—Mirau ab atentada vista y veureu maravelloses visions en aquest puxant ediffici.

Finant aquestes paraules, aparegué un altre luminós infant que la sua edat y bellea al primer en tot era conforme y, dreçant una dreta escala a d'aquell alt tabernacle, obrí ab una daurada clau una entretallada porta de on, ab claredat de glòria inestimable, véu exir una resplandent donzella vestida de brocat blanch, de tan riques joyes enrequida que la vàlua de una gran província al valer de tan stimada riquea no s'egualava, portant sobre lo cap tres riques corones que, encara que fossen unides, cascuna de l'altra se apartava: la més baixa de les tres de blanch argent tenia graciós lustre; era la segona de or, ab uns verts esmalts esmaltada; la tercera de espessos robins e diamants axí riquament ennoblida que alguna conexença conéxer no podia de quin apurat metal fos la sua noble factura.

Mirant aquesta devota dona visió tan maravellosa, quasi parlant ab si matexa, deya:

—Qui és aquesta il·lustre donzella de tan richs e puxants vestits e co[37v]rones arreada?

Y, dreçant dretament la vista en la luminosa cara de aquella, manifestament conegué aquella ésser la gloriosa Catherina de Sena; mas, perquè la benaventurada sancta era de més avançada edat que aquella il·lustríssima donzella no mostrava, dubtava la devota dona que fos alguna altra que li tingués semblança.

Essent en aquest ansiós pensament, véu quatre altres luminosos infants que per muntar en alt aquell solempne tabernacle se acostaren, al quals dix la gloriosa donzella:

—Dexau-me primer acostar a d'aquella virtuosa dona que tan fermament mira y encara de mi no ateny perfeta conexença.

Y, devallant de l'altitut on estava, ab alegre gest deya:

—O, estimada amiga mia, yo só Catherina de Sena, axí com la veritat de la mia cara manifesta. Estau ab tento de elevat enteniment atenta, que altres majors coses teniu més avant a veure.

Encara semblants paraules de parlar no acabava quant aparegué en la sumitat del cel un gran e poderós rey, aseyt en una real cadira, tenint en la dreta mà un ceptre, y, en l'altra, ubert un daurat libre. Y, en aquella hora, aquells luminosos infants, ab una dolça música, ab una excelsa melodia, ab una suau acordança de gloriosos hympnes, muntaren en alt la benaventurada verge, col·locant-la als peus del gloriós rey de glòria, lo qual, ab affable continença, dix:

—Bé sia venguda la mia amada filla y sposa, Catherina de Sena.

Y ella, ab humil y devot gest, inclinant lo cap, adorava aquell poderós rey que ab tan ineffable trihumfo en trihumfant glòria aseya, y, dreçant aprés lo inclinat cap, adorà una sereníssima reyna que a la dreta de aquell tan excel·lent rey en daurada real cadira aseya, la qual, ab dolça benigna veu li dix:

—[38r] Bé siau venguda, filla mia Catherina, del meu inmens fill benaventurada sposa! Anau a d'aquelles devotes vérgens, sancta Agnés,[73] sancta Margarita,[74] sancta Bàrbera,[75] que ab alegra voluntat la vostra desijada venguda speren.[76]

73. Agnés era una jove donzella de gran bellesa, de la qual s'enamorà el fill del prefecte. Aquell volgué casar-se amb ella, però la verge el rebutjà confessant-se esposa de Jesucrist. El prefecte la castigà portant-la nua a un prostíbul, però Déu féu que els cabells li cresqueren molt depressa i cobriren el seu cos. I allí obrà un altre miracle: tots aquells que hi acudiren es convertiren en veure la jove. El fill del prefecte morí en no voler convertir-se, per la qual cosa el pare pregà la verge que el tornara a la vida. El poble, però, volgué el martiri de la jove, la qual fou finalment decapitada (Vorágine 1982: 116-120).

74. Hi ha dues santes amb aquest nom, santa Margarida d'Antiòquia i santa Margarida, coneguda amb el nom de Pelagi. La primera d'aquestes, natural d'Antiòquia, fou martiritzada en voler romandre fidel a la fe cristiana. Educada per la seua dida es convertí al cristianisme. El prefecte, en veure-la, s'enamorà de la jove, i tractà de disuadir-la de la seua fe, però la jove es negà, per la qual cosa fou martiritzada i decapitada (Vorágine 1982: 376-378). La segona d'aquestes santes, santa Margarida o Pelagi, fugí de sa casa a terres llunyanes el dia del seu matrimoni per tal de no perdre la seua virginitat. Es tallà els cabells, es disfressà d'home i adoptà el nom de Pelagi, i d'aquesta manera ingressà en un covent de monjos. Li fou encarregada la gestió d'una abadia de religioses. Una d'aquestes es quedà embarassada i els monjos acusaren Pelagi d'haver pecat amb ella. Fou així expulsat del convent i condemnat a viure en una cova. Quan se sentí prop de la mort escrigué una carta relatant tota la veritat, i així els monjos pogueren comprovar, una vegada morta, la seua innocència (Vorágine 1982: 653-655).

75. Santa martiritzada en l'antiguitat per defensar la seua creença en Déu. Des de Jove, el seu pare la tancà en una torre a causa de la seua gran bellesa, per tal que cap home no la vegera ni la desitjara. Des de la infantesa es consagrà a la meditació i a l'estudi de les arts liberals, de manera que a través de les seues reflexions conegué el veritable Déu i abraçà el cristianisme. El seu pare l'acusà de ser cristiana davant el governador Marcià, qui la turmentà per tal que abandonara la fe. Fou

Aprés de aquesta tan alta visió se despertà aquella adormida dona, pensant ab esvetlada pensa per quina rahó havia vist cosa tan maravellosa a ella jamés no acostumada veure. Y, per atényer manifesta conexença si la passada visió alguna veritat senyalava, endreçà los ansiosos passos a la posada de la benaventurada santa, on trobà tan innumerable poble que quasi lo restant de la ciutat en gran soledat romania,[77] que per acompanyar lo cors mort de la excel·lida sancta se ajustava. Plorava tristament aquesta devota dona, comptant sens algun bescompte com, en aquella hora que morí la insigne benaventurada verge, véu los àngels muntar la sua benaventurada ànima de aquesta fonda miserable terra on som exel·lats a la font de la vida eterna, perquè en los florits prats de la superna Jerusalem gustàs los saborosos fruyts de perpètua benaventura.

[20] De alguns miracles obrats per aquesta gloriosa verge aprés de la sua mort sancta

Encara que lo gran rey Jesús en lo temps que la gloriosa sancta vivia hagués mostrat per diversos miracles quant granment la amava, volgué, aprés la sua mort, manifestar la gloriosa sanctedat, la sancta glòria que en premi de les sues virtuoses obres en los alts cels possehia. Portat per aquella lamentable y plorosa companyia que (l')acompanyava[78] lo sagrat cors de la gloriosa verge a la devota sglésia [38v] per donar-li eclesiàstica sepultura, concorria innumerable poble a besar les sagrades vestidures, y concorrien innumerables malalts perquè de les sues greus malalties complida curació atenguessen.

Arribà entre tanta diversitat de gent una pobra malalta que gran temps passava que tenia lo braç axí paralítich que moure no·l podia. Y perquè la multitut de tan ajustat poble no li donava loch de poder-se acostar, se levà un vel del cap, pregant als qui prop li estaven que de mà en mà lo portassen fins que lo sagrat cors de la gloriosa sancta pogués tocant atényer. Moguts de pietat e compassió, al seu devot

---

assotada, cremada amb torxes, humiliada nua i, finalment, li tallaren els pits. Morí degollada a mans del seu pare. D'ella es destaca la seua intel·ligència i l'habilitat dialèctica (Vorágine 1982: 896-903).

76. Càpua relata aquesta visió en la biografia de la santa. Veiem com el confessor de Caterina ja la identificava amb les altres santes de l'antiguitat.

77. Notem la hipèrbole usada per Peres per a destacar el dolor per la mort de Caterina a tota la ciutat.

78. L'ús del pronom és innecessari perquè el complement s'explicita tot seguit.

desig satisferen y, havent cobrat lo vel la pobra malalta, ab devota confiança lo ligà a l'insensible braç, cobrant tan perfeta curació com si jamés hagués tengut alguna greu malaltia.

Miracle

Quatre anys se complien que un fadrí en la ciutat de Roma era nat ab los nirvis del coll tan dèbils que, no podent sostenir lo cap, la volta de les spatles se derrocava. A la excelsa fama dels manifests miracles d'aquesta famosa santa, portaren lo pare y la mare lo miserable fill a la devota sglésia y, acostant lo dèbil coll de l'affligit fadrí a la mà de la sagrada verge, cobrà tan complida sanitat y força que pogué dreçar lo cap de la manera que les altres persones portar acostumen.

Miracle

Tenia un rich ciutadà tan encés foch en la cama que cascun jorn los doctes cirurgians y metges delliberaven tallar-la. Ab làgrimes de dolorosos sospirs acompanyades, recorria l'entrestit malalt als insignes mèrits de aquesta gloriosa sancta, y, conexent que hu[39r]manes medecines al seu cruel mal remey donar no podien, se féu portar a la sagrada sglésia on lo sagrat cors jahia; y, prenent la dreta mà de la insigne verge, tocà la naffrada cama que per lo terrible foch era feta insensible. Fon de tan forçada virtut aquell devot tocar que, ans que de allí partís, cobrà complida sanitat, tornant ab alegre goig a la sua casa sens que algú no li ajudava.

Miracle

De tan cruel lebrosia tenia plena la cara una discreta donzella, filla de un noble cavaller que, per la difformitat de tan abominable accident de la vista de les gents fugia. Hoint la fama de aquesta gloriosa sancta, sens conpanyia de algun servidor o serventa, cuberta ab un mantell que lo cap e la cara li amantava,[79] a la sagrada sglésia endreçà los passos. Y, ab un sforç de devoció sforçada, acostà la lebrosa cara als sagrats pits d'aquesta insigne verge, per on, dins spay de tres dies, fon tan perfetament sanada que una sola màcula de lebrosia en la sua enbellida cara no mostrava.

79. *amantar*: ant. 'cobrir per donar protecció.' El *DCVB* la documenta en *Lo Passi en cobles* i en les *Trobes en lahors de la verge Maria*.

Miracle

De una alta finestra caygué un fadrí de edat de sis anys, fill de una dona de aquesta gloriosa sancta molt devota. Corregué a la remor de la cayguda la entrestida mare, y, mirant dolor de tan dolorosa vista, que son fill, a qui granment amav[a], per la boca e per lo nas, sens fer algun moviment, molta sanch lançava, plorava, gemecava y planyia tenent son fill en los braços, dient paraules que als qui l'ascoltaven a piadoses làgrimes convidava. Y perquè la plorosa mare conexia que algun temporal metge a l'esmortit fill remey de vida donar no podia, ab altes veus, en presència de tot aquell poble, [39v] cridava:

—O, gloriosa sancta Catherina de Sena! O, piadosa y humil sancta! A vós aquest amat fill meu acomane, que sinó vós, no crech algú dels vivents la vida stalviar-li puga.

Acabades semblants paraules, obrí lo caygut infant los hulls, que ja no obria, levant-se de peus com si algun mal jamés hagués tengut la sua tendra persona.

Miracle

De terrible mal de gola stava malalt un fadrí, fill de un rich cavaller, al qual los metges sols spay de dotze hores li donaven de vida. Plorava lo adolorit pare per la propinqua mort de son fill, a qui més que totes les coses del món amava; plorava la entrestida mare; ploraven los qui·l conexien, per la molta virtut e gentil criança que possehia, de manera que, per ésser tan virtuós, quasi tota la ciutat entrestit dol per la esdevenidora mort de tan nodrit jove celebrava. Arribà la nova d'aquesta trista congoxa a les orelles de una devota dona, la qual, dins una tancada capça de vori, en un perfumat drap de seda, tenia enbolicada una dent de la gloriosa sancta Catherina de Sena. Delliberà, moguda de compassió, portar-la al malalt jove, stimant que, ab la virtut de tan stimada reliquia, poria complida sanitat atényer. Y, posant tan sanct pensament en obra, anà a la posada on lo trist malalt sens alguna sperança de poder viure jahia, y, acostant-se a ell, li tocà la gola ab la gloriosa relíquia, fent cobrar la perduda paraula al malalt que ja no parlava; y, plegant les quasi deffuntes mans, ab sforçada veu dix:

—Gràcies vos faç, benaventurada sancta Catherina de Sena, de tan complida sanitat com haveu procurat a mi, peccador abominable.

Miracle

[40r] Tenia dotze anys havia mal de poagre una devota dona nomenada Paula que, per strema dolor detenguda, moure no·s podia. Y perquè lo seu penós accident no li comportava anar a la sglésia on lo sagrat cors de aquesta eleta verge stava, pregà a una serventa que li hagués alguna cosa que hagués tocat lo sanct cors de la insigne sancta. Per obeir la obedient serventa a la devota voluntat de la malalta senyora, li féu portar huns patrenostres que les beneytes mans de la sagrada verge tocat havien, y, tocant-se ab aquells les poagroses cames, fon en un instant de aquella incurable malaltia curada.

Miracle

A la riba de un gran riu una pobra lavanera una obrada vànova lavava, y, no podent sostenir lo pes de tan pesada roba, caygué de aquell fondo riu en les corrents y spantables aygües. Perquè la enujada dona per la sua strema fretura tenia poqua facultat de pagar lo preu del que valia, sens algun spant ni temor entrà en lo riu per veure si la perduda vànova cobrar poria. Era tan gran la fúria de la corrent aygua que a la congoxada dona s'enportava. Mirant lo gran perill on la sua vida perillava, y conexent que alguna humana ajuda ajudar ni valer no li podia, recorregué ab devota sclamació a d'aquesta insigne benaventurada verge dient:

—O, gloriosa sancta Catherina de Sena! Vós, qui ab lo poder de vostres dignes mèrits delliurau innumerables gents de grans perills e congoxes, delliurau a mi que en aquesta tan perillosa congoxa lo vostre socors invoque.

Acabades tan humils y devotes pregàries, súbitament se trobà a la riba del riu la congoxada dona ab la perduda vànova, tenint les [40v] vestidures tan exutes com si en les corrents aygües d'aquell fondo riu no fos stada cayguda. Maravellaren-se los qui en aquella riba lavaven, stimant que fos morta, com la veren tornar ab les robes exutes sens mal ni lesió alguna; e, demanant de son delliurament la causa, respòs que la gloriosa sancta Catherina de Sena de tan gran perill e congoxa l'avia feta delliure.

Miracle

Tenia tan difforme accident un principal cavaller de la ciutat de Roma que, de l'hull dret li brollaven vérmens. Recorregué a quants famosos metges per tota la Itàlia habitaven, y, conexent que la causa

de tan leig mal no conexien, féu vot de visitar tres jorns a peu descalç lo sagrat sepulcre de aquesta insigne sancta. Acabada tan devota visita, fon perfetament curat d'aquella pudent e leja malaltia.

Miracle

Per estrema dolor de cap una noble senyora havia perdut dels dos ulls la lum de la stimada vista. Stava axí envergonyida e trista d'aquell trist accident que no volia exir de casa ni que algunes persones la vessen, mas, en deserta soledat apartada, sa greu desaventura planyia. Hoïda la fama de tan famosos miracles, prometé ab devota voluntat anar de la sua terra a la ciutat de Roma per visitar y tenir novena en lo sagrat sepulcre de la benaventurada verge.[80] E, axí, acompanyada de virtuosa companyia, complí la votada visita. Acabat lo darrer jorn de la novena, aparegué en la scura nit, ab claredat de lum maravellosa, la sagrada verge a una serventa de la entrestida senyora, dient semblants paraules:

—Digues a ta senyora que confesse devotament [41r] als peus del confessor los seus peccats y culpes y cobrarà la lum de la perduda vista.

Passades de la fosqua nit les tenebres, refferí la solícita serventa lo que en lo passat vespre sentit havia, per on la virtuosa senyora, escalfades d'estrema devoció les entramenes en fonts d'abundoses làgrimes regalaren, y, ab delliberada contricció, confessà als peus del confessor les sues abominables culpes. Acabada tan sancta confessió, cobraren los enfosquits hulls aquella clara y perfeta lum que per temps de tres anys havien tengut perduda. Volgué imitar aquesta benaventurada sancta al nostre mestre y senyor Jesús, que tostemps que sanava les malalties del cors les leges naffres de l'ànima curava.

No y basta stil de humana lengua poder rahonar ni descriure los innumerables miracles que ha obrat y obra de cascun dia la insigne gloriosa sancta Catherina de Sena, per on, tots los fills de la sancta religió crestiana, fins al dia del general juhí, recitaran ab les sues mortals lengües les dignes lahors de aquesta loada verge.

[21] *Deo gracias*

A honor, lahor y glòria de la inmensa e sanctíssima Trinitat, y per manifestar de la excelent verge sancta Catherina de Sena la seràffica,

80. Santa Caterina fou soterrada a Roma, però després el cap fou separat del cos i portat a Siena.

devotíssima y deífica vida, fon, per un seu indigne devot, ab lettres de emprempta, en la ínclita ciutat de València, feta effigiar[81] la present obra, per lo expert mestre Cristòfol Cofman, alamany. En lo any de la jocundíssima nativitat del redemptor y salvador nostre senyor Déu Jesucrist, a XI del mes de maig mil.cccc.lxxxxviiii.

81. *efigiar*: 'Retratar (en el segle XV, segons Aguiló Dicc.)' (*DCVB*). Sorprén l'accepció amb què s'usa el mot en el text, com a sinònim d'estampar.

[22] [42r] Cobles en lahor de la gloriosa sancta Catherina de Sena, fetes per lo magnífich mossén Narcís Vinyoles

Per ymitar aquella gran reyna
qu·és, aprés Déu, dels cels la pus honrada,
mirant l'espill de virginal doctrina,
haveu seguit, vós, noble Catherina,
tant com vixqués vida sanctificada.
D'on merexeu, per mèrits tan notoris,
alt en los cels eternament reviure
y en aquests prats mundans y transitoris
hoir cantant en sacres auditoris
tantes lahors quant poden mans descriure,
puix sou l'esmalt y transparent veritcle
que·ns presentau de passió l'article.

Set anys aprés que fon vostra naxença
fes lo concert de vostre sanct prepòsit,
d'on començàs ab Déu tal conexença,
y les virtuts vos feren tal valença
que de vós fes a sols Jesús depòsit.
Y, axí vivint, ab ell tostemps unida,
feren amor y caritat profunda
mena dins vós de nova caramida,
tal, que tirà lo sagrat pa de vida,
ver Déu y hom, vostra boca jocunda,
car de les mans del sacerdot insigne
levant, se mes dins vós com a pus digne.

[42v]
Humilitat fon la primera pedra
que vós posàs en tan alt ediffici,
ab tal virtut que les virtuts sospedra
al crucifix, ab més raels que l'edra.
Servint guanyàs tan digne beneffici
que del seu cap vos prestà la corona,
y us féu gustar la mannà preciosa
del costat seu, venint-vos en persona
lo donatiu y·l donador que·l dona,
lo qual portau per palma gloriosa,
d'on merexqués gustar lo past dels àngels
en aquest món tractant ab los archàngels.

Per a seguir empresa tan honesta
vos divisàs de colors blanch y negre,
a denotar, ab semblant sobrevesta,
verge constant haver del cel conquesta
ab l'estandart del crucifix alegre.
Alegre dich, car mostra que us abraça
y vós ab Ell vixqués tan abraçada
que del peccat mortal que·l món enllaça,
ni del leó que tots jorns nos acaça,
hagués temor poguésseu ser naffrada,
ni may naffrar, ni fer-vos un obstacle
pogué, quant fós per Déu fet tabernacle.

[43r]

La puritat en infantea tendra
vos arreà de tan grans dons, beneyta,
que l'esperit, dins la corporal cendra,
no alterat dels mals que·l cors engendra,
may consellàs cosa que fos maleyta.
Ans del sanct dot racional dotada,
dins lo cors chich fon l'ànima tan noble
que de tres anys, si us era demanada
cosa que fos per los sabuts dubtada,
dàveu consell plahent a tot lo poble.
Y axí·l devot que per vós se consella
veu de peccat no sent may sa orella.

Ab puritat entre·ls mortals fos luna,
de vérgens lum, estela, spill y palma;
les set virtuts en vós se feren una,
y un·aturàs la roda de fortuna,
y·l seu rodar fes aturar en calma.
Desestimant les coses d'aquest setgle,
tant estimàs les heretats supernes
que lo devot que seguex vostre retgle
[er]rar no pot, ni crech que·l desaretgle
[co]sa mortal a perdre les eternes,
[a]ns eternal per vida·n esta vida
[se]rà del cel la glòria complida.

[43v]

Rebut lo past d'aquella font jordana,
qu·entre·ls mortals vera salut destil·la,

del sanct costat de Jesucrist, que·ns sana,
vixqués huyt anys que de pasta humana
jamés tastar volgués una centilla.
Per vostres prechs, Jesús, del cors tan munde,
lo vostre cor lavà de tots deffectes,
d'on és degut que tot peccador funde
devoció en vós, perquè redonde
àbit algú en si de tals objectes.
Y t[i]nch per cert sou advocada certa,
de tots aquells que vostr·amor desperta.

Perfetament fos tan caritativa
que·l temps passàs en servir Déu y·ls pobres;
fes servint Déu vida contemplativa,
y als pobres seus aquella ver·activa
que·s fa obrant caritatives obres.
Hi·l vostre cors, servint si s'alterava,
perquè perdés los àbits viciosos,
quant los vils draps humilitat lavava,
l'aygua d'aquells, que sangonosa stava,
vos la us begués per vins molt saborosos,
a denotar que no·s deu may complaure
en res lo cors que pux·a Déu desplaure.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALCOVER, Antoni M. & Francesc de B. MOLL (1993 [1965]), *Diccionari Català-Valecià-Balear (DCVB)*, vol. 1-12, Palma de Mallorca, Moll.

ARAGÜÉS ALDAZ, José (2004), «Tendencias y realizaciones en el campo de la hagiografía en España (con algunos datos para el estudio de los legendarios hispánicos)», *Memoria Ecclesiae*, XXIV, pp. 441-560.

A.V. (1996), *La Bíblia Valenciana. Traducció interconfessional*, Castelló, Editorial Saó A.B.C..

BAÑOS VALLEJO, Fernando (2003), *Las vidas de santos en la literatura medieval española*, Madrid, Ediciones del Laberinto («Colección Arcadia Letras»).

BADIA, Lola (1993), «Literatura catalana i patronatge reial al segle XV; episodis d'un distanciament», *Revista d'història moderna*, 13/II, pp. 525-535.

BATAILLON, Marcell (1950), *Erasmo y España*, Madrid, Fondo de Cultura Económica. [Reed. 1995, 5a ed.]

BATLLORI, Miquel (1987), *Humanismo y Renacimiento*, Barcelona, Ariel.

BELENGUER CEBRIÀ, Ernest (1972), *Cortes del reinado de Fernando el Católic*, València.

— (1976), *València en la crisi del segle XV*, Barcelona, Edicions 62.

— (2001), *La Corona de Aragón en la monarquía hispánica. Del apogeo del siglo XV a la crisis del XVII*, Barcelona, Península.

BIANCHI, Lidia & Diega GIUNTA (1998), *Iconografia di santa Caterina da Siena. L'immagine*, Roma, Città Nuova.

BITECA (1992), *Biblioteca de Textos Catalans Antics*, Coordinat per la Sociedad Estatal Quinto Centenario, i gestionat per Micronet.

BOESCH-GAJANO, Sofia & Odile REDON (1982), «La *Legenda Maior* di Raimondo da Capua, costruzione di una santa», en Domenico Maffei i Paolo Nardi, eds., *Atti del Simposio Internazionale cateriniano-bernardiniano*, pp. 15-35, Accademia Senese degli Intronati, Siena, Tipografia Mori.

CASANOVA, Emili (1988), *El lèxic d'Antoni Canals*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

COURCELLES, Dominique de (1990), *Les Histoires des saints, la prière et la mort en Catalogne*, Paris, Publications de la Sorbonn.

— (1992), *L'écriture dans la pensée de la mort en Catalogne*, Paris, École de Chartes.

CÀPUA, Ramon de (1553), «Vita sanctae Catharinae de Senis», en *Theologiae mysticae, mirabilium scilicet & inscrutabilium operum Dei lucida demonstratio: in libros II distributa, ante annos CLXXXIII per D. Raymundum á Vineis Capuanum, theologum, co[n]scripta partim, partim que è idiomate italico in latinum tra[n]sfusa, Christianae pietatis modu[m] methodumque co[m]plectens, hactenus quide[m] à piis probéque fidelibus cunctis summe desiderata ac iam tandem post multos labores exhibita*, pp. 12v-85r, Colònia, Jaspar Gennep.

FERRANDO, Antoni (1983), *Els certamens poètics valencians*, València, Edicions Alfons el Magnànim.

— (1993a), «La vida de sant Vicent Ferrer de Miquel Péreç», *Bibliofilia antigua. Estudios bibliográficos*, 2, pp. 155-190.

— (1993b), «Sobre una etiqueta historiogràfica de la literatura catalana», *Caplletra*, 15, pp. 11-30.

FOULCHÉ-DELBOSCH, R., ed. (1912), *Cançoner sagrat de vides de sants*, Barcelona, Societat Catalana de Bibliòfils.

FRASSO, Giuseppe (1980), *Devozione tipografica a Caterina da Siena nell'età degli incunaboli*, Milano, In proprio.

FUSTER, Joan (1968), «Poetes, moriscos i capellans», en *Obres Completes*, vol. I, pp. 315-508, Barcelona, Edicions 62.

GALLARDO, Bartolomé J. (1866), *Ensayo de una biblioteca española de libros raros y curiosos*, vol. II, Madrid, Gredos. [Ed. facsímil, 1968.]

GARCIA SEMPERE, Marinela (2002a), *Lo passi en cobles (1493). Estudi i edició*, Alacant/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

— (2002b), «Dones virtuoses a l'edat mitjana: models literaris?», en *Memòria i Literatura. La construcció del subjecte femení. Periodisme i autobiografia*, Barcelona, Denes, pp. 205-217.

GONZÁLEZ CUENCA, Fernando (2004), *Cancionero General de Hernando del Castillo*, vol. I, Madrid, Castalia.

GRAESSE, TH. (1890), «Praefatio», en Jacobi a Voragine, *Legenda Aurea. Vulgo Historia Lombardica dicta*, Osnabrück, Otto Zeller. [*Reproductio phototypica*, 1965.]

GUINOT, Salvador (1921), «Tertulias literarias de Valencia en el siglo XV», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, II, pp. 1-5, 40-45, 66-76, 97-104.

HAEBLER, Conrado (1903-1917), *Bibliografía Ibérica del siglo XV*, Madrid, Julio Ollero. [Reproducció facsímil, 1992.]

HAUF, Albert (1990), *D'Eiximenis a sor Isabel de Villena. Aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

— (1992), *Speculum Animae. Volumen complementario de la edición facsímil del ms.* Espagnol 544 *de la Bibliothèque Nationale de Paris. Anàlisis històrico-crítico del códice, transcripción y versión castellana de su texto y notas*, Madrid, Edilán.

ISERLOH, E. (1973), «La *devotio moderna*», en H. Jedin, ed., *Manual de Historia de la Iglesia*, vol. IV, Barcelona, pp. 665-691.

LOMBARDELLI, Gregorio Fr. (1601), *Sommario della disputa a difesa delle sacre stimate di santa Caterina da Siena*, Stamperia di Luca Bonetti.

MARTOS, Josep Lluís (2000), «La *Vida de sancta Bàrbara* del *Jardinet d'Orats*: Joan Roís de Corella o la recepció de la seua obra», en *Actas del VIII Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, Santander, Universidad Internacional Menéndez Pelayo, pp. 1269-1287.

MARTÍ GRAJALES, Francesc (1927), *Ensayo de un Diccionario biográfico y bibliográfico de los poetas que florecieron en el Reino de Valencia hasta el año 1700*, Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid.

MARTÍN PASCUAL, Llúcia (1996), *La tradició animalística en la literatura catalana medieval*, Alacant, Institut de Cultura «Juan Gil-Albert».

MIQUEL I PLANAS, Ramon (1911-1912), *Bibliofilia*, vol. I, Barcelona.

NARBONA VIZCAÍNO, Rafael (2006). «El segle dels Trastàmara (1412-1516)», en Ernest Belenguer i Felipe Garín, eds., *La Corona d'Aragó. Segles XII-XVIII*, pp. 101-128, València, Generalitat Valenciana.

NAVARRO SORNÍ, Miguel, ed. (1994), *Del Menyspreu del Món. Estudio, Transcripción y Traducción*, València, Ajuntament de València.

NICOLAU D'OLWER, Lluís (1927), *Resum de literatura catalana*, Barcelona, Barcino.

ORIOL, Joan & Joan ORIOL (1995), *Diccionari de figures retòriques i altres recursos expresius*, Barcelona, Llibres de l'Índex.

PALANCA, Abelardo & María del PILAR GÓMEZ (1981), *Catálogo de los incunables de la Biblioteca de Universitaria de Valencia*, València, Universitat de València.

PALAU Y DULCET, Antonio (1961), *Manual del Librero Hispanoamericano*, vol. XIII, Barcelona, Libreria Palau. [2a ed.]

PARADA NAVAS, José Luis (1991), *El ejemplarismo moral en la ética teológica de San Buenaventura*, Murcia, Instituto Superior de Ciencias Morales.

REGLÀ, Joan (1968), *Aproximació a la Història del País Valencià*, València, L'Estel.

RIBELLES COMÍN, José (1920), *Bibliografía de la Lengua Valenciana*, vol. I, València, Imprenta de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos. [Edició facsímil, 2001.]

RIQUER, Martí de (1964), *Història de la Literatura Catalana*, vol. III, Barcelona, Ariel.

RODRÍGUEZ MOÑINO, Fernando (1973), *Manual bibliográfico de Cancioneros y Romanceros (siglo XVI)*, Madrid, Castalia.

ROMERO LUCAS, Diego (2005), «El grabado en los incunables valencianos», en Rafael Alemany, Josep Lluís Martos i Josep Miquel Manzanaro, eds., *Actes del X Congrés Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval*, vol. III, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana («Symposia Philologica», 12), pp. 1405-1420.

ROS, Carles (2003), *Caterina de Siena, santa d'Europa*, Barcelona, Centre de Pastoral de Litúrgia («Col·lecció Sants i santes», 81).

RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1984 [1953]), *Història de la Literatura Catalana*, vol. I, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [Versió original: «Literatura Catalana», dins G. Díaz-Plaja, ed., *Historia general de las literaturas hispánicas*, vol. III, Barcelona, Editorial Barna, 1953, pp. 729-930.]

SANCHIS GUARNER, Manuel (1972), *La ciutat de València*, València.

SERRANO MORALES, José Enrique (1898-99), *Diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico hasta el año 1868*, València, Imprenta de F. Domenech.

TURRÓ, Jaume (2001), «Una cort a Barcelona per a la literatura del segle XV», *Revista de Catalunya*, 163, pp. 97-123.

VAUCHEZ, André (1991), *Storia dei santi e della santità. Una chiesa in pezzi (1275-1545)*, vol. VII, Milano, Eraclea.

VENTURA, Jordi (1978), *Inquisició espanyola i cultura renaixentista al País Valencià*, València, Edicions Tres i Quatre.

VICENS, Antoni, ed. (1993), *Beato Raimundo de Càpua: Santa Catalina de Siena*, Barcelona, La Hormiha de Oro.

VORÁGINE, Santiago de la (1982), *La leyenda dorada*, vol. I-II, Madrid, Alianza.

WITTLIN, Curt (1994), «Sobre les vides de sant Vicent Ferrer compilades per Ranzano, Antonino i Miquel Peres. Amb una edició de la *Vida Sanctii* de Francesc de Castiglione», *Anuari de l'Associació Borrianenca de cultura*, 5, pp. 5-28.

— (1998), «La *Vida de santa Caterina de Sena* de Miquel Peres: ampliació literària d'extrets escollits en el *Chronicon* d'Antonino de Florència», en *Actes del Vuité Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-America*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 305-332.

BIBLIOTECA
DE FILOLOGIA CATALANA
Altres títols publicats

1. *Guia bibliogràfica de la literatura catalana medieval*, Rafael Alemany Ferrer

2. *Introducció a l'edició de textos literaris*, Vicent Martines Peres

3. *Llengües en contacte als regnes de València i de Múrcia (segles XII-XV)*, Jordi Colomina i Castanyer (ed.)

4. *Cant, queixa i patiment. Estudi macroestructural de 55 poemes d'Ausiàs March*, Josep Lluís Martos Sánchez

5. *Actes del I Seminari d'història de l'espectacle teatral*, Biel Sansano i Belso (ed.)

6. *Història i crítica de la "Festa d'Elx"*, Joan Castaño i Garcia - Gabriel Sansano i Belso (eds.)

7. *Dialectologia catalana: Introducció i guia bibliogràfica*, Jordi Colomina i Castanyer

8. *La imaginació compromesa. L'obra d'Agustí Bartra*, Joaquim Espinós Felipe

9. *Assaigs de literatura valenciana del Renaixement*, Josep Romeu i Figueras

10. *Fonts i seqüència cronològica de les proses mitològiques de Joan Roís de Corella*, Josep Lluís Martos

11. *Clams i crims en la València medieval segons el* Llibre de cort de justícia *(1279-1321)*, Maria Àngels Diéguez Seguí

12. *Una Cruïlla Lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó* Carles Segura Llopes

13. *Raro diccionario valenciano-castellano, unico, y singular, de vozes monosylabas* Carles Ros

14. *Història de la llengua catalana en un territori de frontera: Petrer (Vinalopó Mitjà)* Brauli Montoya Abat

15. *Humor i persuasió: l'Obra periodística de Quim Monzó* Antoni Maestre Brotons

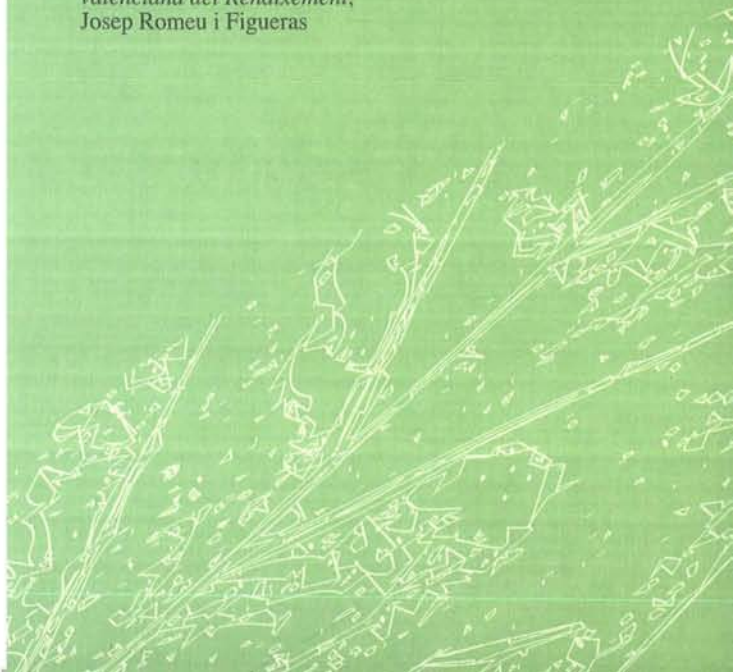

BIBLIOTECA DE FILOLOGIA CATALANA

LFC